

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÖRELE GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ
RESİM BASKI ANA SANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL HAYATTA KADININ YERİ VE TÜRK
RESMİNE YANSIMALARI (1900 - 2015)

THE PLACE OF WOMEN IN SOCIAL LIFE IN TURKISH SOCIETY AND
ITS REFLECTIONS ON TURKISH PAINTING (1900 - 2015)

Hazırlayan

Şükran ÜST

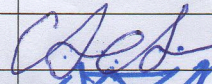
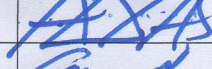
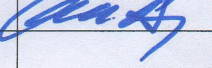
Danışman

Prof. Dr. Osman ALTINTAŞ

Giresun 2019

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 18.09.2019 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Şükran ÜST 'ün "Türk toplumunda Sosyal hayatta kadının Yeri ve Türk Resmine Yansımaları "Konu başlıklı tezini incelemiş olup aday 27.09.2019 tarihinde, saat 10.00 de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Başkan Üye	Prof. Dr. Abdullah AYAYDIN	
Danışman Üye	Prof. Dr. Osman ALTINTAŞ	
Üye	Dr. Öğr. Gör. Gülcan BAŞAR	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../2019

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Türk Toplumunda Sosyal Hayatta Kadının Yeri ve Türk Resmine Yansımaları (1900 - 2015)**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.09.2019

Şükran ÜST

ÖN SÖZ

Bu tez, nitel araştırma yöntemi ile Türk toplumunda kadının sosyal hayatta ki yerini sorgularken, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları olan Meşrutiyet dönemi 1900'den, Cumhuriyet dönemi 2015'e kadar olan süreçteki kadının sosyal hayatı, ev hayatı, eğitim ve sanat hayatı irdelenmektedir.

Tezin amacı, kadının sosyal hayatta, eğitimde ve sanatta erkeklere oranla zorlu mücadeleleri, kadının, sanatçı olmanın vermiş olduğu zorluklar, yüzyıllar boyu kendini ispat etme çabası, cumhuriyet dönemi kadın sanatçılarımız ve eserleri üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tezin diğer bir amacı; Türk toplumunda kadının geçmişten günümüze, geldiği aşamalarda kazanımlarını ve kazanımlarını gerektiği gibi koruyabilmiş mi? Eğitimde, sosyal yaşamda, siyasette, sanatta geldiği nokta nedir? “Erkeklerle hayatın her alanında eşit olması ve aynı düzeye gelmesi için neler yapılmalıdır?” sorularına cevap vermektir.

Araştırma modeli olarak tarama modeli esas alınmıştır. Bu bağlamda birçok kitap, bilimsel araştırma, makale, çok sayıda web kaynağı taranmış ve konuyla ilgili veriler toplanmıştır.

Tez çalışmam esnasında, sınırsız bilgisiyle bana ışık tutup, zaman ayırdığı için tez danışmanım Prof. Dr. Osman Altıntaş'a ve hayatım boyunca yaptığım her işi destekleyen, beni motive eden eşim Ahmet Üst ve oğlum Cihan Üst'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET**Türk Toplumunda Sosyal Hayatta Kadının Yeri ve Türk Resmine Yansımaları
(1900 - 2015)**

Modern toplumların ortaya çıkmasından günümüze kadar olan zamanda, kadınlar evliliğin gerekliliklerini sadece aile kurumu içerisinde görev olarak üstlenmiş, kamusal yaşamdaki fırsatlarından mahrum bırakılmıştır. Özellikle, eşit vatandaş olma hakkı, sanat hakkı, birey hakkı, ekonomik ve politik haklar, kültürel ve sosyal haklar, dini ve hukuki hakları olmayan kadınlar temel insan haklarından da yararlanamaz olmuşlardır. Bütün bunların sonucunda kadınlara yönelik haksızlık, sömürücü ve eşitsizlik ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet ile birlikte Türk kadını, eğitim, miras, evlilik, resmi nikâh, seçme seçilme hakkı gibi birçok insani haklara kavuşan Türk kadını bu hakkını kullanma ve koruma mücadelesi vermektedir.

Eğitimle birlikte kadın evlerden, bahçelerden çıkması, kadının sosyal hayatta, iş hayatında ve sanat hayatında gelişmeler, kadınların özgüven ve çevrelerine iyi örnek olma, çocuklarını daha iyi şartlarda yetiştirme ve okutma gibi olumlu gelişmeler olmuştur

Bu tez 1900-2015 Türk kadınının 115 yıllık erkek egemen toplumunda sosyal hayatta, hukukta, eğitimde, siyasette ve sanatta var olma çabasının özetidir.

Bu çalışmada birinci bölümde; Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar Türk toplumunda kadının sosyal yapı içinde, günlük yaşamda, sanatta, eğitim ortamında yeri araştırmalarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde; Meşrutiyetten 1900'dan 1923 Cumhuriyet'in ilk yıllarına ve 1940 sonrası Kadın ve Sanat konusu araştırılmış, Atatürk'ün kadın hakları çalışmalarına ve kadınlar için söylediği özlü sözlere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Kadın eğitimciler ile kadın sanatçılara Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrası diye iki bölümde incelenmiştir. Osmanlı'dan başlayarak günümüze kadar olan süreçte kadınların eğitim hayatını ve öncü kadın eğitimcilerini,

III

resim sanatının gelişimini, Cumhuriyet döneminin kadın eğitimcileri ve kadın sanatçıları araştırılmıştır.

Atatürk'ün güzel sanatlara bakışına yer verilmiş. Türk kadınının kazanımları, Türk kadının eğitim ve sanatta eğilimleri ele alınmıştır. DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) kadın eğitim, çalışma hayatı, meslek, evlilik, nüfus ve diğer haklarını içeren istatistiklerine yer verilmiştir. Cumhuriyetle birlikte okullaşma oranının artması, kız çocuklarının okuma olanakları yaratılması, eğitilmiş kadınların her meslekte yer alması ile verimlilik artarak olumlu gelişmeler kaydetmiştir.

Cumhuriyet öncesi ile Cumhuriyet dönemi öncü kadın ressam ve heykeltıraşların hayatları ve eserleri incelenmiştir. Ayrıca farklı meslek gruplarının ilk öncü kadınlarımızın de kısa özgeçmişleri ile listelenmiştir.

Dördüncü Bölümünde; Kuruluşlarından günümüze Güzel sanatlar liselerinin resim bölümlerinde okuyan kız ve erkek öğrencilerin sayıları istatistik olarak incelenerek, geleceğin resim sanatçıları ve öğretmenleri olacak genç kızlarımızın sayılarına bakarak resim sanatının yakın sürecine yansımaya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci ve son bölümü ise; bir galeri niteliğinde, kendini Uluslararası çalışmaları ile sanat alanında ispatlamış, akademik hayata katkılar sunmuş, ödüller almış 1950 öncesi doğmuş 40 kadın sanatçı ile eserlerinden oluşan bir Katalog kurgulanmıştır. Sonuç ve öneriler ile tez çalışması tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Sanatçılar, Öncü Kadınlar, Resim Sanatı, Portre, Eğitim, Kadın Hakları.

ABSTRACT**The Place of Women in Social Life in Turkish Society and its Reflections on Turkish Painting (1900 - 2015)**

In the process from emerge of modern societies to the present day, women only have undertook the necessities of marriage as a duty within the family institution and deprived of the opportunities of public life. In this context, women who were deprived of their right of equal citizenship, education, art, political and economic rights, social and cultural rights, legal and religious rights so were not able to benefit from these basic human rights. As a result of these, inequality, injustice and exploitative conditions towards women have emerged. This situation has been tried to be changed with the struggle for women's rights since the beginning of the 19th century and these works have gained momentum since the 20th century.

Women began to join the educational life with constitutionalism. After the announcement of the Republic, with the faster opening of schools, girls' opportunities to get education, to take part in work and arts life were enabled.

The painting art's entry to Ottoman Turkey was started with the Tulip Period and occurred in the mid-19th century. From the last quarter of the 19th century, the relationship between the Palace and the artists was developed, artistic movements started, painting workshops were opened and art teachers were brought from abroad. In 1914, the first girl painting school named İnas Sanayi-i Nefise Mektebi was opened and the opportunity of art education for girls was created.

In Turkey as well, women artists grown up who achieved success in many different branches of arts, exhibitions and awards. However, as in other areas of the historical process, in the field of art, gender discrimination and deprivation of rights have been encountered. Many female artists have been deprived of their right to education, their arts have not been unearthed and many have been abused.

In the first part of our study; From the Constitutional Monarchy to the Republic, the place of women in daily life, education and art environment in the social structure of Turkish society is included. In the second part; From the Constitutional Monarchy

to the Republic, from 1900 to 1923, the first years of the republic and after 1940, art and women were researched, Atatürk's works on women's rights and his concise remarks for women were included.

In the third chapter; Women educators and women artists were examined in two parts as those before the Republic and those after the Republic. The educational life of women from the Ottoman Empire to the present, the leading women educators, development of the art of painting, women educators and women artists in the Republican period, Atatürk's view of fine arts, the tendencies of Turkish women, the trends in education and art, the examples of women artists' problems where they experienced due to gender discrimination, reflections of women artists' problems on their works were examined and the lives and works of women artists before and during the Republican period were examined. In addition, the first leading women of different occupational groups are listed with their short resumes.

In the fourth chapter; By examining the numbers of male and female students who studied in painting departments from the establishment of Fine Arts High Schools to the present day, it's tried to be shed light on the reflection of painting art's near future process of our young girls who will be the future painting instructors and painting artists.

The fifth and the last part of our study having the characteristics of a gallery is fictionalized as a catalogue that contains 40 women artists who, has proven themselves with their works in the field of art, has award winning works and have contributed to the academic life. The thesis study was completed with the results and suggestions. Increasing the education level of women by giving the necessary importance to women's education will increase the participation of women in the labor force.

Key Words: Women, Artists, Pioneer Women, Painting Art, Portrait, Education, Women's Rights.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI	2
YEMİN METNİ	3
ÖN SÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR	XII
RESİMLER DİZİNİ	XIV
TABLolar DİZİNİ	XIX
FOTOĞRAF DİZİNİ	XX
GİRİŞ	1
a. Ana Problem	1
b. Alt Problemler.....	1
c. Çalışmanın Amacı.....	2
d. Araştırmanın Önemi	3
e. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YÖNTEM	4
1.1. Araştırmanın Yöntemi	4
1.2. Araştırma Modeli.....	4
1.3. Evren.....	4
1.4. Örneklem	5
1.5. Verileri Toplama Teknikleri	5
1.6. Verilerin Analizi	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL YAPI	8
2.1. Sosyal Hayat İçinde Kadın	13
2.1.1. Ev İçinden Çalışma Hayatına	14

VII

2.1.2. Sosyal Yapı ve Günlük Yaşam.....	14
2.1.3. Hukuk Alanındaki Düzenlemeler.....	15
a. Aile Hukuku.....	15
b. Arazi Hukuku	16
c. Zina Cezası	16
d. Tesettür ve Sokağa Çıkma.....	16
2.1.4. Çalışma Hayatında Kadın	17
2.1.5. Memuriyette Kadınlar	18
2.1.6. İşçi Kadınlar	18
2.1.7. Girişimci Kadınlar	19
2.1.8. Kadın Dernekleri.....	20
1. Teali Nisvan Cemiyeti.....	21
2. Kadınları Çalıştırma Cemiyeti-i İslamiyesi.....	22
2.1.9. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1980-1985-1990 Genel Nüfus Sayımı.....	25
2.1.10. DİE Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler, 2013.....	27
2.1.11. DİE İstatistiklerle Kadın, 2014.....	28
2.1.12. DİE İstatistiklerle Kadın, 2015.....	29
2.1.13. Politikada Kadın.....	30
2.1.14. Atatürk'ün Türk Kadın ile İlgili Söylediği Sözler.....	32
2.1.15. Kadının Sosyal ve Siyasî Haklarını Kazanması	38
2.1.16. Türkiye'de Kadın ve Bilim.....	38
2.2. Eğitimde Kadın.....	39
2.2.1. İlk ve Ortaöğretim Düzeyindeki Eğitim.....	41
a. İbtidailer.....	41
b. İdadiler.....	42
2.2.2. Mesleki Eğitim.....	42
a. Ebelik Eğitimi.....	42
b. Tıp eğitimi	42
c. Darülmualimat.....	42
d. Ana Mektebi	43
e. Kız Sanayi Mektepleri	43
2.2.3. Yükseköğretim	43

VIII

2.2.4. Atatürk Döneminde Kadın Eğitimi.....	44
2.2.5. DİE 2015 Verilerine Göre Kızların ve Erkeklerin Okuma Oranları	49
2.2.6. 2015 Yılı Verilerine Göre Üniversitelerde Okuyan Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları.....	50
2.2.7. Üniversitelerde Okuyan Kız Öğrenci Sayıları.....	50
2.2.8. Üniversitelerde Okuyan Erkek Öğrenci Sayıları.....	52
2.2.9. Akademik Camiada Kadınların Ağırlığı Artıyor.....	53
2.2.10. 2015 Verilerine Göre Akademisyenlerin Kadın ve Erkek Sayıları.....	53
2.3. Sanat Ortamı ve Kadın.....	55
2.3.1. Edebiyat Alanında.....	55
2.3.2. Kadın Dergileri.....	55
1. Muhadderrat	56
2. Âyine	56
3. Malumat.....	57
4. Aile	57
5. İnsaniyet	57
6. Hanımlar	57
7. Sükûfezâr	57
8. Mürüvvet	57
9. Hanımlara Mahsus Malûmat	57
10. Mehasin	58
11. Demet	58
12. Kadın Dergisi.....	58
13. Musavver Kadın	58
14. Kadınlar Dünyası.....	58
15. Hanımlar Âlemi.....	59
16. Kadınlar Âlemi.....	59
17. Kadınlık	59
18. Kadınlık Hayatı	59
19. Genç Kadın.....	59
20. Türk Kadını	59
21. İnci.....	60

IX

22. Kadınlar Saltanatı	60
23. Hanım	60
24. Ev Hocası.....	60
25. Erkekler Dünyası.....	60
26. Süs	60
27. Çalığışu.....	61
28. Asar-ı Nisvan.....	61
29. Kadın Yolu	61
30. Kadın Yazıları	61
31. Yeni Kitap	61
2.3.3. Resim Alanında Kadın	62
2.4. Cumhuriyet Öncesi Kadın'ın Sosyal Yaşam İçindeki Yeri.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SANAT VE KADIN.....	65
3.1. 1900'lu Yıllar (Cumhuriyet Öncesi).....	66
3.2. 1923 ve Cumhuriyet'i İlk Yılları	67
3.3. 1923 ve Sonrası Cumhuriyet Dönemi Kadın ve Sanat	67
3.3.1. Güzel Sanatlar Lisesi Sayıları.....	72
3.3.2. Sayılarla Güzel Sanatlar Liseleri.....	73
3.3.3. Atatürk ve Güzel Sanatlar	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KADIN EĞİTİMCİ VE SANATÇILAR.....	86
4.1. Kadın Eğitimciler.....	86
4.2. Kız Öğretmen Okulu (Dârülmua'llimât).....	87
4.3. Kadınların Eğitim Alanında İstihdamı.....	88
4.4. Türkiye'nin Öncü Kadınları.....	89
4.4.1. Türkiye Tarihinde Mesleklerin Kadın Öncüleri	97

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KADIN SANATÇILAR VE ESERLERİ.....	100
--------------------------------------	-----

a. Cumhuriyet Öncesi Kadın Sanatçılar.....	100
b. Cumhuriyet Sonrası Kadın Sanatçılar.....	100
c. Yakın Dönem Kadın Sanatçılar.....	101
5.1. Naciye Tefik Biren (1878 - 1960).....	102
5.2. Celile Uğuraldım Hikmet (1880 - 1956).....	103
5.3. Mihri Müşfik (1886 - 1954).....	106
5.4. Meliha (Zafer) Yenerden (1896-1979).....	109
5.5. Zehra Müfit Saner (1876-1956).....	111
5.6. Müfide Kadri (1889-1911).....	113
5.7. Vildan Gizer (1889-1974).....	115
5.8. Belkıs Mustafa (1896-1925).....	117
5.9. Müzdan Arel (1897-1990).....	120
5.10. Melek Celal Sofu (1896 - 1976).....	121
5.11. Emine Fuat Tugay (1897 - 1973).....	124
5.12. Güzin Duran (1898 - 1981).....	126
5.13. Nazlı Ecevit (1900 - 1985).....	128
5.14. Fahr el Nisa Zeid (1901 - 1991).....	131
5.15. Sabiha Bozcalı (1903 - 1988).....	134
5.16. Aliye Berger (1903-1974).....	137
5.17. Hale Asaf (1905-1938).....	139
5.18. Sabiha Bengütaş (1905 - 1992).....	141
5.19. Maide Arel (1907-1997).....	143
5.20. Bedia Güteryüz (1908 - 1991).....	145
5.21. Füreya Koral (1910-1997).....	147
5.22. Eren Eyüboğlu (1911-1975).....	149
5.23. Fürumet Tektaş (1912-1961).....	152
5.24. Mari Gerekmezyan (1913 - 1946).....	154
5.25. Nermin Faruki (1914 - 2001).....	157
5.26. Şükriye Dikmen (1918-2000).....	159
5.27. Leyla Gamsız Sarptürk (1920 - 2010).....	161
5.28. Jale Yasan (1921-1994).....	163
5.29. Leman Tantuğ (1926 -).....	165

5.30. Mürşide İçmeli (1930 - 2014).....	166
5.31. Hamiye Çolakoğlu (1934 -2015).....	169
5.32. Tülay Tura Börtecene (1936 - 2018)	171
5.33. Tomur Atagök (1938 -).....	173
5.34. Alev Ebüzziya (1938 -).....	175
5.35. Naile Akıncı (1938 -).....	177
5.36. Jale Yılmazbaşar (1939 -).....	179
5.37. Neşe Erdok (1940 -).....	182
5.38. İpek Duben (1941 -).....	184
5.39. Seyhun Topuz (1942-).....	187
5.40. Ayşe Erkmen (1942-).....	189

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR VE YORUMLAR.....	191
------------------------------	-----

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	192
7.1. Sonuçlar	192
7.2. Öneriler	194

KAYNAKÇA	196
-----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	249
----------------------	------------

SİMGELER VE KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajans
AGSL	: Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi
a.g.e	: Adı geçen eser
AÖF	: Açık Öğretim Fakültesi
BBC	: Britanya Yayın Kuruluşu ya da (British Broadcasting Corporation)
CEDAW	: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi ya da (İngilizce: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)
Çev	: Çeviren
Düyb	: Duralit üzerine yağlı boya
DiE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DYP	: Doğru Yol Partisi
FIFA	: "Uluslararası Birlik Futbolu Federasyonu"
Küyb	: Kâğıt üzerine yağlı boya
Tüyb	: Tuval üzerine yağlı boya
küsk	: Kağıt Üzerine Sabit Kalem
küpb	: Kâğıt üzerine pastel boya
kpüyb	: Kontrplak üzerine yağlı boya
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.S.G.S.Ü.	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
müyb	: Mukavva üzerine yağlı boya

- SHP** : Sosyal demokrat Halkçı Parti
- T.B.M.M** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- TÜYAP** : Tüm Fuarcılık Yapım A.Ş
- YÖK** : Yüksek Öğretim Kurumu
- İDGSA** : İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
- U.Ü.T.F.D.** : Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.	Emine Naciye Tevfik, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Kudüs’teki Ömer Camii’ni Ziyareti” (Boyutlar: 140 x 220 cm. tüyb)	102
Resim 2.	Emine Naciye Tevfik, Göthe, İskenderun Deniz Müzesi Komutanlığı	103
Resim 3.	Celile Uğuraldım, Leyla Hanım, 60x45 küpb.....	104
Resim 4.	Celile Uğuraldım, nü, 1942, 63x47cm. küsk.	105
Resim 5.	Celile Uğuraldım, Oğlu Nazım Hikmet Ran'ın Portresi	105
Resim 6.	Mihri Müşfik, Ahmet Rıza Bey’in Annesi Naile Hanım tüyb.....	107
Resim 7.	Mihri Müşfik, Aynalı Gözde tüyb	108
Resim 8.	Mihri Müşfik. Peçeli Kadın (suluboya)	109
Resim 9.	Meliha Yenerden, Portre	110
Resim 10.	Meliha Yenerden, ünlü Fransız aktrist Marie Bell.....	110
Resim 11.	Zehra Müfit Saner tarafından Koç Ailesi için yapılan geleneksel figürler, 1936, kil, tahta, alçı, kumaş, kağıt hamuru, Ankara Rahmi M. Koç Müzesi Koleksiyonu	111
Resim 12.	Zehra Müfit Saner, “Celile Hanım Portresi”, karton üzerine boya kalemi	112
Resim 13.	Zehra Müfit saner, portre	112
Resim 14.	Müfide Kadri, Kitap Okuyan Kız, 40x58, tüyb.	113
Resim 15.	Müfide Kadri, Dua eden kız, 40 x 58, tüyb.	114
Resim 16.	Müfide Kadri, Güzin Duran, portre, 1910, 41,5x34cm. küpb.	114
Resim 17.	Vildan Gizer, ressamın fotoğraftan yaptığı kendi portresi.....	116
Resim 18.	Vildan Gizer, Portre	116
Resim 19.	Vildan Gizer, Natürmort Tuval üzerine yağlıboya, 48.00 x 38.00 cm.	117
Resim 20.	Belkis Mustafa, Çıplak Kadın Portresi mukavva üzerine yağlıboya 64.x.44.....	118
Resim 21.	Belkis Mustafa, Erkek Portresi Karton üzeri yağlıboya 45 x 35 cm	119
Resim 22.	Belkis Mustafa, Nü oturan kadın kğıt üzerine füzen 68 x 41cm	119
Resim 23.	Müzdan Arel, kendi portresi	121
Resim 24.	Müzdan Arel, 1977, son sergisinden	121

Resim 25. Melek Celal Sofu, “Türk Kadını TBMM”	122
Resim 26. Melek Celal, Dikiş Diken Kadın, 1922, müyb. 39x35cm.....	123
Resim 27. Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın çocukluğu, portre	123
Resim 28. Emine Fuat'ın portresi	125
Resim 29. Emine Fuat'ın portresi	125
Resim 30. Emine Fuat'ın portresi	126
Resim 31. Güzin Duran, Kınık Küplü Natürmort.....	127
Resim 32. Güzin Duran, portre	127
Resim 33. Güzin Duran, peysaj.....	128
Resim 34. Nazlı Ecevit, yelpazeli kadın	129
Resim 35. Nazlı Ecevit Kerima'nın Portresi İstanbul Resim Haykel Müzesi.....	130
Resim 36. Nazlı Ecevit, Balkonlu Peysaj 54 x 46 cm.....	130
Resim 37. Fahrünisa Zeyd, Yugoslav Rüyası, 1941, 60x50, tüyb.	132
Resim 38. Fahrelnisa Zeyd-Otopotre, Çerkez Gelin, Ammana Türk Safiresi. Tuval üzerine yağlıboya	133
Resim 39. Break Of The Atom And Vegetal Life (Atom Patlaması ve Bitkisel Hayat), 1962.....	134
Resim 40. Sabiha Bozcalı'nın otoportresi Tlabar Ailesi'nin izniyle	135
Resim 41. Sabiha Rüştü Bozcalı'nın Türkiye'nin İlk Kadın İllüstratörü.....	136
Resim 42. Sabiha Bozcalı - Begonyalar.....	136
Resim 43. Aliye Berger, Güneşin Doğuşu	138
Resim 44. Aliye Berger (1903-1974) Davulcu	138
Resim 45. Aliye Berger, Otopotre.....	138
Resim 46. Hale Asaf'ın İsmail Hakkı Oygur Portresi.....	140
Resim 47. Hale Asaf (1905-1938) “Otopotre” Tuval üzerine yağlıboya imzalı. 1931 tarihli. 70x50 cm	140
Resim 48. Hale Asaf (1905-1938) Otopotre Tual üzerine yağlıboya İmzalı.....	141
Resim 49. Sabiha Bengütaş Atatürk heykeli (Çankaya Köşkü'nün bahçesinde), Ankara	142
Resim 50. Sabiha Bengütaş İsmet İnönü atölyesi ziyareti Atatürk ve İsmet İnönü heykelleri.....	142
Resim 51. Sabiha Bengütaş peysaj tüyb	143

Resim 52. Maide Arel, Bağ Dönüşü	144
Resim 53. Kadın, Maide Arel	144
Resim 54. Maide Arel, Portre	145
Resim 55. Bedia Güteryüz, Göksu'dan 60x50 cm	146
Resim 56. Bedia Güteryüz, 64x68, tüyb	146
Resim 57. Bedia Güteryüz desenleri.....	147
Resim 58. Füreyya Koral, "Yürüyen İnsanlar"	148
Resim 59. Füreyya Koral Seramik pano - 1954 tarihli, 49 x 40 cm.Eski Füreyya Koral koleksiyonu	149
Resim 60. Füreyya Koral'ın Divan Pastanesi Duvar Panosu	149
Resim 61. Eren Eyüboğlu, Bursalı Gelin.....	150
Resim 62. Eren Eyüboğlu, karton üzeri yağlıboya 70 x 49 İmzalı	151
Resim 63. Eren Eyüboğlu, ahşap üzeri yağlıboya 48 x 63 İmzalı	151
Resim 64. Fürumet Tektaş, Portre.....	153
Resim 65. Fürumet Tektaş, Portre.....	153
Resim 66. Fürumet Tektaş, Portre.....	153
Resim 67. Mari Gerekmezyan ve Bedri Rahmi Eyüboğlu Portresi	154
Resim 68. Mari Gerekmezyan, Resim Heykel Müzesi	155
Resim 69. Mari Gerekmezyan, Bedri rami Eyüboğlu'nun Büstü.....	156
Resim 70. Mari Gerekmezyan, Bedri rami Eyüboğlu'nun Büstü.....	156
Resim 71. NerminFaruki, nü 30 cm. X 40 cm. tüyb	157
Resim 72. NerminFaruki, Hadi Bara'nın Büstü	158
Resim 73. NerminFaruki, Mavi yalnızlık 20 cm. X 27 cm, tüyb.....	158
Resim 74. Şükriye Dikmen, Ülker Gökberk Portresi.....	159
Resim 75. Şükriye Dikmen, kadın portresi	160
Resim 76. Şükriye Dikmen, Portre	160
Resim 77. Leyla Gamsız Sarptürk, Otoportre.....	161
Resim 78. Leylâ Gamsız Sarptürk, Köylü Kadınlar 58x48 cm.....	162
Resim 79. Leylâ Gamsız Sarptürk, Peyzaj (54 x 45 cm) Ahşap Üzeri Yağlıboya ..	162
Resim 80. Jale Yasan. Halı Dokuyan Kızlar. Tual üzeri yağlı boya.....	163
Resim 81. Jale Yasan. Krizantemler. Duralit üzerine yağlıboya	164
Resim 82. Jale Yasan. Halı Dokuyan Kızlar. Tual üzeri yağlı boya.....	164

Resim 83. Leman Tatuğ, gelin, güvey	165
Resim 84. Leman Tantuğ Çocuk Ressamlar Cinsi: Tablo Malzemesi: Duralit/YB Ölçüleri: 46x64.....	166
Resim 85. Leman Tantuğ, Tuna caddesi.....	166
Resim 86. Mürşide İçmeli, "Ağacın Gölgesinde",1986, Gravür, 46x38 cm	167
Resim 87. Mürşide İçmeli,"İsimsiz",1991, Litografi, 25 x 35 cm.....	168
Resim 88. Mürşide İçmeli, "Bir Avuç İnsan" isimli gravür çalışması.....	168
Resim 89. Hamiye Çolakoğlu, 1984 (Erdoğan Bakla archive).....	169
Resim 90. Hamiye Çolakoğlu, seramikler	170
Resim 91. Hamiye Çolakoğlu, 1993 seramik pano.....	170
Resim 92. Tülay Tura Börtecene, 1936 Mikro Organik Dünyalar, 1967-1969 Koleksiyon - İstanbul Modern.....	171
Resim 93. Tülay Tura Börtecene, Kompozisyon.....	172
Resim 94. Tülay Tura Börtecene, Soyutlama.	172
Resim 95. Tomur Atagök, Kuş Kadın.....	174
Resim 96. Tomur Atagök'Doğa, Kadın ve Anılar'	174
Resim 97. Tomur Atagök, rh+artprojet, "Doğa, Kadın ve Anılar" sergisinden.....	175
Resim 98. Alev Ebüzziya, seramik kâse	176
Resim 99. Alev Ebüzziya, seramik kâse	176
Resim 100. Alev Ebüzziya, seramik kâse	177
Resim 101. Naile Akıncı, Marmara Adası Pazar Yeri	178
Resim 102. Naile Akıncı, Hüdevendigar Camii, Bursa	178
Resim 103. Naile Akıncı, "Ekinlik'li Kadın", 2003-2009, T.	179
Resim 104. Jale Yılmabaşar, Kediler.....	180
Resim 105. Jale Yılmabaşar, Kadın; çok bilinmeyenli denklem	181
Resim 106. Jale Yılmabaşar, Horoz.....	181
Resim 107. Neşe Erdok, Portre	183
Resim 108. Neşe Erdok, Portre.....	183
Resim 109. Neşe Erdok, Tontoş ve Rüzgar Gülü, 130x97 cm, 2008	184
Resim 110. İpek Duben, 2012 serisinde, anatomik detaylarından arındırılmış, etsiz kütlelere dönüşerek motifleşen Duben'in kendi bedeni	185
Resim 111. İpek Duben-Karışık Teknik, 114.50 x176cm	186

XVIII

- Resim 112. İpek Duben, Tuval üzerine yağlıboya 130 x 245 cm Dr. Nejat F.
Eczacıbaşı Vakfı Koleksiyonu / Uzun Süreli Ödünç 186
- Resim 113. Seyhan Topuz. Çağda sanatlar müzesi..... 187
- Resim 114. Seyhan Topuz. Çağda Sanatlar Müzesi 188
- Resim 115. Seyhan Topuz. Çağda Sanatlar Müzesi 188
- Resim 116. Ayse Erkmen The Gap, 2006. Kontracom 06, Contemporary Festival
Salzburg..... 189
- Resim 117. Ayse Erkmen Çağdaş sanat galerisi Arter'in 'İkinci Sergi'si..... 190
- Resim 118. Ayşe Erkmen Kapadokya'yla Çarpışmak 190

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Cumhuriyetten Günümüze Kadın Milletvekili Sayısı	31
Tablo 2. Kadınların ülkeler bazında parlamentoda temsil oranları.....	32
Tablo 3. Devlet ve vakıf üniversiteleri kadın ve erkek akademisyenler	54
Tablo 4. Üniversitelerin bölümlerinde kadın ve erkek akademisyenler	54
Tablo 5. Üniversitelerin unvanlarına göre kadın ve erkek akademisyenler.....	55
Tablo 6. Trabzon AGSL kız ve erkek öğrenci sayısı.....	73
Tablo 7. Konya çimento AGSL kız ve erkek öğrenci sayısı.....	74

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 1. Atatürk ve modern Türk kadınları.....	33
Fotoğraf 2. Ankara Palas'ta iki düğün... Mareşal Fevzi Çakmak'ın kızları evleniyor. Ankara Halkevi'nde (14 Mayıs 1931).....	34
Fotoğraf 3. Atatürk ve kız öğrenciler.....	34
Fotoğraf 4. Atatürk Vals Yaparken.....	35
Fotoğraf 5. Atatürk ve Modern Türk kadınları ile Bir Resepsiyonda 1925.....	35
Fotoğraf 6. Atatürk ve Latife Hanım Konya Kız Öğretmen okulunda	36
Fotoğraf 7. Atatürk Modern Türk Kadınları ile Bir Davette.....	36
Fotoğraf 8. Atatürk ve manevi kızı Sabiha Gökçen.....	37
Fotoğraf 9. Atatürk kız öğrencilerle.....	38
Fotoğraf 10. Öncü Kadınlarımız	90
Fotoğraf 11. İlk Kadın Gazeteci: Selma Rıza Feraceli (1872-1931)	90
Fotoğraf 12. İlk Kadın Doktor: Safiye Ali (1891-1952).....	91
Fotoğraf 13. İlk Kadın Avukat: Süreyya Ağaoğlu (1903-1989).....	91
Fotoğraf 14. İlk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Bengütaş (1904-1992)	92
Fotoğraf 15. İlk Kadın Belediye Başkanı: Sadiye Hanım (.....- 1943).....	93
Fotoğraf 16. İlk Kadın Rektör: Prof. Dr. Ayşe Saffet Rıza Alpar (1903-1981)	93
Fotoğraf 17. İlk Kadın Pilot: Bedriye Tahir Gökmen (1908-...).....	94
Fotoğraf 18. İlk Kadın Opera Sanatçısı: Semiha Berksoy (1910-2004)	95
Fotoğraf 19. İlk Kadın Radyo ve Haber Spikeri: Emel Gazimihal (1912-1998).....	95
Fotoğraf 20. İlk Kadın Bakan: Türkân Akyol (1928-2017).....	96
Fotoğraf 21. İlk Kadın Büyükelçi: Filiz Dinçmen (1939-)	96
Fotoğraf 22. İlk Kadın Milli Maç Hakemi: Lale Orta (1960-).....	97

GİRİŞ

John Berger'in ifadeleri çerçevesinde kadın olarak dünyaya gelmek, erkeklerin mülkiyetindeki bir yerde doğmaktır.

Tarih boyunca kadınlar erkeklere kıyasla her zaman daha çok çabalamak ve toplumsal baskılara karşı dirençli olmak mecburiyetinde bırakılmışlardır. Başarı elde eden kadınların ise yaşam bilinci gelişmiş ve toplumsal baskılara boyun eğmemek için büyük bir mücadele veren kişiler olmaktadır.

1. Türk kadınlarının 1900 – 2015 yılları arasında sosyal hayatta, eğitimde, sanata geldiği nokta ne?

2. İstatistiklere bakarak Türk kadınları, yıllar içinde seçme seçilme hakkı, eğitim ve çalışma hayatında, nerden nereye geldiler?

3. Cumhuriyetle birlikte kazandıkları hakları ne kadar koruyabildiler?

4. Eğitimin yaygınlaşması, sanat eğitimi veren kurumlarının çoğalması, kız çocuklarının okuma oranının artması kadın sanatçıların resim sanatında adını duyurmalarına katkısı olmuş mudur? Gibi sorunlarına detaylı bir şekilde incelenmesi önem arz etmektedir.

a. Ana Problem

Türk toplumunda sosyal hayatta kadının yeri nedir? Ve bu yerin resim sanatına yansımaları varmıdır?

Bu başlık altında yanıt aranacak.

b. Alt Problemler

1900 ile 2015 yılına kadar olan süreçteki gelişimini, kazandığı hakları, eğitimde, sosyal hayatta, günlük yaşamda ve sanatta 115 yıl içinde ulaştığı nokta nedir?

1. 115 yıl içinde kadınların eğitim, sosyal hayat ve günlük yaşamda elde ettikleri haklar nelerdir?

2. Sosyal hayatta, iş hayatında, siyaette ve sanatta evrensel insan hakları düzeyinde kadın erkek eşitliği sağlanmış mıdır?

3. Erken Cumhuriyet Dönemi sanat ve diğer mesleklerde öncü kadınlar var mıdır?

4. Cumhuriyet Dönemi sanatçı kadınlar Türk resmine neler kazandırmıştır?

5. Sanay-i Nefise mektebinin Türk resmine ve Türk kadınına katkıları nelerdir?

6. Güzel Sanatlar fakülteleri ve Güzel Sanatlar Liseleri'nin resim sanatına yaptıkları katkılar nelerdir? Sorularına yanıt aranacaktır.

c. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı:

1. Türk Toplumunda Sosyal hayatta Kadının Yeri ve Türk Resmine Yansımalarını irdelemek ortaya koymaktır.

2. Güzel Sanatlar Lise ve Güzel Sanatlar Fakültelerinin çoğalması, kız çocuklarının okuma imkânlarının oluşmasının Türk resmine yansımalarını araştırmak.

3. Öğrenme toplum hayatının temel yapı taşıdır. Çalışmanın amaçlarından biride Meşrutiyet döneminde edebiyat ile başlayıp günümüze dek gelen süreçteki edebiyat ve görsel sanatların öncü kadın sanatçıları, ulusal ve uluslararası sanatta kendinden söz ettirmiş, sanat camiasında kabul görmüş, eserler vermiş sanatçıların mücadelesini öğrenme, hayatlarını, eserlerini tanıma, gelecek kuşalara bilgi ve belge olarak aktarmak.

4. Cumhuriyetin kazanımları ile güçlenen Türk kadını, sosyal hayatta, günlük yaşamda, iş hayatında ve eğitimde geldiği noktanın resim sanatına yansımalarını belgelemek.

Bu amaç çerçevesinde sorulara yanıt aranacaktır.

d. Araştırmanın Önemi

1. Geçmiş dönemlerde sanat alanında özellikle de resim konusunda büyük mücadeleler veren sanatçılar olmuştur. Fakat güncel sergilerle ve güncel yazılı görsel basında, sanat programlarında, eserlerinin görünürlüğüne yer verilmediğinden, özellikle kadın sanatçıların unutulmaya başladığı görülmektedir. Bu çalışma unutulmaya yüz tutan kadın ressamlarımızın bizlere hangi koşullar altında öncülük ettiklerini hatırlatacak bir kaynak niteliğindedir.

2. Cumhuriyet'in ilanından önce ve Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemden yakın tarihe kadar kadınların toplumsal yaşamda kat ettiği aşama, iş hayatında hukukta, eğitim alanında, seçme ve seçilme haklarını kullanmalarında, mesleki gelişimlerinde ve sanat alanında ulaştıkları noktaya ışık tutmak amacıyla elde edilen veriler, istatistiki bilgiler önem arz etmektedir.

3. Bu konuyu yaklaşık olarak ele alan çalışmalar olsa da bu tez çalışması ile son yıllarda kadının kazandığı haklar, sosyal kültürel açıdan geldiği nokta, kadının eğitim, iş, sanat, siyaset, seçme, seçilme hakkı ve mesleki konumu DİE verileri, istatistik bilgileri ile eksikliklerin tamamlanması açısından önemlidir.

4. Güzel sanatla lise ve güzel sanatlar fakültelerinin kız ve erkek sayılarının istatistik bilgileri ile de kadın eğitimci ve sanatçıların Türk resmine olumlu yansımalarını görmek açısından önemlidir.

Daha önce yapılan benzer çalışmaların sonuçlarını doğrulamak, güncelleştirmek, mevcut bulgulara son bulguları ilave ederek araştırma genişletmek içindir.

e. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tez konusunun araştırması 1900 yılından 2015 yılına kadar (115 yıllı) sınırlı tutulmuştur. Tezin son bölümünde yaptıkları Uluslararası çalışmalarla Türk sanat tarihinde kendini kanıtlamış, akademik hayata büyük katkılar sunan ödüller almış 1950 öncesi doğmuş 40 Türk kadın, resim ve heykeltıraş sanatçı ile sınırlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada ilk olarak yayın ve kaynak araştırması yapıldı, ikinci aşamasında, saha çalışması kütüphaneler, üniversiteler, müzeler ziyaret edilerek kaynaklara ulaşıldı. İnternet sayfalarından ulaşılan görsel ve yazılı veriler kullanıldı.

Bu araştırmada, Türk toplumunda sosyal hayatta kadının yeri ve resim sanatına yansımaları 1900 ile 2015 yılları arasını kapsayan 115 yılını araştırırken nitel araştırma yöntemine uygun olarak doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi: Yazılı belgeler, kaynaklar, film, fotoğraf, video gibi görsel malzemelerin analizinde kullanılan bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma bir arama, öğrenme, bilinmeyi bilinir hale getirme çabasıdır (Karasar, 2008, s. 22).

Bu araştırmanın 40 kadın sanatçı ve eserleri incelenirken Kuş'un (2003) nitel araştırma ilkelerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin yaşamlarındaki rutin ve problematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmaları, materyal setini, vaka inceleme, kişisel deneyim, yaşam öyküsü, görüşme, gözlemsel, tarihsel ve görsel metinler içermektedir (Kuş, 2003, s. 77).

1.2. Araştırma Modeli

Bu çalışma da Nitel araştırma modeli uygulanmıştır. Türkçe yazılmış dergiler, kitaplar, Kütüphaneler, sergi katalogları ve web sayfaları, sanat sitelerinde yapılan araştırmalardan oluşmaktadır. Çalışmamın ana çerçevesi edindiğim bilgiler doğrultusunda oluşturulmuştur.

1.3. Evren

Bu çalışmada iki konu üzerinde araştırmalar yürütülmüştür.

1. Cumhuriyet öncesi (1900) cumhuriyet dönemi (2015) arasındaki 115 yılının öncü kadınları. O dönemin sosyal kültürel şartları, kadının o dönemde toplumdaki

konumu, eğitim olanakları ve sanat hayatları, Türk resim sanatı tarihinde yer alan 1950 öncesi doğumlu öncü 40 kadın ressam ve eserlerini kapsamaktadır.

2. Sanat eğitimi veren okullarda okuyan kız öğrencilerin sayıları ve eğitim sonrası resim alanına katkıları. Türkiye geneli evren kabul edilmiştir.

1.4. Örneklem

1. Türk kadınının sosyal hayatta, günlük hayatta, eğitimde, sanatta, iş hayatında, siyasi hayatında geldiği yer DİE 2013-2014-2015 yılları istatistik bilgileri örneklem olarak alınmıştır.

2. Resim alanında kadın sanatçı ve eğitimcilerin yetiştiği Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri Resim Bölümü kadın ve erkek öğrencilerin sayıları ile Ankara Güzel Sanatlar Lisesi ve bir üst kurul olan Hacettepe Güzel sanatlar Fakültesi kadın ve erkek öğrencileri örneklem olarak alınmış, Türkiye geneli evren kabul edilmiştir.

1.5. Verileri Toplama Teknikleri

Güzel sanatlar liselerinin resim bölümünün kadın ve erkek öğrenci sayıları, devlet ve vakıf üniversitelerinde kadın ve erkek öğrenci ile kadın, erkek akademisyenlerin yıllara göre istatistikleri verileri, Devlet İstatistik Enstitüsünün kadın meslek istatistikleri, eğitim istatistikleri, siyasi parti ve yönetimlerde kadın sayısı istatistikleri araştırılmıştır. Ayrıca, tez konusuyla ilgili kitap, dergi, sergi katalogları, internet siteleri, müzeler araştırılmış, Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Kütüphanesi'nden ve İstanbul'da bulunan Kadın Eserleri Kütüphanesi'nden faydalanılmıştır. Bunlara ek olarak kendi kütüphanemden ve çeşitli kitapçı ve kütüphanelerden temim ettiğim kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Kaynak taraması 2017 Temmuz ve Aralık ayı arasında, kaynakların incelenmesi ve metine dönüştürülmesi ise 2018 Ocak ve Ekim ayı arasındaki süreç planlanarak araştırma yazıma başlanmış, 2019 Temmuz ayında tamamlanmış, 28 Haziranda ilk jüri değerlendirilmesinde bulunan eksiklikler Ağustos 2019 da tamamlanmıştır.

1.6. Verilerin Analizi

1. Türkiye nüfus içindeki kadın dağılımına bakıldığında, 1980,1985 ve 1990 yıllarında cinsiyet oranı toplam nüfus içinde, erkek %50,7, kadın %49,3. Bu veri 2015 istatistiğinde toplam nüfus içinde erkek %50,2, kadın %49,8 olduğu görülmektedir.

2. Kadınlar siyasi alanda TBMM de 1935 yılında %4,5 olarak kaydedilmişken 79 yıl sonra %14,4'e yükselmiştir. 2015 yılında Türkiye'deki bakan sayısı 27 olup, yalnızca 7,4'ünü kadın bakanlar oluşturmaktadır. 2009 yılında kadın belediye başkanı bu oran 2014 %2,9 olmuştur. 2009 belediye kadın meclis üyesi %4,2 iken 2014 yılında bu oran %10,7'ye yükselmiştir.

3. Okuma yazma oranı, DİE verilerine göre 1980 (%57,5) ve 1985 (%57,94) yıllarında kadın nüfusunun yarısından çoğu ilkokul mezunu olarak görülmektedir. Öğrenim seviyesi arttıkça kadın oranında düşüş görülmekte, yüksekokul ve üniversite mezunu olan kadın toplam nüfusta en düşük orana sahiptir. 205 istatistiklerinde bu oran yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %13,9 iken, bu oran kadınlarda %11,7 ve erkeklerde ise %16,2'dir.

4. Kadınların istihdam oranlarına bakıldığında 1992 de kadın nüfusun sadece %18,65'i erkek nüfusun %68,31'i istihdam edilirken 2015 istatistiklerinde bu oran kadın nüfusunda %26,7, erkeklerde %64,8'dir. Eğitim durumuna göre iş gücüne katılım incelendiğinde kadınların eğitim düzeyi arttıkça iş gücüne daha fazla katıldıkları görülmüştür.

5. 1923-1924 yılları arasında 4804 okul ve okullarda 62954 kız öğrenci,1217 kadın öğretmenden oluşmaktaydı. 2015 istatistiklerinde 17.59.989 adet örgün eğitimde okuyan 14.950.897 öğrencinin %48,7'sini kızlar, özel kurumlardaki; 823.515 'inin %46,7'sini kızlar ve açık öğretimdekilerin sayısı ise; 1.785.577 öğrencinin %47,5'i kızlardan oluşmaktadır.

6. 1920-2-1924 yıllarında toplam kadın öğretmen sayısı 1217 iken milli eğitim bakanlığı tarafından açıklanan 2014-2015 resmi ve özel olarak örgün eğitim veren okullarda toplam 919.393 öğretmen görev yaparken bu öğretmenlerin %54,3'ü kadınlardan oluşmaktadır.

7. 1923-1924 yılları arasında 4804 adet olan okul sayısı 2014-2015 yıllarında örgün eğitimde olan 59.509 okulun resmi olanlarına 528.674 adet, özel olanlarında ise 61.228 adet derslik bulunmaktadır.

8. Yükseköğretimde okuyan kız öğrenci sayıları (açık öğretim fakülteleri dikkate alınmadan) 879.726 kız öğrenci, 880.726 erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

9. 2005-2006 döneminde 11.220 olan profesör sayısı 10 yıl içinde %96 artarak 21.958'e ulaştı.

10. Üniversitelerde görev yapan akademisyenler içinde kadın akademisyenleri oranı %39'dan %43'e çıkarken, kadın akademisyen sayısı da 31.199'dan 65.138'e yükseldi. Bu oran devlet üniversitelerinde %42 vakıf üniversitelerinde %50 olmuştur.

11. Sanat eğitimi 1989'da ilk kez İstanbul'da açılan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi ile başlamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015-2016 eğitim-öğretim dönemi verileri incelendiğinde, Türkiye'de 71 ilde toplam 79 Güzel Sanatlar Lisesi'nin bulunduğu görülmektedir. Bu okullar resim ve müzik alanlarında uygulanan yetenek sınavıyla öğrenci alımı yapmaktadır. Toplam öğrenci sayısı 13.206, kız öğrenciler 7.550 iken erkek öğrenci sayısı 5.656'dır. Resim alanında kız öğrenci sayısı çok daha fazladır.

12. Güzel Sanatlar Liselerinde okuyan sanat öğrencilerinin üniversiteye yerleşme oranı ise %97'dir. Öğrenciler üniversiteden mezun olduktan sonra resim alanında, görsel sanatlar alanında ya da resim öğretmeni olarak çalışma hayatına dahil olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK TOPLUMUNDA SOSYAL YAPI

Toplumun sosyal yapısı Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Toplumumuzda kadınların çalışma, eğitim, sanat, aile, miras, evlilik ve toplumsal yaşamdaki kazanımları ve bu kazanımlarının yavaş yavaş kaybedilmeye başlandığı günümüzde kadınların elde etmiş oldukları hakları korumaları bakımından çalışmanın geleceğe ışık tutması amaçlanmıştır.

Çalışma kapsamında kadının Türk toplumunda konumu, hukukta, eğitimde, siyasette, iş hayatında ve sanatta 1900 yılı ile 2015 yılı arasında yaşanan değişimler, istatistiklerin ve tarihi bilgilerin doğrultusunda sorgulanarak farklar ortaya çıkarılmıştır.

Türk toplumunda kadınlar saygın bir konuma sahiptirler. Kadın ve erkek Orta Asya'da ilk Türk devletlerinde eşit haklara sahiptiler (Abadan, s.7).

Devlet idaresinde hakanların yanında hatun adı verilen eşleri de söz sahibiydi. Söz konusu dönemde kadınlar, güreş gibi ağır sporlar yapar, top oynar, ata biner, ok atar ve savaşlara dahil olurlardı. Bununla birlikte ev eşlerin ortak malı olarak görülmekteydi (Yıldız,1979: s.11-12).

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde kadın hakları hususunda gerileme yaşanmaya başlaması görülmektedir. Bu dönemde kadınlar evlenme, boşanma, eğitim ve miras gibi pek çok haklarını yitirdi. Kentlerde yaşayan kadınlar kısıtlı yaşam alanlarına ve evlerin belli bölümlerinde yaşamaya mecbur bırakıldı. Kırsal alanda yaşayan kadınlar ise eşlerine her alanda destek vermekteydiler. Kurtuluş Savaşı'nda, erkeği cephede savaşan Türk kadını tarlada çalışarak ailenin geçimini sağlamış ve çocuğunu tek başına yetiştirmiştir. Ayrıca Türk kadını cepheye silah taşıyarak savaşa destek vermiştir. Kadınların bir bölümü de cephede erkeklerle birlikte düşmanla savaşmıştır. Türk Kadını kahramanlıkları ile Türk toplumundaki önemli konumunu bir kez daha kanıtlamıştır (Balcıoğlu, s. 40).

Atatürk, Türk kadınının kültürel, sosyal ve politik haklarını tekrar elde etmeleri gerektiğine inanmaktadır. Cumhuriyet'in ilanıyla kadın ve erkek eşit haklara sahip olmuştur. Toplumsal uzlaşmanın önem arz eden şartlarından biri de toplumda kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasıdır. Türkiye'de aile birliği çağdaş hukuk anlayışı çerçevesinde Medeni Kanun esaslarına göre kurulmuştur (Kurnaz, 1991; Kaymaz, 2010; Yılmaz, 2010; Şahin ve Şahin 2013; Ünal, 2014).

Dünyanın çapında başlayan kadın-erkek eşitliği mücadelesi, ilk önce Batı'da ortaya çıkan aydınlanma mücadelesi ile başlamıştır. Fransız Devrimi'nde kadın hakları ve özgürlüğü Condorcet'in "Kadın ve Yurttaş Hakları" bildirgesi ile belgelenmiştir (Berktaş, s. 353). Cumhuriyet öncesi dönemde kadın haklarına yönelik olarak yasal bir düzenlemenin ve sosyal yaşam olanağının mevcut olmaması sebebiyle Türk toplumunda kadının yeri; erkeğin şekillendirdiği bir biçimde varlık göstermiştir. Türk kadının özgürleşme süreci ise Cumhuriyetin ilanı ile başlamıştır. Özgürlüğünü elde etmek amacıyla evdeki görev sorumluluklarının yanında çalışma hayatına dahil olmaya başlayan kadın, gerçek dünyayı görüp tanıma olanağını elde etmiştir (Kurnaz,1991; Kaymaz, 2010; Yılmaz, 2010; Şahin ve Şahin 2013; Ünal, 2014).

Türkiye'de sanatsal ve bilimsel açıdan kadının "bireysel kimlik" ve "kendini ifade edebilme" özgürlüğü aynı süreçlerde başlamıştır. Ancak bu durum Batı ile karşılaştırıldığında günümüze kadar aynı hızla sürdürülememiştir. Bu durumun büyük nedenleri arasında ülkemizin toplumsal yaşam düzenindeki muhafazakârlığı görülmektedir (Berktaş, s. 27).

Türk kadın, aile yapısındaki erkeklerin kültürel, dinsel, etnik ve ekonomik durumuna göre varlığını devam ettirebilme ve geliştirebilme özgürlüğüne sahip olmaktadır (Erol ve Aydilek, 2017, s. 283-284).

Erkeğin ekonomik yönden egemen olması, sosyal statü ve iktidar savaşı Türk kadını arka plana iten bir tutum haline gelmektedir. Yüzyıllardır erkek egemenliğinde hüküm sürülen bu toplumda kadın kimliğini ancak medeniyetin ve teknolojinin gelişmesiyle elde etmeye başlamıştır. Kadının üstlenmiş olduğu ev işleriyle birlikte sanayileşme sürecinde makinelerin devreye girmesiyle kadının iş

yükü azalmıştır. Bununla birlikte kadının sosyal yaşama karışması, erkeğin yanında yer alabilmesi ve fikirlerini açıkça ifade edebilmesi sağlanmıştır (Berktaş, s. 27).

Türkiye’de sosyal yapının hangi aşamaları kat ederek günümüze kadar geldiği ve bu süreçte kadının üstlendiği rollerde nasıl bir seyir izlendiği sanatsal ve sosyokültürel açıdan önem arz etmektedir (Erol ve Aydılek, 2017, s. 283-284).

Söz konusu tespitlerden hareketle Türk toplumunda 1. Meşrutiyet döneminden günümüze kadar geçen süreçte sosyal hayatta kadının yeri.

Aydınlar kadının toplumsal yaşamdaki konumu değiştirmek için çabalamışlar ve bu hususta ağır adımlarla ilerlemişlerdir. Söz konusu dönem kapsamında kadın konusunun mahrem bir konu olarak görülmesi sebebiyle aydınlar eserlerinde bu konuya üstü kapalı bir biçimde yer vermek durumunda kalmışlardır (Göksel, 1993, s.129-132).

Osmanlı döneminin önde gelen aydınları arasında yer alan Namık Kemal, Şinasi ve Ahmet Mithat Efendi gibi aydınlar Batı’yı yakından tanımanın yanı sıra gelişimin ve değişimin sadece erkeklerle mümkün olmayacağını bilincinde olmuşlardır. Toplumun neredeyse yarısını oluşturan kadınların fonksiyonel bir konuma getirilmeleri gerektiği savunulmuştur. Aydınlar bu sorununa çözüm bulma aşamasında daha çok şehirde yaşayan kadınlara ilgi göstermişlerdir. Bununla birlikte şehirde yaşayan kadınların topluma fayda sağlayan, eğitilmiş ve bilgili bireyler olmaları için çaba göstermişler, kadınların erkeklerle eşit seviyede eğitim almasını desteklemişlerdir. Bunun yanı sıra görücü usulü evliliklere ve çokeşli evliliklere de büyük ölçüde karşı çıkmışlardır (Kurnaz, 1996, s. 21).

II. Abdülhamit ülkeyi baskıcı bir biçimde yönetmesine rağmen, menfaatlerine ters düşmeyen yazıların yayınlanmasına izin vermektedir. Nigar Hanım ve Fatma Aliye gibi dönemin önem arz eden kadın aydınları da yazılarını kolaylıkla yayımlayabiliyorlardı (Sığırcıoğlu, 2015, s. 6).

II. Meşrutiyet dönemi savaşların ve toprak kayıplarının yaşandığı bir dönem olmasına karşın, feminizm hususundaki tartışmalar açısından en verimli dönem olarak nitelendirilmekteydi. Bu dönemde kadın meselesinin bu denli ön plana çıkmasının

sebebi, dönemde Batı'yı örnek almanın yanı sıra kadınların ihmal edilmesi, eğitim, öğretim ve diğer sosyal haklarından mahrum bırakılması, kadın gücünün hor görülmesi, kadınların ülkenin gelişimine katkıda bulunmaması ve bu sebeple Osmanlı'nın çöküşünün hızlanmasıdır (Dulum, 2006, s. 20).

Batıcılar, kadın meselesini ilk kez ortaya çıkaran grup olarak bilinmektedir. Batıcılar Batıdan feyz alma arzusundadırlar. Türkçüler tarafından bu meselenin Türk kültürü muhafaza edilerek ve Batı örnek alınarak çözülebileceği ileri sürülmüştür. İslamcılar ise Türkçülere karşı çıkmışlar ve kadının gelişim sürecinde dini temel almışlardır (Kurnaz, 1996, s. 22-23).

Şemsettin Sami'nin 1882 yılında yazdığı Kadınlar isimli kitap Meşrutiyet dönemine iz bırakmışlar. Söz konusu kitap kapsamında kadınların eğitim ve öğretim alma hakkının gerekli olduğundan ve eğitilmiş kadının kendisini ve ailesini mutlu edeceğinden söz edilmektedir. Bununla birlikte fiziksel olarak erkeğin kadına kıyasla daha güçlü olmasına rağmen, karı koca ilişkisi açısından kadın ve erkeğin eşit olduğunu savunulmaktadır. Ayrıca Şemsettin Sami Batıcılara cevap niteliğinde İslamiyet'in kadınları arka planda tutmadığını, aksine kadınları yücelttiğini savunmaktadır. Abdullah Cevdet ise söz konusu dönemin kadın üzerinde kurduğu baskıyı eleştirerek toplumların geleceğinde ve yeni nesillerin doğru bir şekilde yetiştirilmesinde kadını başrol yapmıştır. Abdullah Cevdet bağımsız olmayan kadınlarda ve zihinlerde görülen psikolojik buhranın kalıtım yolu ile kadın tarafından gelecek nesillere aktarılabileceğini ve böylelikle gelecek nesillerin problemlili olabileceğini ileri sürmektedir. Cevdet'e göre bu konuda babanın psikolojik durumu veya zekâsı önemsizdir çünkü belirleyici olan annedir (Aydın, 1994, s.11-12-13-14). Buna ek olarak bir dergide yazdığı yazısında padişahın çok eşli olmasını eleştiren Cevdet, kadınların özgür bir şekilde giyinip istedikleri yere gidebileceklerini ve buna polisin müdahale etmemesi gerektiğini savunmuştur. Abdullah Cevdet kadınların siyasi hayata katılımını da desteklemiş, kadınlara hükümet işlerinde ve orduda görev verilmesi halinde ortaya çıkan tartışmaların ve savaşların daha medeni bir ortamda yaşanacağını savunmuştur (Çakmak, 2011, s. 45-75).

Celal Nuri İleri 1915 yılında Kadınlarımız adlı kitabı kaleme almıştır. Söz konusu kitapta Batıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımları sentezlenmiş ve din temel

alınarak kadın hareketleri desteklenmiştir. İslam dininin kadınlara geniş haklar sunmasına rağmen bu hakların yanlış uygulanmış ve kadınlar sürekli ezilmiştir. İleri, kadınların eğitim görmesinin gerekliliğini vurgulamış ve kadınların gelişmediği ülkelerin de gelişemeyeceklerini savunmuştur. Celal Nuri İleri, Abdullah Cevdet gibi gelecek kuşakların bağımsız ve eğitilmiş kadınlar sayesinde sağlıklı olacağını vurgulamıştır (Uyanık, 2004, s. 231-269).

Celal Nuri İleri kadınların yalnızca toplumsal açıdan değil aynı zamanda fizyolojik açıdan da erkeklerle eşit olduklarını vurgulamıştır. Hızla gelişim gösteren dünyadan Türk kadınının da payına düşeni alacağını ve çalışma hayatında kadının etkin bir rol üstleneceğini öngörmüştür. Celal Nuri İleri kadının da bir insan olduğunu ve bireysel haklarının var olduğunu belirtmiştir. Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün Esasları isimli çalışmada kadınlara saygı duyulması gerektiğini vurgulanmıştır. Söz konusu çalışmada aynı zamanda ilk Türklerin cinsiyet ayrımcılığı yapmadıkları ve kadın sorununu hiç yaşamadıkları da belirtilmektedir (Aydın, 1994, s. 16).

Ziya Gökalp, tam özgürlüğün mümkün olması için de Bizans ve İran kurallarının Türk toplumundan tasfiye edilmesinin gerekli olduğuna inanmaktadır. Gökalp tarafından Batıcılar gelişim sürecinde yalnızca Batı'yı örnek almaları sebebiyle eleştirilmiştir. Gelişim sürecinde milli kültürün de muhafaza edilmesi gerektiğine inanmıştır. Gökalp'ın ifadeleri çerçevesinde feminizm, kadının hukuken erkek ile eşit olmak istemesidir (Karataş, 2009, s. 1671).

Halide Edip Adıvar'a göre toplumsal katılım hakkı yalnızca erkeklere ve kadınlara eşit şekilde tanınmalıdır. Halide Edip, Osmanlının geleneksel yapısını Türk kadınının önündeki en büyük engel olarak görmektedir. Ayrıca kadının gelişiminin tamamlanabilmesi için gelenekselliğin sona ermesi gerektiğine inanmaktadır. Edip medenileşme açısından karma eğitimin önemini vurgulamıştır. Edip yabancı okullarda dil eğitiminin zorunlu olması gerektiğini ifade etmiştir (Kurnaz, 1996, s. 36-37).

Halide Edip eğitim sisteminde Amerikan ve İngiliz sistemlerinin örnek alınması gerektiğini ve Türk kadınının Anglosakson eğitimciler tarafından eğitilmesi gerektiğini savunmuştur. Edip'e göre İngiliz ve Amerikalı kadınlar eğitim alanında ve iş hayatında sergiledikleri başarıları evlerinde de sergilemektedirler. Bu sebeple Türk

kadınları İngiliz ve Amerikalı kadınları örnek alarak toplumun her alanında aynı anda başarılı gösterebilirler (Gökçimen, 2008, s. 1-23).

Fatma Aliye İslam dininin kadınların gelişimine engel olduğunu düşünmemektedir. Fatma Aliye'ye göre gelişim sürecinde olan toplum milli benliği muhafaza etmelidir. Aliye Batıcıların görüşünün aksine kadınların kültürlü ve terbiyeli bir şekilde gelişebilmeleri için Avrupalı eğitimin yetersiz olacağını, bunun yanı sıra alaturka eğitimin alınması gerektiğini savunmuştur. Aliye, çok eşliliği de eleştirerek bu durumun fuhuş yapmaya engel olan bir uygulama olmadığını, meselenin sebebinin yalnızca erkeklerin zaaflarının olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca boşanma konusunu da sert bir şekilde eleştirmiştir. Aliye, boşanmalara görücü usulü evliliklerin yol açtığına, bu tarz durumların kadının yanı sıra aileye de mutsuzluk getirdiğine inanmıştır. Dolayısıyla görücü usulü evliliklerin toplumun tamamını mutsuz edebildiğine dikkat çekmiş ve kızların özgür bir şekilde eş seçimi yapmalarının önemini vurgulamıştır. Fatma Aliye, tesettür hususunda da katı bir tutum sergilemiş ve kapanmanın İslam dinin bir emri olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan kadınlara nitelikli eğitim verilmesi gerektiğine ve onların iş hayatına atılmaları için devletin yeni istihdam alanları oluşturması gerektiğine dikkat çekmiştir (Karataş, 2009, s. 1675-77).

Tanzimat döneminden sonra Batı kültürünün Osmanlı'nın her alanına büyük ölçüde etki etmeye başlamasına paralel olarak toplumda kadının yeri sorgulanmaya başlamıştır. Bu çerçevede kadın modernleşmenin önem arz eden aşamalarından biri olarak görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanına kadar edebi eserlerin ortak tezleri arasında, modern bir toplumun ancak modern anneler tarafından kurulabileceği düşüncesi de yer almaktadır. Söz konusu dönemde kadın romancıların sayısı hızla artmış ve modernleşen kadınların yaşadığı sorunlar detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Bu kapsamda Batılılaşma süreci ve kadının modernleşmeye başlaması, dönem içerisinde yazılan romanlardaki kadın kahramanlar üzerinden görülebilmektedir (Coşkun,2010, s. 930).

2.1. Sosyal Hayat İçinde Kadın

Osmanlı'da ev içerisinde kadınlara ile erkeklere harem ve selamlık olmak üzere ayrı alanlar belirlenmekte ve kadınlar o alanlarda yaşamaktaydılar.

Cinsiyet ayrımcılığı üzerine kurulu sosyal yapı, Tanzimat' döneminden Cumhuriyet'e kadar geçen süreç içerisinde kadınların sosyal hayat katılım sağladığı bir yapı haline gelmiştir. Tanzimat dönemi, kadının sosyal hayat içinde yer alma sürecini hızlandırmıştır. Söz konusu süreç Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar büyük mücadeleler verilmiştir (Coşkun, 2010, s. 930).

2.1.1. Ev İçinden Çalışma Hayatına

Tanzimat döneminden Cumhuriyete kadar geçen süreçte kadınların hayatını büyük ölçüde etkileyen iki önemli gelişme yaşandı. Bu gelişmelerden ilki kadınların eğitim almaya başlamaları ve ikincisi de kadınların iş hayatına ve kamuya dâhil olmalarıdır. Kadınlar eğitim olanaklarına 1870 yılında Darülmuallimat'tan sonra açılan sanayi mektepleri ve 1914 yılında açılan İnas Darülfünûnu ile kavuşmuşlardır. Bu bağlamda II. Meşrutiyet "in ilan edildiği döneme kadar öğretmen ve hizmetli olarak istihdam edilen kadınlar hızlı bir şekilde diğer mesleklere yönelmeye başlamışlardır. Söz konusu dönemde yazılan romanlarda, erkeklere boyun eğmeden kendi hayatını "iffetiyle" idame ettiren yeni bir kadın tipi ön plana çıkmıştır. Dönemin önde gelen yazarları, kadınların kendi ayakları üzerinde durmasını önemserler ve çalışarak hayatını kazanan kadını, özgürlüğün dayanağı olarak görürler (Otam, 26/ Güz 2009).

Tanzimat dönemi içerisinde eğitim kurumlarında kadınlara ebelik, öğretmenlik ve sanat eğitimi sunulmuştur. Meşrutiyet'in ilanından sonra kadınlara sunulan eğitim alanlarına güzel sanatlar, tıp, hemşirelik ve ticaret de ilave edilmiştir (Kartal, 2008).

2.1.2. Sosyal Yapı ve Günlük Yaşam

Meşrutiyetten Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen süreç içerisinde kadının sosyal yapı ve günlük yaşamdaki haklarına kavuşmaları oldukça zor olmuştur. Bu husustaki bütün kazanımlar aşamalar halinde ilerleme kaydederken Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte hızlanmıştır. Türk kadını birçok Avrupa ülkesinden önce seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Çalışmanın bu bölümünde söz konusu kazanımlar incelenecektir (Kurnaz 1996).

2.1.3. Hukuk Alanındaki Düzenlemeler

a. Aile Hukuku

Meşrutiyet döneminden önce toplumda evlenme ve boşanmaların düzensiz halde gerçekleştirilmesi sonucu devlet artık yeni düzenlemelere ihtiyaç duymuştur. Söz konusu düzensizliklerin başında ise ekonomik sebepler ötürü gençlerin evlenme şevklerinin kırılması gelmektedir. Bu duruma II. Abdülhamit döneminde hassasiyetle yaklaşarak düğün masraflarını kısımları için kız babalarına baskı yapılmaya başlanmıştır. Bu noktada amaç evlilik kurumunun ayakta kalmasını sağlayarak nüfus artışı yaratmaktır. Öte yandan söz konusu uygulamanın yanı sıra kızların anne ve babalarının izni olmaksızın evlenebilmelerini sağlayan bir kanun çıkarılmıştır (Sancar 1999, s. 19). 1910 yılına gelindiğinde devlet tarafından çıkarılan bir kanunla başlık parasına yasak getirilmiştir (Öztürk, 2011). Önceki dönemlerde savaşta eşleri ölen kadınların yeniden evlenmeleri mümkündü, ancak hukuken evli sayıldıkları için eşleri kaybolan kadınlar yeniden evlenememekteydi (Kurnaz, 1996, s.110 -1).

1916 yılında çıkarılan bir yasaya göre, eşleri kaybolan kadınların kadıya başvurarak boşanma işlemini gerçekleştirdikten sonra yeniden evlenebileceklerdi. Yine 1916 yılında çıkarılan bir yasaya göre, kadın bulaşıcı hastalıklara yakalanan, evini ve ailesini ihmal eden eşini boşama hakkına sahip olmuştur (Öztürk, 2011). 1917 yılında yayınlanan “Aile Hukuku Kararnamesi” ile hukuki açıdan nişanlılık evliliğin ilk adımı olarak tanınmış ve evliliğin gerçekleşmesi devlet iznine bağlı kılınmıştır. Söz konusu yasa aynı zamanda erkeklerin ikinci bir eş ile evlenmesini ilk eşinin iznine bağlı kılmıştır. Bunun yanı sıra diğer bir yasaya göre hukuken erkeklerde evlilik yaşı 18, kızlarda evlilik yaşı 17 olarak belirlenmiştir. Bu yasayla kızların erken yaşta evlendirilmelerine engel olmak amaçlanmıştır (Aydın, 1994, s. 10).

1869 Tabiyet-i Osmaniye Kanunnamesi ile İslamiyet tarihinde ilk kez dinden bağımsız uyrukluk yapılmıştır. Söz konusu Kanunname, Müslüman ve gayrimüslim arasında ayırım gözetmemektedir. 1876 Kanuni Esasi’de yasal hale gelmiştir. Buna göre Osmanlı kadını farklı uyrukta bir erkekle evlenirse uyruğunu kaybetmekte ve eşinin ölümünden 3 yıl sonra arzu ederse kendi uyruğuna dönebilecekti. Öte yandan Osmanlı erkeğinin farklı uyruktaki bir kadınla evlenmesi caiz olmaktadır. Osmanlıda

erkek farklı uyruktan bir kadınla evlendiğinde kadın gibi uyruğunu yitirmemekte, aksine evlendiği kadın da Osmanlı uyruğuna girebilmekteydi (Kurnaz, 1996, s. 113). Söz konusu durum 1 Ocak 1929 tarihine kadar devam etmiştir. Buna ek olarak Osmanlı kadınının Müslüman olmayan bir erkekle evlenmesi yasaklanmıştı (AÖF, Adalet).

b. Arazi Hukuku

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan 1567 yılına kadar olan süreçte aile mirası yalnızca erkek çocuğa geçmekteydi. 1567 yılında çıkarılan yeni bir yasaya göre tapu bedelinin ödenmesi karşılığında kız çocuğa da miras hakkı doğmuştur. 1846 yılında yapılan yeni düzenlemeye göre kız çocuğun da erkek çocuk gibi hiçbir bedel ödemeksizin mirası alabilecektir. Aynı zamanda mirasın kız çocuklar ve erkek çocuklar arasında eşit şekilde paylaşılması belirtilmiştir (Öztürk, 2011, s. 267-292).

c. Zina Cezası

Teoride zina cezası II. Meşrutiyetten önceki dönemlerde hukuken cinsiyet ayrımı yapmamaktadır. Ancak zina cezası uygulamaya konulduğunda, eşin karısını zina yaparken suçüstü yakalandığında öldürme hakkı tanınırken, eşin erkeği zina yaparken suçüstü yakalanması durumunda ise para cezası uygulanmaktaydı. Erkek zina yapan eşini bağışlarsa, olay kamu davası şekline dönüşerek kadına hapis cezası verilmekteydi. 1911 senesinde çıkarılan bir yasa ile tam olarak olmasa da bu durumun eşitlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca kadın ya da erkek zina yaparsa 2 aydan 2 yıla kadar hapis cezası uygulanacaktı. Bu kanun kadına her durumda uygulanmaktayken, erkeğe yalnızca zinanın sürekli yapılması durumunda uygulanmaktaydı (Kartal, 2008, s. 223).

d. Tesettür ve Sokağa Çıkma

Meşrutiyetin ilanından önceki yasalara göre kadınların alışverişe gitmeleri, geceleri sokaklarda dolaşmaları ve erkeklerin çok olduğu alanlara girmeleri yasaklanmıştı. Dinine ve ırkına bakılmaksızın bu şekilde yakalanan her kadın sorgulanmakta ve evlerine gönderilmekteydi (Kartal, 2008, s. 225-7).

Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle birlikte kadınlar bu yasaklardan az olsa kurtulmuşlardır. Meşrutiyetle kadınların kocalarıyla beraber sokağa çıkabileceği,

alışverişe gidebileceği ve tiyatroya gidebilecekleri bir ortam yaratılmasına rağmen yine de kadınların sokaklarda başı açık olarak dolaşmaları ve uygunsuz kıyafetler giymeleri yasaklanmıştır (Kurnaz, 1996, s. 121-2). Söz konusu yasalara uymayan, göz yuman ve teşvik eden kişiler hakkında da cezai işlem yapılmaktaydı (AÖF Adalet). Yine bu dönemde kadınlar için dışarıda ve ulaşım araçlarında belirli bölümler ayrılmıştı. Bununla birlikte kadınların gezebilecekleri, bulunabilecekleri yerler kısıtlanarak belirli gün ve saatler koyulmuştu (Öztürk, 2011, s. 297-262).

2.1.4. Çalışma Hayatında Kadın

Kadınların çalışma hayatına dahil edildikleri dönem II. Meşrutiyet dönemidir. Ülkede uzun yıllar devam eden savaşlar erkek nüfusunun büyük ölçüde azalmasına yol açmıştır. Bu durumun sonucunda üretim azalımı ve ülke ekonomik krizin eşiğine gelmiştir. Böyle bir ortam içinde ülkenin kalkınması ve üretim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için erkek nüfusun azalmasından dolayı kadın çalıştırılmaya başlanmıştır. Böylelikle kadınlar hem ülke ekonomisine katkı sağlamış hem de arzu ettikleri ekonomik bağımsızlığa sahip erkeğe olan bağımlılıklarından kurtulmuşlardır. Bunun sonucunda kadınların manevi açıdan özgüvenleri artırmış ve kamusal alanda sosyalleşme olanağına sahip olmuşlardır. Aydın kesim tarafından kadının iş hayatına dahil olması sürekli olarak desteklenmiş ve yazılarında bu hususlara değinilerek ülkede kolektif bir bilinç oluşturmak amaçlanmıştır. Öte yandan bazı aydınlar kadınların iş hayatına katılmalarına destek vermemiştir. Meşrutiyet döneminin İslamcı aydınları arasında bulunan Mehmet Akif ve Ahmet Hamdi Akseki gibi aydınlar kadınların iş hayatına dahil olmalarını tasvip etmemişlerdir. Bunun nedenini olarak da İslam dininin kurallarına uygun olmadığını ve kadınların özel alanlarının dışına çıkmalarının dinen caiz olmadığını ileri sürmüşlerdir (Dulum, 2006, s. 60-1). Türkçü ve Batıcı aydınlar arasında yer alan Ziya Gökalp ve Celal Nuri İleri gibi aydınlar da tam tersi bir görüşü savunmuşlardır. Söz konusu aydınlar kadınların kamusal alana geçişine destek vermekte ve kadınların toplumda ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunması gerektiğini vurgularla (Sarıay, 1994, s. 101).

Kadınların iş hayatına dahil edilmesine dönük olarak basın ve yayın organlarından yararlanılmaktadır. Bu bağlamda İslam Kadınları Çalıştırma

Cemiyeti'nin kurulmasına Enver Paşa öncülük etmiştir. Buna ek olarak Cemal Paşa da Anadolu'da "amele taburları" kurulmasında öncü olmuştur (Kurnaz, 1996, s. 122).

2.1.5. Memuriyette Kadınlar

Öğretmenler, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk kadın memurları olarak bilinmektedir. Darülmualimat' tan mezun olan kızlar ilk kez 1873 yılında göreve başlamışlardır (Öksüz, 2012). Öğretmen okullarında bulunan yönetim kadrolarında kadınlar 1881 yılında söz sahibi olabilmışlerdir. Kadınlar Meşrutiyet dönemine geldiğinde çeşitli okullarda müfettiş olarak görevlendirilmeye başlanmıştır. Halide Edip, 1917 yılında Beyrut ve Şam'a kız okulları açmak amacıyla atanmıştır (Dulum, 2006, s. 68).

Kadınlara Yükseköğretimde de bazı görev ve yetkiler verilmiştir. Meşrutiyet dönemini içerisinde eğitim alanında Rönesans yaşayan kadınlar yalnızca kız okullarında istihdam edilebilmekteydiler. Bunun yanı sıra erkeklerin savaşa gitmeleri sonucunda ortaya çıkan işgücü eksikliği sebebiyle kadınlar devlet dairelerinde de çalışma imkanı elde etmişlerdir. Meşrutiyet dönemi içerisinde ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme ise kadınların devlet dairelerine memur olarak atanmasıdır. Söz konusu dönemde ilk kez bir telefon şirketi tarafından kadın memur alınacağı ilan edilmiş ve işe alınabilmek için Fransızca ve Rumca dillerini bilme şartı konulmuştur. O dönemde Fransızca ve Rumca dilleri çok az Müslüman kadın tarafından bilinmekte olduğu için işe yalnızca 7 Türk kadını alınmıştır. Öte yandan istihdam edilen diğer kadınların tamamını gayrimüslimler oluşturmaktaydı. Bu durum basın ve kadın dernekleri tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir (Akyüz, 1994, s. 132). Yine benzer şekilde Maliye Bakanlığı tarafından da kadın memur alımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak Maliye Bakanlığı'nda işe alınan kadınlar için ayrı odalar ayrılmış ve erkeklerle temasları tamamen kesilmiştir (AÖF, Adalet).

2.1.6. İşçi Kadınlar

Meşrutiyet döneminden önceki dönemlerde kadın işçi sayısı çok fazlaydı. Savaşa giden erkeklerin yokluğuyla işgücü azalmış ve Meşrutiyet döneminde de hızla azalmaya devam etmiştir. O dönemde kadınlar halı sanayi, gıda, konserve imalatı,

dokuma sanayi, matbaacılık, kereste üretimi, ipek imalatı, kimya ürünleri imalatı ve sabun imalatı gibi pek çok sektörde erkeklerle birlikte çalışmışlardır. Hatta o dönemde kadın işçilerin sayısı neredeyse erkek işçilerin sayısından yüksekti. Örnek verilecek olursa 1913 yılında bir konserve imalat fabrikasında 194 kadın işçi istihdam edilmekte ve 80 erkek işçi istihdam edilmekteydi (Karataş, 2009, s. 1666).

Ancak kadın çalışanlarla erkek çalışanların aldıkları ücretler farklılık göstermekteydi. Kadınlar ve erkekler eşit düzeyde çalışmalarına karşın, kadınlar erkeklerin aldığı ücretin neredeyse yarısı kadar ücret almaktaydılar. Bu durum da daha fazla kadın çalışanın istihdam edilmesine yol açmaktaydı. Ancak ucuz işgücü olarak kadın işçi talebinin artmasını sağlamak ne yazık ki kadın işgücünün sömürülmesine sebebiyet vermektedir (Çakır, 2008, s. 34).

Pek çok farklı sanayi sektöründe ağır şartlar altında istihdam edilen kadınlar çeşitli hastalıklara yakalanmış ve çalışan kadınların bir kısmı da yaşamını yitirmiştir. Ortaya çıkan bu olaylar karşısında grev yapılmaya başlanmıştır. Yapılan grevlere, kadınlar da erkeklerle birlikte aktif olarak katılım sağlamışlardır. Yapılan grevlerde işçiler devletten sağlık koşullarının iyileştirilmesi, ücretlerin düzeltilmesi ve mesai saatlerinin azaltılması gibi taleplerde bulunmuşlardır. Ancak devlet işçilerin bu taleplerini dikkate almamış ve hatta 1915 yılında devlet günlük çalışma süresi 15 saat olarak belirlenmiştir (Öztürk, 2011, s. 267-292).

2.1.7. Girişimci Kadınlar

İslamiyet'in kadının serbest ticaret yapmasına yasak koymaması ve İttihat ve Terakki Partisi'nin kadın girişimcileri desteklemesi sebebiyle kadınlar kolaylıkla kendi işlerini kurabilmişlerdir. Bu husustaki tek katı kural ise toplumsal düzende kadın mahremiyetinin muhafaza edilmesidir (Kurnaz, 1996, s. 133). Bu dönem çerçevesinde İzmir ve İstanbul gibi şehirlerde Batıcı-Türkçü aydınlar ve şehirlerdeki kadın dernekleri tarafından verilen destekle kadınların kendi işlerini kurabilmeleri mümkün olmuştur. Devlet tarafından ekonominin gayrimüslimlerin tekelinden alınması amaçlanmış ve biçki ve dikiş alanında Müslüman kadınların özel girişimleri büyük ölçüde desteklenmiştir. Meşrutiyet döneminde kadınlar tarafından üretilen ürünler Avrupa'ya ihraç edilmiştir (Gökçimen, 2008, s. 16) Bu dönemde dikiş bilen kadınlar

terzilik yapmışlar ve ekonomiye katkıda bulunmuşlardır. İlerleyen dönemlerde girişimciliğe başlayan kadınlar fotoğrafçılık, ticaret, pastane işletmeciliği, madencilik ve makinistlik gibi meslek dallarına yönelmişlerdir (Çakmak, 2011, s. 16).

Bu dönemde kadınların sosyalleşme sürecinde uzun ve zorlu bir yol kat ettiği ve her yönden kendini geliştirdiği ifade edilebilmektedir. Bu noktada asıl önemli olan artık kadın hareketinin başarıya ulaşması ve meyvelerini vermeye başladığının görüldüğüdür.

Söz konusu dönemden itibaren artık kadınlar toplumda saygın bir konuma gelmiş ve başarıya ulaşmanın tadına varabilmişlerdir. Dolayısıyla kadınların gelecekte bir gün tam bağımsızlığın gerçekleşebileceği konusunda umutları artmıştır (Kurnaz, 1996, s. 135).

2.1.8. Kadın Dernekleri

II. Meşrutiyet dönemiyle birlikte daha geniş bir alana sahip olan özgür ortam önceki dönemlerde insanların zihninin bir köşesinde saklanan duygu ve düşüncelerin yazıya dökülmesini sağlamıştır. Bu dönem kapsamında pek çok dergi ve gazeteler kadın sorunu konusuna odaklanmışlardır. Bu dönemde kadın aydın ve yazar sayısı artış göstermiş ve medya aracılığıyla halkın ilgisi kadın hak ve özgürlüklerinin geri kazanılması hususuna çekilmiştir. Bu noktada yalnızca yazarak halkın ilgisini çekmek oldukça güç olmuştur. Bu durumda Osmanlı aydın kesimi artık harekete geçme ve sözcükleri eyleme dönüştürme vaktinin geldiğinin bilincine varmıştır. Bu sebeple Osmanlı aydın kesimi hem halk arasında hem de kendi arasında örgütlenmeye başlamış ve pek çok dernek kurmuştur. Kısa bir sürede sayısı hızla artış gösteren kadın derneklerinin ortak amacı Türk kadınına kısıtlandığı özel alanından çıkarıp, kamusal alana dahil etmek ve sosyalleşmesini sağlamaktır. Eğitim, sanat kültür derneklerinden, feminist amaçlı derneklere, yardımlaşma derneklerinden, devleti ve orduyu destekleme derneklerine ve ekonomik amaçlı derneklere kadar pek çok alanda kadın dernekleri faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Bu süreçte Dernek kurmanın anlamı kurumsallaşmak olduğu için, kadınların sosyal hayatın her alanına dahil edildiğini, devlete ve topluma resmen varlıklarını kabul ettirdiklerini ifade etmek Bahsi geçen derneklerin bazıları şöyledir (Sığırcıklioğlu, 2015, s. 17- 20).

- 1-Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye,
- 2-Teali Nisvan Cemiyeti,
- 3-Kırmızı-Beyaz Kulübü,
- 4-Cemiyet-i İmdadiye,
- 5-Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti,
- 6-Mekteb-i Sultani, Türk Kadınları Biçki Yurdu,
- 7-İnas Cemiyeti,
- 8-Hıdmet-i Nisvan Cemiyet-i
- 9-Hayriyesi ve Hilal -i Ahmer Hanımlar Merkezi

Bu dernekler arasında önem arz eden iki dernekten birincisi, Teali Nisvan Cemiyeti kadın düşüncesini ve ilmini kullanan ilk cemiyettir. Bununla birlikte cemiyet, kadın ve erkeklerin konferansa aynı salon içerisinde birlikte katılmalarını sağlayan ilk cemiyettir (Kurnaz, 1996, s. 225). İkincisi de Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi. Naciye Sultan'ın himayesi altında Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından kurulmuştur. Dernek ilk başlarda el işleri gibi basit alanlarda üretim yapmış ve zamanla gelişmeye başlayarak iş ve işçi bulma kurumu olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak derneğin kurucuları arasında kadın bulunmamasıdır (Akgümüş, 2013, s. 21).

1. Teali Nisvan Cemiyeti

Teali Nisvan Cemiyeti, Halide Edip'in 1909 yılında Türk kadını bilgilendirmek amacıyla kurmuş olduğu bir dernektir. Teali Nisvan Cemiyeti üyeleri arasında Rana Sani Yaver ve Nezihe Muhiddin gibi isimler bulunmaktadır (Kurnaz, 1996: s.224). Cemiyetin üyelik şartları arasında yüksek eğitim almış olma, İngilizce bilme ve fikirlerini yazıyla ifade edebilme vardır. Söz konusu dönemin koşulları altında ele alındığında, üyelik şartlarına sahip olan çok az Türk kadını olduğunu söylemek mümkündür (Aydın, 1994, s. 59).

Teali Nisvan Cemiyeti İngilizce dersleri verme, çeviriler yapma ve konferanslar organize etmenin yanı sıra kadınlara okuma-yazma da öğretmektedir. Teali Nisvan Cemiyeti kadının ruhunu özgürleştirme amacına sahiptir. Dernek sürdürdüğü faaliyetlerde Avrupa'yı örnek alarak Türk kadınının milli kimliğini kaybetmeden, hak sahibi, çağdaş ve donanımlı olabileceğine inanmaktadır. Ayrıca dernek kadın şefkatini kamusal alana taşıma hedefindedir. Teali Nisvan Cemiyeti savaş dönemlerinde yardım faaliyetlerinde bulunmaya başlamış ve üyelerinin bir kısmı hastanelerde hastabakıcı olarak gönüllü hizmet sunmuştur. Öte yandan dernek savaşın ardında bıraktıklarını da unutmuyarak, şehit ve gazi yakınlarına maddi manevi pek çok destek sağlamıştır (Gökçimen, 2008, s. 20).

Teali Nisvan Cemiyeti kadın düşüncesini ve ilmini kullanan ilk cemiyettir. Bununla birlikte cemiyet, kadın ve erkeklerin konferansa aynı salon içerisinde birlikte katılmalarını sağlayan ilk cemiyettir (Kurnaz, 1996, s. 225).

2. Kadınları Çalıştırma Cemiyeti-i İslamiyesi

1916 yılında Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi, Naciye Sultan'ın himayesi altında Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından kurulmuştur. Dernek ilk başlarda el işleri gibi basit alanlarda üretim yapmış ve zamanla gelişmeye başlayarak iş ve işçi bulma kurumu olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Ancak derneğin kurucuları arasında kadın bulunmamasıdır. Söz konusu durum yazarlar tarafından gazete ve dergilerde eleştirilmiştir. Buna karşın kısa bir zaman içerisinde dernek binlerce kadını bünyesine dahil etmiş ve bu kadınlara istihdam sağlamayı başarmıştır. Bununla birlikte derneğin kimsesizlere ve muhtaçlara yardım etmesi ve evlenme çağındaki genç kızları evlendirerek aile kurumuna destek vermesi toplumda büyük ses getirmiştir (Akgümüş, 2013, s. 21).

Bu dönemde boşanma oranları artış göstermiş ve gençler evlilikten kaçmaya başlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus hızla azalmaya başlamıştır. Bununla birlikte toplumdaki ahlaki bozukluklara engel olmak amacıyla da evlilikler teşvik edilmeye başlanmıştır. Söz konusu teşvik planı kapsamında çeyiz desteği, evlenme, çocuk olma halinde izin ve maaş artışı yer almaktadır. Evlenmenin reddedildiği durumlar da maaş kesintisi uygulamaya başlanmıştır. Genç bireyleri evliliğe teşvik

etmek amacıyla gazetelerde damat ve gelinin özgeçmişleri yayınlanarak evlilik öncesinde gençlerin birbirlerini tanımalarına imkan verilmiş ve aralarında anlaşılan çiftlere pek çok hediye verilerek gösterişli törenlerle evlendirilmişlerdir (Kurnaz, 1996: s. 223). Dernek kadınların gönüllü olarak askere alınmaları da sağlanmıştır. İstanbul'da kurulan Kadın İşçi Taburu da Türk kadınlarına ordu bünyesinde memur ve işçi olarak çalışma imkanı sağlamıştır. Bu durumun gerçekleşmesinde derneğin kurucusu olan Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olmasının büyük ölçüde etkisi vardır. Bir süre sonra Kadın İşçi Taburu' nun yönetimini kadınlar üstlenmiş ve başkumandan, tabur kumandanı ve bölükbaşı gibi görevlerini yapmaya başlamışlardır (Akgümüş, 2013, s. 21).

Türk kadın hareketi, 18. yüzyılın sonunda başlayarak, 19. ve 20. yüzyıllarda olgunluk kazanan bu dönemlerin sunduğu özgürlük ortamından beslenmiş ve destelenmiştir.

Türk kadını Kurtuluş Savaşı'nda cephede düşmana karşı erkeklerle omuz omuza savaşırken cephe gerisinde de bazı faaliyetlerle savaşa büyük bir destek vermiştir. Bahsi geçen faaliyetlere dahil olan kahraman kadınlarımız, öğretmenlik ve hemşirelik gibi bazı mesleklerde de kendilerini ispatlamışlardır.

Atatürk tarafından Türk kadınının yapmış olduğu fedakârlıklar ve hizmetler takdir edilmiştir. Bu çerçevede Atatürk, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Cumhuriyet'in ilanından öncesinde planladığı gibi kadının ekonomik, siyasal ve toplumsal konumunu iyileştirici uygulamaları hayata geçirmeye başlamıştır (Şaşma, 2011, s. 1-5).

Mustafa Kemal Atatürk 1916 yılında Doğu cephesi kumandanlığı yaparken etrafında bulunan kişilerle sohbet esnasında kadına yönelik problemleri tartışıyor, kadınların iyi yetiştirilmesinin topluma ne kadar fayda sağlayacağı ve iş hayatına kadınların da dahil edilmesi gibi konuları vurguluyordu. 1918 yılında Karlsbad' da tuttuğu notlarından Atatürk'ün sosyal hayatta düzenlemeler yapmayı daha o tarihlerde düşündüğü anlaşılmaktadır. Kadın aynı zamanda ailenin temelini oluşturmaktadır. Kadın, çocukların yetiştirilmesinin yanı sıra kültür öğelerinin nesilden nesle aktarılmasında önem arz eden bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla kadın yalnızca çocukların topluma hazırlanması hususunda değil, ailede sağlıklı ve iyi bir iletişim

ortamının oluşturulmasında da önem arz eden roller üstlenmektedir. Türk kadını aşamalı bir şekilde sosyal ve politik haklar elde etmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunu 1924 yılında kabul edilmiştir. Atatürk sosyal ve siyasal hayatta bilimin ve aklın önderliğine inanmıştır. Bununla birlikte sosyal bütünleşmenin ve kalkınmanın, toplumdaki her bir parçanın ayrı bir işlevi olduğuna, bu işlevlerin başarılı bir biçimde yerine getirilmesiyle mümkün olacağını vurgulamıştır (Feyzioğlu, 1986, s. 541-542).

4 Nisan 1926 kabul edilen Medeni Kanun, Mustafa Kemal Atatürk'ün kadın meseleleri hususundaki önemli uygulamalarından biridir. Atatürk bu uygulamalarla aile kurumunu sağlam temellere oturtmayı ve ailede kadının mevcut statüsünü iyileştirmeyi hedeflemiştir (Gen. Kur. Bşk. Yay., 1984, s.326).

Bu konu ile ilgili Atatürk'ün düşünceleri şöyledir:

“Sosyal hayatın kaynağı aile hayatıdır. Aile izaha lüzum yoktur ki kadın ve erkekten kuruludur” diyen Atatürk “Medeniyetin esası, terakki ve kuvvetin temeli aile hayatındadır. Bu hayatta fenalık muhakkak içtimai, iktisadi, siyasi aczi mucip olur. Aileyi teşkil eden kadın ve erkek unsurların hukuku tabiiyetlerine malik olmaları, aile vazifelerini idareye muktedir bulunmaları lüzumundandır” (Gen. Kur. Bşk. Yay., 1984, s. 326). Atatürk bu ifadesiyle toplumda diğer sosyal kurumlarla bağlantılı olan ailenin yapısında oluşan bozulma ve çözümlerin diğer kurumları da etkileyerek onlarda da bozulmalara sebebiyet verebileceğini ve böylece toplumun tamamında bozulma ve bütünleşme sorunlarının yaşanabileceğini çok açık bir şekilde vurgulamıştır. 17 Şubat 1926'da kabul edilen Medeni Kanun, çocuklara ana ve babanın mirasına sahip olma hakkı da tanımıştır. Anne ve babalar çocuklarını hayata hazırlama görevini üstlenirler. Hayata hazırlanan çocuğun da anne ve baba hakkını fedakârlıkla çalışarak ödemesi gerekmektedir. Cumhuriyet'le birlikte erkeklerin birden çok kadınla evlilik yasaklanmıştır. Ailede kadının onurunu hiçe sayan ve ailedeki sevgi ve saygıyı yok eden çok eşlilik faciası son bulmuştur (Peker, 1933, s. 259-261).

Medeni Kanun ile aile yapısı gerçek ve mantıki kurallara bağlı kılınmıştır. Medeni Kanun'da yapılan değişikliklerden sonra kadınlara siyasal alanda da bazı haklar tanındı. Türkiye'de kadınlar 1930 yılında belediye seçimlerinde, 1934 yılında

da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmıştır (Kocatürk, 1984, s. 205).

Söz konusu uygulamaların yanında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Atatürk, Türk kadınının eğitim ve sosyal hayata erkeklerle eşit olarak katılımı hususunda da düzenlemeler getirmiştir. Çalışma kapsamında özet olarak verdiğimiz bu uygulamaların sonuçları bakımından içinde bulunduğumuz çağda Türkiye için yeterli olup olmadığı hususunun tartışılması gerekmektedir (Ünal, 2014, s. 1).

Günümüzde aile kurumu, kişinin sadece biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının giderildiği bir kurum olarak görülmemektedir. Aile içinde çocuğun topluma hazırlanma süreci başlamakta ve bu hazırlık toplumda yer alan diğer kurumlarla hayat boyunca sürdürülmektedir. Kültür unsurları ise ailede bilhassa anne tarafından nesilden nesle aktarılmaktadır. Günümüzde ise ailenin geleneksel yapıda sürdürdüğü işlevlerin bir bölümü toplumda yer alan diğer kurumlarına devredilmiş durumdadır. Örnek verilecek olursa, aile artık eğitim birimi ve ekonomik üretim birimi olma hususunda tek başına yetersiz kalmaya başlamış ve bazı eğitimsel ve iktisadi faaliyetler ilgili kurumlara devredilmiş durumdadır. Şehirlerde aile kurumu anne, baba ve çocuklardan meydana gelen çekirdek aile haline dönüşmüştür. Bu tarz aile yapılarında geleneksel ailelere kıyasla kadınlar, diğer görevlerin yanında çocukların kontrollerinde de daha fazla görev ve sorumluluk üstlenmek mecburiyetinde kalmışlardır. Kadınların ailenin temel taşı olarak görülmesi ve toplumla aile arasında köprü rolü üstlenmesi günümüzde de etkin bir biçimde sürdürülmektedir (Ünal, 2014, s. 529-530).

Türkiye’de kadının toplumdaki konumu tartışılırken kadının bazı özelliklerinin de incelenmesi gerekmektedir.

2.1.9. Devlet İstatistik Enstitüsü, 1980-1985-1990 Genel Nüfus Sayımı

<http://bnk.institutkurde.org/images/pdf/8TDN1CX7FY.pdf>

Türkiye’de nüfus içerisindeki kadının dağılımına bakıldığında, 1980 yılında, 1985 yılında ve 1990 yılında cinsiyet oranı aynıdır. Söz konusu dağılıma göre, toplam nüfus içindeki erkek oranının (%50,7), kadın oranından (%49,3) biraz fazla olduğu

görülmektedir. Ancak toplam nüfusun yarısını neredeyse kadın nüfusundan oluşturmaktadır (DİE, 1980-1985-1990 Genel Nüfus Sayımı).

1980 yılında, 1985 yılında ve 1990 yılında kadın nüfusun yaş dağılımı incelendiğinde, en büyük oranın 0-9 yaş grubunda olduğu bu oranı 10-19 ile 20-29 yaş gruplarının takip ettiği görülmektedir. Sonuç olarak üç sayım yılı göz önünde bulundurulduğunda nüfusun büyük bir oranının genç kadın nüfus kategorisinde toplandığı gözlenmektedir (DİE, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımı).

Cumhuriyet'ten itibaren kadınların eğitim ve öğretim kurumlarına katılım oranında, Cumhuriyet'ten önceki dönemle kıyaslandığında büyük atılımlar gerçekleşmiştir. Verilere göre 1980 (%57,5) ve 1985 (%57,94) yıllarında kadın nüfusunun yarısından çoğu, 1990 yılında ise kadın nüfusunun neredeyse yarısı (%43,38) ilkokul mezunu olarak görülmektedir. Söz konusu oranları herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmayan kadınların oranı (1980-%26,81, 1985-%26,53, 1990-%33,58). Öğrenim seviyesi arttıkça o kategoride yer alan kadın oranı düşüş göstermekle birlikte yüksek okul ve üniversite mezunu olan kadın oranı toplam nüfusta en düşük orana sahiptir (DİE, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımı).

Kadınların öğrenim düzeyi kır-kent ayrımında incelendiğinde, kırdaki okuyamaz olmayan kadınların oranı %31,20, kentte okuyamaz olmayan kadın oranı %19,12 olarak görülmektedir (DİE, 1980-1985-1990 Genel Nüfus Sayımı).

Bu konudaki veriler irdelendiğinde; kırsal kesimlerde kadınların büyük bir bölümünün tarım ve hayvancılıkla ilgili işlerde çalıştığı ve müteşebbis, direktör, üst kademe yöneticisi kadınların oldukça düşük bir orana sahip oldukları görülmektedir. Bu meslek alanında çalışan kadın sayısı 1980 yılından 1990 yılına gelindiğinde %0,2 oranında artış göstermiştir (DİE, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımı).

1992 yılında 12 yaş ve üzeri kadın nüfusun yalnızca %18,65'i istihdam edilmekteyken, erkek nüfusunun %68,31'i istihdam edilmekteydi. Kadınların çalışan nüfus içindeki payı %21,83 olurken, erkeklerin payı ise %78,17 olarak görülmektedir (DİE, 1980-1985-1990 Genel Nüfus Sayımı). (Atalay ve Diğerleri, 1992: s.54).

2.1.10. DİE Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler, 2013

<http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statis-tikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf>

Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır: 2013 yılında Türkiye’de 25 ve üzeri yaşta okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfus oranı %5,7 olarak tespit edilmiştir. 25 ve üzeri yaşta okuma yazma bilmeyen erkeklerin toplam nüfus oranı %1,9, kadınların ise %9,4 olarak görülmektedir. Lise ve dengi okullardan mezun olan 25 ve üzeri yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı %18,2 olarak tespit edilmiş ve bu oran kadınlarda %14,4, erkeklerde ise %22,2’dir. Yüksekokul ya da fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %12,9 olarak saptanmış ve bu oran erkeklerde %15,1 kadınlarda %10,7’dir (DİE Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler, 2013).

Erkeklerin istihdam oranı kadınların istihdam oranınının 2,4 katı oldu: Hane halkı İşgücü Araştırması’ndan elde edilen sonuçlar. 2013 yılında, Türkiye’de 15 ve üzeri yaştaki toplam nüfus içerisinde istihdam oranı %45,9 iken, bu oranın kadınlarda %27,1, erkeklerde ise %65,2 olduğu saptanmıştır.

AB’ye üye olan toplam 28 ülkenin istihdam oranlarına göre; 2013 yılında en yüksek kadın istihdam oranına sahip olan ülke %72,5 ile İsveç olurken, kadın istihdam oranının en düşük olduğu ülke ise %39,9 oran ile Yunanistan’dır. AB’ye üye olan 28 ülkenin ortalama kadın istihdam oranı ise %58,8 olarak görülmektedir.

2013 yılında AB üye ülkelerinde en yüksek erkek istihdam oranına sahip olan ülke %78,7 ile Hollanda iken, en düşük orana sahip olan ülke %56,5 oran ile Hırvatistan’dır. AB üye ülkeleri ortalama erkek istihdamı %69,4 oranındadır (DİE Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler, 2013).

Eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranı daha yüksek oldu: 2013 Hane halkı İşgücü Araştırması sonuçları çerçevesinde; Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı %50,8 olarak kaydedilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’de işgücüne katılım oranı erkeklerde %71,5, kadınlarda %30,8’dir.

Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı incelendiğinde kadınların eğitim düzeyindeki artışa paralel olarak işgücüne katılım oranının da artış göstermiştir. Yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %72,2 olurken, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %32,1 olmuştur. Mesleki ve teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %39,3, lise altı eğitimi kadınların işgücüne katılım oranı %26,3 ve okur-yazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %17,4'dir (DİE Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler, 2013).

2.1.11. DİE İstatistiklerle Kadın, 2014

<http://www.kadingirisimciler.org.tr/v2/index.php/yararli-bilgiler/tuik-kadin-istatistikleri>

Türkiye nüfusunun %49,8'ini kadın nüfus oluşturdu: Türkiye'nin toplam nüfusunun %50,2'lik kısmını erkek nüfus oluştururken, toplam nüfusun %49,8'lik kısmını ise kadın nüfus oluşturmaktadır. 2014 yılı verilerine göre Türkiye'de toplam kadın nüfusun %71,3'lk kısmın 18 ve üzeri yaşta iken, erkek nüfusunun %69,9'lk kısmı 18 ve üzeri yaştadır. Buna ek olarak 65 ve üzeri yaşlarda kadın nüfus oranı erkek nüfus oranından yüksektir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2014).

Üst düzey kadın yönetici oranı %9,4 oldu: Türkiye'de 2014 yılı verileri incelendiğinde; 2013 yılına göre kamusal alanda üst düzey kadın yönetici oranı ciddi bir değişiklik sergilemeyerek %9,4 olarak kaydedildi. Türkiye'de kadın hakim oranı %36,9, kadın profesörlerin oranı ise 2013-2014 eğitim-ğretim yılı için %28,7 olarak kaydedildi. Kadın polis oranı ise önceki yıllara göre ciddi bir değişiklik sergilemeyerek 2014 yılında da %5,5 olarak görüldü (DİE İstatistiklerle Kadın, 2014).

Kadınlar siyasi alanda erkeklere göre daha az yer aldı: TBMM'de bulunan kadın milletvekili oranı 1935 yılında %4,5 olarak kaydedilmiş, ancak bu oran 79 yıl sonra %14,4'e yükselmiştir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2014).

2014 yılında Türkiye'de yer alan toplam 25 bakanın sadece 1'i kadın bakanıdır. lke kıyaslamaları incelendiğinde, 2013'te en yüksek kadın bakan oranına sahip olan ülkeler; %54,2 oran ile İsvet ve %50 oran ile Norvet olmuştur (DİE İstatistiklerle Kadın, 2014).

2.1.12. DİE İstatistiklerle Kadın, 2015

<https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1205973-istatistiklerle-kadin-2015-yayimlandi/19>

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından “İstatistiklerle Kadın 2015” araştırma çalışmasının sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Türkiye nüfusunun %49,8’ini kadın nüfus oluşturdu: Türkiye’nin toplam nüfusu 78 milyon 741 bin 53 kişi olarak kaydedilmiştir. Türkiye’nin toplam nüfusunun %49,8’lik kısmını kadın nüfus (39 milyon 229 bin 862 kişi) ve %50,2’lik kısmını ise erkek nüfus (39 milyon 511 bin 191 kişi) oluşturdu. Kadınlar erkeklere kıyasla daha uzun yaşadığı için bu oran 65 ve üzeri yaştaki nüfusta değişiklik göstermekte ve bu yaşlı nüfus grubunun %56,2’sini kadın nüfus, %43,8’ini erkek nüfus oluşturdu (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

Okuma yazma bilmeyen kadın nüfus oranı erkeklerden 5 kat fazladır: 2014 yılında ülkemizde 25 ve üzeri yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,6 olarak saptanırken, bu oran kadınlarda %9,2, erkeklerde ise %1,8’dir. Lise ve dengi okullardan mezun olan 25 ve üzeri yaştaki bireylerin toplam nüfus içindeki oranı %19,1 iken, bu oran kadınlarda %15, erkeklerde ise %23,2’dir. Yüksekokul ya da fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %13,9 iken, bu oran kadınlarda %11,7 ve erkeklerde ise %16,2’dir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

Kadınların istihdam oranı erkeklerin istihdam oranının yarısı kadar oldu: Ülkemizde 2014 yılında 15 ve üzeri yaştaki nüfus içerisinde istihdam oranı %45,5 iken, bu oran kadınlarda %26,7, erkeklerde ise %64,8’dir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

Eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranı daha yüksek oldu: Türkiye’de 2014 yılında 15 ve üzeri yaştaki nüfus içerisinde işgücüne katılma oranı %50,5 iken, bu oran kadınlarda %30,3 ve erkeklerde %71,3’dir. Eğitim durumuna göre işgücüne katılım oranı irdelendiğinde ise, kadınların eğitim düzeyi arttıkça işgücüne daha fazla katıldıkları saptanmıştır. Bununla birlikte yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %71,3, lise mezunu kadınların işgücüne katılım

oranı %31,9, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %39,8, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %25,8 ve okur-yazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı ise %16'dır (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

Kadınlar siyasi alanda erkeklere göre daha az yer aldı: 1935 yılında TBMM'deki kadın milletvekili oranı %4,5 iken, 2015 yılında bu oran %14,7'ye yükselmiştir. Ülke karşılaştırmaları incelendiğinde ise, 2014 yılında Avrupa'da en yüksek kadın milletvekili oranına sahip olan ülkeler; %45 ile İsveç ve %42,5 ile Finlandiya'dır (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

2015 yılında Türkiye'deki bakan sayısı 27 olup, bu sayının yalnızca %7,4'ünü kadın bakanlar oluşturmaktadır. Ülke karşılaştırmaları incelendiğinde ise Avrupa'da 2013 yılında en yüksek kadın bakan oranına sahip olan ülkeler; %54,2 ile İsveç ve %50 ile Norveç'tir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

Türkiye'de 2009 yılında belediye başkanı kadın oranı %0,9 iken, bu oran 2014 yılında %2,9 olmuştur. 2009 yılında belediye meclisi üyesi olan kadın oranı ise %4,2 iken bu oran 2014'te %10,7'ye yükselmiştir (DİE İstatistiklerle Kadın, 2015).

2.1.13. Politikada Kadın

Çeşitli nedenlerden dolayı kadınlar politikada da yeteri düzeyde temsil edilmemektedir. Söz konusu nedenler arasında diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de politik mücadelenin güç olması, toplumsal yaşamda kadının üstlendiği geleneksel rol ve eğitimsizlik gibi hususlar yer almaktadır. Türkiye'de 1935 yılında 18 milletvekili ile kadınların toplam milletvekilleri içerisindeki oranı %4,6 iken bu oran giderek düşüş göstermiştir. Söz konusu oran 1950-1954 döneminde %0,6'ya düşmüş ve 1991 yılına gelindiğinde %1,8'e yükselmiştir (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi Uyarınca Hazırlanan Türkiye Raporu, 1993, s. 44), 1995'de %2,4'e (KSS. Gen. Md. Yay.).

Cumhuriyet Dönemi kadın bakanların yıllara göre dağılımına aşağıda yer verilmiştir.

33.Hükümet döneminde ilk kadın bakan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Türkan Akyol olmuştur. Tülay Akyol'dan sonra 38., 46., 47. ve 48. Hükümetler dönemleri çerçevesinde de kabinelerde 1'er kadın bakanın yer aldığı görülmektedir. 49. Hükümet döneminde ise 3 kadın bakan görev yapmış ve bu rakam 50. Hükümet döneminde de devam etmiştir. Daha sonra bu rakam 51. Hükümet döneminde 2'ye düşmüştür. 52. Hükümet döneminde kadın bakan sayısı 2 olurken, bu sayı 53. Hükümet döneminde 3'e yükselmiştir (Kadın Eğitimi I. Uluslararası Konseyi, 1992, s. 77).

Ülkemizde en çok kadın bakanın bulunduğu kabine ise 5 kadın bakan sayısı ile 54. Hükümet döneminde görülmüştür. Bununla birlikte 61, 62 ve 63. Hükümetler dönemlerinde ise kabinelerde yalnızca 1'er kadın bakan yer almıştır. 64. Hükümet dönemine ise bu sayı 2'ye yükselmiştir (Kadın Eğitimi I. Uluslararası Konseyi, 1992, s. 77).

Türkiye'de 1993 yılında ilk kez bir kadın başbakan görev yapmaya başlamıştır.

Tablo 1. Cumhuriyetten Günümüze Kadın Milletvekili Sayısı (Kadın Eğitimi I. Uluslararası Konseyi, 1992, s.77).

SEÇİM YILI	PARLAMENTODAKI MİLLETVEKİLİ SAYISI	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	KADIN ORANI (%)
1935	395	18	4.6
1943	435	16	3.7
1950	487	3	0.6
1957	610	8	1.3
1965	450	8	1.8
1973	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1999	550	22	4.2
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.3
2015 (7 Haziran)	550	98	17.8
2015 (1 Kasım)	550	82	14.9

Kaynak: <https://medium.com/@kamilleryazar/t%C3%BCrkiyede-ve-d%C3%BCnyada-kad%C4%B1n-siyaset%C3%Ailer-d16391110e01>

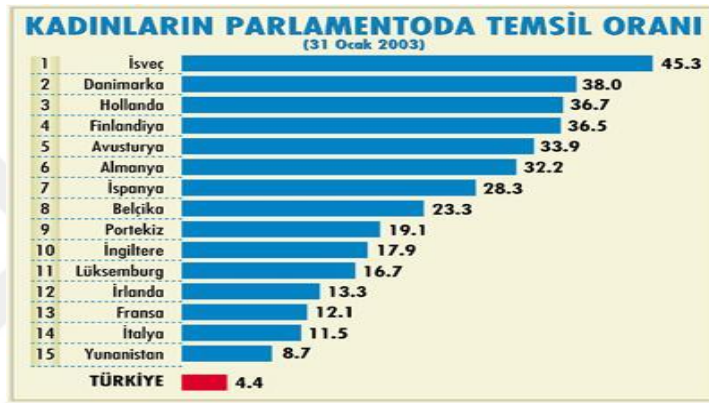
5 Aralık Kadının Seçme ve Seçilme Hakkı'nın 80. yılına kadar toplam 550 üyeli Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde sadece 398 kadın milletvekili yer alabilmiştir.

Kadınların seçme ve seçilme hakkının tanındığı 1935 yılından günümüze kadar eşit temsil için büyük bir mücadele vermelerine rağmen, erkek egemen yapı sebebiyle 80 yılda 550 koltuğu doldurmalarına müsaade edilmemiştir. TBMM'de 80 yıldan beri

kadın milletvekilleri toplam 398 sandalye elde ederken, aynı süre zarfında erkek milletvekilleri ise 6 bin 179 sandalye elde etmişlerdir.

Anlaşılabacağı üzere, kadınların siyasal yaşama dahil olması hususunda alınan önlemler Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın milletvekillerinin sayısını hala 1935-1939 dönemindeki sayıya ulaştırmada yetersiz kalmaktadır. Türkiye diğer ülkelerle karşılaştırıldığında bu konuda ne yazık ki en son sıralarda yer almaktadır (Aydın, s. 46-59).

Tablo 2. Kadınların ülkeler bazında parlamentoda temsil oranları

Kaynak: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadinlarin-siyasete-girmesi-konusu-4671406>

2.1.14. Atatürk'ün Türk Kadın ile İlgili Söylediği Sözler

- Bizim toplumumuzun başarı gösterememesinin sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ihmal ve kusurdan doğmaktadır (Mustafa Kemal Atatürk, 1923).

- Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye değersin (Mustafa Kemal Atatürk, 1923).

- Kadınlarımızın genel görevlerde paylarına düşenlerden ayrı olarak kendileri için en önemli, en hayırlı, en erdemli bir vazifeleri de iyi ana olmaktır (Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 156).

- Kadınlarımız erkeklerden daha çok aydın, daha çok verimli, daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar. (Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.156)

- Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde Anadolu köylü kadınının üstünde kadın mesaisi zikretmek olanağı yoktur (Mustafa Kemal Atatürk, 1923).

- Dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir Ulusunda, Anadolu köylü kadınının üstünde emek vermiş bir başka kadın topluluğu gösterilemez. Dünyada hiçbir Ulusun kadını “Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım, Ulusumu kurtuluşa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar gayret gösterdim” diyemez.” (21.03.1923, Konya) (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi, C. II, s. 152).

Fotoğraf 1. Atatürk ve modern Türk kadınları

Kaynak: <http://gisele.ecrivain.istanbul.over-blog.com/article-ataturk-un-kad-nlar-ile-ilgili-mukemmel-sozleri-112314247.html>

- Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşmaktadır. Mümkün müdür ki bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilir? Şüphesiz yok ilerleme adımları dediğim gibi iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve gelişme sahalarında ve yenilikte birlikte mesafe almaları lazımdır... (1925, Kastamonu) (Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi, C. II, s. 226-227)

Fotoğraf 2: Ankara Palas'ta iki düğün... Mareşal Fevzi Çakmak'ın kızları evleniyor. Ankara Halkevi'nde (14 Mayıs 1931)

Fotoğraf 2. Ankara Palas'ta iki düğün... Mareşal Fevzi Çakmak'ın kızları evleniyor. Ankara Halkevi'nde (14 Mayıs 1931)

Kaynak: <http://kalemder.org.tr/yazilar/makale-cumhuriyet-nasil-bir-yonetim-tarzidir-ahmed-kalkan/>

- Büyük Türk kadınına çalışmalarımıza ortak yapmak, hayatımızı onunla birlikte yürütmek, Türk kadınına bilimsel, ahlaki, sosyal ve ekonomik hayatta erkeğin ortağı, arkadaşı, yardımcısı ve destekçisi yapmak yoludur. (Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt II, s.154-155)

Fotoğraf 3. Atatürk ve kız öğrenciler

Kaynak: <http://www.haberayildiz.com/galeri/kultur-sanat/ataturk-ve-turk-kadini-g58-p25>

- Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye, eski devirlerdeki gibi basit değildir. Gerekli özellikleri taşıyan evlat yetiştirmek, pek çok özelliği şahıslarında taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız, hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyizli, daha fazla bilgin olmaya mecburdurlar (Mustafa Kemal Atatürk).

Fotoğraf 4. Atatürk Vals Yaparken

Kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/aturk-ve-dans/>

- Milletimiz güçlü bir millet olmaya azmetmiştir. Bunun gereklerinden biri de kadınlarımızın her konuda yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir (Mustafa Kemal Atatürk).

Fotoğraf 5. Atatürk ve Modern Türk kadınları ile Bir Resepsiyonda 1925

Kaynak: <http://gisele.ecrivain.istanbul.over-blog.com/article-aturk-un-kad-nlar-ile-igili-mukemmel-sozleri-112314247.html>

- İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Kabil midir bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki bir cismin yarısı toprağa bağlı kaldıkça, öteki yarısı göklere yükselebilsin (Mustafa Kemal Atatürk).

Fotoğraf 6. Atatürk ve Latife Hanım Konya Kız Öğretmen okulunda

Kaynak: <https://www.ensonhaber.com/galeri/mustafa-kemal-ataturkun-az-bilinen-fotograflari#9>

• İnsanlar dünyaya mukadder oldukları kadar yaşamak için gelmişlerdir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir toplumun bir uzvu faaliyette bulunurken diğer uzvu atalette olursa, o toplum felç olmuştur. Bir toplumun hayatta çalışması ve muvaffak olması için çalışmanın ve başarılı olabilmenin bağlı olduğu bütün sebep ve şartları kabul etmesi gerekir. Bundan dolayı bizim toplumumuz için ilim ve fen lâzım ise bunları aynı derecede hem erkek ve hem de kadınlarımızın kazanmaları gerekir (Mustafa Kemal Atatürk, 31. 01. 1923, İzmir’de Halk ile Konuşma).

Fotoğraf 7. Atatürk Modern Türk Kadınları ile Bir Davette

Kaynak: <http://gisele.ecrivain.istanbul.over-blog.com/article-ataturk-un-kad-nlar-ile-ilgili-mukemmel-sozleri-112314247.html>

• Kadınlarımız için asıl mücadele alanı, asıl zafer kazanılması gereken alan, biçim ve kılıkta başarıdan çok, ışıkla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip

donanmaktır. Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacak, aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak şekilde ışıkla, bilgi ve kültürle donanacaklarından asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlarımdım (Mustafa Kemal Atatürk).

Fotoğraf 8. Atatürk ve manevi kızı Sabiha Gökçen

Kaynak: <http://gisele.ecrivain.istanbul.over-blog.com/article-ataturk-un-kad-nlar-ile-ilgili-mukemmel-sozleri-112314247.html>

- Bilinmektedir ki, her safhada olduğu gibi toplum hayatında dahi görev bölümü vardır. Bu genel görev bölümü arasında kadınlar kendilerine ait olan görevleri yapacakları gibi aynı zamanda toplumun refahı, saadeti için gerekli olan genel konulara dahi dahil olacaklardır. (Mustafa Kemal Atatürk, 31. 01. 1923, İzmir’de Halk ile Konuşma).

Fotoğraf 9. Atatürk kız öğrencilerle

Kaynak: <http://www.eskimeyenkitaplar.com/mustafa-kemal-ataturkun-ogretmenler-ile-ilgili-25-sozu/>

- Bir toplum aynı amaca bütün kadınları ve erkekleri ile beraber yürümez ise ilerlemesine teknik olarak imkan ve bilimsel olarak ihtimal yoktur (Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 153).

2.1.15. Kadının Sosyal ve Siyasî Haklarını Kazanması

Türk kadını açısından aile kurma, eğitim hakkına sahip olma ve seçme ve seçilme özgürlüğü gibi sosyal ve siyasi haklara sahip olma Atatürk Dönemi'nde gerçekleşmiştir. Bu şekilde Türk kadını modern Türk toplumu açısından hak ettiği değeri almıştır (Yılmaz, 2010; Erdem, 2011, Özaydınlık, 2014).

2.1.16. Türkiye'de Kadın ve Bilim

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki süreçte özellikle de Türk toplumunun muasır medeniyetler seviyesine ulaşmasının bir gerekliliği olarak kadına yüksek eğitim görme, meslek edinme, kamuda ağırlıklarının artmasına yönelik birçok hak tanınmıştır ve geliştirilmiştir. Birçok Batı ülkesinde kadınlar üniversitelerde erkeğe daha uygun diye kalıplaşan mühendislik, temel bilim vb. alanlara girebilmek için mücadele etmiştir. Ancak ülkemizde kadınların bu gibi alanlara girebilmesi herhangi bir mücadeleyi gerekli kılmamıştır (Yılmaz, 2010; Erdem, 2011; Özaydınlık, 2014).

Cumhuriyeti kuran Atatürk Türk kadınına bu hakları birçok Avrupa ülkesinden de önce tanımıştır.

Diğer taraftan son on yılda erkek-egemen değerlerin kadına olan bakış açılarının sorgulanması, gündemi kurcalayan önemli bir toplumsal tartışma konusu olmuştur. Bu durumdan dolayı, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren reformlarla birlikte kadına gerek bilim alanında verilen haklar ve gerekse de akademik yaşamlarına dönük olarak verilen haklar ele alınarak bir değerlendirme yapıp, onların bu alanlardaki nüfuzu ve toplumdaki konumları ile kıyaslandığında bir paradoks durumu varlığını.

Buna ilaveten günümüz modern dünyasında kadınların bilim alanındaki pozisyonu eşitlikçi ve çağdaş ilkeler göz önüne alınarak bir değerlendirme yapılırsa, zaman içinde artan birtakım olumsuzlukların varlığı göze çarpmaktadır. Bu olumsuzlukların ülkemizi de etkilediğini söylemek mümkündür. Özellikle toplumsal kalıplardan dolayı kadınların "kadınca" diye benimsenen alanlarda toplanması, üniversitelerin daha çok alt seviyede olan ve önu kapalı bölümlerinin tercih edilmesi, kamuda idareci ve yetki sahibi kadın sayısının az olması bu olumsuzluklardan bazılarıdır ve üzerinde durulması gereklidir. Fakat tüm bu olumsuzluk ve paradokslara rağmen Türk kadının bilim dünyasındaki varlığı, gün geçtikçe sağlam temeller üzerine konulmayı başarmıştır. Son yıllara bakıldığında ülkemizde bilim kadınları sadece kadınların toplumdaki statüsünü eleştiren çalışmaları ortaya koymakla yetinmemişlerdir. Onlar ayrıca geleneksel bilim algısı ve birçok bilimsel varsayımı kadın bakış açısı çerçevesinden değerlendiren, eleştiren ve yeni kurallar ekleyen birçok çalışmayı ve yaklaşımı üniversitelerin bünyesine katmayı başarmışlardır.

Kadınlar bütün olumsuzluklara ve ikinciliklere rağmen, her daim şiirlerde ve romanlarda aşık olunan, uğruna göz yaşı dökülen, türkülerin merkezinde olan, ressamların tuvallerinde bulunan bir simge olarak yer almıştır (Yılmaz, 2010; Erdem, 2011; Özaydınlık, 2014).

2.2. Eğitimde Kadın

II. Meşrutiyetin ilan edildikten sonra II. Abdülhamit tarafından ülke genelinde uygulanan sıkıyönetim ortadan kalkmış olup, bu durum neticesinde de sansür olayı

ülke genelinde etkisini kaybetmiştir. Bu durum neticesinde medya artık daha güçlü hale gelmiş ve düşünceler ve fikirler özgür bir şekilde tartışılmıştır. Kızların eğitim hakkı meselesi bu tartışmaların en önemlilerinden bir tanesidir.

Diğer dönemlerle kıyaslandığında II. Meşrutiyet döneminde kadınların seslerinin daha yüksek çıktığı görülmektedir. II. Meşrutiyet' ten önce kadınların haklarını erkek aydınlar savunmaktayken, daha sonra kadınlar da kendi haklarını savunmada söz sahibi olmuşlardır. Bu durumu meydana getiren şey ise Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar gelişen özgürlük sürecinde daha eğitilmiş, kültür seviyesi yüksek, donanımlı kadınların yetişmesidir. Bu kadınlar II. Meşrutiyet'e kadar donanım kazanmışlar ve bu donanımları sayesinde de artık erkeklerin arkasında olmaktan ziyade, onlarla birlikte haklarını savunacak hale gelmişlerdir. Gazete, dergi gibi medya iletişim organları ile kurulan dernekler sayesinde bu mücadele etkin bir şekilde yürütülmüştür (Çakır, 2011, s. 59. 2008 s. 52-53 141).

Çoğu Osmanlı aydını toplumsal olarak geri kalmışlığın nedeninin odağında kadının yatmakta olduğunun altını çizmiştir. Namık Kemal bu hususta çocukların eğitimsiz ve cahil kalmalarına sebep olarak annelerinin eğitim hakkından yoksun bırakılmasını eserlerinde vurgulamıştır. Halide Edip Adıvar eserlerinde sürekli olarak kadının eğitim almasının hem onun hem de toplumun yararına bir durum teşkil ettiğini savunmuştur. Tevfik Fikret ise kadındaki mağduriyetliğin esasında tüm insanlık açısından bir mağduriyetlik teşkil ettiğinin altını çizmiştir.

O dönemdeki bazı aydın kadınlar, eğitimin kadının cinsiyet ayrımına tabi tutulmaksızın en temel hakkı olduğunu ve kadını eğitimden mahrum bırakmak isteyenlerin esasında vatana ihanet ettiğinin altını çizmektedir. Diğer yandan bu kadınlar, yayınladığı makaleler aracılığıyla kız çocuklarının eğitiminin ne kadar önemli olduğunu ve kız okullarında eğitim veren kadınların da önemli görevlere sahip olduklarını aktarmaya çalışmışlardır. Özellikle Balkan savaşlarında kadın gücüne duyulan ihtiyaç ve II. Meşrutiyet ile birlikte gelen esnek ortam sayesinde kadınların eğitilmesi kolaylaşmıştır. Kadınlara yönelik bu eğitim ihtiyacını karşılamak için çeşitli eğitim kurumları açılmıştır. Bu şekilde de kadınların değişim süreci başlamıştır.

Cumhuriyet' in ilanından sonra kadınlara verilen eğitimin ülkemizin çağdaşlaşması açısından önemi oldukça büyüktür. Ülkemizin ilerleyebilmesi için çalışan, üreten, eğitilmiş kadınların olması bir zorunluluktur.

Esasında kadınlara verilen eğitimin sadece nitelik ve nicelik açısından değerlendirilmesi yapıldığında yeterli olmamaktadır (Kurnaz, 1991; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010; Konan, 2011).

2.2.1. İlk ve Ortaöğretim Düzeyindeki Eğitim

a. İbtidailer

Bu okul (mektep) II. Abdülhamit döneminde kurulmuş olup, sıbyan mekteplerinin yerini almıştır. Meşrutiyet ilan edilmeden önce 349 adet kız ibtidi mevcuttu. Meşrutiyetin ilanından sonra bu sayı 587' ye yükselmiştir (Kurnaz, 1991; Kaymaz, 2010; Taşdemirci, 2010; Tekin, 2010; Yılmaz, 2010; Kurt, 2011; Akyüz, 2012; Kamer, 2015).

Ancak meşrutiyetin ilanından sonra gelen okul sayısındaki bu artış, eğitim kalitesindeki artışı beraberinde getirmemiştir. Özellikle öğretmenlerin sahip olduğu teknik araç ve gereçlerin ve bina yetersizliği yüzünden eğitimin niteliği düşmüştür. Bu hususta birçok tartışmanın da varlığı söz konusu olmuştur. Bu noktada en sivri tartışma ise, temel eğitimin başlangıcı olan ibtidaileri düzeltmeden kızların yüksek eğitime geçmesinin imkansız olduğudur. Rüştiyeler 1859 yılında İstanbul' da açılmış olup ortaöğretim derecesinde eğitimin verildiği kurumlardı ve ilk Rüştiye 1859 yılında İstanbul' da açılmıştır. II. Abdülhamit dönemine kadar diğer vilayetlere yayılması pek de mümkün olmamıştır. İlk kız rüştiyesinde iki erkek ve bir kadından oluşan üç öğretmen bulunmaktaydı. Sonrasında ise Darülmualimattan mezun olan kadın eğitimciler aracılığıyla bu sayı yükselmiştir. II. Abdülhamit dönemi öncesine 9 adet kız rüştiyesi bulunmaktayken, II. Abdülhamit döneminde uygulanan politikalar neticesinde bu sayı 85'e yükseltilmiştir (Kurnaz 1992, s. 22-23).

b. İdadiler

Bu okullar, o dönemde kızlara lise denginde eğitim veren ilk kurumlar olup 1880 senesinde İstanbul’ da II. Abdülhamit döneminde açılmıştır. Bu okullarda yalnızca yabancı dil, din, kimya, matematik, resim, müzik gibi dersler verilmeyip dikiş, nakış, sağlık, yemek gibi gündelik yaşama dönük eğitimler de verilmekteydi (Kurnaz 1992, s. 37-38.).

2.2.2. Mesleki Eğitim

a. Ebelik Eğitimi

Ebelik eğitimi ilk defa 1843 yılında Tıbbiye mektebine bağlı olarak verilmeye başlandı. Bu tarihe kadar Osmanlı’ da kadınların sağlık eğitimini almaları bütünüyle çevrelerinden görerek olmaktaydı. Sağlık eğitiminin bağımsız bir eğitim halini alması 1905 yılında Tıbbiye ’den ayrılmasına tekabül eder. Bu dönemde devletin bütçesi baz alındığında İstanbul dışında herhangi bir şehirde ebe mektebinin açılması çok zor olduğundan ötürü, İstanbul’ a diğer şehirlerden eğitim için kızlar getirilmiş ve şehir halkının desteğiyle de eğitim almaları sağlanmıştır. Özellikle doğumda yapılan hataları minimuma düşürmek ve daha nitelikli ebeler yetiştirmek için bu hususa oldukça önem verilmiştir. Ayrıca Osmanlı döneminin kuruluşundan yıkılışına kadar geçen sürede hiçbir hastanede kadın doktor görev almamıştır (Ethics, 2012, s. 20).

b. Tıp eğitimi

Kadınların da tıp eğitiminden yararlanması ilk olarak 1922 yılında başlamış olup, Tıp Fakültesinde ilk olarak 7 kız öğrenci yer almış ve bu öğrenciler 1927 yılında mezun olmuşlardır. Ancak kadın doktorlara resmi bir şekilde görev verilmemiş olup, yalnızca özel alanlarda çalışmaya başlamışlardır. İlk kadın doktor 1923 Haziran’ında Safiye Ali İcazetnamesini alarak İstanbul Cağaloğlu’nda münhanisini açmıştır (U.Ü. T. F. D., 2009, s.107-111).

c. Darümuallimat

Bu okullar ilk olarak 1870’ te açılmış olup kadınlara yeni istihdam alanı yaratmada eğitim tarihi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu okulların amacı,

kız okullarına öğretmen yetiştirmektir. Ünlü “Muallime Hanımlar” bu okullardan mezun olmuşlardır. Osmanlıca, Arapça, din bilimi, muhasebe, tarih, resim vb. gibi derslerden oluşan bu okulun programlarına daha sonra eğitim dersi de eklenmiştir (Şanal, 2004, s. 253- 653).

d. Ana Mektebi

Ana mekteplerinin kuruluşundaki amaç; vatan ve millet için hayırlı anneler yetiştirmektir. İlk Ana mektebi 1909’ da İstanbul’ da açılmıştır. Bu mektepte şu dersler okutulmaktaydı; edebiyat, çocuk büyütme, ev idaresi, beden eğitimi, müzik, dikiş-nakış vb. gibi. 1912’ de İstanbul’da Ev Kadını Mektebi adıyla bir okul açılmıştır. Burada yedi yaşından küçük olmak kaydıyla erkek ve her yaştan kız çocuğuna okuma-yazma, piyano, el işleri, Fransızca gibi dersler verilmekteydi (Enis, 1909, s. 11-12).

e. Kız Sanayi Mektepleri

Bu mekteplerin hedefi kadınların el becerilerini geliştirip, onların kazanç elde etmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda bu okullarda el işleri, dikiş, resim, müzik, piyano vb. dersler verilmekteydi. Bütçenin o dönemde ekonomik bazlı sıkıntılardan dolayı yetersizliği bu okulların sayısının sınırlı olmasına neden olmuştur. Bu okullar, günümüzdeki kız meslek liselerinin öncülerini teşkil etmekte olup, II. Abdülhamit döneminde hiçbir şekilde geliri olmayan kimsesiz kız çocuklarına gerekli eğitimleri sağlayarak onların kendi ayakları üzerinde durmalarına katkı sağlamıştır (Unat, s. 80-80).

2.2.3. Yükseköğretim

Kadınlara dönük olarak verilen yükseköğretim ilk kez 1914’te İstanbul Darülfünununda hayata geçirilmiştir. Pedagoji, doğa, sağlık, tarih gibi dersler eğitimin içeriğini oluşturmaktaydı. Bu dönemde kızlar heykel ve resim gibi alanlarda yüksek tahsil yapabilme imkânına kavuşmuşlar, bununla birlikte konservatuar okuma şansları olmuştur. Bu okullarda eğitim ilk başlarda yalnızca serbest konferanslar biçiminde verilmiş, sonrasında ise kız üniversitesi ile karma üniversite eğitim modeline başlanmıştır (Orhonlu, s. 940).

O dönemde Amerika ve Avrupa’ da dahi bazı kurumların karma eğitim sistemine karşı oldukları göz önüne alınırsa, bu olay Türk kadınının eğitimi çerçevesinden değerlendirildiğinde büyük bir ilerlemenin göstergesidir. Tüm bunlara rağmen o dönemde ülkemizde kızların üniversiteye gitmeleri hususunda birçok tartışma yaşanmış ancak onların derslerinde oldukça başarılı olmaları bu tartışmaları büyük oranda zayıflatmıştır (Akyüz, 1994, s. 180).

2.2.4. Atatürk Döneminde Kadın Eğitimi

Kurtuluş Savaşı’nın en çetin geçtiği günlerde dahi Atatürk sosyal alanlarda da yeni bir savaşın hazırlığını yapmıştır. 1 Mart 1922’de TBMM’ nin III. Toplanma Yılıni açarken söylediği:

“Kadınlarımızın da aynı derece-i tahsilden geçerek yetişmelerine atf-ı ehemmiyet olunacaktır.” ifadesi, eğitim açısından kadına önem verileceğinin bir göstergesi niteliğindedir. O yıllarda cehalet yalnızca kadınlara has bir husus değildi. Kadın eğitiminin geçmişi köklü olup, Atatürk döneminde geliştirilmiş, günümüzde de üzerinde sıkça durulan konularda biri haline gelmiştir. Annelerinden kızlarına doğru aktarılan sözlü kültür, kadın eğitimindeki köklü geçmişin büyük bir kısmını içermektedir. Bu aktarım, yalnızca annelerden kızlarına doğru olmayıp bazen de babalarından kızlarına doğru çağın bilimlerini öğretmeye çalışmaları şeklinde olmuştur. Bu hususta ilk olarak Kutadgu Bilig adlı eserde babaların kızlarını eğitmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Kadınlar tarafından kurulan birçok medrese ve mekteplerde kadınlara okuma hakkı verilmemiştir (Cunbur, 2012, s. 259).

İlk kız ortaokulu 1859 yılında açılmış olup, bu okul Sultanahmet’teki Çevri Kalfa Kız Rüştüyesidir. 1 Eylül 1869 yılında Safvet Paşa Maarif Nazırlığı görevindeydi. Bu tarihte 6-11 yaş aralığındaki kız çocukları için sıbyan mekteplerine gitmeyi zorunlu kılan “Maarif-i Umumiyye Nizamnamesinin 9. Maddesi imzalanmıştır. Ancak bu zorunluluk çok da fazla dikkate alınmamıştır (Cunbur, 2012, s. 260).

Mihtat Paşa 1864 yılında Rusçuk’ ta kızlar için ilk sanat okulunu açmıştır. Kız Sanayi Mektebi, ilk olarak İstanbul Yedikule’ de 1869 yılında Tophane-i Âmire tarafından kurulmuş olup aynı yılda kız rüştüyelerine öğretmen temin etmek için

İstanbul'da Dâr-ül-Muallimât (Kız Öğretmen Okulu) açılmıştır. 1874'lü yıllarda bu okulda 46 adet öğrenci bulunmakta iken, dokuz adet olan kız rüştiyesinde ise 248 öğrenci bulunmaktadır. 1877 yılına gelindiğinde İstanbul' da mevcut kız ortaokulu sayısı sekiz iken, kız öğrenci sayısı 294' e yükselmiştir. Üsküdar Mekteb-i İnas 1878 yılında Ahmet Vefik Paşa tarafından kurulmuş olup, daha sonra bu okul, kız sanat okuluna çevrilmiştir. 1879 yılında İstanbul' un Aksaray ve Cağaloğlu semtlerinde iki kız sanayi okulu açılır. Daha sonra bu iki okulu Bursa, İzmir, Konya, Kastamonu, Diyarbakır, Halep ve Trablus Şam'da açılan kız sanat okulları izler (Cunbur, s. 260).

İlk kız idadisi 1880 yılında Maarif Nazırı Münif Paşa döneminde İstanbul'da açılmıştır. Bu okulda genel kültür, Türkçe, üç tane batı dili, müzik, el ve ev işleri programa alınmış olup, ilk etapta bu okula üç öğrenci kaydolmuş, zamanla okula herhangi bir ilgi olayınca kapatılmıştır. 1899-1900 yılları arasında Dâr-ül-Muallimat'ta 560 kayıtlı öğrenci bulunmakta olup, 26 yılda 348 kız öğrenci mezun vermiştir. Yine bu yıllarda 9 kız rüştiyesinde 1779 öğrenci, 3 kız sanat okulunda ise 486 adet öğrenci mevcut bulunmaktaydı. Ankara'da iki öğretmenin eğitim verdiği kız rüştiyesinde 12 öğrenci mevcutken, azınlıkların 4 rüştiyesinde 239 öğrenci bulunmaktaydı. 1893 yılında açılan İzmir Kız Rüştiyesinde 4 öğretmen 80 öğrenciyi okutmaktadır (Cunbur, 2012, s. 260).

1909 yılında Haseki Hastanesi'nde bir ebe mektebi açılmıştır. 1911 yılında açılan İstanbul İnas İdadisi, 1913 yılında İnas Sultanîsi, 1915 yılında da Bezmi âlem Sultanîsi adını almıştır ve aynı zamanda ilk kız lisesidir. 1913 yılına gelindiğinde ülke genelinde toplamda 588 kız ilkokulu bulunmakta ve bu okullarda toplamda 40455 öğrenci ve 983 adet kadın öğretmen mevcuttu. 1914 yılında sadece İstanbul' da 14 ana mektebi, 132 ilkokul ve 663 kadın öğretmen bulunmaktaydı. 1916 yılında henüz örgün eğitim almamış kadınlara yönelik İstanbul' da Bilgi Yurdu açılmış, ilk ayında 116 kadın kayıt yaptırmış, daha sonra sanat ve müzik dersleri verilmiştir. 1917 yılına gelindiğinde Sıhhiye Meclis-i Umumî kadınların da Tıp Fakültelerin' de okuma fırsatı için yetki vermiş, Ticaret Yüksek Okulu'nda da kız bölümü açılmış olup 1918 yılında buradan 58 öğrenci mezun olmuştur. 1917 yılında Ana Muallime Mektebi kapanmıştır. Yine 1918 yılında kızlar için Sanayi-i Nefise Mektebi kurulmuştur (Cunbur, 2012, s. 261).

Tüm bu bilgiler ışığında Atatürk döneminde kadın eğitimi hususunu değerlendirmek mümkündür. Bu dönem İstiklâl Savaşı yıllarını da kapsamaktadır.

Atatürk Türk analarının yüksek derecede kültürlü ve erdem sahibi olacaklarına sonsuz derecede inanmıştır. Bu doğrultuda kadınlarımıza ataları için her zaman onların yanında olan ve onları yücelten mükemmel bir eş olmalarıyla birlikte, kültür ve erdemde en yükseğe ulaşmalarını ve bu manada kendilerini dünyada birinci konuma yükseltmeleri gerektiğini öğütlemiştir. Atatürk, milletin kaynağının ve toplumun temelinin Türk kadını olduğunu vurgulamıştır. Bu sebepten ötürü ki Atatürk kadının eğitimi üzerinde sıkça durmuştur. 9 Mayıs 1920 günü TBMM Hükümeti'nin ilk programı okunmuştur olup bu programda kız ve erkek arasında ayırım yapmadan onlara verilecek eğitimin, aşılacak milli şuurun hedefleri üzerinde durulmuştur. 15 Temmuz 1921 yılında Ankara' da Maarif Kongresi toplanmış, eğitim programı ele alınmıştır. Atatürk' ün açtığı bu kongrede yeni eğitim siteminin ilkelerinden, milli eğitim hususunun nasıl düzenlenmesi gerektiğinden bahsedilirken, Atatürk kadın öğretmenlere “Muallime ve Muallimler”, “Hanımlar, Efendiler” diyerek hitap etmiştir (Cunbur, 2012, s. 262).

Toplantı kadın ve erkeklerden karışık bir şekilde oluşması TBMM' de bazı kişilerce olumsuz karşılanmış olduğunu Cunbur dönemi anlatan yazılarında şöyle anlatmıştır.

Özellikle Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey ve Karesi Mebusu Hasan Basri Bey tarafından gelenek ve göreneklere uymadığı gerekçesiyle eleştirilir. Bunlara karşın Medreseli Mebuslar, kongrenin düzenlenmesine katkısı olan Türkiye Muallime ve Muallim Dernekleri Birliği'ni Atatürk'e şikâyet ederler ve sonrasında ise Atatürk Birlik Başkanı Mazhar Müfit Bey'i huzuruna çağırıp bu durum karşısında onu azarlar. Bu hadiseyi karma eğitim sisteminin ilk işaretleri olarak değerlendirebiliriz. Atatürk karma eğitim sitemine dair düşüncelerini halka ilk olarak 31.01.1923 tarihinde İzmir' de yaptığı konuşmayla açıklamıştır. Burada geçen dikkat çekici ifadeler şunlardır: “Milletimizin, memleketimizin dâr-ül-irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evlâdı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır” (Cunbur, 2012, s. 262).

Atatürk'ün Türk toplumunun temel biriminin aile olduğunu sık sık vurguladığını görmekteyiz. O, ailenin toplumların sahip olduğu ahlaki ve sosyal düzeninin altında yatan en küçük birimi olduğunu savunmuş, medeniyet ve ilerlemeyle birlikte gücün temelinde de ailenin önemini vurgulamıştır. Diğer yandan kadının en büyük görevinin analık olduğunu savunmuş, bu manada da terbiyenin önemi açısından anaların rolü üstünde durmuştur. Atatürk dönemi Türkiye Cumhuriyeti kültür ve sanat ortamına baktığımızda görürüz ki ilkeli, çok net, ulusal ve kararlı evrensel gereçlerden kopmadan, kültür ve sanat politikası ile karşılaşılıyor. Devletin, tüm sanatçılara kadın erkek ayrımı yapmadan maddi ve manevi olarak destek verdiği, eğitim, kültür ve sanat alanlarında çalışacak kişileri donanımlı kişilerden seçerek görevlendirildiği, bu göreve seçilen, görev alan her kişinin de verilen görevi en iyi şekilde yapmaya çalıştığı görülmektedir (Cunbur, 2012, s. 264).

Osmanlı Devleti'nden okullar hakkında günümüze ulaşan bilgilerden bazıları şunlardır:

İsmail Hakkı (Tonguç)'la Faik Reşit (Unat)'ın "Muallim Yıllığı" adlı kitabında yazılanlara göre; 10 Mayıs 1920 yılında 13 Erkek Öğretmen Okulu bulunmakta ve bu okullarda 422 öğrenci okumaktadır. Yine aynı tarihte 4 Kız Öğretmen Okulu bulunmakta ve bu okullarda 314 öğrenci mevcuttu. Erkek Öğretmen Okulları'nda verilen eğitim dört yıllık, kızlarınkinde ise beş yıllıktı (Tonguç, 1929, s. 138...).

15 Temmuz 1923' te MEB Birinci Heyet'i İlmiyeyi toplamıştır. Buradan alınan kararlardan ikisi dikkat çekicidir. Bunlar; Kız ve Erkek Öğretmen Okullarının tüzük ve programlarının düzenlenmesi ve İstanbul Kız Öğretmen Okulu'nda orta kısım açılmasına dönük alınan kararlardır. 1923-1924 yılları arasında 4804 adet okul bulunmakta ve bu okullar 62954 kız öğrenci, 1217 kadın öğretmenden oluşmaktaydı. 1930-31 arası dönemde okul sayısında artış yaşanmıştır. Bu yıllarda okul sayısı 6598, kız öğrenci sayısı 174.227 kadın öğretmen sayısı 481'dir. 1940-41 arası dönemde ise okul sayısı 10506, kız öğrenci sayısı 294.468, kadın öğretmen sayısı 5981'dir (Cunbur, 2012, s. 266).

Cumhuriyetin ilk Anayasa'sı olan 1921 Anayasası'na göre ilköğretim kız çocukları için mecburidir. 87. Madde 'ye göre "Kadın, erkek bütün Türklerin ilköğretimden geçmek mecburiyetindedirler.

1940 yılında yapılan sayımında şehirlerde 7-16 yaş arası 376.481, köylerde 1.302.236 kız çocuğu mevcuttu. Bu kız çocuklarının şehirlerde yaşayanlarının 58.236'sı, köylerde yaşayanlarının ise 49.029'u ilkokulu tamamlamıştır. O dönemlerde 22.778 tane köyde okul bulunmamaktaydı. Şehirlerde 5.594, köylerde de 44.289 öğretmene gereksinim vardı. Cumhuriyet ilk yıllarında eğitim veren 20 adet öğretmen okulu bulunmaktaydı ve bunların yedisi kız öğretmen okulundan oluşmaktaydı. Ayrıca 1938 yılında İzmir Kızıl Çullu Eğitim Yurdu'nun eğitim bölümüne köyden kız ve kadınlar alınmış ve böylece de köylerin kadın öğretmen ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Ortaokullarda kız öğrenci sayısı 1927-1928 arası dönemde ortaokullarda kız öğrenci sayısı 3763 olup, bu sayı 1935-1936 arası dönemde 13889' a yükselmiştir. Oransal olarak bakıldığında kız öğrencilerin yüzdesi erkeklere göre %18,9' dan %26,5' e yükselmiştir. Lise artmış ancak kızların yüzdesi nispeten azalmıştır. 1927-1928 arası dönemde liselerde okuyan kız öğrenci sayısı toplamda 1071 iken, 1935-1936 arası dönemde bu sayı 2931' e çıkmış fakat oran yüzde 28' den yüzde 21,5' e inmiştir. Bu sayı ve oranlar hesaplanırken yabancı kolejler ve okullarda eğitim gören kız öğrenciler dikkate alınmamıştır (Cunbur, 2012, s. 267).

Yine o dönemlerdeki bazı üniversitelerde öğrenci sayılar ise şu şekildedir:

İstanbul Üniversitesi'nin Fen Fakültesi matematik bölümünde 7, fizik bölümünde 8, tabii bilimlerde 48, kimya bölümünde 26, madeni yatta 4 devam eden kız öğrenci bulunmaktaydı, Tıp Fakültesinde 17, Ebe Okulunda 204, Dişçi Okulunda 4, Hukuk Fakültesinde 23 kız öğrenci mevcuttu. Yüksek Öğretmen Okulu'nun edebiyat şubesinde 5, felsefe 1, tarih-coğrafyada 1, matematikte 2, fizik – kimyada 3, hayati yatta 3 kız okumaktadır. 1930-1931 arası dönemde Edebiyat Fakültesinde toplamda 155 kız öğrenci ve 129 erkek öğrenci bulunmaktaydı. Bu dönemde Hukuk okuyan kız öğrenci sayısı azalırken, Tıp okuyanların sayısı artmıştır (Cunbur, 2012, s. 268).

Atatürk devrinde Kız Sanat Enstitüleri ve Kız Sanat okulları kurulmuştur. 2 Sanat Enstitüsü eski idareden devralınmış, 1938 yılına kadar sayıları 40' a yükselmiştir

1930-1931 arasındaki ders yıllarında kız enstitülerinde toplamda 423 adet kız öğrenci bulunmaktayken, akşam kız sanat okullarında 219 adet, ticaret liselerinde ise 703 adet öğrenci mevcuttu (Cunbur, 2012, s. 270).

2.2.5. DİE 2015 Verilerine Göre Kızların ve Erkeklerin Okuma Oranları

(<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41581524>)

(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382702>)

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 2014-2015 arası eğitim öğretim döneminde okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarını içeren istatistiklerini açıklamıştır. Bu istatistiklere göre 17.559.989 adet örgün eğitime tabi olan öğrencilerin resmi kurumlarda okuyanlarının sayısı; 14.950.897 adet, özel kurumlardaki; 823 bin 515 adet, açık öğretimlerdeki sayısı ise; 1785.577 adettir. Resmi okullarda eğitim gören 14.950.897 öğrencinin 7.279.547' sini oransal olarak %48,7'sini kızlar, 7.671.350' sini oransal olarak %51,3'ünü erkekler oluşturmakta, özel okullarda eğitim görenlerin 823.515 öğrencinin 384.665'ini oransal olarak %46,7'sini kız, 438.850' si yani %53,3'ünü erkek öğrenciler meydana getirmektedir. Açık öğretim' de eğitimine devam eden öğrencilerinin 848.073 adedi, oransal olarak %47,5'i kız, 937.504 adedi yani %52,5'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Örgün eğitimdeki resmi okullardaki öğrencilerin %8,7' si okul öncesi, %46,4' ü ilkokulda, %44,9' u ortaokullarda eğitim görmektedir. Bu konuda Özel okullardaki öğrenci oranları ise %29,4 okul öncesi, %34,8 ilkokul ve %35,7' si ise ortaokuldur.

Liselerde 5.691.071 öğrenci eğitim görmekte olup, bu öğrencilerin %70' i resmi okullarda, %4,2' si özel okullarda, %25,8'i açık öğretim liselerindedir.

Ortaöğretim okuyan öğrencilerin 1.137.110' u açık lisede, %51,1' e tekabül eden 2.902.504 adedi genel liselerde, %39,3' lük kısmına tekabül eden 2.902.954' ü mesleki liselerde bulunmakta olup, %6'lık kısma tekabül eden 546.443 adedi ise din öğretiminden faydalanmaktadır. Özel liselerdeki 240.171 öğrencinin %36,6' sına

tekabül eden kısmı mesleki ve teknik liselerde, %68,4' ü genel liselerde eğitimlerini sürdürmektedir.

Örgün eğitimde 919 bin 393 öğretmen görevli: Bu yıllarda örgün eğitim veren kurum sayısı, 59.509 adettir. Resmi ve özel bu okullarda toplamda 919.393 öğretmen bulunmaktadır. Bu öğretmenlerin %45,7' si erkek, %54,3' ü kadınlardan oluşmaktadır

Derslik sayısı yaklaşık yüzde 10 arttı: Örgün eğitimde bulunan 59.509 okulun resmi olanlarında 528.674 adet, özel olanlarında ise 61.228 adet derslik bulunmaktadır. 2012-2013 arası eğitim ve öğretim döneminde yılında resmi ve özel olarak örgün eğitim veren okullarda toplamda 538.442 adet derslik bulunmaktayken, 2014-2015 arasındaki dönemde bu sayı 589.902 olmuştur.

Okullaşma oranları arttı: 2014-2015 arası dönemde net okullaşma oranı ilkokullar için %96,3, ortaokullarda %94,35, ortaöğretimde ise %79,37 olmuştur. Ortaokullarda net okullaşma oranı, 2011-2012 arası eğitim ve öğretim döneminde %67,37 iken zorunlu 12 yıllık eğitimin uygulandığı ilk dönemde bu oran %70,06 olarak gerçekleşmiştir (AA) (DİE, 2015).

2.2.6. 2015 Yılı Verilerine Göre Üniversitelerde Okuyan Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları

Yükseköğretim Kurumu'ndan alınan verilere göre bir istatistik hazırlanmıştır. Ancak bu istatistikte Açık öğretim Fakültelerinde okuyan öğrenciler dikkate alınmamıştır. Bu listeye Anadolu Üniversitesinde okuyan 1.453.000 erkek öğrenci dâhil edilmemiştir. Ayrıca bu veriler elde edilmesi aşamasında örgün eğitim, ikinci öğretim ve uzaktan eğitim programlarında öğrenimini sürdüren öğrenciler de dâhil edilmiştir (DİE, 2015).

2.2.7. Üniversitelerde Okuyan Kız Öğrenci Sayıları

1- İstanbul Üniversitesi	85 987
2- Atatürk Üniversitesi	75 017
3- Selçuk Üniversitesi	46.236

4- Sakarya Üniversitesi	44.721
5- Kocaeli Üniversitesi	43.936
6- Gazi Üniversitesi	38.330
7- Marmara Üniversitesi	37.136
8- Süleyman Demirel Üniversitesi	37.015
9- Dokuz Eylül Üniversitesi	36.546
10- Akdeniz Üniversitesi	34.082
11- Süleyman Demirel Üniversitesi	28.205
12- Uludağ Üniversitesi	30.593
13- Ege Üniversitesi	30.399
14- Ankara Üniversitesi	30.139
15- Erciyes Üniversitesi	30.046
16- Karadeniz Teknik Üniversitesi	29.779
17- Dumlupınar Üniversitesi	27.193
18- Çukurova Üniversitesi	26.443
19- Pamukkale Üniversitesi	24.770
20- Karabük Üniversitesi	24.738
21- Celal Bayar Üniversitesi	24.260
22- On dokuz Mayıs Üniversitesi	24.233
23- İstanbul Teknik Üniversitesi	23.668
24- Cumhuriyet Üniversitesi	23.318
25- Gaziantep Üniversitesi	22.936 (DİE, 2015)

2.2.8. Üniversitelerde Okuyan Erkek Öğrenci Sayıları

1- İstanbul Üniversitesi	85.987
2- Atatürk Üniversitesi	75.017
3- Selçuk Üniversitesi	46.236
4- Sakarya Üniversitesi	44.721
5- Kocaeli Üniversitesi	43.936
6- Gazi Üniversitesi	38.330
7- Marmara Üniversitesi	37.136
8- Süleyman Demirel Üniversitesi	37.015
9- Dokuz Eylül Üniversitesi	36.546
10- Akdeniz Üniversitesi	34.082
11- Süleyman Demirel Üniversitesi	28.205
12- Uludağ Üniversitesi	30.593
13- Ege Üniversitesi	30.399
14- Ankara Üniversitesi	30.139
15- Erciyes Üniversitesi	30.046
16- Karadeniz Teknik Üniversitesi	29.779
17- Dumlupınar Üniversitesi	27.193
18- Çukurova Üniversitesi	26.443
19- Pamukkale Üniversitesi	24.770
20- Karabük Üniversitesi	24.738
21- Celal Bayar Üniversitesi	24.260

22- Ondokuz Mayıs Üniversitesi	24.233
23- İstanbul Teknik Üniversitesi	23.668
24- Cumhuriyet Üniversitesi	23.318
25- Gaziantep Üniversitesi	22.936 (DİE, 2015)

2.2.9. Akademik Camiada Kadınların Ağırlığı Artıyor

Bu süreçte profesör sayısında da önemli oranda artış görüldü. 2005-2006 döneminde 11 bin 220 olan profesör sayısı, aradan geçen 10 yıllık süreçte yüzde 96 artarak 21 bin 958'e ulaştı.

Söz konusu 10 yıllık dönemde, üniversitelerde görev yapan akademisyenler içinde kadınların oranı yüzde 39'dan yüzde 43'e çıkarken, kadın akademisyen sayısı da 31 bin 199'dan 65 bin 138'e yükseldi.

Üniversitelerdeki 65 bin 138 kadın öğretim elemanının 6 bin 369'u profesör, 5 bin 33'ü doçent, 13 bin 628'i yardımcı doçent, 9 bin 203'ü öğretim görevlisi, 6 bin 340'ı okutman, bin 877'si uzman, 22 bin 662'si araştırma görevlisi, 15'i çevirici, 11'i eğitim-öğretim planlamacısı olarak hizmet veriyor (DİE, 2015).

2.2.10. 2015 Verilerine Göre Akademisyenlerin Kadın ve Erkek Sayıları

(<https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadınlar>)

YÖK tarafından oluşturulan raporlar incelenip 2014-2015 arası eğitim ve öğretim dönemindeki veriler dikkate alındığında, Türkiye' de toplamda 148 bin 903 akademisyenin varlığı göre çarpılmaktadır. Bu sayının %43'lük bölümünü kadın akademisyenler oluşturmaktadır. Buradan Türkiye' deki akademisyenlerin yaklaşık olarak yarısının kadın olduğunu söylemek mümkündür. Aşağıdaki tabloda devlet üniversiteleri ile vakıf üniversitelerindeki kadın akademisyenlerin oranları karşılaştırılmalı olarak verilmiştir (DİE, 2015).

Tablo 3. Devlet ve vakıf üniversiteleri kadın ve erkek akademisyenler

Üniversiteler	Kadın Akademisyen Oranı (%)
Toplam	43
Devlet Üniversiteleri	42
Vakıf Üniversiteleri	50

Kaynak: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadinlar>

Tabloda da görüldüğü üzere vakıf üniversitelerindeki kadın akademisyen sayısı, devlet üniversitelerinininkinden çok daha fazladır.

Bu oranlar, üniversitedeki bölümler bazında da incelenecek olursa;

Tablo 4. Üniversitelerin bölümlerinde kadın ve erkek akademisyenler

Bölümler	Kadın Akademisyen Oranı (%)
Beşeri Bilimler ve Sanat	43
Eğitim	46
Fen Bilimleri, Matematik, Bilgisayar	43
Mühendislik, İmalat, İnşaat	32
Sosyal Bilimler, İş, Hukuk	41
Tarım ve Veterinerlik	28

Kaynak: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadinlar>

Bu tabloya göre çıkarılabilecek sonuçlar şunlardır: kadın akademisyenlerin en yoğun olduğu yer büyükten küçüğe doğru sırayla; Eğitim fakülteleri, Beşeri Bilimler ve Sanat Fakülteleri, Fen Bilimleri, Matematik ve Bilgisayar gibi bölümlerdir. Kadın akademisyenlerin en az olduğu bölüm ise Mühendislik, İmalat, İnşaat, Tarım ve Veterinerlik gibi bölümlerdir.

Üniversitelerdeki akademisyenlerin yaklaşık olarak yarısı kadın akademisyenlerden oluşsa da pozisyonlarına bakmak faydalı olacaktır:

Tablo 5. Üniversitelerin unvanlarına göre kadın ve erkek akademisyenler.

Unvanlar	Kadın Akademisyen Oranı (%)
Profesör	29
Doçent	34
Yardımcı Doçent	40
Öğretim Görevlisi	43
Araştırma Görevlisi	50

Kaynak: <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadınlar>

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere akademik kademeler yükseldikçe, kadınların oranında da bir düşüş söz konusudur. Ülkemizdeki mevcut üniversitelerde kadın profesörlerin oranı; %29, doçentlerin oranı; %34 olduğu değerlendirilirse, akademik kariyerin yüksek basamaklarında kadınların sayısının ortalamanın altında olduğu dikkat çekicidir. Buradan hareketle şu sonuca varabiliriz; kadınların akademik hayata başlarken ki oranı erkeklerle eşit seviyede olmasına rağmen kariyer basamakları yükseldikçe bu oran düşmektedir (Bengi Cengiz, 2016).

2.3. Sanat Ortamı ve Kadın

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadınlar edebiyatta sanat dergilerinde eserle çıkarmaya kendilerini ifade etmeye, Osmanlının son yıllarında Sanayi Nefise Mektebin'in açılması ile güzel sanatlarda da eserler üretmeye başlamışlar, Cumhuriyet ile birlikte ise diğer bütün sanatlarda eserler vermeye eğitimler almaya Dünya ile yarışmaya başlamışlardır (Mutlu, 2009, s. 60).

2.3.1. Edebiyat Alanında

Edebiyat alanında kadınlar, kadın dergiler ile sosyal hayatın içinden, yazın hayatında kendilerini ifade etmeye başladılar.

2.3.2. Kadın Dergileri

Dergicilik, ülkemiz açısından değerlendirildiğinde yeterince gelişmemiş olmasına rağmen yine de her zaman belli bir okuyucu kitlesine sahip olmuştur. Kadın dergileri esasında Osmanlı döneminde Tanzimat'la birlikte sosyal hayatın içine giren

yeniliklerden biridir ve önem arz etmektedir. Kadın dergilerinde ve gazetelerin eklerinde kadınlar, seslerini duyurma fırsatına sahip olmuşlardır. Gazete ve dergi birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamıştır (Mutlu, 2009, s. 59).

Ülkemizde geçmiş dönemlerden günümüze kadar olan süreçteki dergiler incelendiğinde ilginç birtakım veriye rastlamak mümkündür. Çünkü ilk zamanlarda dergilerde kadınlar bir amaç sembolü halindedir. Günümüze gelindiğinde ise kadınlar dergiler için sadece birer araç niteliğindedir. İlk çıkarılan kadın dergilerinin amacı kadınların seslerinin duyurulmasını sağlamak, onları eğitmek ve bilgilendirmektir. Meşrutiyet dönemlerinde Batı'ya yoğun bir şekilde ilgi söz konusuydu ve bu durum o dönemde çıkarılan dergilere de yansımıştır. Sonrasında ise Milli Mücadele dönemi başlamış ve kadınlar bu mücadelede aktif bir şekilde rol almıştır. Bununla birlikte Cumhuriyetin de ilan edilmesiyle kadının toplumsal statüsü sorgulanmaya başlanmıştır. Akabinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş olup, Medeni Kanun'da birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Ancak 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dergilerin gündemi dedikodu, moda, sağlık vb. alanlara doğru kaymıştır. Özellikle tüketimin üretimden daha önemli olduğu düşüncesi, toplumların zihniyetine işlendi ve bu manada da kadınlar daha çok bu amaca hizmet ederek dergilerde bir nevi süs olarak kullanıldı (Güliden A. Pınarcı, 2013.s. 1-16).

Kadınlara yönelik 1291 ve 2000 yılları arasında yayınlanan dergiler ise şunlardır.

1. Muhadderrat

14 Eylül 1291 yılında Osmanlı döneminde Tanzimat ile beraber çıkarılan ilk kadın dergisidir. Ele aldığı konu, daha çok kadınların bilgilendirilmesine yöneliktir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

2. Âyine

1874-1876 yılları arasında çıkarılan bir diğer kadın dergisi Âyine'dir. Dergi Selanik'te basılmış, toplamda 39 sayı çıkarmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

3. Malumat

Dergi, bu dönemde moda ile alakalı bir dergi olup kadınların stillerinin yanında süsleme sanatıyla da alakalı birtakım bilgiler vermiştir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

4. Aile

1880 yılında yayımlanmaya başlanmış olup, kadınları, çocukları ve ev işlerini ilgilendiren bilgiler içermektedir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

5. İnsaniyet

1882-1883 arası dönemde İstanbul’ da çıkarılmış bir dergidir. Amacına hizmet etmek için kadın haklarını korumaya dönük ve onlara saygı gösterilmesini sağlamak için yazılar yazılmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

6. Hanımlar

1882-1883 yılları arasında İstanbul’da aylık olarak çıkarılmış bir dergidir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

7. Sükûfezâr

1883-1884 dönemi arasında kadınlar tarafından çıkarılan kadın dergisi niteliğindedir. Çiçek yeri ve çiçek bahçesi anlamına gelmektedir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

8. Mürüvvet

1885-1886 arası dönemde İstanbul’da haftalık olarak yayımlanmıştır. Manası cömertlik, yiğitlik ve mertliktir ve Mürüvvet gazetesinin kadınlar için çıkardığı özel bir ekidir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

9. Hanımlara Mahsus Malûmat

1894-1896 dönemi arasında İstanbul’ da yayımlanmış bir kadın dergisidir. Yine o dönemde bir gazete olan Malûmat gazetesinin bir eki olarak çıkarılmış ve

içeriğini edebiyat, sanayi, ahlak vb. gibi konular oluşturmuştur (Güliden A. Pınarcı, 2012).

10. Mehasin

1908 yılında çıkarılmaya başlanmış olup aylık olarak yayımlanmıştır. Konusunu Batı modası oluşturan bu derginin sayfalarında resimlere rastlamak mümkündür (Güliden A. Pınarcı, 2012).

11. Demet

1908 yılında İstanbul'da çıkarılmıştır. Dergi haftalık olarak yayınlanmış özellikle eğitim hususuna değinilerek sayfalarında ünlü Osmanlı hanımları tanıtılmıştır. Ayrıca çocuk eğitimi, moda, cilt bakımı gibi konular da bu dergide işlenen diğer konulardır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

12. Kadın Dergisi

1908-1910 arası dönemde Selanik' te çıkarılmıştır. Bu dergide edebi yazılar, hikâyeler ve sohbetlerle birlikte okuyucu kadınlardan gelen yazılar da paylaşılmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

13. Musavver Kadın

Osmanlı Hanımlarına yönelik olarak haftalık periyodlarda çıkarılan bu derginin basım yılı 1911 yılına tekabül etmektedir. Kadınlara dönük siyasal ve bilimsel konular oluşturan bu dergi, toplamda 7 sayıdan oluşmaktadır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

14. Kadınlar Dünyası

Bir haftalık periyodlarla basılan bu dergi, ilk defa Müslüman kadınların fotoğrafların basıldığı bir dergi niteliğindedir. Kadın hukukunu savunmuştur (Güliden A. Pınarcı, 2012).

15. Hanımlar Âlemi

Perşembe günler çıkan bu dergi, 1913-1918 arası dönemde yayınlanmıştır. Amacı ise kadınlara okuma sevgisinin aşılmasıdır ve yalnızca 30 sayı basılmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

16. Kadınlar Âlemi

1914-1915 arası dönemde İstanbul' da yayınlanmış olup içeriği resimlerle zenginleştirilmiştir. İşlediği konu ise kadın hakları ve edebiyattır. 9 sayı yayınlanmış ve 4. Sayıdan itibaren Osmanlı Kadınlar Âlemi ismini almıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

17. Kadınlık

Su gibi akan şey manasına gelen ve genç kızlara ve kadınlara dönük bilimsel ve yazınsal nitelikte bir dergi olan Seyyâle adında bir dergi 1913 yılında İstanbul'da basılmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

18. Kadınlık Hayatı

1915-1916 dönemi arasında İstanbul' da kadın haklarını, onların memlekette önemli bir statüsünün olduğunu dile getiren Kadınlık yayınlanmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

19. Genç Kadın

1918-1919 arası dönemde İstanbul'da çıkarılmış olup, içeriği ise bilimsel ve yazınsal konulara ek olarak erkek ve kadın ilişkileridir (Güliden A. Pınarcı, 2012).

20. Türk Kadını

21.05.1918 tarihinde İstanbul' da yayımlanmış olup 15 günde bir çıkarılması öngörülmüştür (Güliden A. Pınarcı, 2012).

21. İnci

Mesul müdürlüğü Sedat Simavi tarafından yapılan bu dergi, 1919-1923 arası dönemde aylık olarak resimli çıkarılmış bir dergidir. Amacı ev kadınlarının aile hayatıyla birlikte iş hayatına yardımcı olmaktır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

22. Kadınlar Saltanatı

Sedat Simavi tarafından 1920 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

23. Hanım

1921 yılında İstanbul'da aylık olarak yayımlanmış olup hanımlara ve ailelere hitap eden bir dergidir. Ayrıca bu dergide resimli moda haberlerine çok sık rastlamak mümkündür (Güliden A. Pınarcı, 2012).

24. Ev Hocası

Ev hanımlarına ve ailelere dönük dönük konuların ağırlıkta olduğu bu dergi, 1923 yılında Ahmet Edip tarafından çıkarılmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

25. Erkekler Dünyası

1923 yılında İstanbul'da çıkarılmış olup, sürekli olarak kadın ve erkeklerin eşit olduğunu vurgulamıştır. Amacı ise kadınların değerini bilen genç Osmanlı nesilleri yetiştirmek olup bu bağlamda bu eşitliğin sağlanmasının ve modernleşmenin yalnızca kadınlar ve erkeklerin birlikte ve eşit çabalarıyla mümkün olabileceğinin savunmuştur (Güliden A. Pınarcı, 2012).

26. Süs

Cumhuriyet'in ilanından sonra çıkarılan ilk kadın dergisi olan Süs'ün çıkarıldığı yıl 1924'tür. Mehmet Rauf'un çıkardığı bu dergi, haftalık olarak cumartesi günleri yayınlanmıştır (Güliden A. Pınarcı, 2012).

27. Çalıkuşu

Çalıkuşu, 1923-1926 arası dönemde haftalık olarak çıkartılan bir resim gazetesidir (Gülden A. Pınarcı, 2012).

28. Asar-ı Nisvan

Bu dergi, 1925 yılında yayınlanmış, resimli bir kadın dergisidir. İlk çıktığı zamanlarda her 15 günde bir yayımlanmaktayken 20. Sayısından sonra aylık olarak yayımlanmaya başlanmıştır (Gülden A. Pınarcı, 2012).

29. Kadın Yolu

Türk Kadın Birliği'nin yayın organı çıkarılmış bu dergi resimli olup çıkarıldığı tarih 1925'tir. Ele aldığı konu ise kadın haklarıdır. Cumhuriyet rejimini ve rejimin kadınlara getirdiği hakları destekleyen ve bu hakları etkin bir şekilde kullanması gerektiğini savunan bu dergi yalnızca 19 sayı yayımlayabilmiştir (Gülden A. Pınarcı, 2012).

30. Kadın Yazıları

Genellikle aile olgusunu işleyen bu dergiyi Fevziye Abdül Reşit 1926 yılında çıkarmıştır (Gülden A. Pınarcı, 2012).

31. Yeni Kitap

Bu dergi, eski yazı ile yeni yazı arasında kalan aylık olarak çıkarılan bir dergidir. Sedat Simavi tarafından kadınlara dönük olarak çıkarılmıştır. Esasında magazin dergisi niteliğinde olup, aile ve toplumsal konulara değinilmiştir. Harf İnkılabından sonra çıkarılan dergi sayısı oldukça az olmakla birlikte, bu dönemden sonra kültürel değişim yaşanmış ve bu kültürel değişim yazıyı hammadde olarak kullanan basını oldukça etkilemiştir (Gülden A. Pınarcı, 2012).

1940 ve sonrasına birçok dergi yayın hayatına girmiştir.

Kadın Dünyası (1940), Kadınlar Âlemi (1940), Sesimiz (1940), Ev-Kadın (1943), Türk Kadını (1944), Asrın Kadını (1944), Ev Kadını (1945), Aile (1947),

Hanımeli (1947), Yeni Moda (1948), Yeni Holivud Magazin (1948), Hanımeli (1948), Büyük Moda Mecmuası (1949), Ailam (1949), Dişî Kuş (1949), Resimli Romans (1951, 1952).

1950'li yıllara Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile siyasi manada bir değişimin yaşanması söz konusu olmuştur. Yaşanan bu siyasi değişimle beraber o dönemin gazete ve dergileri de bu değişimden etkilenmiştir. Bu dönemde kadın dergilerinin ele aldığı konu yalnızca kadınlara dönük değildir ve ailenin tüm bireyelerine hitap etmektedir. Bu dönemde Şevket Rado tarafından 1952' de çıkarılan Resimli Hayat ve Alâeddin Kırıl tarafından 1953' de çıkarılan Yelpeze dergisi önemlidir. Sizin İçin, Elele, Hafta Sonu, Haftanın Sesi, Kadınca Örgü, Genç Kadın, Kadın Dünyası ve Ev Kadını'dır. 1960'lı yılların sonuna doğru Batı dünyasında yaşanan siyasal ve toplumsal olaylar neticesinde kadın hareketleri de etkilenmiş, kadınlar sosyal hayattaki yerini sorgulamaya başlamışlardır. 1970'li yıllara gelindiğinde alternatif öneriler gelişmiş, kadın politika dergileri ortaya çıkmıştır. Demokrat Kadın dergisi, kadınların bu sorunlarına farklı bir perspektiften yaklaşmış olup; işçi hareketlerine, grevlere, kadın sorunlarına karşı çözüm ve öneriler sunmuştur. 1975 yılına gelindiğinde İlerici Kadınlar Derneği'nin yayın organı olarak Kadınların Sesi dergisi yayınlanmıştır. Bu dergide genel olarak derneğin faaliyetlerine dönük haberler, kadınların sorunları ve grevler mevcuttur. Ayrıca bu dergi, çocuk sorunu ile kadın cinselliğine de yer vermiştir. 1978 yılında Duygu Asena Kadınca dergisi çıkarmış olup, dergide güzellik, çocuk bakımı, moda, yemek ve cinsellik gibi konular ele alınmıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise Ailem ve Ben, Anne ve Bebek, Bebeğim ve Biz, Burda, Elele, Estetica, Female, Cosmopolitan, Seninle, Modamag, Şebnem, Semerkand Aile, Elle gibi birçok dergi yayınlanmıştır (Gülden A. Pınarcı, 2012).

2.3.3. Resim Alanında Kadın

19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren sarayla sanatçılar arasında ilerleyen ilişkiler. Pera'da başlayan sanatsal hareketlenmeler ve bunun sonucu 1874 yılında Fransız ressam Guillement tarafından açılan özel resim atölyesi. 1877 yılında İstanbul'da özel resim atölyesi açma girişimi. Askeri okulların programlarına konulan resim derslerinin sivil okullarda da devam etmesi. Yurt dışından resim öğretmenlerinin getirilmesi ve yetenekli gençlerin 1829'da başlayıp 1834 ve 1835 yıllarında Batı'ya

gönderilmesi. Türk resim sanatının batılı anlamda gelişim süreci içinde oluşan sanat ortamını gösterir. Tüm bu sanatsal hareketliliğin sonucunda resmi bir kurum olarak açılan Sanayi-i Nefise Mektebi böyle bir sanatsal ortamda en önemli gelişme olarak değerlendirilebilir (Uslu, 2010).

20. yüzyılın başlarına kadar Türk ailelerin kızlarının resimle ilgilendikleri pek görülüyordu, ancak azınlık ailelerin kızları resimler yapıyor hatta bunları sergileme olanağı da buldular. Sanayi-i Nefise Mektebine, başlangıçta sadece erkek öğrenciler alınması nedeniyle, 1914 yılında İnas (Kız) Sanayi-i Nefise Mektebi adında ilk kız sanat okulu açıldı ve kız öğrenciler bu okulda sanat eğitimi alma olanağı buldular. 1 Mart 1883'te kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılması batılılaşma açısından önemli bir adımdır. Ressam ve müzeci olan Osman Hamdi Bey 1882 yılında bu mektebin müdürlüğüne getirilmiş ve daha sonra bu mektepte insan anatomisi, tabiat resmi, yağlıboya ve perspektif, Mimarlık ve heykel gibi dersler usta-çırak ilişkisi çerçevesinde verilmiştir. Bu mektebin Türk tarihi açısından önemine gelirse bu mektep resim eğitimin akademik bir disipline sokmuştur. Ayrıca verilen eğitimde portre ve figür anatomisi problemlerine büyük önem verilmiştir. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yetişip yurtdışında çalışmalar yapan kadın ressam ve heykeltıraşlar değerli eserler vermişlerdir. Bu süreçte, kadının Türk toplumundaki yerinden, toplumun sanata ve kadın ressama bakış açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, kaynaklanan bazı sorunlarla da karşılaşmışlardır. Bütün bunlara rağmen, Türk kadın sanatçıları Türk sanat tarihinde belirleyici bir role ve öneme sahip olmuştur (Aydın, 2014).

İlk Türk kadın ressamlarından olan Mihri Müşfik, İnas (kız) Sanayi-i Nefise müdürlüğüne getirildi. Ressam Zonaro'dan, dersler alan Müşfik, sonraları Roma ve Paris'te özel atölye ve sanat okullarına devam etti. Portre ve figür odaklı çalışmaları ile tanındı (Karadağ, 2008, s. 72).

Kadınlar birçok hakları yanı sıra eğitim haklarında da daha özgür, daha ulaşılabilir oldular. Açılan yeni okullar üniversiteler ile kadınlar sanatta da etkin bir rol oynamaya başlamış ve eserleri ile Ulusal ve uluslararası başarılarla imza attılar. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte kadına özgürleşme fırsatı sağlanmıştır. Kadına tanınan yasal haklar ile hukuksal bir koruma altına alınmıştır (Gürel, 2018).

2.4. Cumhuriyet Öncesi Kadın'ın Sosyal Yaşam İçindeki Yeri

Modern toplumların ortaya çıkışından günümüze kadar olan süreç incelendiği zaman Cumhuriyet öncesi Türk kadınlarının genelde aile müessesinde gelenekçi anlayışla kendilerine yüklenen görevleri yaptıkları ve kamusal alanda çok da fazla varlıklarının olmadığı görülmektedir. Diğer yandan onların gerek vatandaşlık ve eğitim hakkı gerek ekonomik ve politik haklar ve gerekse de hukuki ve dini haklar çerçevesinden değeriendirildiğinde erkeklerle eşit düzeye sahip olmadıkları görülmektedir. Kadınlara yönelik eşitsizlik, haksızlık ve sömürücü koşullar, 19. Yüzyılın başlangıcından bu yana kadın hakları mücadeleleri yaşanmış olup, bu durum 20. yy' dan dan itibaren hız kazanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SANAT VE KADIN

İslamiyet sonrası devlet yönetiminin dini öğretilere göre yönetilmesi yüzünden kadın, erkeğin arkasında bir kimliğe sahipken kadının erkeğine itaat etmesi de başlıca erdem olarak görülüyordu. Bu durum yüzyıllar boyu hiç değişmemiştir.

İslamiyet sonrası yakın geçmişe kadar geçen zamanda Türk kadını günlük yaşamını şeriat yasalarıyla sürdürmekteydi. Zaman zaman bu Halife sultanların fermanlarıyla daha da katılaşılabiliyordu. Bazı fermanlar kadınların piknik alanlarına girişini yasaklarken, bazıları ise onların haftanın sadece 4 günü sokağa çıkmalarına izin veriyordu. Kadınların özgürlüğünü kısıtlayan bazı fermanlar ise şu şekildedir: “ o dönem Kadınlar sokakta babaları ve oğulları yanlarında olmadan, onlarla birlikte yürümeden yabancı aileden olmayan başka erkekle aynı arabalara dahi binmeleri ve gezmeleri, belli meydanlara gitmeleri yasaktır (1278)” . “Yüze takılan peçelerin yüze yapışacak şekilde takmak dahi yasaktır. (15 Eylül 1881) insani olmayan bu durumun, kadınların özgür yaşam haklarına yapılan müdahalelerin aslında gerici, ayrımcı, bağınazlık, çağdışı olduğunu bugün net bir şekilde görebiliyoruz (Abadan, s. 8).

Tanzimat Fermanı'yla 1839'da kadın hakları cins ayrımı din, dil, ırk ayrımı yapmadan bireysel özgürlükler güvence altına alınmıştır (Armağan, 1980, s. 13-15).

Batılılaşma hareketlerinin de etkisiyle Osmanlı yönetimi cinsiyet ayrımcılığı düşüncesinden uzaklaşarak, hukuksal açıdan kadınlara hak tanımaya, tek eşlilik düşüncesine yönelme, kızların tıp okuması için okulların açılması, boşanmaların tek yönlü olmasına son verme. Kadınların sokakta artık özgürce tek başına gezebilmelerine olanak sağlanması, derneklere üye olma, kadınların mülkiyet haklarına kavuşmaları, kadınların sorunlarının farkına varıp çözüm için yaklaşımlar, eğitim hayatı ilk ve ortaokul eğitimi almalarına yönelik düşünceler, Batılılaşma ve Türkçülük gibi siyasi akımların uzantısı olarak hayata geçmeye başlamıştır. Bu yeniliklere rağmen iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine eş tutulması Cumhuriyet'in kurulmasına kadar devam etmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlatılan aydınlanma süreciyle kızların daha iyi olanaklarla eğitilmesi

sağlanmış, kadına artık birey olmanın kapıları açılmaya başlamıştır. Kız Öğretmen Okulu'nun açılmasını 1863'te Abdülaziz sağlamıştır. İlk dönemler sadece dini öğreti üzerine eğitim verse de ilerleyen zamanda mesleki eğitime yönelik (biçki-dikiş, halı dokuma, makine örme, tatlıcılık gibi) müfredat programları eklenmiştir. Bu uygulamaların toplumun her kesime için fayda sağlayacağı düşüncesiyle kabul görmüştü. Bu aslında kadın için kendine denk bir sosyal yaşam hazırlama düşüncesinden kaynaklanmaktan çok, ağır iş ortamlarında çalışan erkeklerin eve geldiklerinde rahat etmelerini sağlamak amacı ile iyi bir eş bulabilmeleri için yapılan bir eğitim hizmetidir (Ayan, 1994, s. 11-12).

İnsani yanıyla bakıldığında hoş olmayan bu yaşam tarzı, asırlar boyu süren bir kadın hakları mücadelesi içinde sanat olgusu o dönem bir kadın için tamamen ütopyik kalmaktaydı. Cumhuriyet öncesini Türk sanatı açısından değerlendirdiğimiz de bile sanatın nasıl da belli tabular içinde icra edildiğini görebiliriz. Kadının sanatı kendini ve düşüncelerini ifade etme aracı olarak değil, devlet yönetimini anlatan belgesel niteliğinde ve devletin siyasi anlayışını yansıtmaya amaçlı olarak yapılan çalışmalardır. Bu nedenledir ki ister resim olsun ister tiyatro veya edebiyat bunların tümü belli kişiler ve belli bir dünya görüşüne göre yapılmaktaydı. Zaten devletin dini inanışına göre de kadının bunun dışında bir üretim sergilemesi günah ve yasaktı. Toplumumuzdaki kadının yerini tarihsel ve sosyolojik açıdan analiz ettiğimizde yukarıda bahsedilen gerçekler ile karşılaşırız. Cumhuriyet dönemine kadar olan süreçte Türk kadınının yaşamı boyun eğme, ezilme ve suskunluk içinde geçmiştir.

Ancak cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte Batı kültüründe yaşanan bir Rönesans anlayışı sağlanabilmiştir.

3.1. 1900'lu Yıllar (Cumhuriyet Öncesi)

Cumhuriyet öncesi 1900'lu yıllarda Sanat alanında kadınları kadın dergilerinde yazar olarak görüyoruz.

Bu dönemde resim eğitimini her kız çocuğu alamamaktaydı ve dolayısıyla sadece saray çevresinde yüksek seviyede bürokratların kızları bu eğitimi alma hakkına sahipti. Bu kızlar ilk eğitimlerini evleri dahil olmak üzere genellikle yabancı misyon

okullarında, İnas Sanayi-i Nefise mektebinde ya da ülkeye gelen yabancı yani Batılı oryantalist sanatçılardan almışlar. Bir kısmı ise yurt dışında bu eğitimi alabilmiştir.

3.2. 1923 ve Cumhuriyet'i İlk Yılları

Günümüze kadar büyük aşama kaydeden Türkiye'de Plastik Sanatlar 19.yüzyılın sonlarına doğru Osman Hamdi beyle başlayarak, uluslararası düzeyde kendisinden söz ettirir duruma gelmiştir.1980'li yıllara kadar Güzel Sanatlar eğiti sadece birkaç şehrimizde verilirken günümüzde neredeyse tüm yurda yayılmış durumdadır.

Bu sürece emek veren kadın ressamlarımızın sayısı da gurur verici bir düzeye ulaşmıştır. Plastik sanatlar alanındaki bu gelişmeler, Kadın sanatçıların bu çabaları, kendilerini sanat alanında var etmeleri, üretimleri ile kadınların Türk toplumsal yapısı içinde kendini ifade etmelerine katkı sağlamakla birlikte, yine de geleneksel yapılanmanın zorlu çemberini kırmada da ne kadar etkili olduğunu düşündürmektedir.

3.3. 1923 ve Sonrası Cumhuriyet Dönemi Kadın ve Sanat

Genel olarak baktığımızda Türk sanatının ilk çalışmaları yabancı sanatçıların ülkemize gelmesiyle hayat bulmuş ve arkasından Batılılaşma hareketleriyle kimlik kazanmıştır. Kadın mücadelelerinin yoğun olarak başladığı bir dönemde olması nedeniyle sanat yolculuğuna kadın, erkek birlikte adım atmışlardır.

Abdülaziz'in uluslararası bir sergiye davet edilmesiyle başlayan Çağdaş Tür sanatının temeli 1867 de atılmıştır. Aynı dönemlerde İngiltere ve Fransa gibi Batı ülkelerinde oluşan kadın hareketlerinin Türkiye'de de etkilenmesi ile toplumsal dönüşüm dönemine girilmiştir. İlk zamanlar toplum tarafından bu girişimler toplum olarak çok benimsenmese de artık bu süreç geriye değil ileriye doğru yaygınlaşarak devam etmeye başlamıştır. İstanbul'da Pera bölgesinde (bugünkü adıyla Beyoğlu) yaşanan giderek gelişen ticaret ilişkiler ve söz sahibi olan burjuva sınıfı hukuk ve ekonomi alanında yeni reformlar düzenlemiştir. Kısıtlı olan kadının sosyal hakları bu sayede 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı ile hayata geçmiştir. Bu dönemde burjuva sınıfı kızlarının Batılı hanımefendiler gibi yetişmesini istemişlerdi. Levanten ve azınlık çevreyle ilişki kurarak onların Avrupa'ya gitmelerini sağlamışlardı.

1880'lerden sonra özellikle Pera'da açılan resim sergilerde kadınlara sergileri izleme ve hatta sergi açma olanağı yaratılmıştır (Tansuğ, s.135).

Ancak kırsal kesimin kızları için böyle bir olanak yoktu. Çünkü Osmanlı imparatorluğu döneminde saray hayatında kadın ile şehir hayatında kadın ve kırsal alanda kadının görevi belliydi, buna karşı gelmesi imkânsızdır. Kadınlar ancak gerçek anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk sayesinde ve onun çağdaş yaşam düşüncesiyle bu köklü değişim mümkün olmuştur. Türk kadınının yaratıcı konuma gelmesi, giderek kendini bulması 4 Nisan 1926'da Resmi gazetede yayımlanan Medeni kanunun kabulü ile olmuştur. 19.yüzyılın sonundan itibaren başlayan mücadelede kadın, 3 Nisan 1930'da belediye, 26 Ekim 1933'te muhtar, 5 Aralık 1934'te milletvekili seçme ve seçilme hakkını Avrupa'nın birçok ülkesinden önce Atatürk'ün kurduğu cumhuriyet devrimleri ile elde etmiştir. Türk kadını birçok sosyal haklarını en üst düzeyde ve erkeklerle eşit yaşama hakkına Cumhuriyetle elde etmiştir (Tansuğ, s, 137).

Atatürk'e göre geleceğe yön veren demokratik bir ulusun kadınları ikinci sınıf vatandaş olmaz. Cumhuriyetin ilanına hazırlanan bu düşünceler daha iyi bir eğitim almak isteyen genç kızlar için umut olmuştur. Toplumsal yaşamda kendilerine düşen göreve her daim hazır hissetmeleri ve özellikle yeteneklerini sanat alanında ortaya koymak için çabalamaları Cumhuriyetin kurulmasında en önemli tetikleyici unsur olmuştur. Cumhuriyetin sihirli değneği toplumsal yaşam düzeninde değeri olmayan kadını taçlandırmıştır. Bilimde ve sanatta kendi toplumunda değer görmeyen kadın bugün dünya çapında ismini duyurmaktadır.

1900'lerden sonra Türk kültüründe gelişen sanat kültürüne paralel yaygınlaşarak, resim, heykel, seramik, müzik, edebiyat, tiyatro, bale, opera gibi tüm sanat dallarında kadınların de erkeklerin de eğitim alabilmeleri amacıyla birçok yeni okullar ve konservatuvarlar açılmıştır (Ayan, 1994, s.11-12).

Mihri Müşfik Hanım 1914'te İnas Sanayii Nefise mektebi adıyla kızlar için açılan okulun ilk kadın müdürü olarak atanmıştır. Güçlü iradesi, zekâsı ve sanatçı kişiliği ile resim atölyelerinde oldukça başarılı çalışmalar ortaya koyan Mihri Müşfik Hanım cesurca çıplak model ile çalışmaları uygulamaya koyarak Türkiye'de bir ilki

gerçekleştirmiştir. Aristokrat yaşamından rahatından vazgeçerek büyük mücadelelerle hayatını geçirdiği okulunda öğrencileri tarafından çok sevilmesi, idol olarak görülmesine rağmen Mihri Müşfik Hanım büyük başarılarla imza atmışsa da hakkında yeterli bilginin olmaması ve kimsesizler mezarlığına gömülecek kadar sahiplenilmemesi yalnızlaştırılması çok üzücü bir durum olarak durmaktadır (Tansuğ, s. 137).

Osman Hamdi Bey gibi dönemin önemli kişisinden daha idealistçe davranmasına rağmen Mihri Müşfik'in ismini öne çıkaracak önemli bir çalışma yapılmamıştır. Osman Hamdi Bey adına Türkiye'de sanat dergisinde sayı basılırken Mihri Müşfik Hanım adına hiçbir şey basılmamıştır.

İnas Sanayii Nefise'den mezun olan öğrencilerden Canan Beykal'ın Yeni Boyut dergisinde yayımlanan yazısında da anlattığı gibi Belkıs Mustafa, heykeltıraş Sabiha Bozcalı Feyhaman Duran'ın eşi Güzin Hanım bu okuldan mezun oldukları halde sanat hayatına girememişlerdir. Örneğin Güzin Hanım Avrupa Konkuru'nda sınavı kazanmış olsa da Feyhaman Duran'ın baskısı yüzünden gitmeyerek ama sanki kendi tercihi imiş gibi yapması onun sanat tarihinden silinmesine yol açmıştır (Antmen, Aliçavuşoğlu, s,144).

Dr. Gülcan Başar Akkaya, Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk Dönem Kültür ve Sanat Anlayışı makalesinde söylediği gibi. Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk dönemi kültür ve sanat ortamına baktığımızda, ilkeli ve evrensel gerçeklerden kopmayan, ulusal ve kararlı bir kültür ve sanat politikasını çok net görüyoruz. Devletin, bütün sanatçılara eşit şekilde maddi ve manevi olarak destek verdiğini, kültür ve sanat alanlarında çalışacak olanların donanımlı kişilerden görevlendirildiğini, görev alan kişilerin de aldıkları görevlerini sorumluluk içinde en iyi şekilde yapmaya çalıştıkları görülmektedir.

Kültür ve sanat alanında yapılan bütün çalışmaların lüks değil, "bir ulusun medeni ve çağdaşlığa ulaşmasında en önemli yapı taşının sanat olduğu" toplum genelinde kabul görerek benimsenmiştir. Sanatın halkı birleştiren bir unsur olarak nitelendirmiştir. Sanatçıların toplumların önünde, topluma aykırı gibi görünse de toplumdaki ayrı bir konumda olmadığı, halkla içinde, konularını özündeki kültüründen

alan, çağdaş, aydın, yol gösterici, birleştirici, yaratıcı, ayırıştırırmadan, yansıtıcı ve toplumu kendi tarihi kültür süzgeçlerinden geçirip, yeniden yorumlayarak değerlendirecek bir kimlikle öne çıkması beklenmiştir. Bundan dolayı sanatçılara Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin olanakları ile tam destek sağlanmıştır (Başar, 2003, s. 2).

Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli devrimini kadının sanat alanında da öne çıkmasını sağlayan yasal düzenlemeleri yapmasıdır. Bunun devrimin ilk adımı olarak da yetiştirilecek öğretmen ordusu için yeni okulların açılmasıdır. Bu atılımla yetişen idealist, çağdaş, laik öğretmenler Anadolu'ya gidip yetişecek eğitime muhtaç kız çocuklarını eğiterek ülkenin ve kızların kaderini değiştirecektir.

Kadın çağdaşlaşma yolunda hızla ilerleyen yeni Türkiye 'de artık sadece ideal bir anne olmanın yanında idealist bir meslek sahibi olma amacını gerçekleştirmektedir. Artık kamuda ve özel sektörde iş sahibi olan bu yeni kadın modeli Anadolu kadınının sesi ve umudu olmuştur. Kırsal çevrenin sanatla ilgisi olmayan genç kızları da Meşrutiyet döneminin aristokrat kızları gibi direnerek kendilerine dayatılan tabuları yıkmaya çalışmaktadırlar. Bütün bunlara rağmen ülkenin siyasi ve ekonomik stratejisi yüzünden 1980'lere kadar baktığımızda erkek sanatçı yanında çok az kadın sanatçı yetişmiştir. Mihri Müşfik, Hale Asaf, Nazlı Ecevit, Belkıs Mustafa, Sabiha Bozcalı, Fahrelnissa Zeid, Aliye Berger, Halide Edip Adivar, Afife Jale, Semiha Berksoy, Neriman Altındağ Tüfekçi sanatta en bilinen isimler arasındadır.

1975 yılına kadar resim alanında hiçbir kadın eğitimci ismine üniversitelerde rastlanmamaktadır. Akademiye ilk Neşe Erdok'un asistan olarak başlaması kadın akademisyenliğinde bir ilktir. Kadınların o güne kadar üniversiteye alınmamasının en büyük nedeni bir gün evleneceği, çoluk çocuğa karışacağı için mesleğine yeterince zaman ayıramayacağını, görevini sürdüremeyeceği gibi ön yargıların oluşmasındandı. Sonraki yıllarda Mürşide İçmeli, gibi birçok kadın ressam hem anneliğini hem de öğretmenliğini başarı ile yürüten akademisyenler olarak eğitime büyük hizmet vermişlerdir (Ayan, 2014).

1980 sonrasında dünyada yeni eğilimler mevcuttu, soğuk savaş sonrası buna post-modern anlatımlar sosyal patlamalar, her alanda olduğu gibi sanat alanında da

görülmeye başlamıştır. Türkiye, 1923 yılından itibaren önemli ve hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir ve bu sanata da yansımıştır. Ancak 1980 sonrası siyasi politikaların neticesinde kurulan Yükseköğretim Kurulu, zaman içerisinde doğru politikalar ortaya koyamamış ve sonucunda sanat eğitimi negatif yönde etkilenmiştir. Eski dönemlere nazaran sanatsal çalışmaları, kadın hakları hukuki açıdan ilerlemiş gözükse de toplumun geneli itibariyle değer yargılarının olması gerekenden daha az bir seviyede çağdaşlaşmıştır. Bugün bile hala kültür ve sanat adına istenilen oranda devletin teşvik edici belirgin bir politikasının olmadığı, hatta bazen dışlayıcı bir tutum sergilemesi ve eğitimin içeriğinin sürekli değişmesi, özel okulların teşvik edilmesi ile ticari bir meta haline getirilmesi kültür ve sanatta beklentilerin yerine gelmemesinde büyük etkindir. Müzeler, projeler ve üretilen eserlerin batılı anlamda sanat kültürü yaşam biçimi olarak değer görür. Yaşanılan dönemin toplumsal kültürünü gelecek kuşaklara aktarmada sanat eserleri önem taşımaktadır.

Günümüze bakıldığı zaman kadın ve erkek arası ayrım bütünüyle ekonomik nitelikte olan çıkarlar üzerine olmaktadır. Tüketim kültürü, popülizm, seri üretim, başkalaşım gibi olgular; ulus, aidiyetlik, kimlik, ahlak gibi olguların yerine geçmiştir. Son yıllara bakıldığında, hükümetin uyguladığı politikalar çerçevesinde kadına ve sanata olan bakış açılarında büyük bir gerilemenin yaşandığını görmek mümkündür. Ancak 21. Yy' da ülkemizde Cumhuriyetin temel değerleri de korunarak daha üretken, dinamik, idealist, demokratik, hak ve özgürlüklerin geçerli olacağı bir toplum düzeni ile birlikte daha yaşanabilir bir ülke hedeflenmektedir. Bundan dolayıdır ki gerek kadın ve gerekse de erkeklerin insani koşullar altında hayatının devamlılığını sağlayabilmesinin yolu yalnızca kaliteli bir eğitim sisteminin varlığıyla mümkündür. Böylece bireyler de daha nitelikli hale geleceklerdir.

Ülkemizde ilk Güzel Sanatlar Lisesi, 1989 yılında İstanbul' da açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2015-2016 eğitim öğretim dönemi verilerine bakıldığında Türkiye genelinde 71 ilde 79 adet güzel sanatlar lisesi mevcuttur. Bu okullar resim ve müzik gibi alanlarda yetenek sınavı ile öğrenci kabul etmektedir. Bu okullar önceki yıllarda 24 resim 24 müzik öğrencisi kabul etmekteyken, 2013 yılından sonra bu sayı 30 resim,30 müzik öğrencisi olacak şekilde arttırılmıştır. Bu liselerden mezun olan öğrencilerin yüzde 97'si üniversiteye yerleşmektedir. Ayrıca bu öğrenciler

üniversiteden mezun oldukları zaman genelde resim, görsel sanatlar öğretmeni ya da iç mimar olarak görevlerini icra etmektedirler. Güzel sanatlar Liselerinde resim alanında okuyan erkek öğrencilerden daha çok sayıda olan kız öğrencilerin Türk Resim Sanatına katkılarının büyük olduğu görülmektedir.

Başkent Üniversitesi Grafik Tasarımı Programı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Serap Buyurgan, Güzel sanatlar lisesi mezunlarının hangi dallara yöneldiğine dönük bir araştırma yapmıştır. Araştırma neticesinde, 1994-1995 ve 1995-1996 eğitim öğretim yıllarında Ankara Güzel Sanatlar Lisesi Resim Bölümü'nden mezun olan 22 kişiden oluşan iki grubun 6-7 yıl sonra hangi meslekleri tercih ettiğini incelemiş olup, sonuç şu şekildedir.

1994-1995 yılında mezun olan öğrencilerin; %22,5'i akademisyen, %22,5'i grafikçi, %14,5'i mezun oldukları branşlarda öğretmen, %9'u iç mimar, %9'u herhangi bir üniversiteye gitmemiş, %4,5'i animatör, %4,5'i kendi atölyesi var (ressam), %4,5'i yurt dışında yaşıyor. 1995-1996 yılında aynı bölümden mezun olanların ise; %32,5'i öğretmen, %18'i ressam, %18'i iç mimar, %9'u animatör, %9'u grafiker, %4,5'i seramik, %4,5'i alan dışı branşlarda çalışıyor (Buyurgan, 2003, s. 19).

3.3.1. Güzel Sanatlar Lisesi Sayıları

Güzel Sanatlar Lisesi ilk olarak 1989 yılında İstanbul'da, sonrasında ise 1990-1991 yılları arası Ankara, İzmir, Kütahya, Bursa ve Eskişehir'de açılmıştır. Ancak bu liseler 2008 yılında çeşitliliği azaltmak adına güzel sanatlar liseleri ve spor liseleri ile birleştirilmiştir. Fakat daha sonra 18'inci Milli Eğitim Şurası'nda birbiriyle hiç alakası olmayan iki farklı disiplin olan güzel sanatlar ve spor liselerinin iki farklı okul türü olarak eğitim verilmesine dönük tavsiye kararı alınmıştır. 2013 yılında bu liseler güzel sanatlar liseleri ve spor liseleri olmak üzere ikiye ayrıldı. Ülkemizde MEB'in verilerine göre 2013-2014 arası dönemde 71, 2014-2015 arası dönemde 73, 2015-2016 arası dönemde 74, 2016-2017 arası dönemde ise toplamda 79 adet güzel sanatlar lisesi mevcuttur. Dikkat edilirse bu liselerin sayıları her geçen yıl artmıştır. En çok güzel sanatlar lisesi bulunduran ilimiz İstanbul'dur (4 adet). Ankara, Antalya, Balıkesir, İzmir ve Kırklareli'nde ise ikişer lise bulunuyor.

3.3.2. Sayılarla Güzel Sanatlar Liseleri

Güzel Sanatlar Lisesi sayısı: 79

Öğrenci Sayısı

Kadın: 7 bin 550

Erkek: 5 bin 656

Toplam: 13 bin 206

Görüldüğü gibi Kadın sayısı erkek sayısından çoktur. Bu sayı genel sayıdır. Resim alanında kadın sayısı çok daha fazladır.

Trabzon ve Konya Güzel Sanatlar Liseleri örneklem, Türkiye genelindeki Güzel sanatlar Liseleri evren olarak ele alınmıştır.

Trabzon ve Konya Güzel Sanatlar Liselerinin Kuruluşlarından 2015 Yılına Kadar Resim Bölümü Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları

Trabzon Akçaabat Güzel Sanatlar Lisesi

Tablo 6. Trabzon AGSL kız ve erkek öğrenci sayısı (Şükran, 2019)

Kız Öğrenci	Erkek Öğrenci	Eğitim-Öğretim Yılı
13	10	1998-1999
18	2	1999-2000
19	5	2000-2001
21	3	2001-2002
17	4	2002-2003
20	4	2003-2004
18	5	2004-2005
19	2	2005-2006
19	5	2006-2007
17	6	2007-2008
12	3	2008-2009
18	5	2009-2010
15	8	2010-2011
15	6	2011-2012
21	7	2012-2013
24	7	2013-2014
17	11	2014-2015
17	13	2015-2016

Konya Çimento Güzel Sanatlar Lisesi

Tablo 7. Konya çimento AGSL kız ve erkek öğrenci sayısı (Şükran, 2019)

YILLAR	KIZ	ERKEK
2000	9	3
2001	15	6
2002	18	4
2003	14	9
2004	20	1
2005	19	4
2006	11	4
2007	15	8
2008	17	3
2009	23	8
2010	25	5
2011	22	10
2012	21	7
2013	20	9
2014	17	11
2015	23	7

3.3.3. Atatürk ve Güzel Sanatlar

https://www.academia.edu/16403427/ATAT%C3%9CRK_VE_G%C3%9CZEL_SANATLAR

Bu konuda geniş araştırmalar yapmış olan Nurgün Koç'un Atatürk ve Güzel sanatlar makalesinde, Atatürk'ün askeri ve siyasi kişiliği kadar sanata ve sanatçıya bakışı, sanat ve sanatçı için yaptığı çalışmaların ne kadar değerli olduğu görülmektedir.

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte tüm alanları kapsayan bir değişim ve reform süreci başlamıştır. Atatürk, güzel sanatların gelişimine oldukça önem vermiş ve güzel sanatları teşvik etmiştir. Bu amaçla 1936 yılında Devlet Konservatuarı kurulmuş; sahne sanatları, resim, heykel gibi alanlarda birçok sanatçının yetişmesi sağlanmıştır

1. Türk Devrimi' nin kültürel manada yaptığı yeniliklerden bazıları şunlardır: Latin Harflerinin kabulü, yabancı sözcüklerin Türkçe karşılıklarının kullanılmasıyla

Türkçenin arındırılması, milli, demokratik ve laik bir eğitim programı benimsenmesiyle öğretim birliğinin sağlanması, üniversitelerde reformun yapılması, Türk tarihinin bilimsel olarak araştırılması, Türk milletinin dünya uygarlık tarihi içindeki yerinin belirlenmesine yönelik çalışmalardır.

2. Atatürk, Türk milletini sanata teşvik edip onların atılımlarını sağlamak için resim, müzik, heykel, mimari gibi sanat dallarıyla yakından ilgilenmiş olup güzel sanatlar adına yapmış olduğu en büyük katkı ise, güzel sanatların gelişimini engelleyen bazı yasakları ortadan kaldırmak olmuştur. 1923 yılında yaptığı bir konuşmada bir ülkenin dünyada eğer medeni olarak varlığını sürdüreceyse kesinlikle heykel yapması gerektiğini ve bu manada da heykeltıraş yetiştirmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Devamında ise o döneme kadar heykel sanatının dine aykırı olduğunu düşünen bazı kesimlerin dini hükümleri iyice araştırıp ona göre karar vermeleri gerektiğini vurgulamıştır.

3. Yani Atatürk, güzel sanatların her dalının geliştirilmesi gerektiğine işaret etmiştir. 1936'da bu konuyla ilgili güzel sanatların her dalının gelişmesi gerektiğini söylemiş, bu hususa parlamentonun özellikle ilgi ve emek göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

4. Atatürk Türk toplumunun tamamının kısa zamanda aydınlanmasından yana olduğundan gerçekleştirdiği bütün atılımların bu temel düşünceyle bağlantısını unutmamak gerekir. Eğitim öğretim alanındaki atılımların yanında düşün dünyası, bilim, fen, sanat vb. için de böyledir. Ayrıca büyük sezgi gücüyle sanat ve sanatçı için halkla iletişim kurulmasında beğeni kavramını öne çıkarmış, yeni yetişen nesillerin kendinden öncekini beğenmeyecek kadar yükselmesini ülkenin yararına görmüştür

5. Türkiye Cumhuriyeti tek millet, tek devlet kavramı üzerine kurulmuş ve dolayısıyla da sanat bu kavramlar üzerinde şekillenmiştir. Bu bağlamda kültür ve sanatı yönlendirecek, teşvik edecek kurumlar inşa edilmiş olup, uzun yıllar devam ettirilecek etkinlikler tıpkı diğer alanlardaki gibi sanat alanında da kısa zamana sığdırılmıştır.

6. Cumhuriyet'in ilanından sonra sanatın her dalına bir hareket kazandırıldığı çok açık olsa da bu dönem bir hazırlık ve intikal dönemi olarak görülebilir

7. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde oluşturulan kurumların geliştirilmesiyle işe başlanmış, yerine hızla eklenen yeni kurumlarla genç Cumhuriyetin yeni kuşaklarının kültür ve sanat faaliyetleri şekillendirilmiştir. Örnek vermek gerekirse; Mekteb-i Sanayi-i Nefise-i Şahane 1868 yılında İstanbul'da kurulmuş olup 1883' de eğitime başlamıştır. Ancak daha sonra bu müze, Cumhuriyet döneminde Güzel Sanatlar Lisesi'ne dönüştürülmüştür. 1800' lü yıllarda müzik, tıp, mühendislik gibi alanlarda Batı ile ilişki ilk olarak askeri yollarla olmuştur. Bu manada 1831 yılında Giuseppe Donizetti İstanbul' da Mızıkay-ı Hümayun' da derslerini verdiği bir askeri bando kurmuştur. Tüm bu hamleler Atatürk tarafından sistemleştirilmiş olup, devletin temel görevleri arasına alınmıştır. Ankara' da Musiki Muallim Mektebi kurulmuş, bu okul daha sonra 1936 yılında Devlet Konservatuarı haline gelmiştir. Daha sonra bu okulun verdiği mezunlardan bazıları Türk Devlet Tiyatrosu, Devlet Operası ve Balesi'ni kurmuşlardır. Resimle alakalı olarak da Gazi Eğitim Enstitüsü' nde resim ve müzik bölümleri açılmıştır. Güzel sanatların Anadolu'ya yayılması ise 1932 yılından itibaren halkevleri vasıtasıyla olmuştur.

8. Atatürk'ün yönlendirme ve teşvikleriyle Türk milli sanatı İslam sanatından kesin bir çizgiyle ayrılmıştır.

9. Ayrıca güzel sanatların tüm dallarında yetenekli öğrenciler ve sanatçılar yurtdışına gönderilerek bilgi ve deneyimlerinin artması sağlanmıştır. Kadının her alanda olduğu gibi güzel sanatlarda da layık olduğu yeri alması için çaba sarf edildi. Laiklik ilkesi ve Medeni Kanun'un kabulü kadınların da sanatla ilgilenmesinin yolunu açtı. Atatürk henüz 1923 yılında Türk kadınının da sahne sanatlarında hak ettiği yeri alması gerektiğini belirtmişti. Önceki dönemlerde kadınların hiç giremediği ancak Müslüman olmayan azınlıkların yer alabildiği sanat dallarında Türk kadınları kısa sürede büyük başarılar sağladılar

10. Cemal Granda, uzun yıllar boyunca Atatürk' ün hizmetinde olmuştur ve Atatürk'ün sanatı ve sanatçıyı sevdiğine ve onlara değer verdiğine değinmiştir. Atatürk'ün sanatçıların sofrasına oturup, onların düşüncelerini öğrenmek için çabaladığını belirtmiştir.

11. Atatürk sanatçının cemiyette çok uzun süren gayret ve çabalarıyla alında ışığı hisseden insan olduğunu vurgulamıştır. Atatürk sanatçıya toplumda üstün bir nitelik yüklemiş ve onların Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonraki reformlardaki başarılarını işaret etmiştir. Atatürk'e göre güzel sanatlarda başarı sağlanırsa inkılaplarda da kesinlikle başarı sağlanacaktır ve eğer güzel sanatlara yeterince eğilmezse ve başarı sağlanmazsa tüm alanlarda başarı sağlansa da medeniyet alanında bir ilerleme söz konusu olmayacaktır.

12. Atatürk'ün aslında doğrudan doğruya güzel sanatlarla ilgili olarak değil de Adana'da küçük zanaat mensuplarıyla konuşurken söylediği sözler, fikirle, duyguyla, elle ve alın teriyle bir eser oluşturanların hepsine birden duyduğu saygının ifadesidir.

13. Atatürk, Adana' da yaptığı bir konuşmada bir milletin sanat ve sanatçı olmadan millet olamayacağını, sanat ve sanatçının olmadığı milletin bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve alîl bir kimse gibi olacağını ifade etmiştir. Bu durumu Atatürk'ün şu ifadesinden de anlamaktayız; “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur”. Sanat ve edebiyata ilgisi esasında çok erken yaşlarda başlayan Atatürk, Manastır Askeri İdadisinde Ömer Naci gibi arkadaşlarından etkilenerek şiirler yazmıştır. 46 Atatürk'ün öğretmeni bu manada; ‘Eğer kompozisyon hocamız Alay Emimi Mehmet Asım Efendi imdadıma yetişmeseydi, ben de şair olup çıkardım. Çünkü hevesim vardı.’ demiştir ve Atatürk'e şiiri bırakmasını, aksi taktirde bu durumun onun iyi bir asker olmasının önünde bir engel teşkil edeceğini söylemiştir.

14. Öğretmeninin bu yönlendirmesi olmasa belki de dönemin büyük şairlerinden biri olacak olan Mustafa Kemal'in bu düşüncemizi destekleyen en önemli kanıtı onun yüksek hitabet gücüdür. Başta Nutuk olmak üzere yazdıkları ve söyledikleri sahip olduğu yüksek edebi gücünün yansıması gibidir. Geniş olarak üretimin önemine değinen Atatürk Osmanlı Devleti'nde ihmal edilen üretim kollarının getirdiği felaket üzerinde durur ve en büyük mutluluğunun sanatkârların küçük dükkanlarının yerinde büyük fabrikaların yükseldiğini görmek olacağını ilave eder, Atatürk'ün küçük esnaf ve sanatkârın, üretimin bir toplumun geleceği için hayati derecede önemli olduğunu vurgulayan bu sözleri, genellikle güzel sanatlar için söylenmiş gibi gösterilmektedir. Oysaki Atatürk burada çok açık bir biçimde

ekonominin önemli kollarından birinin eksikliğinin toplumu mutlak felakete götüreceğini söylemiştir.

15. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Güzel Sanatlar Alanındaki Gelişmeler Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren, daha önce de işaret edildiği üzere özellikle Atatürk'ün girişimleriyle güzel sanatlar alanında önemli adımlar atılmıştır. Özellikle resim, heykel, mimarlık, müzik, tiyatro gibi güzel sanatlar dallarındaki çalışmalara bakıldığında kayda değer başarılar göze çarpmaktadır. Ahmet Kamil Gören'e göre sanatçı içinde bulunduğu çağdan kesinlikle etkilenir ve eserlerine bunu yansıtır. Bu manada Cumhuriyetin ilk yıllarında sanatçılar bu durumu açık bir şekilde eserlerine yansıtılmıştır. Bu dönemin ressamı içinde yaşadıkları dönemi, tanık olduğu tüm olayları tuvallerine yansıtılmışlardır. Onlar özellikle savaşta Türk ordusunun kahramanlıklarını, savaşın acı taraflarını, Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının faaliyetlerini tuvallerine almışlardır. Savaşta yaşanan tüm bu olaylar kimi zaman birer kompozisyon halinde kimi zaman ise Atatürk ve silah arkadaşlarına duyulan hayranlık ve sevgiyle ulusal kahramanlık portrelerine dönüşmüştür. Bütün bu çalışmalar duygular katılarak ortaya konulmuştur.

16. Bu dönemlerde Nazmi Ziya, Ali Sami Boyar, Feyhaman Duran ve Hikmet Onat gibi sanatçılar Atatürk portreleri ve yerel nitelikteki temalarıyla bu manada dikkat çekici sanatçılardandırlar.

17. Çağdaş nitelikte bir plastik yaratma sanatı çerçevesinden değerlendirildiğinde Türk heykel sanatının geçmişi yaklaşık olarak bir buçuk asır civarındadır. Heykel sanatının gelişimi resim ve mimarlık ile kıyaslandığında daha yavaştır. Kamusal alanlarda anıt heykellere çok fazla rastlamak mümkündür ancak, resim ve mimari kadar toplumun geniş tabakalarına ulaşamamıştır. İslami sanat anlayışında olan Osmanlı döneminde heykelcilik sanatına antipatik bir bakış açısı oluşmuş ve dolayısıyla da gelişmemiştir. Fakat Cumhuriyet ile birlikte oluşan özgürlük ortamı ve teşvikler sayesinde heykelcilik sanatı gelişime açık hale gelmiştir. Ayrıca heykelcilik sanatı Cumhuriyet rejimini sembolleştiren önemli simgelerden biri olmasından dolayı ekonomik olarak da destek görmüş ve bu durum neticesinde de hızlı bir gelişme sağlanmıştır.

18. Cumhuriyet öncesi döneme bakıldığı zaman anıtlar genelde cami, türbe, medrese, saray gibi yerlerde dikilmiştir. Ancak Osmanlı'da Batılılaşmanın da etkisiyle anıtlar bu gibi alanların yanında meydan çeşmeleri, kent meydanları, karakol ve hasta hane gibi yerlerde de boy göstermeye başlamıştır. Cumhuriyet' in ilk dönemlerinde Atatürk' ü konu alan anıt heykelleriyle birlikte, Türk büyüklerini konu alan anıt heykellerinin yapıldığı görülmektedir.

19. Ülkemiz açısından anıt heykelticiliği 19.yy. başlarından öncesine dayanmaktadır. İlk olarak Yıldız bahçelerindeki av köşkleri, daha sonra da çeşitli kasırlar ile Dolmabahçe Sarayı için yaptırılan boğa, geyik ve kuğu vb. hayvan heykellerine rastlanılmaktadır. Sonrasında Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte Atatürk ve Milli Mücadele'yi anlatan heykeller yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemdeki anıt heykeller hem mevcut olduğu mekanlarda, hem de eser türü bakımından ele alındığında bir çağdaşlık unsuru olarak görülmekte olup, milli bilincin oluşturulmasında önemli role sahip olmuştur. Cumhuriyet dönemindeki anıtların merkezinde Atatürk bulunmakta olup, bu dönemdeki anıtların amacı; Atatürk'ü ölümsüzleştirmek, Kurtuluş Savaşı'nı gelecek nesillere aktararak milli bir şuur oluşturmak ve ilaveten Cumhuriyet' in ilk dönemlerinde ulusal bilinci pekiştirmektir.

20.1920' li yılların başından itibaren, Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından Cumhuriyet Rejiminin başarısının bir göstergesi olarak başta Ankara olmak üzere tüm yurttan yoğun bir şekilde imar faaliyetleri başlamıştır.

21. Müzik konusuna gelince Hasan Rıza Soyak' ın da ifade ettiği gibi Atatürk çocukluğundan beri alaturka müziği sevmekteydi ancak hayranlık duyduğu Batı müziğinin gelişmesi için gayret etmiştir. Bu manada Musiki Muallim Mektebini kurdurmuş ve bu mektepte de müzik, tiyatro, opera ve bale gibi bölümler açılmıştır. 22. Daha önce de birçok kez bahsedildiği üzere Cumhuriyet'in kuruluşu, beraberinde hızlı bir Batılılaşma sürecini beraberinde getirmiştir. Bu Batılılaşma süreci ile birlikte opera ve bale gibi alanlarda atılımların yanında çok sesli Batı müziğinin geliştirilmesi ve benimsenmesi alanında da atılımlar söz konusu olmuştur. Çok sesli müziğin Cumhuriyet dönemindeki öncüleri olan Cemal Reşit Rey, Necil Kâzım Akses, Adnan Saygun, Ferit Alnar ve Ulvi Cemal Erkin ulusal Rus müzik okulunun kurucuları olarak bilinen Rus Beşleri'ne benzetilerek "Türk Beşleri" olarak adlandırılmışlardır. Ayrıca

bu sanatçılar Anadolu halk müziği kaynakları ile Klasik Türk Müziğini harmanlayarak çok sesli özelliğe sahip bir Türk Müziği ortaya koymaya çalışmışlardır. Opera ve bale eserlerinden ilk Türk senfonilerini, senfonik şiirlerini, konçertolarını bestelediler

23. Cumhuriyet döneminde Türk opera çalışmalarının tamamı devlet eliyle sürdürülmüş olup, o dönemdeki metinler incelendiğinde tamamıyla yöresel ve tarihsel temalar üzerinde durulmuştur.

24. Türk tarihi ve mitolojilerinden Fatih'in büyük ve görkemli bir heykelini diktirmek yolundaki düşüncesini Atatürk'e anlattığında memnuniyetle karşıladığını söyler. Atatürk'ün Fatih'i her zaman büyük bir Türk komutanı olarak takdir ettiğini sadece onun değil, Hayreddin Paşa, Mimar Sinan, Timur, İbni Sina gibi kılıç ve kalem ehli yedi sekiz Türk büyüğünün heykelini İstanbul'a yaptırmak istediğini belirtir. 19 Haziran 1934'de Ankara Halkevi'nde İran Şahı Rıza Pehlevi'nin şerefine yazılıp bestelenen Özsoy operası sahneye konulmuştu. Bu eser, İstanbul ve Ankara'daki Türk sanatçıları tarafından yalnızca birkaç günlük çalışma neticesinde ortaya konulmuş olup Türk Operası'nın ilk tohumları atılmış, bir yıl sonra da Devlet Operası kurulmuştur. Bu operada Türkçe ve Türk tarihinden seçilen konular ele alınmış ve bu temeller üzerine konulmuştur.

25. Bu manada değerlendirildiğinde Türk operası amacına ulaşmış fakat bu sanatın müziğinde aynı derecede başarılı olamamıştır.

26. Türk tiyatrosu incelendiğinde Tanzimat' tan sonra hem edebi tür bağlamında hem de sahne faaliyetleri bağlamında yeni bir maceraya girildiği göze çarpmaktadır. Geleneksel tiyatro tarzının geri plana atılıp yerine Batı tarzının, bütün elemanlarıyla sokulması bilindiği üzere Batılılaşma sürecinin bir parçasıdır

27. Türk tiyatrosu, güzel sanatların diğer bütün kollarında olduğu gibi bu yeni değişim sürecine hızla adapte olmuştur. Bu döneme kadar tiyatroya yalnızca bir eğlence olarak bakılmış olup, bu dönemden sonra ise Avrupalı kültür merkezi pozisyonuna oturtulmuştur. Tiyatro oyunculuğuna eskiden daha ciddi bir şekilde bakılmıştır. Kısa zamanda tiyatrolar için oyuncu yetiştiren okulların sayısı önemli derecede arttırılmıştır. Bu şekilde tiyatro sayısının ve tiyatro sanatını icra eden oyuncu sayısının ciddi manadaki artışıyla beraber kısa sürede milli tiyatro repertuarlarının

artmasına olanak sağlamıştır. Bu şekilde sayısı artan yazarlar, sosyal ve siyasi gelişmelerden beslenerek yeni nesillere bir köprü görevini niteliğinde olmuşlardır.

28. O dönemde tüm imkansızlıklara rağmen Atatürk için tiyatro yalnızca bir ülke sınırları içerisinde değil kültürler arasında bir iletişim aracı niteliğinde değerlendirilmiştir. Bu manada Atatürk, yurdumuzdaki ekonomik ve kültürel anlamda gelişmeleri incelemek ve kaydetmek üzere Türkiye' ye gelmiş Irak' lı heyetle bir görüşme gerçekleştirmiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde bu iki ülke arasındaki kültürel anlamdaki ilişkilerin geliştirilmesi için tavsiye ve tekliflerde bulunmuştur. Irak ile Türkiye' nin kardeş iki ülke olduğunun altını çizen Atatürk, bu iki ülkenin ilişkilerinin geliştirilmesi için tüm adımların atılması ve yollarının bulunması gerekliliğinin üstünde durmuştur. Daha sonra toplantı bitince de Atatürk orada bulunan MB bakanına: 'Bağdat'a Türk tiyatrosunu gönderelim! Şeklinde emir vermiştir. Bu durum karşısında bakan ne diyeceğini şaşırmişti çünkü Devlet Tiyatrosu bu dönemde daha kurulmamıştı. Ayrıca yabancı ülkeye gönderilecek bir sahne gücümüz bile mevcut değildi. Oraya gidip mahcup olma durumu söz konusuydu. Tüm bunlardan hareketle bakan yavaş bir ses tonuyla Atatürk' e: 'Hangi tiyatroyu göndereceğiz Paşam?' diye sorması üzerine Atatürk'te ona Ankara' da bir halkevinin olduğunu hatırlatmış ve daha sonra ise ona Cemal Reşit Rey'in Çelebi, Ahmet Adnan Saygun'un Özsoy, Kerem, Köroğlu ve Gılgames, Necil Kâzım Akses'in Bayönder, Sebahaddin Kalender'in Nasreddin Hoca, Deli Dumrul, Nevit Kodallı'nın Gılgames gibi operalarını örnek göstermiş ve bunların birer Türk tiyatrosu olduğunu savunmuştur. Bağdat' a tiyatro adına bunların gönderilmesi gerektiğini söylemiştir

29. Atatürk'ün sanatçıları her daim onurlandırdığı aşıkardır. Nitekim: "1928' de Ankara'da Türk Ocağı binası açıldığı sıralarda Türk Ocağı sahnesinde ilk defa bir piyes oynanacaktı ve bu piyes için de İstanbul'dan Darülbedayi yani günümüz adıyla Şehir Tiyatrosu getirilmiş ve Ayranoz Kadısı temsil edilmiştir. Oldukça beğenilen ve alkış toplayan bu oyun sonrasında Atatürk, piyesin sonunda oyuncularını Marmara Köşkü' ne davet etmiştir. Bu oyuncular kadınlı ve erkekli olarak büyük bir kalabalık halinde davete icabet etmişler ve Atatürk bu davette kadehini oyunculara doğru kaldırarak onlara hepsinin ilerde birer müsteşar, başvekil, cumhurbaşkanı gibi makamlara sahip olabileceğini ancak kendisinin onlar gibi artist olamayacağını

söylemiştir. Sanatçılığın Allah' tan gelen bir yetenek olduğunu, bunun tesadüfle ve yıllar boyu çabalamayla mümkün olamayacağını söyleyerek onları onure etmiştir. Granda, Türk Ocağı'nda ikinci temsili vermek amacıyla Comedie Française sanatçılarının Türkiye'ye davet edildiğini, aralarında o dönemin büyük sanatçısı kabul edilen Marie Belle'nin de bulunduğunu söyler. Atatürk'ün onlara da yakınlık gösterdiğini, hatırlarını sorduğunu fakat ziyafete davet etmediğini belirtir ve nedeninin ne olabileceğini uzun uzun düşündükten sonra onun bu davranışının ancak Türk sanatçısının çağdaşlarından kat kat üstün olduğu inancıyla ilgili olabileceğini söyler ve Türk'ün her işte olduğu gibi sanatta da önde olmasını istediğini ilave eder

30. Devlet Tiyatrosu'nun kurulmasının öyküsünü de o dönemi yakından gözlemleyen biri olan Granda ayrıntılı biçimde anlatarak bizleri aydınlatır: "1931 yılında, Dr. Reşit Galip bir gün Muhsin Ertuğrul'u alarak Çankaya köşküne gelmişti. 15 kişilik kadrosu ile şehir tiyatrosu haline dönüştürülen 'Darülbedayi' Anadolu turnesine çıkmış, ilk gösteri yeri Ankara idi. Çankaya köşkündeki yemek esnasında henüz herhangi bir konuda konuşma başlamadan Atatürk, Muhsin Ertuğrul'a: -'Faruk Nafiz Çamlıbel'in yazdığı 'Akın' piyesini nasıl buldunuz?' diye sordu. O sıralarda devrimleri yayacak ve halkın yaşamına yerleşmesini, özümsemesini sağlayacak ulusal yapıtlara acil ihtiyaç vardı. Devrimci sanatçılar, yazarlar, edebiyatçılar kollarını sıvamış, gece gündüz bunun için büyük çaba harcıyorlardı.

31. Muhsin Ertuğrul, Atatürk' e gidip gelecek kuşaklar için tiyatro açtırmak istediğini deklare etmesi üzerine yaklaşık yarım saat sonra bu isteğinin gerçekleşmesi için Atatürk' ün başvekiline direktifler vermesini hayatının en önemli anı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca M. Ertuğrul, Cumhuriyet döneminin elli yılına bu alanda damga vurmuş ve adını altın harflerle yazdırmıştır. Oyuncu, rejisör, öğretmen, yazar, yönetici gibi birçok niteliği olan Musin Ertuğrul, deyim yerindeyse Atatürk' ün yönetimde yaptığı yenilik ve reformları tiyatrodaki yapmıştır. Bu manada onun tiyatro tarihimiz açısından ayrı bir önemle anılmasının sebebi, işindeki ciddiyeti, tiyatro alanında öğrenci yetiştirmedeki olağanüstü gayreti ve başarısı, disiplinli olması, araştırmacı ve uygulayıcı kimliğidir ve onu esasında ölümsüz yapan şeyler de bu nitelikleridir. Muhsin Ertuğrul şehir tiyatrolarının da çehresini değiştirmiştir. Bu bağlamda Batı dünyasının önemli eserlerinin yazarlarından olan İbsen, Strindberg, Çehov, Show gibi

seçkin yazarların eserleri bu tiyatrolarda sahnelenmiştir. Buna ek olarak Muhsin Ertuğrul yerli oyunlar yazılması için yazarlarımızı teşvik etmiş ve bu durum neticesinde de birçok yeni telif oyunlar oluşturulmuştur. Bakıldığında Halit Fahri, Musahipzade Celal, Yakup Kadri, Faruk Nafiz, Reşat Nuri, Vedat Nedim Tör gibi Türk tiyatrosuna verdiği eserler ile katkı sağlayan yazarların sayısında artış görülmüştür. Bu yazarlar daha çok Türkiye'nin devrimlerini destanlaştırmak amacıyla eserler vermişlerdir. Bu doğrultuda Faruk Nafiz'in yazmış olduğu ve Türk tarihini konuşturduğu 'Akın' piyesi ve 'Kahraman' piyesi gibi piyesler Atatürk'ün emriyle yazılmış olup daha sonra Ankara Türk Ocağı binasında İbrahim Necmi Dilmen, Halil Vedat Fıratlı ve Münir Hayri Egeli'nin gözetiminde İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Gazi Eğitim Enstitüsü öğrencilerine oynanmıştır. Akın piyesi Türk milletinin eski dönemlerde yapmış olduğu Orta Asya coğrafyasından Anadolu'ya göçünü konu alan ve bunu destanlaştıran nitelikte bir piyes olarak karşımıza çıkmaktadır. Atatürk, sahne yapıtlarına karşı oldukça ilgili durmuş ve milletlerin kendi tarihlerine çok fazla önem vermeleri gerektiğinin savunmuş olup bu manada kökü çok eski tarihlere dayanan Türk Tarihi'nin destanlaştırılması gerektiğinin altını çizmiştir. Behçet Kemal Çağlar tarafından yazılan 'Çoban' piyesi de bu amaca hizmet eden bir piyes niteliğindedir. Milli Temsil Akademisi Kanunu'nun çıkarılması ve Devlet Tiyatrosu'nun kurulmasının nedeni de bu husustur.

32. Atatürk, tiyatro kadar sinemanın da üzerinde durmuş ve o dönemde sinemanın geleceği nokta hakkında çok sağlam öngörülerde bulunmuş olup bu yüzden sinemayı da geliştirecek faaliyetler için gerekli adımların atılması gerektiğini savunmuştur. Sinemanın gelecekteki yeri hakkında bir çeyrek yüzyıla kalmadan dünyanın çehresini etkileyeceğini söylemiş ve tek ve birleştirilmiş dünya açısından sinema ve radyonun keşfi barut, matbaa ve Amerika'nın keşfinden bile daha ses getirici nitelikte olacağını savunmuştur. İfadelerine Amerika'nın göbeğindeki siyahi adamın, Eskimo'nun dediğini anlayacağını eklemiştir. Günümüz açısından sinemayı değerlendirecek olursak Atatürk'ün ne kadar doğru bir öngöründe bulunduğunu anlamamız çok kolay olacaktır. Ayrıca kendisi de fırsat oldukça halkla beraber sinemaya gidip film izlemiştir. Latife Hanım ile evli olduğu sıralarda İzmir'de Ateşten Gömlek filmi izlemiş ve filmin başrolünde oynayan Bedia Muvahhit'i oldukça beğenerek ona sahneye çıkması için öğüt ve tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak bu

filmden sonra genelde askeri ve manevra filmleri boy göstermiş olup Atatürk' ün Cumhurbaşkanı olduktan sonraki süreçte Ankara' da ilk görmüş olduğu film, İstanbul Sokakları adlı bir filmidir.

33. I. Dünya Savaşı ve Bağımsızlık Savaşı ülkeyi gerek ekonomik ve gerekse de sosyal manada çok ağır bir şekilde etkilemiştir. Sınırlı olan ekonomik kaynaklarla böylesine büyük bir mücadeleden çıkan bir ülkenin öncelikli yatırımları bayındırlık, yol, liman, fabrika gibi alanlar olmasına rağmen Atatürk' ün teşvikleri doğrultusunda konservatuar açılması, senfoni orkestraları kurulması gibi sanata hizmet eden birçok alana da yatırım yapılmış olduğu oldukça önemli bir durumdur. Bu dönemde güzel sanatların gelişmesine yönelik olarak yapılan bu atılımlar ve yatırımlar esasında Cumhuriyet'in getirdiği dinamiklerin yanında Türk modernleşmesinin diyalektik bir süreklilik kazandığını da açık bir biçimde gözler önünde sermektedir.

34. Kısaca belirtmek gerekirse, Atatürk'ün başlattığı atılımlar sanata olan ilgiyi arttırmış, her alanda başarılı sanatçılar yetiştirilerek dünyaya seslenebilen Türk sanatçıları ortaya çıkmıştır. Atatürk'ün sanata verdiği değerin en güzel sonucu Türk sanatçılarının alanlarında kazandıkları başarılar olmuştur. Sonuç Görüldüğü üzere Atatürk güzel sanatlar alanında Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesindeki toplumlardan geri kalmamasını istemiş, bu yüzden resim, müzik, heykel, mimari, sahne sanatları vb. alanlardaki gelişimin söz konusu olabilmesi için gerekli girişimleri başlatmış; özellikle Devlet Konservatuarı'nın da açılmasıyla bu konudaki çalışmaların devlet eliyle gerçekleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Güzel sanatlardaki gelişmelerde Batılılaşma çabalarının etkisi önemli boyutta olmuştur. Bu yüzden ülkede Batılı anlamdaki tiyatro, müzik vb. çalışmaları daha ön plana çıkarken geleneksel Türk sanatlarının gerek müzikte gerekse diğer sanat dallarında, daha geri planda kaldığı anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım Türkler 'in asırlardır oluşturdukları sanatsal birikimlerinin göz ardı edilmesi değil; çağdaşlaşmanın ve modernleşmenin bir gereği olarak Batılı sanatlara daha fazla yer verilmesi olarak değerlendirilebilir (Koç, 2012).

Bütün bunların ışığında günümüze akademisyenlerin sanata ve sanat eğitime bakışlarına baktığımızda en önemli unsurlarından biri olduğu görülmektedir.

“Sanat”, bireyin sahip olduğu tüm duygu ve düşüncelerini kendilerine özgü bir bakış açısı ile farklı enstrümanlar kullanarak aktarmalarını, hem de geliştirdikleri kendilerine özgü üslup farklılıkları sayesinde de insanların ayırt edici özelliklerini ortaya çıkartmalarını sağlar. Fakat "Sanat" düşünsel ve kavramsal açıdan bütün bunları sağlamanın yanında, diğeri bir yönü ile de toplum üzerinde öyle farklı etkiler yapar ki bu durum bir akım oluşturur hatta kimi zaman bir çağın kapanıp bir çağın açılmasını sağlayan olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu oluşuma sınıfsal mücadelenin eyleme dönüşmüş halı diyebiliriz. Toplumun var olan düzendeki memnuniyetsizliğine tepki vermesinde en büyük etkenlerden biri de sanat ve sanatçılardır. Bu tür sanatsal mücadele ile daha demokratik bir yaşam biçimi düzeni ile sosyal ve kültürel açıdan da insan hakları açısından da ön plana çıkan bir yapılanmaya dönüştüğü görülmektedir (Akalin, 2013, s. 352-367).

Eğitim sistemimizin uzak hedefi, laik, sosyal, demokratik hukuk devleti olarak batı uygarlığına erişmek ve geçmektir. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde de yapıcı, yaratıcı, araştırmacı, analiz ve sentez yapma yeteneği gelişmiş, üretken bireylerin yetiştirilmesi zorunluluğu vardır. (Buyurgan ve Buyurgan, 2007, s. 130).

Görsel sanat eğitimi, ülkemizin genel eğitim sistemi içerisinde gerçek yerini alamamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen süreç içerisinde sanat eğitiminde hedeflenen amaçlara ulaşamadığı bir gerçektir (Yıldız, 2012, s. 130).

21. yüzyıl görsel sanatlar eğitimi açısından değişim ve gelişme çağı olacaktır. Çok yönlü verilen bir sanat eğitimi ile dış dünyayı algılaması değişen birey; daha yaratıcı, kendine güvenen, üretici, çevresini olumlu yönde değiştirmeye ve yeni biçimler vermeye çalışan biri olacağı düşünülmektedir (Ayaydın, 2009, s. 1).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KADIN EĞİTİMCİ VE SANATÇILAR

4.1. Kadın Eğitimciler

Gerek Osmanlı Devleti'nin son dönemleri olsun ve gerekse de Cumhuriyet Dönemi olsun modernleşme adında birçok çabanın olduğu açıktır. Bu dönemde bu modernleşme çabaları neticesinde birçok kurum ve toplumsal yapıda çeşitlilik arz eden birçok düzenleme ve değişiklik uygulamalar ile ortaya konulmuştur. Toplumsal hayata da yansıyan bu değişiklikler ve dönüşümlerin en çok hissedildiği alan kamusal alandaki eğitim süreci olmuştur. Bunun nedeni; devletin bir yandan halkın Batılılaşma sürecine katılımını sağlamak istemesi ile diğer yandan da merkeziyetçi anlamda yönetim zihniyetiyle görüş ve inançlarını kamusal alandaki eğitim vasıtasıyla halka aşılacaktır. Bu dönemi kapsayan bütün çalışmalarda hâkim görüş şudur; yenileşme ve iyileşme öncelikler ailelere aşılacak ve buradan da bu olguların tüm topluma yayılması söz konusu olacaktır. Bir aile açısından anneler, ailenin temeli olup çocuklarının da ilk öğretmenleri olarak kabul edilmektedirler. Bu sebepten ötürü, o dönemde yapılan kamusal anlamda eğitim sürecini ilgilendiren düzenlemelerde kadın öğretmenlerden yararlanılmıştır. Ayrıca gerek Cumhuriyet'ten önceki Osmanlı'nın son döneminde ve gerekse de Cumhuriyet'ten sonraki dönemde kadınlar devletin çoğu uygulamasının odağında olmuşlar, modernleşme projesinin birer temsilcileri olarak görülmüşlerdir (Yılmaz, 2015, s. 240-251).

Bu manada devlet, yetiştirmeyi arzuladığı vatandaşların kimliğini kamusal manada eğitim süreci ile yeniden düzenlemiştir.

Devletin bu düzenlemelerini okullar vasıtasıyla topluma aktaracak kişiler, kadın öğretmenler olmuştur. Bunun nedeni ise, onların analık duygusundan gelen fedakârlık, duyarlılık gibi niteliklerinden dolayı öğretmenlik mesleğinin misyonu, esnek çalışma saatlerini kabulleneceği, özveriyle bu mesleği ve görevleri icra edeceğidir. Bu sayede eğitim, öncelikle ailede anneler ile başlamakta olup, daha sonra ise okullarda kadın öğretmenler vasıtasıyla sürdürülmüştür. Bu manada kadın öğretmenlere birtakım görevler ve bu görevleri başarabilecekleri nitelikler yüklenmiştir. Bu nitelikler ise şunlardır: İdealist, ağırbaşlı, vatanseverlik, azimlilik ve

kararlılık vb. gibi. Ayrıca okul sınırları çerçevesinde de bu niteliklere sahip olması arzu edilen kadın öğretmenlerin icra edeceği görevlerin tanımları yalnızca bunlarla sınırlı olmamaktadır. Kadın öğretmenlerin esas görevi; devlet tarafından toplumsal hayatı düzenlemek için uygulamaya konulan yeni düzenlemeleri halka aktarmaktır. Bu doğrultuda kadın öğretmenler kıyafetleri, davranışları, konuşma üslupları bakımından gittikleri yerlerde devletin temsilcisi olduklarının her daim bilincinde olarak yaşamışlardır. Bu şekilde yaşamaları onlara gündüz vakti okuldaki öğrencilerine ve annelerine örnek teşkil edecek şekilde olmalarını sağlamış ve toplum açısından çok önemli bir yere sahip olmuşlardır. Ancak devlet tarafından kadın öğretmenler üzerinden sürdürülen bu politikada onların gerek maddi ve manevi açıdan yaşadıkları eksiklikler gerek çalışma şartları ve gerekse de ilk elden yaşamış oldukları tecrübesizlikler dikkate alınmamıştır. Yani kamusal anlamda eğitim sürecinin temsilcileri olan kadın öğretmenlerin içinde buldukları duygu ve düşünceleri dikkate alınmamış olup, benimsedikleri idealizm duygusuyla hareket etmişler ve hayatlarını her daim bu duyguya adanmışlardır (Yılmaz, 2015, s. 240-251).

4.2. Kız Öğretmen Okulu (Dârümuallimât)

Bu okulun amacı; kız okulları için öğretmen yetiştirmek olup 26.04.1870 yılında açılmıştır. Maarif Nezâreti tarafından bu okula öğrenci alımına ilişkin bir sınav açılmış ve bu sınava 32 öğrenci katılmış ve hepsi başarılı olmuştur. Dârümuallimât'a öğrenci alımı için açtığı ilk sınava katılan 32 öğrencinin hepsi de başarılı bulundu. Bu öğrencilerin 20 tanesi ise 1872-1873 arası dönemde mezun olmayı başarmıştır (Hale, 2010).

Dârümuallimât tarafından yetiştirilen öğretmenler, zaman içinde kendi okullarında görev almaya başlamışlar ve 1882 yılından itibaren bu okuldaki kadın öğretmenlerin sayısı erkek öğretmenleri geçmiştir. Refika Hanım, ilk kadın yönetici olup 1881 yılında erkek bir müdürün yanında müdire olarak görevini icra etmiştir. Ayrıca 1910-1911 arası dönemde bu okulda 90 öğrenci eğitim görmektedir (Belge, 2010, BİA Haber Merkezi).

4.3. Kadınların Eğitim Alanında İstihdamı

Türk kadını ilk defa öğretmenlik mesleğiyle Osmanlı döneminde devlet memurluğuyla tanışmıştır. Nakiye, Nezihe Muhiddin, Sadiye Hatice gibi hanımlar Maarif Nezâretince, Meşrutiyet döneminde okullara müfettiş olarak atanmıştır. Ayrıca 1917 yılında Halide Edip Adıvar Beyrut' ta Şam' da bulunan kız okullarını açmak için müfettiş olarak görevlendirilmiştir (Tetik, 1333, s. 445-46).

Diğer yandan bu dönemde kadınlar yükseköğretim veren kurumlarda yönetici pozisyonunda da görev almışlardır. Zekiye ve Zehra Hanımlar 1917'de İnâs Darülfünununda müdür muavini olarak çalışmışlardır (Kurnaz, 2014, Devlet Salnamesi-1334, s.320-322).

17 Mart 1918 yılında alınan bir kararla kadın öğretmenlerin erkek ilkokullarında da görev alabilmelerinin önü açılmıştır (Koçer, 2011, s.130).

Kadın eğitimi konusuna ilk olarak Tanzimat döneminde önem verilmiş ve bu doğrultuda çeşitli olumlu adımlar atılmıştır. Ancak bu adımlar etkisini daha çok Meşrutiyet döneminde hissettirmiştir. Bu dönemde kadınlar, aldıkları eğitimler neticesinde mesleki ve kültürel alanlarda yoğunlaşmışlar ve belli bir kültür düzeyini yakalamışlardır. Daha sonra tüm bu bilgi birikimlerini kullanabilmelerini mümkün kılan gazete ve dergilerde aktif bir şekilde rol almışlar, milli meseleler hakkında söz sahibi olabilmişlerdir. Ayrıca bir dizi dernekler vasıtasıyla da sosyal hayat açısından seslerinin duyurabilmişlerdir. Meşrutiyet' in ilan edilmesinden sonraki süreçte kadınlara yükseköğretimde eğitim görme hakkı tanınmıştır. Bu hakkın tanınmasıyla birlikte kadının sosyal ve kültürel hayattaki faaliyetleri ivme kazanmıştır. İlk kez Avrupa' ya kız öğrenci gönderilmesi bu döneme tekabül etmektedir. 1922' de iki Türk kızı İsviçre' de bir Türk kızı da Almanya' da eğitim görmekteydi. (BB) (İstanbul- BİA Haber Merkezi, 2010).

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Dr. Şefika Kurnaz'ın Milli Eğitim Bakanlığı web sitesinde bir araştırma yayımlamıştır. Kurnaz bu araştırmasında Cumhuriyet' in ilan edilmesinden önce Avrupa' ya öğretmen okulunda okumak için gönderilen kadınların Jön Türkler' in fikirlerinin etkisinde kalarak milli mücadeleye yaptıkları katkıyı ele almıştır. Jön Türkler' den etkilenip aynı zamanda

milli duygularla da yetişen bu kadınlar, Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyet döneminde yapmış oldukları etkili konuşmalar ülkeye ile hizmet etmişlerdir. Dârülfünûn öğrencisi olan Şükûfe Nihâl ve Saime (Asker Saime) gibi hanımlar buna örnek gösterilebilir. Tanzimat Dönemi'nde kadınlar daha çok Avrupa tarzını yansıtan kıyafetler ve yine o tarzdaki saç modellerini benimsemeleri nedeniyle esasında yeni bir sosyal kadın olarak nitelendirilmesi mümkün olan bir kadın ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte şapka kanunu ve kılık kıyafetle alakalı birtakım düzenlemeler getirilmiştir. Bu değişiklikler yine ilk kez kadın öğretmenlerce uygulanmıştır. Tayyör ve şapka bu dönemdeki kadın öğretmenler açısından bir üniforma olmuştur. Refet Angın, Zerrin Tüzün ve Aliye Temuçin fotoğraflarında ve röportajlarında sürekli tayyörlerin içinde görülmektedirler. Giydikleri bu tayyörlerin tamamına yakını genel olarak diz kapaklarının hemen altında olup, renkleri ise hep koyu tonlarında olmuştur. İçlerine açık renkte gömlekler giymişler, bu gömleklerini sade iğne ya da sade broşlar takarak tamamlamışlardır. Saçları ise genelde kısa olarak kesilmiş veya topuz, gösteriştan uzak bir şekilde taranmıştır. Fakat saçlar her daim derli toplu olmuştur. Her ne kadar öğretmenlik o dönemde kadınlar açısından toplumca da kabul görmüş bir meslek olsa da beden eğitimi öğretmenliği bu manada kadınlara çok da uygun bir meslek değildir. Özellikle de kızlar açısından uygun görülmemektedir. Cesur bu iki kadın öğretmenimizden Naciye Aküren Bursa' da görev yapıyorken, Pakize Gökay ise İzmir' de görev yapmaktaydı. Pakize Gökay o döneme kadar bahçe dahi işlenmeyen beden eğitimi dersini bahçeye taşımakla kalmamış, beden eğitimi dersi veren öğretmenlerin de ellerinde çantalar ve üstlerinde pantolonlarla bu dersi işlemelerine son verecek uygulamaları hayata sokmuştur. Bu yenilikleri getiren Pakize Gökay' ın okul bahçesinde verdiği dersleri okul dışından insanlar izlemeye başlamışlardır. Günümüzde bile şort giyen kadın beden eğitimi öğretmenini görmenin ne kadar zor olduğunu göz önünde bulundurursak, Pakize Gökay' ın resmi törenlerde şortunu giyerek görev alması oldukça cesur bir davranıştı (Kurnaz, (1839-1923), s. 155-156).

4.4. Türkiye'nin Öncü Kadınları

Kadının varlığı için hemen her meslekte ilk adımı atan öncü kadınlarımız.

Fotoğraf 10. Öncü Kadınlarımız

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-ocnu-kadinlari/>

Bugün “kadın doktor”, “kadın avukat”, “kadın gazeteci” gibi kadın cinsiyeti ile tanımlamaların ayrımcılık kabul ediliyor. Nispeten yakın bir zaman olan 50-100 yıl öncesinde bu mesleklerde çalışan kadınlara rastlamak pek de mümkün değildi. Ülkemiz açısından önemi büyük olan ve neredeyse tüm mesleklerde ilk adımı atıp, diğerlerine de yol açıp öncü olan kadınlar aşağıdaki gibidir: (Sözer,2015).

Fotoğraf 11. İlk Kadın Gazeteci: Selma Rıza Feraceli (1872-1931)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-ocnu-kadinlari/>

Selma Rıza eğitimi için ailesinden gizlice kaçarak, Paris’te yaşayan abisinin yanına gitmiş olup buradaki eğitimini Sorbonne Üniversitesi’nde yapmıştır. Ayrıca Paris’ te yaşadığı dönemlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ ne de üye olmuştur ve bu

cemiyetin de tek kadın üyesini oluşturmaktaydı. Fransızca diliyle yayınlanan Meşveret gazetesıyla birlikte, Türkçe olarak yayınlanan Şuray-ı Ümmet Gazetesinde çalışmıştır.

Paris'te yapmış olduğu çalışmalar vesilesiyle ilk Türk gazeteci unvanını almıştır. 1892 yılında Türkçe karşılığı Kardeşlik olan Uhuvvet adlı bir roman yazmış, fakat bunu yayımlamamıştır. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte İstanbul'a yerleşti, fakat bu süreden sonra gazetecilik yapmamıştır (Sözer, 2015).

Fotoğraf 12. İlk Kadın Doktor: Safiye Ali (1891-1952)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

Türk tarihinde ilk kadın doktor unvanını taşıyan Safiye Ali Osmanlı İmparatorluğunda çeşitli hizmetler vermiş olan tanınmış bir ailenin kızıdır. İlk olarak İstanbul'da Robert Koleji'ni bitirmiş, daha sonra maddi imansızlıklara rağmen Almanya'da tıp eğitimini tamamlamıştır. Ayrıca Safiye Ali, Almanya'da 2. Dünya Savaşı sırasında yaralıları tedavi etmiştir (Sözer, 2015).

Fotoğraf 13. İlk Kadın Avukat: Süreyya Ağaoğlu (1903-1989)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

1903 doğumlu olan Süreyya Ağaoğlu, 1921 yılında Darülfünan'a başvurmuştur. Hukuk fakültesine başvuru yapan ilk kız öğrenci olup, bunun yanında fakültenin kız öğrenciler için de eğitim vermesine ve kız öğrencilerin girmesine öncülük etmiştir.

Süreyya Ağaoğlu Okulu bitirip mezun olduktan sonra Ankara' da Şurayı Devlet Tanzimat dairesinde çalışmış olup 1927' de Ankara Barosuna katılmıştır, Ayrıca Ağaoğlu avukatlık mesleğini hayatı boyunca sürdürmüştür (Sözer, 2015).

Fotoğraf 14. İlk Kadın Heykeltıraş: Sabiha Bengütaş (1904-1992)

Kaynak: <http://sabahabengutas.com/sabahabengutas-heykelleri.html>

İlk kadın heykeltıraş olan Sabiha Bengütaş, 1920 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi' ne yani bugünkü adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar fakültesi resim bölümüne başlamıştır. Bu okulda bir yıl eğitim görmüş ve daha sonra bölüm değiştirerek üç erkek öğrencinin eğitim gördüğü heykel bölümüne ilk kız öğrenci olarak katılmıştır.

Daha sonra Sanayi-i Nefise Mektebi' nde öğrenciler arasında bir sınav açılmış ve bu sınavda birinci olmuştur. Bunun neticesinde ise Prix de Rome' uyu kazanarak yurtdışına eğitime girmiştir. 1925 yılında Galatasaray sergileri yapılmış ve buraya katılan ilk kadınlardan biri olmuştur. 1926 yılında bir sergi daha yapılmış ve bu sergiye

Hakkı Şinasi Paşa, Prof. Dr. Âkil Muhtar ve Ressam Hikmet Bey'lerin büstleriyle katıldı. Ayrıca Bengütaş, 1938 yılında Atatürk ve İnönü için açılan heykel yarışmalarında birinci olmuş ve daha sonra da bu heykellerin taslaklarını ilk olarak ülkemizde hazırlamış ve daha sonra da Roma' ya giderek orada tamamlamıştır (Sözer,2015).

Fotoğraf 15. İlk Kadın Belediye Başkanı: Sadiye Hanım (.....- 1943)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

İlk olarak kadınlar için belediyelere seçme ve seçilme hakkı 1930' da kabul edilen yasa ile mümkün olmuştur.

Kadınlara verilen bu hak çerçevesinde harekete geçen Sadiye Hanım, Artvin Yusufeli' nin bir beldesi olan Kılıçkaya beldesinden belediye başkanı adayı olmuş ve seçimlerde başarıyı sağlamıştır. 2 yıl kadar görevde kalmıştır (Sözer, 2015).

Fotoğraf 16. İlk Kadın Rektör: Prof. Dr. Ayşe Saffet Rıza Alpar (1903-1981)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

Türkiye'nin ilk kadın rektörü olan Ayşe Saffet Rıza Alpar, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Enstitüsü' nü bitirmiştir (Sözer, 2015).

1933 yılında İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Kimya Enstitüsü Ordinaryüs. Profesör olan Herzog'un Sinaî Kimya ders muavini olarak görev yapmaya başlamıştır. Daha sonra aynı yerde doçentlik ve profesörlük unvanlarını almıştır. Kimya Fakültesi'nin dekanlığını yapmıştır. Daha sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi'nde Sinaî Kimya profesörü sıfatıyla ders vermiş ve yine burada 1972-1974 yılları arası dönemde dekanlık yapmıştır. Ayrıca Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde rektörlük de yapmıştır. 1977 yılında yapılan Genel Seçimlerde İstanbul'dan Milliyetçi Hareket Partisi'nin 4. sıradan milletvekili adayı olmuştur (Sözer, 2015).

Fotoğraf 17. İlk Kadın Pilot: Bedriye Tahir Gökmen (1908-...)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

İlk kadın pilotumuz olan Bedriye Tahir Gökmen, 1932'de Vecihi Hürkuş Okulu'nda havacılık eğitimlerine başlamıştır. Memurluk görevini icra ederken bir yandan da uçuş eğitimleri almaya devam etmiştir. Abdurrahman Türkkuşu tarafından kendisine Gökmen lakabı tanınan Bedriye Tahir, 1933 yılında bröve almıştır.

Bedriye Tahir, Gökmen Bacı olarak da tanınmaktaydı ve 1934 yılında çıkarılan Soyadı Kanunundan sonra Gökmen soyadını almıştır. Havacılık ile uğraşmış olan Gökmen, bu manada birçok eleştiri almış olup, tepki ve engellemelere maruz kalmıştır.

Sonunda da havacılık uğraşı yüzünden önce aylığından ceza kesilmiş ve daha sonra da işine son verilmiştir (Sözer, 2015).

Fotoğraf 18. İlk Kadın Opera Sanatçısı: Semiha Berksoy (1910-2004)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

Eğitimi İstanbul Konservatuvarı'nda ve Güzel Sanatlar Akademisi Namık İsmail Atölyesi Resim ve Tiyatro Okulu'nda alan ilk kadın opera sanatçımız olan Semiha Berksoy, daha sonra devlet bursundan yararlanarak Almanya'da Berlin Devlet Yüksek Müzik Akademisi Opera Bölümü'nden birincilikle mezun olmuştur. Kariyerine ilk olarak 1934 yılında başlamış olup, daha sonra ülkemiz başta olmak üzere Almanya ve Portekiz'de sahne almıştır. Avrupa'da sahne alan ilk opera sanatçımızdır. Ayrıca Berksoy, 1998 yılında devlet sanatçısı unvanını elde etmiştir (Sözer, 2015).

Fotoğraf 19. İlk Kadın Radyo ve Haber Spikeri: Emel Gazimihal (1912-1998)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

İlk kadın radyo ve haber spikeri olan Emel Gazimihal, BBC Türkçe ekibinde geçici süreli olarak görev almıştır. Gazimihal, ilk kez 1937'de yılında Ankara Radyosu'nda görev almaya başlamıştır. O dönemlerde televizyon bulunmamaktaydı ve radyolarda ilk haber spikerliği yapan kadındır (Sözer, 2015).

Fotoğraf 20. İlk Kadın Bakan: Türkân Akyol (1928-2017)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

12 Mart 1971 yılında bir muhtıra olmuş ve sonrasında 19 Mart 1971 tarihinde Nihat Erim tarafından 33. Hükümet kurulmuştur. Türkan Akyol bu hükümette Sağlık Bakanı olarak görev almıştır. Bu manada Akyol, Türkiye'nin ilk kadın bakanı unvanına sahiptir. Akyol, 13 Aralık 1971 tarihinde bakanlık görevini bırakarak yine eski görev yeri olan Ankara Üniversitesi'ne dönmüştür.

Akyol, daha sonra Tansu Çiller tarafından kurulan 50. Hükümet' te DYP-SHP koalisyonundan SHP milletvekili olarak kadın işlerinden sorumlu devlet bakanı olmuştur (Sözer, 2015).

Fotoğraf 21. İlk Kadın Büyükelçi: Filiz Dinçmen (1939-)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>

İlk kadın Büyükelçimiz olan Filiz Dinçmen, 1982’ de Türkiye’ nin Hollanda Lahey Büyükelçisi görevini yapmış olup, 1984’ de Strasbourg’da Avrupa Konseyi Türkiye Daimi Temsilcisi görevine getirilmiştir. Sırasıyla Filiz Dinçmen 1988’de Çok Taraflı Siyasi İşler Genel Müdürü, 1989’ da bakanlığa ait ilk kadın müsteşar yardımcısı ve 1991’de ise Dışişleri Bakanlığı sözcüsü olmuştur. Ayrıca Dinçmen 1993-1997 arası dönemde Avusturya Büyükelçiliği, 2001-2004 arası dönemde ise Vatikan Büyükelçiliği görevini icra etmiştir (Sözer, 2015).

Fotoğraf 22. İlk Kadın Milli Maç Hakemi: Lale Orta (1960-)

Kaynak: <https://mediacat.com/turkiyenin-ocnu-kadinlari/>

Sadece hakem olmayıp aynı zamanda futbol oynamakta ve teknik direktörlük de yapmaktadır. “Dünyada ve Türkiye’de futbol organizasyonları üzerine analitik bir yaklaşım” adlı teziyle, ilk kadın futbol doktoru olma unvanına da sahiptir. Bunun yanında Avrupa’ da ilk FIFA kokartlı kadın hakemidir. Tüm bunlara ek olarak Orta, ilk kadın futbol takımı olan Dostluk spor’ da kaleci ve kaptan olarak futbol oynamıştır. 2009 yılından beri Okan Üniversitesi’nde Spor Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevini icra etmektedir (Sözer, 2015).

4.4.1. Türkiye Tarihinde Mesleklerin Kadın Öncüleri

İlk Kadın Arkeolog: Jale İnan

İlk Kadın Başbakan: Tansu Çiller

İlk Kadın Başhekim: Gönül Bingöl

İlk Kadın Danıştay Başkanı: Füzuan İkincioğulları

İlk Kadın Diplomat: Adile Ayla

İlk Kadın Eczacı: Rukiye Kanat Arran

İlk Kadın Emniyet Müdürü: Feriha Sanerk

İlk Kadın Fotoğrafçı: Semiha Es

İlk Kadın Genel Müdür: Mükerrerrem Aker

İlk Kadın Hakim: Suat Berk

İlk Kadın Hazine Genel Müdürü: Aysel Gönül Öymen

İlk Kadın Jet Pilotu: Leman Altınçekiç

İlk Kadın Karakol Amiri: Nevlan Kulak

İlk Kadın Kaymakam: Özlem Bozkurt

İlk Kadın Kimyager: Prof. Dr. Remziye Hisar

İlk Kadın Komando: Tülin Tepedeldiren

İlk Kadın Makinist: Seher Aytaç

İlk Kadın Millî Eğitim Müdürü: Güler Karakülah

İlk Kadın Orman Mühendisi: Binnaz Zehra Sert

İlk Kadın Petrol Mühendisi: Halide Ural Türktan

İlk Kadın Polis Memuru: Betül Diker

İlk Kadın Profesör: Prof. Dr. Fazıla Şevket Giz

İlk Kadın Cumhuriyet Savcısı: Nebahat Sarıyal

İlk Kadın Savaş Pilotu: Sabiha Gökçen

İlk Kadın Sendika Başkanı: Dervişe Koç

İlk Kadın Subay: Ülkü Sema Toksöz

İlk Kadın Süvari: Nildeniz Şen

İlk Kadın TBMM Başkanvekili: Neriman Neftçi

İlk Kadın Tiyatro Oyuncusu: Afife Jale

İlk Kadın Televizyon Spikeri: Nuran Devres

İlk Kadın Vali: Lale Aytaman

İlk Kadın Veteriner: Sabire Aydemir

İlk Kadın Yargıtay Üyesi: Melahat Ruacan

İlk Kadın Yüksek İdare Mahkemesi Başkanı: Firdevs Mentеше

İlk Kadın Yüksek Mimar: Münevver Gözeler

İlk Kadın Yüksek Mühendis: Sabiha Ecebilge

İlk Kadın Siyasal Parti Genel Başkanı: Doç. Dr. Behice Sadık Boran (Sözer, 2015).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KADIN SANATÇILAR VE ESERLERİ

(Not: Bu bölümde 1950 öncesi doğumlu resim, heykel ve seramik alanında uluslararası ödüller almış 40 kadın sanacıya yer verilmiştir. Sanatçılar doğum tarihlerine göre sıralanmıştır.)

a. Cumhuriyet Öncesi Kadın Sanatçılar.

Naciye Tevfik Biren (1878 - 1960)

Celile Uğuraldım Hikmet (1880 - 1956)

Mihri Müşfik (1886 - 1954)

Meliha (Zafer) Yenerden (1896 - 1979)

Zehra Müfit Saner (1876 - 1956)

Müfide Kadri (1889 - 1911)

Vildan Gizer (1889 - 1974)

Belkıs Mustafa (1896- 1925)

Melek Celal Sofu (1896 - 1976)

Müzdan Arel (1897 - 1990)

b. Cumhuriyet Sonrası Kadın Sanatçılar.

Emine Fuat Tugay (1897 - 1973)

Güzin Duran (1898 - 1981)

Nazlı Ecevit (1900 - 1985)

Fahr el Nisa Zeid (1901 - 1991)

Sabiha Bozcalı (1903 - 1988)

Aliye Berger (1903 - 1974)

Hale Asaf (1905 - 1938)

Sabiha Bengütaş (1905 - 1992)

Maide Arel (1907 - 1997)

Bedia Güteryüz (1908 - 1991)

Füreyâ Koral (1910 - 1997)

Eren Eyüboğlu (1911 - 1975)

Frumet TEKTAŞ (1912 - 1961)

Mari Gerekmezyan (1913 - 1946)

Nermin Faruki (1914 - 2001)

Şükriye Dikmen (1918 - 2000)

c. Yakın Dönem Kadın Sanatçılar

Leyla Gamsız Sarptürk (1920 - 2010)

Lale Yasan (1921-1994)

Leman tantuğ (1926 -)

Mürşide İçmeli (1930 - 2014)

Hamiye Çolakoğlu (1934 - 2015)

Tülay Tuna Börtecene (1936- 2018)

Tomur Atagök (1938 -)

Alev Ebüzziya (1938 -)

Naile Akıncı (1938 -)

Jale Yılmazbaşar (1939 -)

Neşe Erdok (1940 -)

İpek Duben (1941 -)

Seyhun Topuz (1942 -)

Ayşe Erkmen (1942 -)

5.1. Naciye Tefik Biren (1878 - 1960)

İstanbul’da doğmuş öncü kadın ressamlarımızdan Naciye Hanım. O dönemin valisi Tefik Hamdi Bey ile evlenerek ve eşinin görevi nedeniyle birçok şehirde yaşamıştır. Kudüs, Selanik, Bursa, Konya ve Ankara’da bulunduğu dönemlerde resimle uğraşır. Tefik Hamdi Bey, İstanbul’da yaşadıkları dönemde İtalyan ressam Salvador Valeri’den özel ders almasını sağlamış, eşinin resim çalışmalarına değer vermiş, her zaman desteklemiştir

Naciye Teyfik Hanım, eşinin işinden dolayı İmparatorluğu’nun her yerini gezmiştir. Dönemine göre oldukça modern bir kimliği olan Naciye Teyfik Hanım resim yapmaya oldukça meraklı olmuştur. Fakat yaşı ilerledikçe resimden daha çok hatıralarını yazmaya doğru yönelmiştir. Fakat hatıralarından ziyade resimleri çok beğenilmiş ve ismi hala öncü ressamlar arasında geçmektedir.

Sanatçı büyük tuvaler üzerine yaptığı yağlı boya olarak eserlerini canlı mankenlerle ve bazen de fotoğraftan yararlanarak yapmıştır. Hayatı boyunca hiç sergi açamamış, ancak biri kayıp olan 27 resmi günümüze ulaşmıştır.

(<https://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/emine-naciye-teyfik-kimdir>)

Resim 1. Emine Naciye Tefik, “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Kudüs’teki Ömer Camii’ni Ziyareti” (Boyutlar: 140 x 220 cm. tüyb)

Kaynak: <https://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/en/emine-naciye-teyfik-kimdir>

Resim 2. Emine Naciye Tevfik, Göthe, İskenderun Deniz Müzesi Komutanlığı

Kaynak: <https://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/en/emine-naciye-tevfik-kindir>

Naciye Tevfik Hanım, eşinin işi gereği farklı zamanlarda farklı şehirlerde olması eserlerine de yansımıştır. Farklı konuları işlediği “Alman İmparatoru II. Wilhelm’in Kudüs’teki Ömer Camii’ni Ziyareti” (Resim 1) Göthe’nin portresi (Resim 2) eserlerinde güçlü desen ve portre ustalığı görülüyor.

5.2. Celile Uğuraldım Hikmet (1880 - 1956)

Celile Uğuraldım Hikmet, ailesinin de saraya yakınlığından dolayı o dönemde sarayda ressamlık yapan Fausto Zonaro’ nun verdiği eğitimler sonrasında resim hayatına başlamıştır.

Bütünüyle bir portre sanatçısı olan Celile Hanım’ın ortaya koyduğu eserlerde genellikle çıplaklık konulu nü kadın yer almaktadır. Bu bağlamda nü kadın temasına eserlerinde ağırlıklı olarak yer vermiş ilk kadın ressamdır. Hikmet bu manada eserlerinde genellikle hamamda çıplaklığı konu almıştır. Kalın opak boyayı eserlerinde neredeyse hiç kullanmamış olup genellikle pastel renklere ağırlık vermiştir. Portrelerinde kullandığı aile dostları ve yakın akrabaları sayesinde ifadeler daha güçlü olmuştur. İşte Hikmet’ in portrelerini güçlendiren asıl unsur da budur.

Celile Hikmet, en az yaptığı resimlerde olduğu kadar güzelliği ile de meşhurdur ve her daim İstanbul sosyetesinin konuştuğu bir kadın olmuştur. Celile Hikmet bu dillere destan güzelliği ile 1900 yılında o dönemin Osmanlı’ da meşhur valilerinden Nazım Paşa’ nın oğlu Hikmet Bey ile evlenmiştir. Ünlü şairimiz Nazım Hikmet, bu birliktelikten doğmuştur. Babası Enver Paşa olan Celile Hanım, genç kızlık döneminde Celile Enver olarak hatırlanmaktadır. Evlendikten sonra kocasının soyadını alan Celile Hanım, soyası kanununun da çıkmasıyla Uğuraldım soyadını seçmiştir.

(<https://www.istanbul.com/forum/t238102-celile-han%C4%B1m/>)

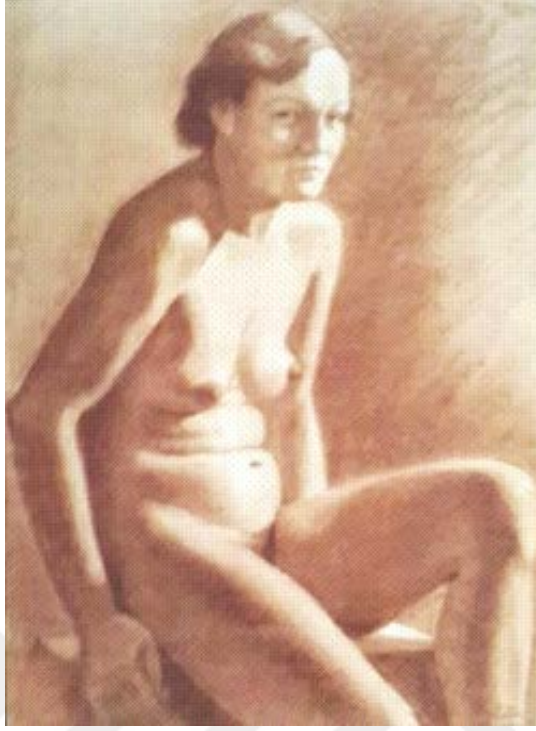
Resim 3. Celile Uğuraldım, Leyla Hanım, 60x45 küpb.

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Celile Hanım’ın genellikle portre ressamlığı ağır basmaktadır ve en başarılı portre çalışmalar ise aile çevresiyle ilgili olanlardır. Celile Hanım annesinin portresini yapmıştır (Resim 3).

Resim 4. Celile Uğuraldım, nü, 1942, 63x47cm. küsk.

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Resim 5. Celile Uğuraldım, Oğlu Nazım Hikmet Ran'ın Portresi

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Sanatçı yalnızca portre çalışmaları değil, aynı zamanda nü çalışmalarını da ortaya koymuştur. Çıplak modeller ile çizdiği bu çalışmalarda, araştırmacı kalem çizgilerinden de beden parçaları arası oran ve uyumu doğru kullandığı güçlü anatomi çizgilerinde görülür (Resim 4).

Ayrıca Celile Hikmet, yalnızca yağlı boya ile değil, karton üzerine yaptığı bu portrede de oldukça başarılı olmuş bir sanatçıdır (Resim 5).

5.3. Mihri Müşfik (1886 - 1954)

Çağdaş manada resim çalışmalarını başlatan ilk kadın sanatçımız olan Mihri Müşfik Hanım, 26 Şubat 1886'da Kadıköy'de doğmuştur. Babası o dönemin Tıbbiye Nazırı ya da Tıbbiye Reisi olan Ahmed Rasim Paşa'dır.

Mihri Hanım edebiyat, musiki ve resim gibi alanların tümünde başarılı ve yetenekli bir sanatçı olup Batılı bir yaşam felsefi içinde büyümüştür. Fakat en büyük tutkusu ve yöneldiği alan resim olmuştur.

Fahrelnisa Zeid, Nazlı Ecevit ve Aliye Berger gibi öğrenciler Mihri Hanım tarafından Sanayi Nefise Okulu'nda yetiştirilen öğrencilerdir. Mihri Hanım bu bağlamda öncelikle öğrencilerini ikna edip kendi çabalarıyla bulmuş olduğu çıplak kadın modelleri ile onlara çalışma imkânı sunmuştur. Erkek model açısından mevcut sıkıntıyı ise Arkeoloji Müzesi'nden getirdiği heykeller aracılığıyla çözüme kavuşturmuştur. Fakat heykeller aracılığıyla çözüme kavuşturduğu bu mesele bile bazı kesimlerce eleştirilmiş ve akla mantığa sığmayan birtakım dedikodulara sebebiyet vermiştir. Açık bir şekilde yakınmalar, verilen birtakım tepkiler ve gizli ihbarlar ile atölyesi birçok kez basılmıştır. Ancak Mihri Hanım, erkek modellerin beline bağlamış olduğu örtüyle bu problemlerin üstesinden gelmeyi başarmıştır.

Resim sanatına oldukça tutkun ve hayran olan genç Mihri Hanım, o dönemde saraya gidip gelmeye başlamış ve Şehzade Selim Efendi'nin eşi Eflâkyar Hanım'ın yaptığı resimlerle ilgilenmiştir. Daha sonra ikisi de yaptığı resimleri Sultan Abdülhamid'e sunmuşlardır. Sonrasında ise Mihri Hanım'ın yaptığı resimleri oldukça beğenen Sultan Abdülhamit, onu 2 yıl boyuca sarayın ressamı olan Fausto Zonaro'nun öğrencisi yapmıştır. Mihri Hanım, bu dersleri günümüzde bile hala ayakta olan Zonaro'nun Akaretler'de olan binasının içindeki resim atölyesinde almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda o dönemde resim eğitimi verecek bir yer mevcut değildi. Osman Hamdi Bey, II. Abdülhamit'ten izin alarak 1882' de Sanayi-i Nefise Mektebi'ni kurmuştur. Ancak bu mektep yalnızca erkeklere eğitim vermekteydi. Mihri Hanım'ın Zonaro'dan aldığı derslerle Batı sanatına karşı özel bir ilgi duymuş olup, bu bağlamda kendisine İtalya'ya gitmek için bir fırsat yaratmaya çalışmıştır. 1903 yılında 17 yaşında Roma' ya gitmiştir.

Mihri Hanım, ilk kez çıplak kadın figürünü kız atölyesinde kullanmaya başlamıştır. Bu durum da onun kız öğrencilerin güzel sanatlar alanında yükseköğrenim görmelerinin önünü açmanın yanında bir diğer başarısı olarak göze çarpmaktadır.

Onun ele aldığı kadınlar, Doğu kültürü'nün ev, hamam ya da saray içindeki odalıklarından ibaret değildir. Edilgen bir yapıya sahip olmamakla birlikte baştan çıkarıcı bir yapıya da izin vermemektedir. Sanatçının kadın portreleri incelendiği zaman tümünün eğitilmiş, zengin ve güçlü kadınlar olduğu gözlemlenmektedir. Yani onun işlediği kadınların hepsi Batılı modern kadın tiplerini yansıtmaktadır. Ayrıca onun portrelerinde çocuklar ve bebekler yoktur.

(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artist_DetailID=1490)

Resim 6. Mihri Müşfik, Ahmet Rıza Bey'in Annesi Naile Hanım tüyb.

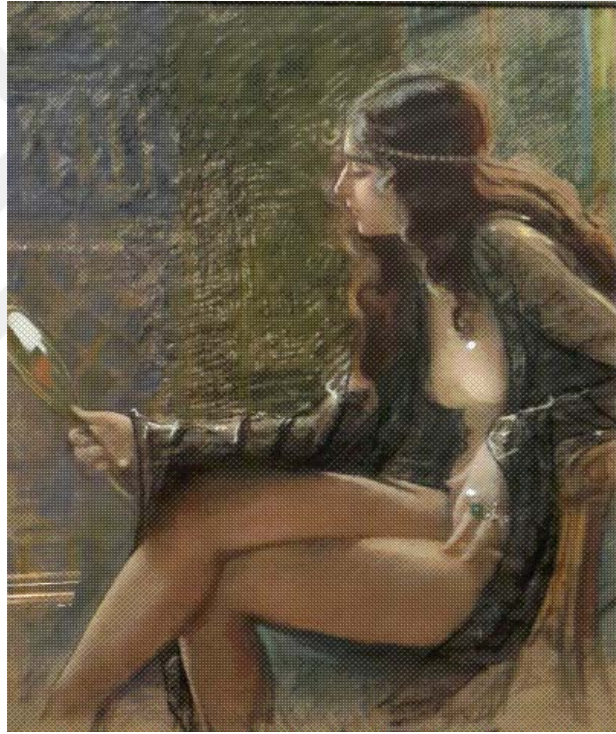
Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Yukarıdaki portrede ele aldığı kadın, İttihat ve Terakki Cemiyeti kurucularından olan, eski Viyana Sefiri, İstanbul şehreminlerinden Ali Rıza Bey'in

annesi Naile Hanım'dır. Bu portre geleneksel bir Osmanlı kadınının bir portresidir (Resim 6).

Buradan Naile Hanım'ın giysileri, oturuşu, elinde tuttuğu teşbihi, geçmişi ifade etmekte olup dikkat edilirse otoriter bir yüz ifadesi göze çarpmaktadır. Bu ifade Osmanlı toplumunda, kadınların yaşlanması yoluyla kazandığı gücü ve evindeki diğer kadınları yönetecek vasfı ve pozisyonu ifade etmektedir. Ayrıca bu resimde mevcut kafesli pencereler ve divan bir Osmanlı evini betimlemekte olup, Naile Hanım'ın ceketi, sırtını dayadığı duvardaki Rokoko süslemeler ve perdenin kordonu gibi detaylarda bizlere Batılılaşmayı yansıtmaktadır.

Resim 7. Mihri Müşfik, Aynalı Gözde tüyb

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/>

Aynalı gözde eserinde sağlam anatomi ve renkleri ile fırça vuruşları ile sağlam resim bilisinin olduğunu görüyoruz (Resim 7).

Resim 8. Mihri Müşfik. Peçeli Kadın (suluboya)

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/mihri-musfikin-eserleri-ve-hayati/>

Bu çalışmasında da gördüğümüz gibi mihri Müşvik Hanım yağlı boya kadar suluboyada da başarılı bir sanatçıdır (Resim 8).

Fransa'da bulunan Louvre Müzesi' nde ve Sakıp Sabancı Müzesi' nde Mihri Müşfik' in eserleri mevcuttur.

5.4. Meliha (Zafer) Yenerden (1896-1979)

Meliha Zafer Yenerden Naciye Tefvik Hanım'ın kızıdır ve annesinin sahip olduğu bilgilerle sanatın her alanında eğitim almış, özel olarak yetiştirilmiştir.

Tıpkı annesi gibi önemli derecede kültür birikimine sahiptir ve Fransa' da özel olarak müzik eğitimi almıştır.

Sahip olduğu yetenekler yalnızca bunlarla sınırlı olmamakla birlikte Fransızca şiirler de yazmıştır. Yazılarında kullandığı mahlaslar ise şunlardır; Zeynep Aksel, Hatice Yenerden, Meliha Zafir ve Neyyal Şahsuvar.

(<http://eitimciyiz.blogspot.com/2009/12/turk-kadn-ressamlar-kimlerdir.html>)

Resim 9. Meliha Yenerden, Portre

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/38318147.pdf>

Resim 10. Meliha Yenerden, ünlü Fransız aktrist Marie Bell

Kaynak: <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/16815/001504639006.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Meliha Yenerden eserlerine maallesef çok azına ulaşabildik. Ünlü Fransız aktriste Marie Bell'nin portresinde gördüğümüz iyi bir portreciliği kadar boyayı etkili kullanmasını de görebiliyoruz (Resim 10).

5.5. Zehra Müfit Saner (1876-1956)

Kitre bebeklerin yaratıcısı olarak bilinen Zehra Müfit Saner, 1876 yılında Ankara' da doğmuştur. Bir söyleşide Hacı Bayram sülalesinden olduğunu söyleyen sanatçımız daha küçük yaşlardan itibaren ressamlık ve el işlerine ilgi duymuştur. Sanatçımız Ressam, Kitre ve Pamuk ile yapılan ve genellikle Belgesel Bebek adıyla bilinen Temalı Figürlerin ustası ve yaratıcısı olarak bilinir ve bu manada da Türkiye'nin ilk kadın sanatçıları arasındadır.

Sanatçımız, Türkiye' de el işleri, dikiş, nakış ve dekorasyon alanında açılan ilk atölyenin sahibidir. Ayrıca o, Atatürk için Ertuğrul Yatırımın dekorasyonunu yapmıştır.

(<http://kitrebebekyaticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>)

Resim 11. Zehra Müfit Saner tarafından Koç Ailesi için yapılan geleneksel figürler, 1936, kil, tahta, alçı, kumaş, kağıt hamuru, Ankara Rahmi M. Koç Müzesi Koleksiyonu

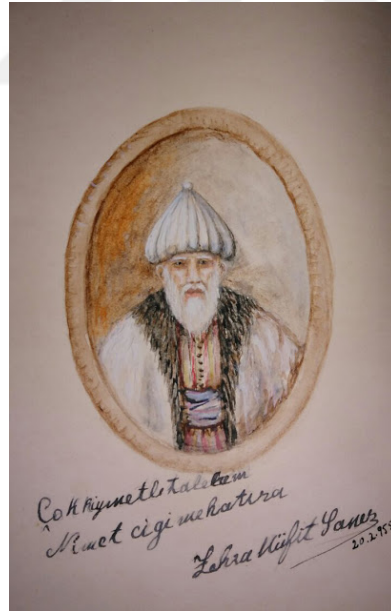
Kaynak: <http://kitrebebekyaticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>

Resim 12. Zehra Müfit Saner, “Celile Hanım Portresi”, karton üzerine boya kalemi

Kaynak: <http://kitrebebekyartacisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>

Resim 13. Zehra Müfit saner, portre

Kaynak: <http://kitrebebekyartacisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>

Zehra Müfit Saner yukarıdaki eseri son öğrencilerinden biri olan Nimet Demirbağ Sanılman için özel olarak yapmıştır (Resim 13).

Sanatçının kitre bebekleri kadar resimde de ustalığını celile hanımın portresinde ve öğrencisi Nimet Demirbağ Sanılman için yaptığı desende görebiliyoruz. Kâğıt üzerine kalem boyaları ile ışık gölge, zıtlık, uyum, ahenk, form, anatomi üzerinde ustalıkla kullanmasını görebiliyoruz (Resim 12).

5.6. Müfide Kadri (1889-1911)

Resim ve musiki alanında oldukça yetenekli olan Müfide Kadri, daha küçük yaşlarda bu yeteneğini göstermiştir. Şöyle ki; o dönemin müzeci, ressam ve arkeologlarından olan Osman Hamdi Bey onun yaptığı resimleri görünce ilkin buna inanmamış, sonrasında ise ona gözü önünde resim yaptırmış ve ikna olmuştur. Bu durumu hayretle karşılamıştır. Daha sonra Osman Hamdi Bey ona Halil Paşa'dan ders alması yönünde ona tavsiyede bulunmuş ve ondan ders almasını sağlamıştır. Oldukça genç sayılabilecek yaşta ilk kadın resim öğretmeni unvanını alan Müfide Kadri'nin, yalnızca resim çalışmaları değil müzikle alakalı beste çalışmaları da vardır. Fakat 1911 yılında henüz 22 yaşındayken vefat etmiştir.

(<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/mufide-kadri>)

Resim 14. Müfide Kadri, Kitap Okuyan Kız, 40x58, tüyb.

Kaynak: https://www.wikiwand.com/tr/M%C3%BCfide_Kadri

Resim 15. Müfide Kadri, Dua eden kız, 40 x 58, tüyb.

Kaynak: <http://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1540200976.pdf>

Resim 16. Müfide Kadri, Güzin Duran, portre, 1910, 41,5x34cm. küpb.

Kaynak: <http://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1540200976.pdf>

Ressamın iki oto portresi ile birlikte “Güzin Duran” portresi bu resim türünde ilk denemeleri olarak değerlendirilir.

Sanatçı'nın 13 yaşlarındaki halini yansıtan Güzin Duran' ın bu portresinde siyah saçları arkadan örülmüş vaziyette olup, kulağında kırmızı taşlı küpeler mevcuttur. Sanatçının kendine has üslubu olan bu portre, dörtte üç profilden oluşan büst bir portredir (Resim 16).

Çalışmaları genellikle yalnız bir ruhun sahip olduğu aşırı duyarlılığı yansıtan hüznü bir hava içerisindedir. Sanatçının genç yaşta bu kadar yetenekli üretken olmasına rağmen eserlerinde hüznü gözlemleyebiliyoruz.

5.7. Vildan Gizer (1889-1974)

Vildan Gezer, İstanbul' da doğmuş olup, Kur' anı ilk kez yayınlayan matbaacı Osman Bey' in torunudur. Yine Osmanbey ilçesi adını sanatçının büyükbabasından almaktadır. Gizer' in babası da ünlü bir ressam ve aynı zamanda da bir hattattır. Bu manada Gizer'in sanata olan yeteneğinin aileden geldiğini söylemek yerinde olur.

Gizer, o dönemin Güzel Sanatlar Akademisi öğretmenlerinde olan Salvatore Valeri'den resim dersleri almıştır ve bu dersler neticesinde sanatını oldukça geliştirmiş ve oldukça başarılı portre çalışmalarına imza atmıştır. Eşi Hikmet Bey de sanata oldukça düşkün olup, eşinin görevinden dolayı gitmiş oldukarı Viyana şehrinde resim çalışmalarını sürdürmüştür. Ağırlıklı olarak pastel ve yağlıboya ile çalışmış olup bu tekniklerle yaptığı çalışmalar kızlarının koleksiyonlarında mevcuttur.

Vildan Hanım, oldukça tevazuu sahibi bir kadındı ve daha çok portlerde gösterdiği başarılı çalışmalarını bu yüzden sergileyip yayınlamamıştır. Ayrıca Vildan Gizer, oldukça genç sayılabilecek yaşta vefat eden ressam Müfide Kadrinin çağdaşı ve en yakın dostuydu.

1974 yılında İstanbul' da vefat eden Vildan Gizer' in pastel ve yağlıboya ile yapmış oldukları çalışmalar, kızları olan Hilkat ve Rikkat Hanımların koleksiyonlarında mevcuttur.

Ayrıca Gizer, Demir-çelik, Kozlu Elektrik Santrali gibi tesislerin resimlerini yapmıştır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman onun eserlerinde endüstri üretiminin resmini yapan ilk kadın ressam olduğunu söyleyebiliriz.

(<http://artists-birthdays.blogspot.com/2016/03/vildan-gizer-1889-1974.html>)

Resim 17. Vildan Gizer, ressamın fotoğraftan yaptığı kendi portresi

Kaynak: <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/52635/001642190010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Resim 18. Vildan Gizer, Portre

Kaynak: <https://ressamecem.wordpress.com/>

Resim 19. Vildan Gizer, Natürmort Tuval üzerine yağlıboya, 48.00 x 38.00 cm

Kaynak: <https://www.sanateserim.com/ilanlar/vildan-gizer-tuval-yagliboya-tablo-48x38cm/>

Sanatçı Vildan Gizer, Müfide Kadri'nin çağdaşı ve arkadaşısıdır. Daha çok portrelerinde başarılıdır. Yukarda kendi portresinde ne kadar güçlü bir desen bilgisine sahip olduğunu görebiliyoruz (Resim 18). Kullandığı renklerde de aynı ustalığı yansıtmaktadır. Kendi portresinde koyu renklerin içinde başındaki açık renkli başörtüsünün zıtlığı (Resim 17), alttaki natürmort çalışmasında yeşil ve sarılar içindeki mavi kitap ile renklerin kullanımında zıtlıklardan uyumu yakalayan bir ustalık kendini gösteriyor (Resim 19). Portre, natürmort, peyzaj çalışmalarında da kompozisyon ve renklerin çarpıcılığı, etkili fırça vuruşları ile resim sanatımızda hak kettiği yeri almıştır. Eserleri pastel ve yağlı boya ağırlıklıdır.

5.8. Belkıs Mustafa (1896-1925)

Belkıs Mustafa, 1896 yılında İstanbul' da Mustafa Bey ile Fatma Hanım'ın beş çocuğundan ikincisi olarak dünyaya gelmiş olup, soyadını babasından almıştır. Gerçek soyadı ise Mutlu' dur. Belkıs Mustafa' ya annesi henüz çok küçük olduğu yaşlarda piyano dersleri vermeye başlamıştır. Daha sonra ortaokulu bitirip Sanayi-i Nefise'de eğitimini sürdürmüştür. Sanayi-i Nefise, 1882 yılında açılmıştı ve sadece erkek öğrencilere eğitim vermekteydi. Ancak 1914 yılına gelindiğinde bu okul karma eğitim

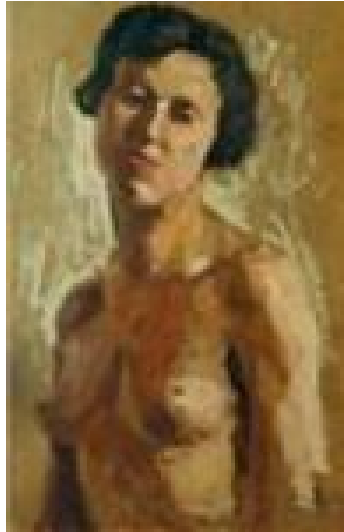
vermeye başlamış, bu doğrultuda da bu okula başlayan Belkıs ilk kız öğrencilerden biri olmuştur. Ayrıca Belkıs, 1917 yılında aldığı diplomayla İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nden diploma alan ilk Müslüman kadın ressam olma unvanına da sahiptir. Tüm bunların yanında Belkıs Mustafa'nın ilk olduğu diğer hususlar ise şunlardır;

Devlet bursu ile yurtdışına giden ilk kadın ressam. Eserlerinde nü kadın temasına yer vermiş ilk Müslüman kadın ressam

Belkıs Mustafa, eserlerini ilk olarak 1922 yılında Galatasaray Sergisi' de iki ressam arkadaşıyla birlikte açmıştır. Ayrıca onun kişisel manada ilk resim sergisi ise 1987 yılında açılmıştır. Oldukça mükemmeliyetçi bir sanatçıdır ve bu yüzden de eserlerine imzasını atmamıştır. Bu durum ona sorulduğunda ise bunu şöyle açıklamıştır: “En güzel işimi yaptığımda muhakkak imzalayacağım” .Belkıs Hanım 29 Ocak 1925 tarihinde vefat etmiştir. 100' e yaklaşan suluboya, guaj boya, karakalem, gravür ve desen çalışması vardır. Mezarı Berlin'deki Tempelfoh Türk Şehitliği'nde bulunmaktadır.

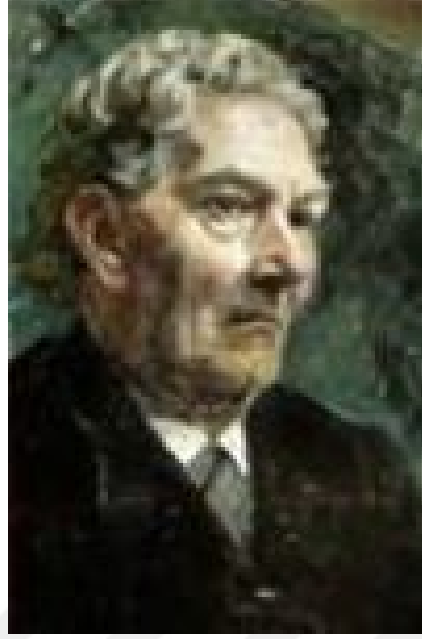
(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artist_DetailID=653)

Resim 20. Belkis Mustafa, Çıplak Kadın Portresi mukavva üzerine yağlıboya 64.x.44

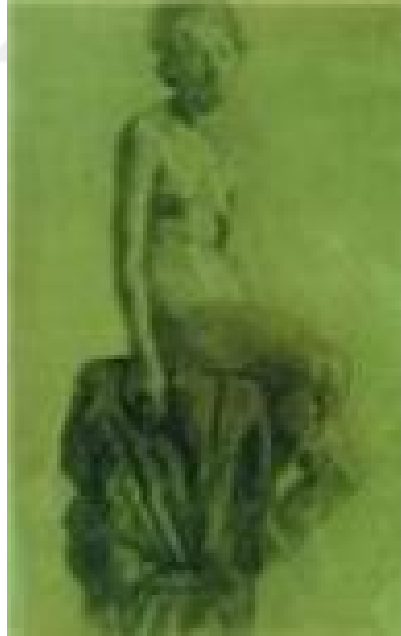
Kaynak: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=5&bhcp=1>

Resim 21. Belkis Mustafa, Erkek Portresi Karton üzeri yağlıboya 45 x 35 cm

Kaynak: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=5&bhcp=1>

Resim 22. Belkis Mustafa, Nü oturan kadın kğıt üzerine füzten 68 x 41cm

Kaynak: <http://lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=5&bhc=1>

Müfide Kadri gibi çok genç yaşta vefat eden sanatçı Portrede yoğunlaşmış olsada, Nü, İstanbul manzaraları, figüratif çalışmaları vardır. Yukarda gördüğümüz nü

kadın portresinde desenin etkili gücü, anatomideki ustalığı ve renklerin kalın fırça ve lekeler ile kullanmasının etkisini görebiliyoruz (Resim 20). Belkis Mustafa'nın Erkek Portresi Karton üzeri yağlıboya da portredeki realist çalışmanın serbest fırça ve lekeler ile olağan üstü uyumu nu (Resim 21) ve kağıt üzerine füzen ile çalıştığı oturan kadın deseninde anatominin ve çizginin güçlü uyumu görülüyor (Resim 22).

5.9. Müzdan Arel (1897-1990)

Müzdan Arel, 1897 yılında İstanbul'da doğmuş olup babası Sait Bey'dir. Sait Bey, Avrupa'da müsteşarlık, müdürlük görevlerinde bulunmuş dilimize yabancı eserler kazandırmış önemli sayılan kültür adamlarımızdan birisidir. Müzde Arel sanatsal çalışmalarını Fransız Madam Corp Mektebi'ne yani Büyükada Sörler Okulu'nda sürdürerek başlamış olup, aynı zamanda özel dersler de alarak kendini geliştirmiştir. O dönemin birçok dergisine abone olan babasının bu ilgisinden dolayı kendi de bu durumdan etkilenmiş olup, onun kartpostal çalışmalarına ilgi duymasını ve bu alanda çalışmalar ortaya koymasını sağlamıştır. Kendisi Fransız Ressam Lui Andre'den de resim dersleri almış olup, İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nin ilk öğrencilerinden biridir.

Arel okulu bitirdikten sonra bu alanda birçok kız öğrenciye resim alanında özel dersler vermiştir. Değişik teknikler kullanarak portre ve nü çalışmalarını yapmıştır. Yapmış olduğu figür ve portrelerinde akademinin ve aldığı eğitimlerin etkisini görmek mümkündür.

Manzara ve figürlü kompozisyonlar ortaya koymuş olup, burada desenler önemini yitirmiştir. Ayrıca akademik disipline de yapmış olduğu sonraki çalışmalarda sadık kalmamış ve bozmuştur. Bu sanatçımız modern olma çabası içerisinde olduğu için Batı dünyasındaki sanatçıları takip etmiş ve bunlardan etkilenmiştir. (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>)

Resim 23. Müzdan Arel, kendi portresi

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Resim 24. Müzdan Arel, 1977, son sergisinden

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Eserlerinde ağırlıklı olarak işlediği konu ise manzardır ve bu manada empresyonizme yaklaştığı görülmektedir (Resim 24).

5.10. Melek Celal Sofu (1896 - 1976)

Melek Celal Sofu kadının kamusal alanda betimlemesini yapan ilk kadın ressam unvanına sahiptir. Sanatçımız 4.04.1896 tarihinde İstanbul' da dünyaya

gelmiştir. Soylu ve tanınmış bir aile olan Tepedelenler' in kızıdır ve ayrıca ailenin tek kızıdır.

Melek Celal, sade ve tek yönlü olmaktan ziyade çok yönlü kimliği ile ön plana çıkan bir sanatçıdır. Bu manada o yalnızca resim ve heykel sanatıyla ilgilenmeyip, bunun yanında hat, işleme, tezhip gibi sanatlarla da ilgilenmiştir

Melek Celal, resim alanında verdiği ilk eserlerinde Melek Halil adına imza atmıştır. Bu şekilde yaptığı hareketle öğretmenine olan saygısını göstermek istemiştir. Celal Sofu soyadını ise, Kıbrıs' ta oldukça tanınmış bir sima olan Hasan Celal Sofu ile evlendikten sonra almıştır. Melek Celal Sofu'nun, empresyonist ekol bazında ele aldığı eserlerde portre, nü, peyzaj ve natürmort çalışmalarına oldukça sık olarak rastlanılmaktadır.

Tüm bunların yanında Melek Celal Sofu'nun ortaya koyduğu eserler, birçok ayrıntıyı içerdiğinden dolayı İstanbul' un yerel tarihçiliğine ışık tutmaktadır. Sanatçının ortaya koyduğu eserler, İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi ve çeşitli özel koleksiyonlarda mevcuttur. Sanatçı, 1920-1940 arası dönemde düzenli bir şekilde Galatasaray sergilerinde ve Ankara sergilerinde bulunmuş olup izleyicileriyle buluşmuştur. Katıldığı bu sergilerdeki arşiv ve belgeler onun eserlerinin ne kadar orijinal olduğunu gözler önüne sermektedir.

(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artist_DetailID=2798)

Resim 25. Melek Celal Sofu, “Türk Kadını TBMM”

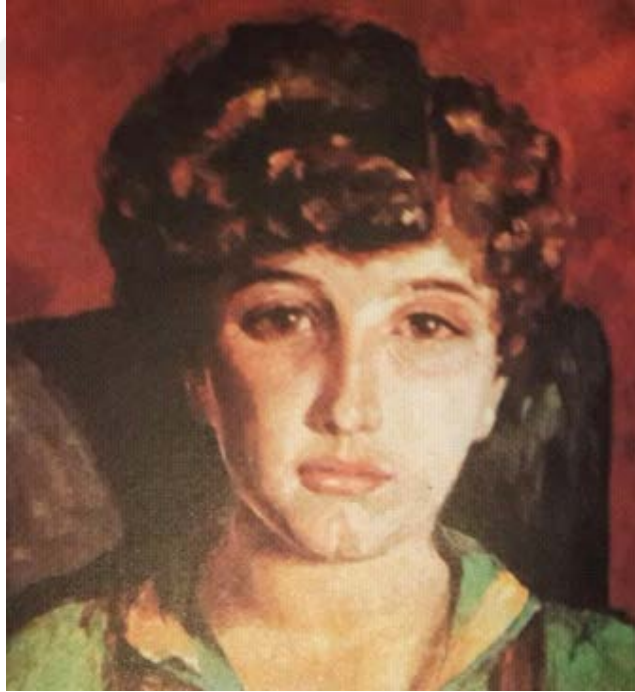
Kaynak: <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/melek-celal-sofu>

Resim 26. Melek Celal, Dikiş Diken Kadın, 1922, müyb. 39x35cm

Kaynak: <http://www.istanbulkadinmuzesi.com/melek-celal-sofu>

Resim 27. Melek Celal Sofu, oğlu Ziya'nın çocukluğu, portre

Kaynak: https://www.google.com.tr/search?hl=tr&tbm=isch&q=melek+celal+sofu&chips=q:melek+celal+sofu,online_chips:sofu+1896+1976&sa=X&ved=0ahUKEwj2mP2riL_kAhXS8OAKHb4mDZ4Q4IYIMigI&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgrc=ZapKFDHhY1J8DM

Çalışmalarında kadın temasını işlerken ilk kamusal alanda kadın TBMM de (Resim 25) dikiş diken kadın (Resim 26) ile hayatın günlük işlerinde evde kadını resimlemiştir. Her iki çalışmasında da güçlü kompozisyon, anatomi ve renk bilgisini doğru kullanma yeteneği görülen sanatçının oğlunun çocukluk portresi ile de portredeki ustalığını görebiliyoruz (Resim 27).

5.11. Emine Fuat Tugay (1897 - 1973)

Emine Fuat Tugay Emirgan'da dedesi Hıdiv İsmail Paşa'nın sahil hanesinde dünyaya gelmiştir. Gençlik yılları Kadıköy Moda' da bulunan Mermer Konak' ta geçen Emine Hanım, küçük yaşlarından itibaren özel dersler almaya başlamıştır. Zürih Güzel Sanatlar Okulu'nda ve Almanya'da resim eğitimi gördü, ilk Türk kadın ressamları arasında yerini almıştır.

Oldukça geniş bir kültür birikimine sahiptir. İngilizce olarak yazdığı Three Centuries adlı kitap Oxford Üniversitesince basılmış ve okutulmuştur. Emine Hanım o dönemin ünlü kumandan, bakan ve büyükelçilerinden olan Mahmud Muhtar Paşa'nın kızıdır. Ünlü elçilerimizden Ahmet Hulusi Tugay ile evlenmiştir. Sanatçımız hayvanlara karşı oldukça duyarlı ve bu bağlamda hayvan sever bir kişiliktir. Bu doğrultuda Hayvanları Koruma Derneği açmıştır. Oldukça yüksek tarih ve sanat bilgisinin yanında değişik insan ve kültürlerle de olan ilgisinden dolayı ülkemizi oldukça güzel temsil etmiştir. Emine Fuat Tugay 1975 yılında hayata gözlerini yummuştur.

Sanatçımız ağırlıklı olarak desen, gravür ve portreler yapmış olup, verdiği bu eserler yakın aile çevresi ile Mısır' da, yabancı ülkelerdeki diplomat ailelerinde mevcuttur.

(<https://www.iskultura.com.tr/yazarlar/emine-fuat-tugay>)

Resim 28. Emine Fuat'ın portresi

Kaynak: <http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/emine-fuat-tugay>

Resim 29. Emine Fuat'ın portresi

Kaynak: https://twitter.com/koy_enstitusu/status/848843082875510784

Resim 30. Emine Fuat'ın portresi

Kaynak: <http://ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=564>

Farklı dönemlerdeki kendi portrelerine baktığımızda yüzünde bir asalet ve hüzün bir arada. Bir sefir olarak yurt dışında ülkemizi temsile dene Emine Fuat Hanım, zarif, sakin kişiliğinin bir yansıması olan portrelerinde çok başarılı portre ustası olduğunu görebiliyoruz (Resim 28-29-30).

5.12. Güzin Duran (1898 - 1981)

İnas Sanâyi-i Nefise Mektebi'nin ilk mezunları arasında olan Güzin Duran, ressam ve aynı zamanda da hattattır.

Ailesi de sanatla içli dışlı olan Güzin Duran'ın eşi ünlü ressam Feyhaman Duran'dır. Aynı zaman Mihri Müşfik ile de beraber çalışmışlardır. Sanatçımız Ahmet Haşim'den estetik, Feyhaman Duran'dan pastel dersleri almıştır. Daha sonra aldığı bu eğitimlerle birlikte yağlı boya manzara ve natürmort resimleriyle birlikte hat levhalar ve yazı-resim türünde çok sayıda eser vermiştir.

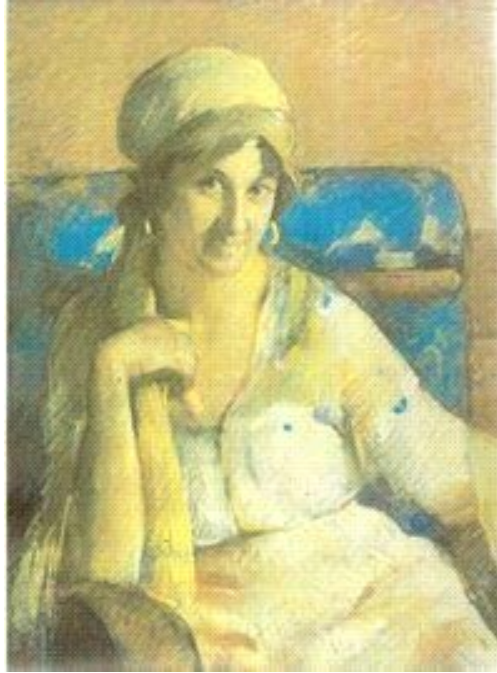
(<http://biboyabifirca.blogspot.com/2017/11/guzin-duran-hayat-eserleri.html>)

Resim 31. Güzin Duran, Kınık Küplü Natürmort

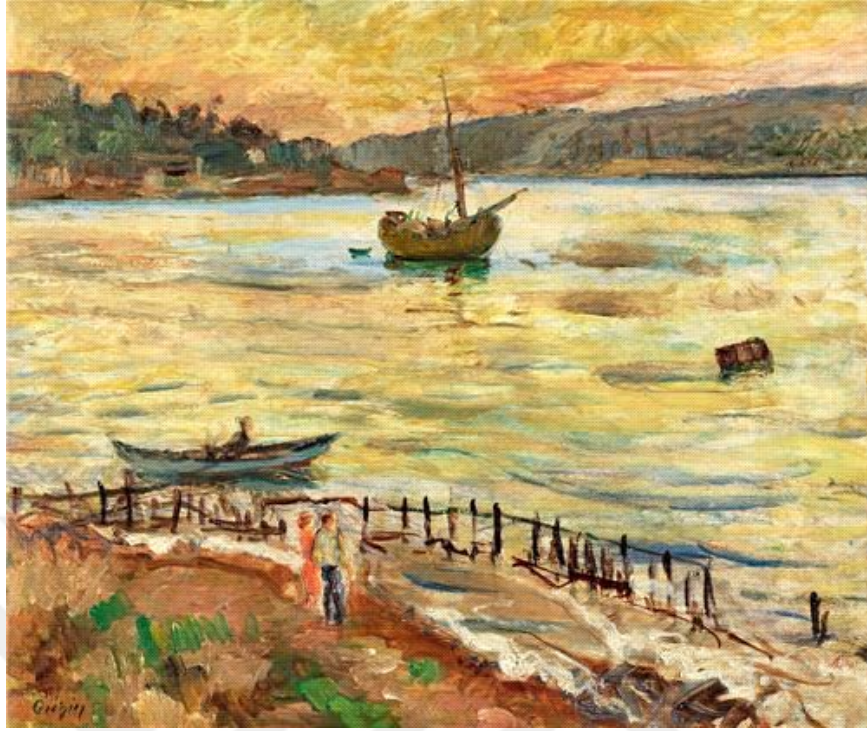
Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>)

Resim 32. Güzin Duran, portre

Kaynak: <http://biboyabifirca.blogspot.com/2017/11/guzin-duran-hayat-eserleri.html>)

Resim 33. Güzin Duran, peysaj

Kaynak: <http://biboyabifirca.blogspot.com/2017/11/guzin-duran-hayat-eserleri.html>

Güzin Duran, çalışmalarında portrelerinde realist çalışma gözlemlenirken (Resim 31), natür mort ve peyzajlarında izlenimci, lekeci üslupta çalıştığı görülmektedir. Renkler zaman zaman soft, sarılar ağırlıkta olabildiği gibi zaman zaman daha koyu tonlarla çalışmalarda yapmıştır (Resim 32-33).

5.13. Nazlı Ecevit (1900 - 1985)

Nazlı Ecevit, askeri kökenli bir aileye sahip olup 1900 yılında İstanbul’ da dünyaya gelmiştir. Babası, Albay Emin Bey’dir.

Meşrutiyet döneminde kızlar için İnas Sanayi-i Nefise mektebi açılmış olup, Nazlı Hanım bu mektebin ilk öğrencilerinden biridir. Sanatçımız ilk olarak 1915 yılında Darülmualimat’ı ve daha sonra ise 1922 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi’nde Resim Bölümü’nü bitirmiş, daha sonra ise Ankara ve İstanbul’da resim öğretmenliği mesleğini yapmıştır. Her tarzda başarılı eserler ortaya koymuş ve mesleğini ilgilendiren derneklerde başkanlık görevinde bulunmuştur.

Sanatçımız, 1922-1947 arası dönemde sanatına bir ara vermesi durumu söz konusu olmuş ancak daha sonra yeniden çalışmalarına başlamıştır. 1948-1975 arası dönem de Devlet Resim ve Heykel Sergilerinin tamamına yakınına iştirak etmiştir. Yapmış olduğu tablolar, Resim ve Heykel Müzesi'nde bulunmaktadır. Genel olarak yağlıboya, suluboya, pastel ve karakalem çalışmalarıyla alakalı eserler vermiştir. İstanbul Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü kendisine 1975 yılında İstanbul Festivali Açık hava Resim, Heykel ve Seramik Sergisi'nde bir başarı madalyası takdim etmiştir.

Feyhaman Duran'ın öğrencisi olup, Türkiye Cumhuriyeti başkanlarından Bülent Ecevit'in annesidir. Genellikle peyzaj, portre, doğa resimlerini betimlemiştir. Geleneksel doğacı zihniyetiyle eserlerini oluşturmuştur. Ayrıca onun eserleri izlenimci görüşle de örtüşmekte olup, asker ressam kuşağının günümüze aktarılan geleneğini temellerine oturtmuştur. Nazlı Ecevit 14 Ağustos 1985 tarihinde 85 iken yaşında Ankara'da hayata gözlerini yummuştur.

(<https://www.tarihnotlari.com/nazli-ecevit/>)

Resim 34. Nazlı Ecevit, yelpazeli kadın

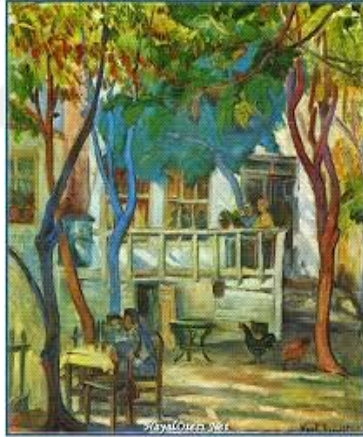
Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 35. Nazlı Ecevit Kerima'nın Portresi İstanbul Resim Haykel Müzesi

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/konu/nazli-ecevit/>

Resim 36. Nazlı Ecevit, Balkonlu Peysaj 54 x 46 cm

Kaynak: http://maksivizyon.blogspot.com/2015/02/nazli-ecevit-eser-ve-biyografi_12.html

Nazlı Ecevit, Yelpazeli Kadın ve Keriman'ın portresi çalışmalarında da gördüğümüz gibi canlı renkleri kullanması, portrenin ve oturan kadındaki rahat, orantılı güçlü desen ve anatomi, serbest fırça vuruşları, izlenimci tarzda peyzajları ve serbest kumaş desenleri ile döneminin en iyi sanatçıları arasında yerini almıştır (Resim 34-35).

Daha öncede bahsedildiği gibi eserlerinde birçok farklı konuyu ve tarzı işleyen sanatçımız akademik ve izlenimci eğilimi kaynaştırmıştır. Onun eserlerinde yansıttığı

doğanın mevsim değişikliklerine bağlı olan görüntüleri esasında sanatçımızın resimlerinde izlenimciliğin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Fakat sanatçıyı bu bağlamda sadece bir manzara ressamı olarak da değerlendirmemek gerekmektedir (Resim 36). Çünkü o ortaya koymuş olduğu portrelerinde daha kişisel bir anlatım sergilemiştir.

5.14. Fahr el Nisa Zeid (1901 - 1991)

Pek çok sanatçı yetişmiş Kaba ağalı ailesinden olan sanatçı 1901 yılında Büyükada'da doğdu. Dedesi Afyon'un kaba ağaçlı köyüne yerleşen Miralay Mustafa Asım Bey'dir. Oğullarından Cevat Paşa, Abdülhamit'in sadrazamı, öbür oğlu şakir Paşa da asker ve diplomattır. Ressam Ali Berger ve Halikarnas Balıkcısı adı ile tanıdığımız Cevat şakir Kaba ağaçlı ile Fahrelnisa Zeid kardeşirler. Kendisi gibi ressam olan Nejad Devrim oğlu, tiyatro oyuncusu şirin Devrim ise kızıdır. Seramik sanatçısı Füreya Koral ve ressam Cem Kaba ağaçlı da yeğenleridir.

Ailesi Fahrünnisa diye hitap etse de yurt dışında ve resimlerindeki imzada adını Fahrelnisa olarak kullanmıştır. Çocuk yaşlarda başlayan resme ilgisi,14 yaşındayken profesyonel ressamlar gibi desenler çizmiştir.

Sanayi-i Nefise'nin ilk öğrencileri ile eğitime başlayan Zeid, daha sonra Paris'te Ranson Akademisi'nde Stalbach ve Bissière'nin yanında, 1929-30 yıllarında da İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nde resim çalışmalarına Namık İsmail'in yanında devam etmiştir.

İzzet Melih Bey ile yaptığı ilk evliliğinden ressam Nejad Devrim ile oyuncu şirin Devrim bu evlilikten olan çocuklarıdır. Güzelliği ve kültürü ile belli çevrelerde oldukça beğenilen ve popüler bir isimdir. Güzellik yarışmalarında jüriye yaptığı ve bunların dışında da İngiltere'nin Türkiye büyükelçisi Clerk'in eşinin yazdığı bir Fransızca tiyatro oyununda oynadığı da bilinmektedir. Sanat çevrelerinin aranan isimlerinden olan sanatçı bir süre resim çalışmalarına ara verir. 1942'de D Grubu Ressamlarına katılmış. İlk özel sergisini 1944 yılında Maçka'da olan evinde açmış, daha sonrasında da Londra ve Paris'te yaşamıştır.

Sanatçımızın İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde ilk dönemlerinde verdiği desen çalışmaları daha çok figüratif özellikte, anıtsallık bilinci ile yapılmış ve iç mekan

tasvirleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ortaya koyduğu bu çalışmalarında daha çok minyatürleri anımsatan bir mekan kurgusu ön plandadır. Derinlik yanılması bilinçli bir şekilde dikkate almayan, renklerin ön planda olduğu ve kalın boyalı olarak yaptığı bu çalışmalar, akıllara Matisse'yi getirmektedir.

1940'ların sonuna doğru eserlerinde en sık kullandığı alan olan soyut kompozisyonlarına eğilimi artmıştır. Son derece anıtsal ve ışıklı renklerin kullanıldığı eserleri, yoğun bir lirizm içermektedir.

(<http://www.leblebitozu.com/onemli-kadin-ressamlarimizdan-fahrelnisa-zeidin-23-tablosu/>)

Resim 37. Fahrünisa Zeyd, Yugoslav Rüyası, 1941, 60x50, tüyb.

Kaynak: <https://core.ac.uk/download/pdf/47258491.pdf>

Reve Yougoslave adlı eseri, onun ilk başyapıtlarından biri olup, bir kadının durgun, yazgıya boyun eğmiş, sıkıntılı ve aynı zamanda gizemli bir huzur içindeki halini ve simasını tasvir etmektedir (Resim 37). Sanatçımız bu eseri 1941 yılında tamamlamış olup, eser sadece kadının unutulmaz yüzünü değil, bir gök kubbeyi şal ve üst tarafındaki hüznü dolu, kargaşaya yönelen dünya ile de olağanüstü bir bütünlük hali içerisindedir.

Sanatçımızın kendine has plastiği ve kullandığı resim dili vardır. Onun üslubu tek bir kalıba sığmayacak ölçüde zengindir. Sanatçımız, ilk olarak erken dönemlerinde daha çok minyatür kurgusuna uygun biçimde kurulmuş ve figürlü kompozisyonları

olmakla birlikte; olgunluk döneminde geometrik soyutlama ve soyut kompozisyonlarla ön plandadır (Resim 39). Geç döneminde ise portre çalışmaları vermiştir.

Aşağıdaki oto portresini 1988’ de yapmıştır. Bu oto portreyi Fahrelnissa Zeid önce Amman’ da önce öğrencisi için resmetmiş, ancak daha sonra kendisinin öğrencisinin yaşında olduğu dönemleri resme aktarmıştır. Yani öğrencisi için başlamış, kendisi için resmetmiştir.

Lirik ve romantik konuları işlediği resimleri ve son dönemlerinde yaptığı portreleri ile hafızalara kazınmıştır.

Sanatçımız vermiş olduğu eserlerin bazılarını fovist olarak beliren ve kübist akımların etkisiyle vermiş, bazılarını ise figüratif ve Matisse tarzda vermiştir. Ayrıca tarzında da sık sık değişikliklere gitmiştir. Fakat onun vermiş olduğu eserlerde renk kullanımında ne kadar profesyonel olduğunu ve üretken olduğunu görmek çok da zor olmayacaktır. Bu durumu Zeid’in resimlerinden birinin arkasına yazdığı şu cümle çağrıştırabilir: *“Hayat bana serenadını çaldı ve ben de ona uygun dans ettim.”*

Resim 38. Fahrelnisa Zeyd-Otoportre, Çerkez Gelin, Ammana Türk Safiresi. Tuval üzerine yağlıboya

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/onemli-kadin-ressamlarimizdan-fahrelnisa-zeidin-23-tablosu/>

Resim 39. Break Of The Atom And Vegetal Life (Atom Patlaması ve Bitkisel Hayat), 1962

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/onemli-kadin-ressamlarimizdan-fahrelnisa-zeidin-23-tablosu/>

Fahrelnisa Zeyd, çalışmalarında işlediği kadın portreleri renkli, neşeli, bol dokulu, fantastik çalışmalardır. Çocuk sevinci hissi veren çalışmalarında kadınlar süslü, neşeli güler yüzlüdür (Resim 38). Bu da sanatçının iç dünyasının bir yansımasıdır.

5.15. Sabiha Bozcalı (1903 - 1988)

Sabiha Bozcalı, kökleri paşalara dayanan bir ailenin kızıdır ve 1903 yılında dünyaya gelmiştir.

Sanatçımız 4 ayrı ülkede resim eğitimi almıştır. Bu çerçevede bir ilk olma özelliğini taşımaktadır. Henüz 16 yaşındayken Münih' e eğitim için gönderilmiş ve daha sonra ülkeye döndüğünde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde eğitimine devam etmiştir. 1930-1933 arası dönemde kazandığı burs sayesinde Paris' te ressam Paul Signac' tan eğitim almıştır. Ülkeye döndükten sonra Mısır' a davet edilmiş, burada sarayın duvarlarını süslemiştir. Sonrasında ise Roma' ya gitmiş, Papalık Müzesinde aynı şekilde çalışmalar yapmıştır. Bu olay onu oldukça ünlü yapmıştır. Bozcalı 1998 yılında vefat etmiştir.

Sanatçımız annesinin teşviki ile 5 yaşında iken resime başlamıştır. Ressam ve aynı zamanda müze müdürü olan Ali Sami Boyar ona bu alanda ilk derslerini vermiştir. 15 yaşından itibaren farklı dönemlerde Avrupa'nın önemli kentlerinde o dönemin ünlü ressamlarının atölyelerinde çalışmıştır. 1928-1929 arası dönemde İstanbul'da bulunan Güzel Sanatlar Akademisi'nde Namık İsmail'in atölyesinde sürdürmüştür. Neo-

Empresyonist bir anlayışa sahip olan ressam Paul Signac Bozcalı' yı şöyle tanımlamıştır; “kabiliyetli, resim sanatı için gerekli olan hassasiyete sahip ve kendini bütünüyle bu mesleğin zorlu çalışmasına adayan biri”. Manzara ve natürmort çalışmalarıyla da dikkat çeken Bozcalı, daha çok portreleriyle hatırlanmaktadır.

CHP ve Halkevleri 1938-1943 arası dönemde Anadolu'yu resmetmek için bazı sanatçıları görevlendirmiştir. Bozcalı da bu sanatçılardan biridir ve Yurt Gezilerine katılmıştır. Bu proje kapsamında onun görev yeri Zonguldak olmuştur. Sanatçı 1939 yılında burada modernleşme ile birlikte başlayan yeni bir kültürel kimlik yaratma sürecini resmetmek için mevcut fabrikalara yoğunlaşmış ve şehirdeki endüstriyel gelişimi ayrıntılarıyla aktarmıştır. 1946 yılında TEKEL, İnhisar İdaresi ve Yapı Kredi gibi çok önemli kuruluşların çizimlerini yapmıştır. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde reklamcılık ve yayıncılık gibi alanlarda gelişim gösteren görsel anlatım ekolüne önemli faydaları olan bir sanatçıdır. 1953 yılından başlayarak *Milliyet*, *Yeni Sabah*, *Hergün*, *Havadis*, *Cumhuriyet* ve *Tercüman* gibi gazetelerde ressamlık yapmıştır. Sanatçımız ayrıca Reşad Ekrem Koç tarafından oluşturulan İstanbul Ansiklopedisi'nin de ressamlığını yapmış olmakla beraber Nezihe Araz, Cahit Uçuk ve Refii Cevad Ulunay gibi yazarların eserleri için illüstrasyonlar yapmıştır.

(<http://saltonline.org/tr/1256/>)

Resim 40. Sabiha Bozcalı'nın otoportresi Tlabar Ailesi'nin izniyle

Kaynak: <https://saltonline.org/tr/1256/ressam-sabiha-rustu-bozcali>

Resim 41. Sabiha Rüştü Bozcalı'nın Türkiye'nin İlk Kadın İllüstratörü

Kaynak: <https://onedio.com/haber/sabiha-rustu-bozcali-682668>

Resim 42. Sabiha Bozcalı - Begonyalar

Kaynak: <http://bantmag.com/sabiha-bozcalinin-resim-ve-illustrasyonlari-ile-gecmise-yolculuk-mumkun/>

Sabiha Bozcalı, otopotrelerinde güçlü desen (Resim 40) illüstrasyon çalışmalarında (Resim 41) ve natürmort çalışmasındaki kompozisyonlarında (Resim 42) çok yönlü sanat kimliğini görebiliyoruz.

5.16. Aliye Berger (1903-1974)

1903 yılında dünyaya gelen Aliye Berger, o dönemde İstanbul' da bulunan soylu ailelerden Şakir Paşa'nın kızıdır. Halikarnas Balıkcısı olarak da bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın ve Fahrelnisa Zeid' in kardeşidir.

Küçük yaşlardan itibaren kemana ilgi duymuş ve musikiyle uğraşmıştır. Ressam olan ağabeyinin de etkisiyle daha sonra resim alanına yönelmiştir. Kendisinin bir tablosu düzenlenen bir yarışmada birincilik ödülü almıştır. Aldığı bu birincilik ödülü sayesinde üne kavuşmuştur. Sanatçımız dışavurumcu nitelikte olan oyma baskıları ile dikkat çekmektedir. 1954 yılında Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Derneği tarafından bir yarışma düzenlenmiş ve sanatçımız bu yarışmada yapmış olduğu "Güneş" adlı kompozisyonu ile birincilik, 1955 yılında da Tahran Bienalinde ikincilik ödülü almıştır. 1951-1954 arası dönemde oyma baskı tekniğini yaymak için, İstanbul manzaraları ve tebrik kartları üretmiştir.

Gravür ve grafik sanatçısı olan Aliye Berger, bunun yanında Türkiye'nin ilk oyma ve kazıma sanatçıları arasındadır. Sanatçımızın ailesi tarafından Alyoşa' da denilen ve hayatını kaleme aldığı biyografi alanında bir eseri vardır. Sadece desen, yağlıboya değil; oyma baskı tekniğinde olan siyah ve beyazın ara tonlarında olan yapıtları mevcuttur ve genelde farklı kağıtlar üzerine resimler yapmıştır. Kimi zaman fantastik ve kimi zamanda gerçekçi olan eserlerinde kendine has lirizm ve dışavurumculuk dikkat çekmektedir.

Sanatçımız o dönemde sarayda genellikle soylu ailelerin çocukları ile saraydaki müzikseverlere özel dersler veren Macar Berger ile evlenmiştir. Hayatının büyük kısmını Büyükkada' da babasının adını taşıyan bir köşkte geçirmiştir. Hayatının son dönemlerini ise, Nerimanlı Yurdun' da olan dairede geçirmiştir. Ayrıca bu dairenin kapısına plaketi konulmuştur. Sanatçımız, 1974 yılında aramızdan ayrılmıştır.

(<http://www.huseyinozgenel.com/index.php/2016/01/20/aliye-berger-1903-1974/>)

Resim 43. Aliye Berger, Güneşin Doğuşu

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/aliye-berger-eserleri-ve-hayati/>

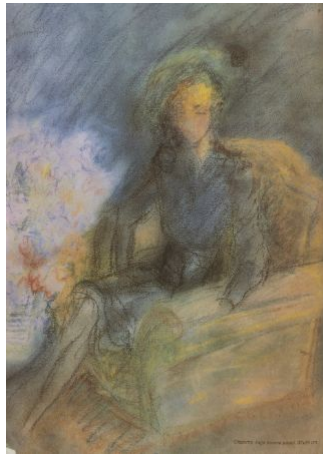
Resim 44. Aliye Berger (1903-1974) Davulcu

Bu eseri, İş ve İstihsal Birincilik Ödülü almıştır ve ilk yaptığı yağlıboya tablosudur.

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/aliye-berger-eserleri-ve-hayati/>

Resim 45. Aliye Berger, Otopotre

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/aliye-berger-eserleri-ve-hayati/>

Sanatçı eserlerinde renkçi, soyut dışa vurumcu olarak çalışmayı benimsemiş. Farklı tekniklerde olan çalışmalarında figürler belli belirsiz, hayatın içinde dans edergibi izleyicinin hayal dünyasına bırakmış (Resim 43-44-45).

5.17. Hale Asaf (1905-1938)

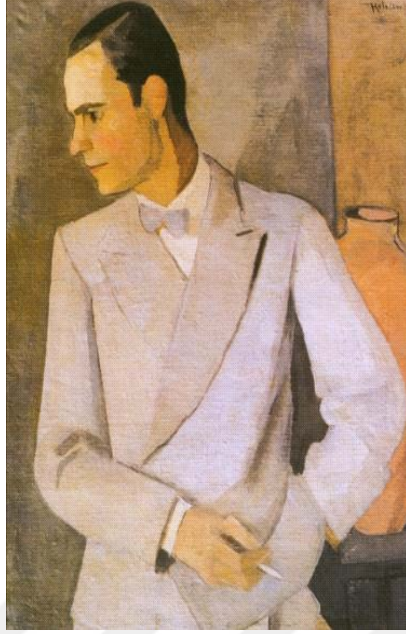
Hale Asaf, 1905 yılında soylu bir ailenin kızı olarak İstanbul’ da dünyaya gelmiştir. Anne ve babası arasında şiddetli bir geçimsizlik durumu söz konusuydu ve bu durum karşısında 16 yaşında Almanya’ ya gönderilmiştir. Daha sonrasında ise annesi İsviçre’ de verem yüzünden vefat etmiş ve o da İsviçre’ de hayatını sürdürmüştür. Sonrasında Türkiye’ ye dönüş yapmış ve burada da İstanbul Güzel sanatlar Akademisi’ nde eğitim hayatına devam etmiştir. Erken yaşta hayata gözlerini yummuştur ve bu sürede ortaya koyduğu eserlerinin çoğu Fransa’ da bulunmaktadır. Eserlerinde genellikle Matisse görüş hakimdir. Tıpkı Matisse'deki gibi Hale Asaf’ ın eserlerinde şematik, biçimleri fazla belirlenmeyen, kroki niteliğinde bir desen, boya katları arasında sızan çizgileri örten parlak, az karışımli renkler mevcuttur. Ayrıca sanatçımız Paris’ te bulunan Jeune Europe Galerisinde bir süre çalışmıştır. Cumhuriyet Dönemi’ nin ilk sanatçı topluluğu niteliğinde olan Müstakil Ressam ve Heykeltıraşlar Birliği’ nin kurucularından olup bu manada bu oluşumda tek kadın üyedir.

1927 yılında yaptığı. Bu portrede (Resim.46) Cezannevari bir resim üslubu göze çarpmaktadır.

Bu portre incelendiğinde arkada vazoda harici hiçbir şeyin olmadığı görülmektedir. İsmail Hakkı Orgay’ın bir eli cebinde ve bir elinde sigara bulunmakta olup, sigarayı tuttuğu elinin vücuduyla birlikte tam tersi yöne bakmaktadır. Saçları ise muntazam bir şekilde taranmış olup oldukça şık bir bey vardır. Ayrıca dikkat edilirse İsmail Hakkı’nın yanağında bir pembelik bulunmakla birlikte çok belli olmasa yüzünde bir tebessüm görülmektedir. Bu durum Hale Asaf’ın ona ne kadar büyük bir mutlulukla bağlandığının yansımasıdır.

(<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/hale-asaf>)

Resim 46. Hale Asaf'ın İsmail Hakkı Oygur Portresi

Kaynak: <https://forum.meleklermekani.com/threads/hale-asaf-resimleri.144994/>

Resim 47. Hale Asaf (1905-1938) “Otoportre” Tuval üzerine yağlıboya imzalı. 1931 tarihli. 70x50 cm

Kaynak: <https://www.dr.com.tr/Kitap/Hale-Asaf-Turk-Resim-Sanatinda-Bir-Donum-Noktasi/Sanat-Tasarim/Resim-Plastik-Sanatlari/urunno=0001237241002>

Resim 48. Hale Asaf (1905-1938) Otoportre Tual üzerine yağlıboya İmzalı

Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>

Hale Asaf'da Matisse'de olduğu gibi desenlerinde şematik, biçimleri fazla belirlenemeyen, kroki, niteliğinde, boyanın kullanımı Fransa'da eğitiminde Matisse'den etkilenmesinin izlerini taşımaktadır (Resim 46-47-48).

5.18. Sabiha Bengütaş (1905 - 1992)

1920 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin resim bölümüne başlayan Sabiha Ziya, Öğrenciliği sırasında kopya olarak yaptığı antik bir büstü görerek onu cesaretlendiren heykel atölye hocası İhsan Bey'in etkisi ile bölüm değiştirip heykel atölyesine geçer. Dört öğrenci olan atölyenin tek kız öğrenci olarak eğitim gören Türkiye'nin ilk kadın heykeltıraşdır.

Sanayi-i Nefise Mektebi'ndeki eğitimini tamamladığında Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nde Prof. Luppi atölyesinde çalışmaya başlar. 1925 yılında Türkiye'ye dönerek Güzel Sanatlar Birliği'nin düzenlediği geleneksel İstanbul Galatasaray Lisesi ve Ankara'da sergilere ve Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği'nin sergilerine aralıksız katılır.

İstanbul Taksim Meydanı'na Atatürk Anıtı'nı yapan İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica ile İtalya'ya giderek bir buçuk yıl asistanlığını yaparak onun atölyesinde çalışmıştır. Şair Abdülhak Hamit'in torunu olan Büyükelçi Şakir Emin Bengütaş ile 1933 yılında evlenmiş eşinin diplomatik görevi edeni ile gittikleri farklı Avrupa

ülkelerinde de çalışmalarını sürdürmüştür. Bengütaş'ın Çankaya Atatürk Heykeli'ni ve Mudanya İnönü Heykeli'ni de yaptığı bilinmektedir.

(http://sergirehberi.com/artist_detay.aspx?a_id=245&q=Sabiha-Ziya-Bengutas)

Resim 49. Sabiha Bengütaş Atatürk heykeli (Çankaya Köşkü'nün bahçesinde), Ankara

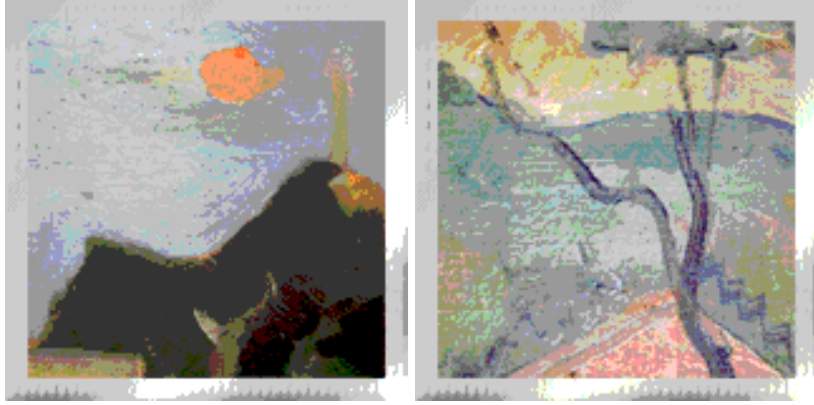
Kaynak: <https://listelist.com/sabiha-bengutas-kimdir/>

Resim 50. Sabiha Bengütaş İsmet İnönü atölyesi ziyareti Atatürk ve İsmet İnönü heykelleri

Kaynak: <https://listelist.com/sabiha-bengutas-kimdir/>

Resim 51. Sabiha Bengütaş peysaj tüyb

Kaynak: <http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-tablolari.html>

Ortaya koyduğu tabloları genellikle heykel ve büst çalışmalarında dinlenmek için verdiği aralarda yapan sanatçımızın heykel ve büstlerindeki güçlü anatomik yapı gibi resimlerinde de kompozisyon, renk bilgisinde de güçlü akademik bilgiyi görüyoruz (Resim 49-50-51).

5.19. Maide Arel (1907-1997)

Güzel Sanatlar Akademisi'nde Nazmi Ziya ve Hikmet Onat ın atölyelerinde başladığı sanat öğrenimini Paris'te Andrö Lhote atölyesinde sürdürdü. İlk kişisel sergisini 1951'de İstanbul'da açmıştır.

Ülkemizde kadın sanatçılar arasında hareket noktası kübizm olan ve geometrik manada soyutlamalar getiren Maide Arel, kübist tarzıyla oluşturduğu figürleri kendi içinde geometrik biçimlere bölmek suretiyle renklere de bölerek uygulamıştır. Ayrıca eserlerinde bol bol yöresel motifleri kullanmıştır.

(<https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/maide-arel-hayati-ve-eserleri/>)

Resim 52. Maide Arel, Bağ Dönüşü

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 53. Kadın, Maide Arel

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 54. Maide Arel, Portre

Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/maide-arel-hayati-ve-eserleri/>

Maide Arel, çalışmalarında pastel renkler ve geometrik Kübist çalışmalar yapmıştır görüyoruz. Zaman zaman siyah kalın kontörlerinde görüldüğü eserlerinde Cezanne ve Kübizmin akımdan etkileri görülüyor (Resim 52-53-54).

5.20. Bedia Güleryüz (1908 - 1991)

İzlenimci anlayışla eserler veren Bedia Güleryüz, ilk olarak Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenime başlamış olup, daha sonra Berlin Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitimini sürdürmüş ve bir süre New York' ta çalışmıştır.

Bedia Güleryüz gerek Cumhuriyet öncesi ve gerekse de Cumhuriyet dönemi sanatçılarından biri olup ayan bir ailenin kızı olarak 28 Eylül 1903 tarihinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Hat sanatı geleneğine oldukça bağlı olan bir aileden gelmektedir. Soyadı kanunu ile Güleryüz soyadını almışlardır.

(http://www.guleryuzler.com/bedia_1.html)

Resim 55. Bedia Gülyüz, Göksu'dan 60x50 cm

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 56. Bedia Gülyüz, 64x68, tüyb

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 57. Bedia Güteryüz desenleri

Kaynak: http://www.guleryuzler.com/bedia_2.html

İzlenimci temalara bağlı boyaması ile dikkat çeken sağlam, yapısallık, dingin, ekonomik, palet ve olgun pentür dili ile şiirselliğin yadsınamayacak varlığı bir akademi öğrencisinden çok, ilerideki sanatçı kişiliği vurgulamaktadır. Sanatçımız Cezanne'a duymuş olduğu saygı çerçevesinde izlenimci resmin ihtiyaçlarından bir olan açık havada, yerinde kayıtlar hiçbir zaman vazgeçmediği bir çalışma sistemi oldu (Resim 55). Desenlerinde de bu etki görülüyor (Resim 56-57).

5.21. Füriya Koral (1910-1997)

Füriya Koral, ülkemizde ilk kadın seramikçi ve modern ve çağdaş manada seramiğin öncüsü olup, 1910' da İstanbul' da doğmuştur. 1927' de Nötre Dame De Sion Fransız Lisesi' ni bitirmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Felsefe Bölümü'ne bir süre eğitim görmüştür. Füriye Koral' ın seramik sanatına ilgi duymasına sebep olan şey ise; sağlık problemleri nedeniyle 1947 yılında İsviçre' ye gitmesidir. Sanatçımız İsviçre ve Paris' te resim, heykel ve seramik sanatına dair çalışmalarda bulunmuştur.

Ünlü sanatçı Serre' nin atölyesini kullanarak Lozan ve Paris' te çalışmalar ortaya koymuştur. J. Lassaigne ve Estiene' a oldukça hayran olan sanatçımız, 1951 yılının Haziran ayında Paris M.A.I. Galerisi'nde, Kasım ayında da Maya Galerisi'nde ilk sergilerini açmıştır. Daha sonra ülkeye dönen sanatçı İstanbul' da kendi seramik atölyesini kurmuştur. Eserlerindeki en göze çarpan özelliği ise seramiğin ana malzemesini meydana getiren kili, kendine has yorumunu aktarmada bir araç olarak aktarmasıdır. Onun bu tekniğini 1950' li dönemlere kadar Avrupa' da bile kullanılan

yoktur. Bu manada çağdaşlık açısından bakıldığında çağının ötesindedir ve öncü olmuştur. Bunun yanında Avrupa standartlarında donanıma sahip atölyesinde Alev Ebüzziya, Birgül Başarır, Binay Kaya, Tüzüm Kızılcam gibi sanatçıları yetiştirmiştir. Seramik alanında vermiş olduğu eserlerle bu alandaki sanatımızı dünyaya tanıtan Füreyya Koral, bunun yanında çini sanatını da ele alarak ona çağdaş bir nitelik kazandırmıştır.

Sanatçımızın Ankara’ da büyük bir otel için yapmış olduğu bir pano mevcuttur. Daha çok şömine, pano üstüne çalışmalar yapmıştır. 1951 yılından bugüne kadar gerek yurtiçi ve gerekse de yurtdışında toplamda 32 sergi açmıştır. Buna ek olarak sanatçımızın eserleri Fransa, Meksika, Çek Cumhuriyeti, Amerika gibi ülkelerin yanı sıra ülkemizde de açılan çeşitli galerilerde sergilenmiş olup gerek ulusal ve gerekse de uluslararası birçok platformda ödüller almıştır. Koral, 26 Ağustos 1997 tarihinde İstanbul’ da hayata gözlerini yummuştur.

Füreyya Koral’ ın seramik panoları, üç boyutlu yapıtları, vazo, tabak gibi günlük hayatta kullanılan eserleri, soyutluktan sürrealist ligine doğru akan ve günlük yaşamda sıkça kullanılan ürünlerdir. Çinicilik alanında verdiği eserlerinde Doğu ve Batı sanatını üstün bilgisini ve muazzam işçiliğini kullanarak oldukça başarılı bir şekilde birleştirmiştir.

(<https://eksisozluk.com/fureya-koral--165907>)

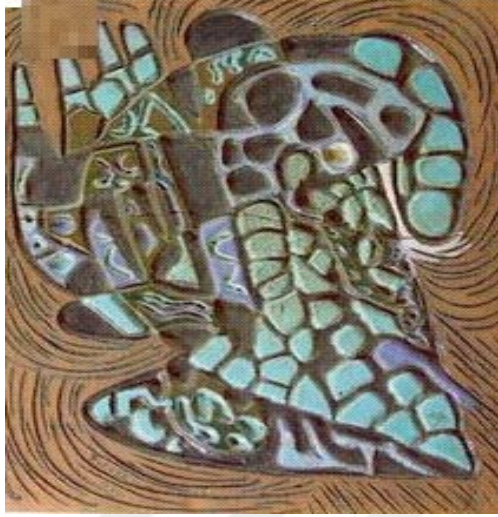
Resim 58. Füreyya Koral, "Yürüyen İnsanlar"

Kaynak: <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2713>

Yukarıdaki eserinde sanatçının heykelciklerine dikkat edilirse delikler açmış ve kişiliğini yitirmiş insanları tasvir etmiştir.

Resim 59. Füreya Koral Seramik pano - 1954 tarihli, 49 x 40 cm.Eski Füreya Koral koleksiyonu

Kaynak: <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2713>

Resim 60. Füreya Koral'ın Divan Pastanesi Duvar Panosu

Kaynak: <https://www.istekadinlar.com/kultur/kale-grubu-fureya-koral-in-en-genis-retrospektif-sergisini-sanatseverlerle-h1704.html>

Füreya Koral, Büyük seramik panoları ve seramik heykeltikileri ile çok sayıda kalıcı eser bırakmıştır. Seramik çalışmalarında hayal gücünün enginliği ve heykellerinde soyutlamalar ile sürrealist akımın etkisini görülmüyor (Resim 59-60).

5.22. Eren Eyüboğlu (1911-1975)

Kendisi gibi resim sanatçısı olan Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun eşidir. Bedri Rahmi Eyüpoğlu ile 1936 yılında Paris' te tanışıp evlenmiş ve daha sonra da İstanbul'

a yerleşmiştir. Her iki sanatçı da ülkenin neredeyse her yerini dolaşarak Anadolu insanının hayat tarzını yansıtan türde eserler vermişlerdir. Bu eserlerde folklorik özellikler dikkat çekicidir ve bu özellikleri plastik öğelerle birleştirerek eserlerine yansıtmıştır. Sanatçımız topluluğun etkinliklerinde önemli roller üstlenmiş olup, verdiği eserlerde soyutlamacı ve dışavurumcu bir hava hakimdir. Bu havayı Anadolu insanının hayatına dönük bir biçimde ele almıştır ve eserlerine yansıtmıştır. Bedri Rahmi onun doğuştan ressam olduğunu ifade etmişti. 81 yıllık yaşamının büyük bir bölümünü Anadolu'ya ayıran sanatçımız, eserlerinde Anadolu motifleri ile kadınlarını ele almıştır.

Daha önce de belirtildiği üzere eserlerinde Anadolu insanının yaşantısını ele alan sanatçımız folklorik özellikleri plastik değerler ile bütünleştirmiş ve süslemecilikten kaçınmıştır. Yaş Güzel Sanatlar Akademisinin'de sonra Paris'e, Julien Akademisi'ne gitmiş, oradan sonra da André Lhote ile dört yıl çalışmıştır. Manet ve Cézanne'dan etkilenmiştir. Ayrıca sanatçımız yalnızca resim alanında değil mozaik alanında da eserler vermiştir.

(<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=5090>)

Resim 61. Eren Eyüboğlu, Bursalı Gelin

Kaynak: <https://resimbiterken.wordpress.com/2014/04/01/eren-eyuboglunun-bursali-gelin-eseri/>

Bursa'da folklorik gelin figürünün ağırlıklı rengi kırmızı, işlemeli parçaları ince detaylardan oluşur. Resimdeki genç kızın üzerindeki yeşil renkli üç etek, altın sarı simlerle işlenmiştir. Geleneksel olarak içlikli şalvar giyen gelin kızlar, beline gümüş kemer veyahut şal kuşak takarlar gelin kızlar. Resimdeki gelinin kuşağı da kemeri de görünmeyen gelinin rahat etmesi için geniş tutulan kırmızı renkli şalvarıyla uyumlu Bursalı Gelin'in başında kırmızı hotoz bulunuyor (Resim 61).

Bursalı Gelin, yöresel kıyafetleri içinde çok da mutlu görünmüyor. Sağ dirseğinden destek alarak ellerini çaresizliği ifade eden bir biçimde birleştirmiş. Bir koltuk ya da sedir tarzı bir yerde oturmuştur. Solunda bir testi duruyor. Uzun yüzü, çatık kaşları ile sabit bir şekilde duran genç kız, Modigliani'nin Eren üzerindeki etkisini görülmekte.

Resim 62. Eren Eyüboğlu, karton üzeri yağlıboya 70 x 49 İmzalı

Kaynak: <http://www.anarakultursanat.com/eren-eyuboglu-yasami-ve-isleri>

Resim 63. Eren Eyüboğlu, ahşap üzeri yağlıboya 48 x 63 İmzalı

Kaynak: <https://www.artamonline.com/271-muzayede-cagdas-sanat-eserleri/5751-eren-eyuboglu-1907-1988-portre>

Eren Eyüboğlu eşi Bedri Rahmi Eyüboğlu ile Anadolu gezilerinde gözlemleri çalışmalarında Anadolu kadınları temasını çalışırken yöresel motiflerini etkilediği görülür. Ayrıca izimlerdeki kadın portrelerinin boynu bükük hüznü kadın yüzlerinde Modigliani'nin izleri görünüyor (Resim 62-63).

5.23. Fürumet Tektaş (1912-1961)

Fürumet Tektaş'ın 6 yaşındayken müzik, 7 yaşındayken de resim eğitimi almaya başladığını biliyoruz. Biyografisine baktığımızda, 1919 yılında 7 yaşında iken ailesinin İstanbul'da olduğunu, 1921 yılında ise Ankara'ya taşındıklarını görüyoruz. Tektaş'ın ilk resim derslerini kimden aldığına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Roma Büyükelçiliği'ne atanan babası Suat Davaz ile giden sanatçı, bir Fransız Akademisi olan Villa Medicis'de ve Via Margut'taki İngiliz Akademisi'nde eğitim görüyor. O zamanlarda çizdiği desen defterlerine bakıldığında başarılı akademik bir eğitim aldığını görüyoruz. Taha Toros, anılarında Davaz ailesinin Roma'da bulunduğu yıllarda Mihri (Müşfik) Hanım'ın da orada olduğunu, Suat Davaz ve eşinin portrelerini yaptığını ve Davaz ailesi ile yakın dost olduklarını belirtiyor. Bu yakınlık Fürumet Tektaş'ın Mihri Hanım'ın sanatından etkilenmesine de neden oluyor. Portreciliği tercih etmesinde de etkisi olabilir.

Suat Davaz'ın1932–39 yılları arasında Paris Büyükelçiliği'ne atanınca. Fürumet Tektaş da, resim eğitimi için André Lhote Akademisi'ne başlıyor. Daha sonra ikinci akademi de, André Lhote'un, 1922 yılında yine Montparnasse'da Odessa Sokağı'nda kurmuş olduğu özel akademisinde o döneme ait desen defterlerinde akademik tabir edilen etütler görülüyor. Avrupa resminin çeşitli dönemlerinden kopyalar yapsa da bireysel çalışmalarında özellikle Lhote'un Geç Kübizm anlayışından yararlandığını görüyoruz.

(<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>)

Resim 64. Fürumet Tektaş, Portre

Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 65. Fürumet Tektaş, Portre

Kaynak: <http://www.gundemdehaber.com/haberler/1290-tarihe-iz-birakmis-kadin-ressamlar>

Resim 66. Fürumet Tektaş, Portre

Kaynak: <http://www.gundemdehaber.com/haberler/1290-tarihe-iz-birakmis-kadin-ressamlar>

Fürümet Tektaş, kübizm etkisinde çalışmalarında zaman zaman dışa vurumcu canlı renkleri kullanırken, çoğu zaman pastel renklerle çalışmıştır. Zıt renkleri de ustalıkla ahenk ile kullanan sanatçı ağırlıklı portre çalışmaları yapmıştır. Portrelerinde yüz zaman zaman sadece leke olarak vardır. Göz burun dudak gibi uzuvlar sılık flü veya hiç yoktur. Sanatçı portrelerinde bile arka fonda kullandığı renk, hareket, doku motifleri ile zenginlik katmıştır (Resim 64-65-66).

5.24. Mari Gerekmezyan (1913 - 1946)

Kayseri Talas doğumlu olan ve ilk Ermeni kadın heykeltıraş unvanına sahip Mari Gerekmezyan, İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümünü okurken Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümüne misafir öğrenci olarak katılmıştır.

Akademide asistan olarak görev yapmış olup daha sonra bu dönemlerde Bedri Rahmi Eyüpoğlu ile tanışmıştır. 1940'lı yılların başında Bedri Rahmi Eyüpoğlu da Güzel Sanatlar Lisesinde görev yapmaktaydı. Mari Gerekmezyan o dönemde bu okula misafir öğrenci olarak gelmiştir ve Bedri Rahmi ile tanışmıştır.

Bu ikili arasında daha sonra bir yasak aşk başlamış olup, bu yasak aşk neticesinde Mari Bedri Rahmi için onun büstünü yapar, Bedri Rahmi ise ona portreler çizip şiirler yazar.

(<https://serkanhizli.wordpress.com/tag/mari-gerekmezyan/>)

Resim 67. Mari Gerekmezyan ve Bedri Rahmi Eyüboğlu Portresi

Kaynat: <https://ekmekvegul.net/kultur-sanat/mari-gerekmezyan-sadece-karadut-degil>

Karadutum

Karadutum şiiri Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun en ünlü şiirlerinden biri olup, sanılanın aksine eşi için değil Mari için yazılmıştır;

Sanatçıların birbiri için meydana getirdiği sanay eserleri ile sonradan ortaya çıkan mektuplar ile bu aşk ölümsüzleşmiştir. Ancak kısa süren bir aşktır. Çünkü Mar iverek hastalığına yakalanmıştır ve tedavi olacak parası da bulunmamaktadır.

Bunun yanında Mari, Ermeni olması, yaşadığı yasak aşktan dolayı ailesi, sanat çevresi ve toplum tarafından hor görülmüş ve dışlanmıştır.

Bedri Rahmi yasak aşkı Meri nin tedavi olması için elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bu manada paha biçilemez tablolarını çok cüzzî rakamlara satmış ve Meri'nin ilaç masraflarını karşılamıştır. Fakat meri tüm bu çabalara rağmen henüz 34 yaşındayken hayata gözlerini yummuştur. Onun akademideki hocalarında olan Rudof Belling onun ne kadar yetenekli olduğundan bahsetmiştir ve birçok sergide ödül almıştır. Gerekmezyan'ın eserleri o dönemdekilerden farklı ve ifade yönünden oldukça güçlüdür. Verdiği bu başarılı eserlerin bazıları bozulmuş olup, kayıtlı olanlar ise İstanbul ve Ankara'daki heykelmüzesinde saklanmaktadır.

Resim 68. Mari Gerekmezyan, Resim Heykel Müzesi

Kaynak: <https://ekmekvegul.net/kultur-sanat/mari-gerekmezyan-sadece-karadut-degil>

Resim 69. Mari Gerekmezyan, Bedri rami Eyüboğlu'nun Büstü

Kaynak: <https://ekmekvegul.net/kultur-sanat/mari-gerekmezyan-sadece-karadut-degil>

Resim 70. Mari Gerekmezyan, Bedri rami Eyüboğlu'nun Büstü

Kaynak: <https://ekmekvegul.net/kultur-sanat/marigerekmezyan-sadece-karadut-degil>

Mari Gerekmezyan, büst çalışmalarında sağlam bir desene sahip olduğu görölür (Resim 68–69-70).

Bedri rahminin portrelerinde karakteri yansıtan çalışmalarında kilin rahat kendine has içten samimi ressamın fırça darbeleri gibi rahat kullanımını görölüyor.

5.25. Nermin Faruki (1914 - 2001)

Türkiye' nin ilk parfümeri fabrikatörü olan Mısırlı Ahmed Faruki' nin kızı olan Nermin Faruki' nin birçok ilki başarmasının ardında babasının rolü büyüktür. Çok küçük yaşlarda Fransızca, Almanca, İngilizce eğitimi almış olup, ailesi onda sanat bilincini uyandırmaya çalışmıştır. Ailesinin tüm bu çabalarına kayıtsız kalmayan Nermin Faruki' nin sağladığı başarılar şunlardır; Türkiye' de ilk heykel sergisini açma, ilk bronz heykelini yapma, ilk kez Latin harfleriyle Türkçe' yi yazma, ilk cankurtaranlığın yanında dansa olan tutkusu ve Atatürk' ün dansa kaldırdığı ilk bayanlardan biri olmasıdır.

Kozmetik dehası babası Paris'e her gittiğinde kendisine oyuncak niyetine plastelin getirmiş ki ısıyla gevşeyip sonra sertleşen bu maddeyi yoğurup biçimlendiresin, eli heykele yatkınlaşsın diye. Nermin Faruki, Cumhuriyet'in ilk kuşağını oluşturan sanatçılar arasındadır. İlk olarak İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümünde eğitim görmüş ve daha sonra da eğitimine Berlin Güzel Sanatlar Akademisi' nde sürdürmüştür. Bir yandan da resim sanatıyla da ilgilenip bu alanda çalışmalar yapan Faruki' nin heykel alanında yaptığı eserlerde ilk başta Alman ekolünden etkilenerek planların ışıkla vurgulandığı anlayışla büstler yapmıştır. Daha sonraki eserlerinde ise formlar yerleştirmiştir.

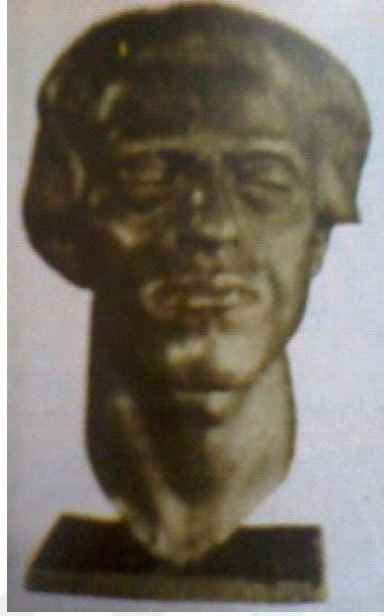
(<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>)

Resim 71. NerminFaruki, nü 30 cm. X 40 cm. tüyb

Kaynak: <http://www.tabloal.com/nermin-faruki-pmk188>

Resim 72. NerminFaruki, Hadi Bara'nın Büstü

Kaynak: <https://www.sohbetche.net/ali-hadi-bara-kimdir.html>

Resim 73. NerminFaruki, Mavi yalnızlık 20 cm. X 27 cm, tüyb

Kaynak: <http://www.tabloal.com/nermin-faruki-pmk188>

Nermin Faruki, ilgi alanları heykel, resim ve dans gibi birçok dalda eğitim alan sanatçı Fransızca, Almanca, İngilizce dili yanında ilk Latin harfi kullanması ve ilk heykel sergisi açma gibi özellikleri olan sanatçı Atatürk ile dans yapma şansını de yakalamış ender kadın sanatçıdır. Heykellerinde sağlam anatomi (Resim 71-72), resimlerinde güçlü desen, kompozisyon ve renk kullanımı başarılı kadın sanatçılar arasında ölümsüzleştirmişti (Resim 73).

5.26. Şükriye Dikmen (1918-2000)

Tek figürlü ve genç kız portrecisi olarak da hafızalara kazınan, Cumhuriyet Dönemi kuşağı sanatçılarından olan Şükriye Dikmen, 1918 yılında İstanbul’ da dünyaya gelmiştir. 1948’ de Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’ni bitirip Paris’ e gitmiştir. 1953 yılında Paris’ te ilk sergisini açmıştır. Bu onun adına dikkat çekici bir gelişmedir. Ecole du Louvre’un sanat tarihi bölümünü bitirdi ve Fernand Léger'nin atölyesinde ve Academie Ranson'da Sergier ve Roger Chastel ile birlikte çalışma fırsatı bulmuştur.

Nurullah Berk’ ten etkilenmiştir fakat onun tarzına sıkı sıkıya bağlı değildir. Kendine has bir tarz ile yaptığı resimleri her daim süse ve ustalık oyunlarına başvurmadan yapmış, resimlerine bakan kişilerin mutlu olmalarını istemiştir.

(<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>)

Resim 74. Şükriye Dikmen, Ülker Gökberk Portresi

Kaynak:<http://www.beyazart.com/sanatci/%C5%9E%C3%BCkriye-Dikmen>

Resim 75. Şükriye Dikmen, kadın portresi

Kaynak: <http://www.beyazart.com/sanatci/%C5%9E%C3%BCKriye-Dikmen>

Resim 76. Şükriye Dikmen, Portre

Kaynak: <http://www.beyazart.com/sanatci/%C5%9E%C3%BCKriye-Dikmen>

Şükriye Dikmen, Tek figürlü kadın ve genç kız portrecisi olarak tanınır. Çalışmalarında hayal ürünü, renkli, fantastik portrelerdir. Serbest, renk ve desen

kaygısı olmadan içinden geldiğince portrelerinde düz renkler ağırlıklı kullanmakta, yeşil saç, limon sarısı bir sürat onun çalışmalarının özelliğidir (Resim 74-75-76).

5.27. Leyla Gamsız Sarptürk (1920 - 2010)

1920 yılında İstanbul’ da doğan sanatçı, ressamımız, 1947 yılında Güzel Sanatlar Akademisini bitirip, 1952’ de Paris’te Andre Lhote ve Fernand Leger atölyelerinde çalışmıştır. Ayrıca Eşref Ünen’ in öğrencisidir.

Eserlerinde soyuta yönelik bir figürçülük anlayışı ile birlikte renkçi bir duyarlılığa sahiptir.

Yaptığı sanatın yaşamı kadar önemli olduğunu vurgulayan sanatçımız, eserleriyle yaşamının bir bütünlük içerisinde olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca peyzajlarında ve natürmortlarında ölçülü bir deformasyon ile yalınlaştırılmış bir biçim anlayışına dikkat ettiğinin de altını çizmiştir.

Ali Alpaslan, "Leyla Gamsız", Gösteri Dergisi, Ocak 1988

(<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/leyla-gamsiz-sarpturk>)

Resim 77. Leyla Gamsız Sarptürk, Otoportre

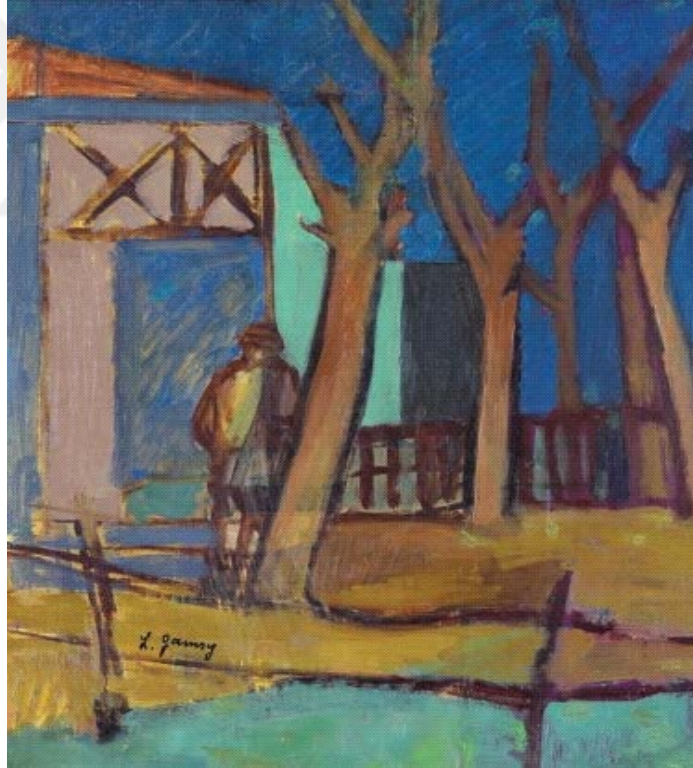
Kaynak: <http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>

Resim 78. Leylâ Gamsız Sarptürk, Köylü Kadınlar 58x48 cm

Kaynak: <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/leyla-gamsiz-sarpturk>

Resim 79. Leylâ Gamsız Sarptürk, Peyzaj (54 x 45 cm) Ahşap Üzeri Yağlıboya

Kaynak: <http://www.gundemdehaber.com/haberler/1290/tarihe-iz-birakmis-kadin-ressamlar>

Leylâ Gamsız Sarptürk, portreleri kadar hayatın içinden karelere de çalışmalarında yer vermiştir. Papatyalar içinde oto potresi (Resim 77) ve köylü kadınları eserinde serbest korkusuz renk ve desen kullanımı dikkati çekiyor. Köylü

kadınları eserinde matiss etkisi hissedilirken (Resim 78) peyzajında kullandığı renkler kadar kompozisyonda ki dikey ağaçların sertliğini yatay çitlerle kesmesi ustalığının göstergesidir (Resim 79).

5.28. Jale Yasan (1921-1994)

Türk Resminin 100 büyük ustası içinde yer alan sanatçı, 1959 – 1967 yılları arasında her yıl İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde birinci olan öğrencilere ‘‘ Jale Yasan sanat ödülleri ‘‘ vererek, sanatı ve sanatçıları ne çok sevdiğini ve desteklediğini gösterdi.

Sanatçılığı ve sosyal kimliği ile Türk resmine çok büyük katkıları olan değerli ressam vefatından sonrada arkasında bıraktığı değerler bugün halen gündeme gelmekte, gelecek nesillere aktarılmaktadır.

(<https://www.nds.k12.tr/Jale-Yasan-Ressam>)

Resim 80. Jale Yasan. Halı Dokuyan Kızlar. Tual üzeri yağlı boya

Kaynak: <https://www.artamonline.com/253-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/10086-jale-yasan-1921-1994-hali-dokuyan-kizlar>

Resim 81. Jale Yasan. Krizantemler. Duralit üzerine yağlıboya

Kaynak: http://www.antikavesanat.com/index.php?Page=Auction&ID=1281&auction_id=0&lno=46

Resim 82. Jale Yasan. Halı Dokuyan Kızlar. Tual üzeri yağlı boya

Kaynak: <https://www.artamonline.com/253-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/10087-jale-yasan-1921-1994-balo>

Fransız ressamlarından van Gogh, Monnet, Bonnard, Duffy, chagall gibi isimlere olan hayranlığı bilinmekedir. Eserlerinde renkleri canlı, temiz saf hali ile kullanır. Yöresel motifleri sevdiği kadar özgün natürmort çalışmalarını da çalışmalarına konu edinir (Resim 80-81-82).

5.29. Leman Tantuğ (1926 -)

Erzurum doğumlu olan sanatçı, önceleri insan ağırlıklı, pastel renklerle ve figuratif yolda oluşturulmuş eserler vermekle birlikte, ilerleyen dönemde naif espiyeye yönelmiş, hatta 1979 senesinde venezuela 'da katıldığı ve birincilik ödülü kazandığı bir sergi (uluslararası naif sanatçılar sergisi) sonrası eseri ülkenin ve dünyanın o zaman için tek naif ressamlar müzesine alınmak istenmiştir.

Devlet yolu ile üç Türk ressamın katıldığı bu uluslararası sergi neticesinde, Leman Tantuğ 'un eserinin naif ressamlar müzesine alınmasına Türk bürokrasisi izin vermemiştir her nedense! 1980 senesinde gene devlet eli ile katıldığı balkan ülkeleri arasında düzenlenmiş bir organizasyonda yağlı boya eseri ile büyük ödülü kazanmıştır. Ödül kazanan eser Bükreş ulusal müzesi 'ne alınmak istenmiş, ancak Türk bürokrasisi gene engel olmuştur buna.

Leman Tantuğ, geleneksel minyatür sanatının havasını ve renklerini, özgün üslubuyla modern resme taşıyan ilk Türk kadın ressamı olarak tanınıyor. Sanatçı sağlam bir klasik resim bilgisinden yola çıkarak yakaladığı yenilikçi üslubu, ağırlıklı satıh-resim tekniği kullanarak tuvale yansıtıyor. İlk kişisel sergisini 1949 yılında açtı.

(http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=535)

Resim 83. Leman Tantuğ, gelin, güvey

Kaynak: <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1529317073.pdf>

Resim 84. Leman Tantuğ Çocuk Ressamlar Cinsi: Tablo Malzemesi: Duralit/YB Ölçüleri: 46x64

Kaynak: <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-2416/eserlerden-ornekler.html>

Resim 85. Leman Tantuğ, Tuna caddesi

Kaynak: https://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&mod=Painters_artistDetailID=535

1949 yılından beri Türk resim sanatına getirdiği yeni soluk ve geliştirdiği özgün tarzla çalışmalarını yapan Leman Tantuğ, geleneksel minyatür sanatının havasını ve renklerini, özgün üslubuyla modern resme taşıyan ilk Türk kadın ressamı olarak tanınıyor. Sanatçı sağlam bir klasik resim bilgisinden yola çıkarak yakaladığı yenilikçi üslubu, ağırlıklı satıh-resim tekniği kullanarak tuvale yansıtıyor (Resim 83-84-85).

5.30. Mürşide İçmeli (1930 - 2014)

Mürşide İçmeli özgün baskı ve grafik sanatçısı olup 1930 yılında İstanbul' da doğmuştur. 1950'de Ankara Gazi Eğitim Fakültesi' nin açmış olduğu sınavda başarılı

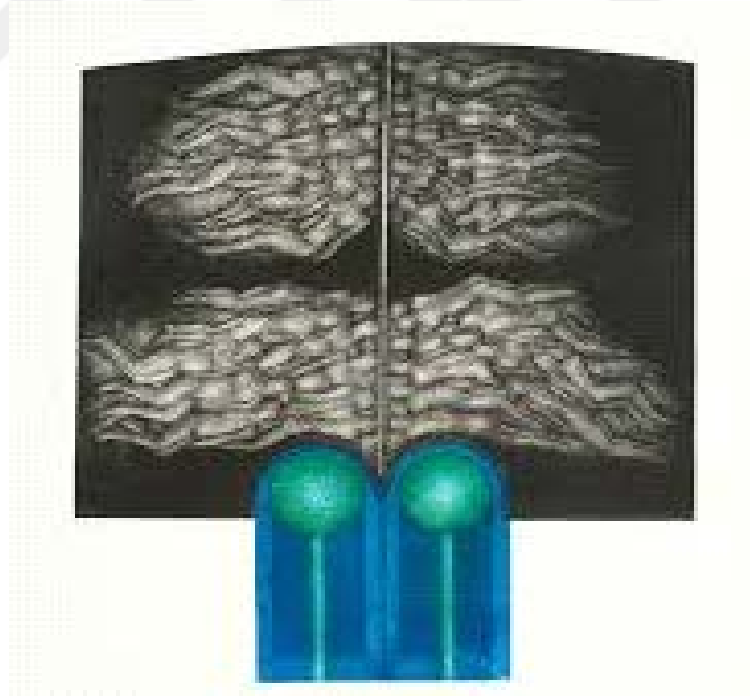
olan sanatçımız 1953 yılında resim bölümünden Resim-İş öğretmeni olarak mezun olmuştur. 1961' de devlet bursuyla İspanya' nın Madrid kentinde özgün baskı alanında eğitimine devam etmiştir. 1962-1965arası dönemde ise Central School of Arts and Design'da ihtisasını tamamlamıştır. Daha sonra Sonraki yıllarda Gazi ve Bilkent Üniversitelerinde öğretim üyeliğini sürdürmüştür.

Gravürlerinde işlediği konular ise genellikle yaşam, yok oluş, diriliş gibi konulardır. Fakat onun gravürlerinde ele aldığı bu temalar konunun öyküsel yönünü geri plana iterek yansıtır.

Sanatçımız 2014 yılında vefat etmiş olup; kendisine Çağdaş Sanatlar Vakfı "Onur Ödülü" ve Hacettepe Üniversitesi "Sanat Ödülü" verilmiştir.

(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&modPainters_artistDetailID=76&l=1&t=true)

Resim 86. Mürşide İçmeli, “Ağacın Gölgesinde”,1986, Gravür, 46x38 cm

Kaynak: <https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2018/11/15/murside-icmeli-alintidir/>

Resim 87. Mürşide İçmeli,"İsimsiz",1991, Litografi, 25 x 35 cm

Kaynak: <https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2018/11/15/murside-icmeli-alintidir/>

Resim 88. Mürşide İçmeli, "Bir Avuç İnsan" isimli gravür çalışması

Kaynak: http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=&modPainters_artistDetailID=76

Kabartma ve gravür tekniğini oldukça farklı ve kendine özgü bir anlayışla sunan sanatçımız, Türk gravür sanatını uluslararası kıstaslara uygun bir şekilde ve teknikle yaygınlaştırmış ve bu alanda oldukça fazla çaba gösteren sanatçılarımızdandır. Figür grupları ile Soyut-geometrik biçimlerin meydana getirdiği yığma beğenisi, birbirini tamamlayan unsurlar birçok gravürünün ana yapısını oluşturur. Bu gravürler renkli ve siyah-beyaz olarak hazırlanmış olup, teknik manada olgunlukla birlikte biçimsel sağlamlık her daim ön plandadır. Özellikle siyah-beyaz

gravürlerin karşıt tonlarında ve siyahın etkileyici vurgusunda ustalığı kendine has özelliği ortaya çıkar. Yalınlık, boş ve dolu yüzeyler arasındaki denge ve uyum, çok az şey ile derin bir anlam yansıtabilme gücü, Mürşide İçmeli'nin gravürlerine, kişisel ve özgün bir boyut katmıştır (Resim 86-87-88).

5.31. Hamiye Çolakoğlu (1934 -2015)

1934 Trabzon Sürmene doğumlu Prof. Hamiye Çolakoğlu, 1934 yılında Trabzon' un Sürmene ilçesinde doğmuştur. 1959-1963 yılında İtalya' da dört sene Floransa' da "Devlet Seramik Sanat Okulu'nda Teknoloji ve Yüksek Pişirim Eğitimi, Perugia Üniversitesi'nde Sanat Tarihi ve İtalyan Edebiyatı, kurslarına katılmıştır. Daha sonra 1965 yılında yurda dönmüştür. Ayrıca 1983 yılında kurulan Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü kurucusudur.2015 yılında vefat etmiştir.

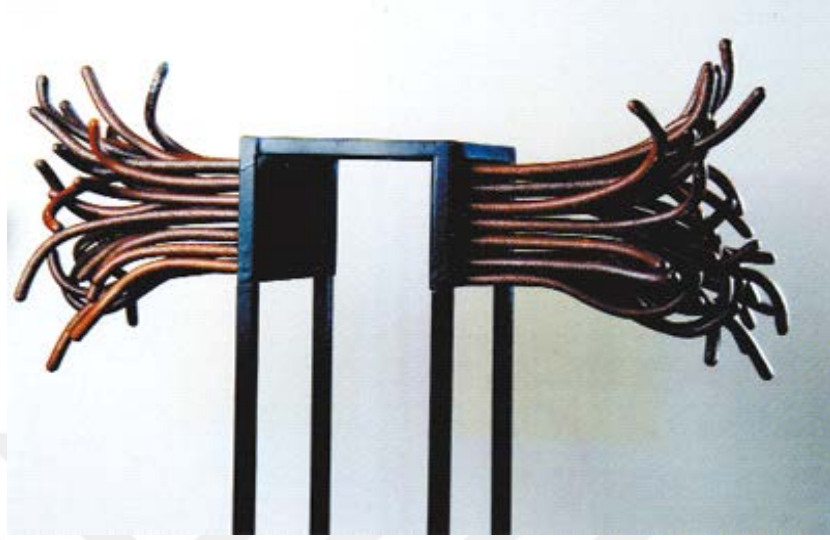
(http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=1974)

Resim 89. Hamiye Çolakoğlu, 1984 (Erdinç Bakla archive)

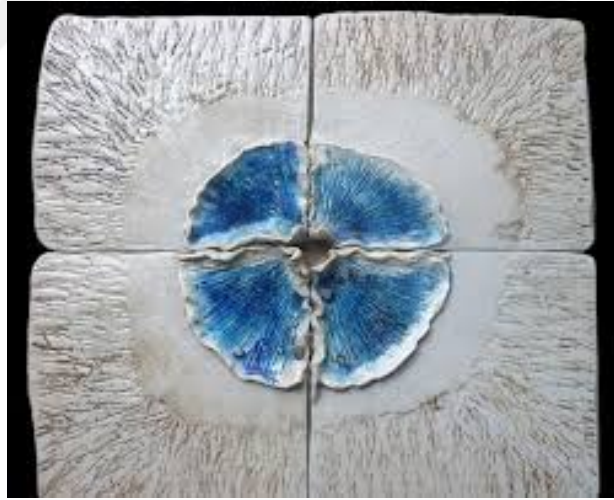
Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/turkressamlar/hamiye-colakoglu-hayati-ve-eserleri/>

Resim 90. Hamiye Çolakoğlu, seramikler

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/nurtheia/art-turkish-art-artists/?lp=true>

Resim 91. Hamiye Çolakoğlu, 1993 seramik pano

Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hamiye-colakogluhayati-ve-eserleri/>

Hamiye Çolakoğlu, çalışmalarında özgünlük, renk ve form özellikleri ile kendi tarzını yaratmıştır. Büyük duvar panoları yanı sıra özgün heykelleri ile de çok ürün vermiştir üretken bir akademisyen sanatçı olarak sanat tarihimizde yerini almıştır (Resim 89-90-91).

5.32. Tülay Tura Börtecene (1936 - 2018)

İstanbulda dünyaya geldi. Lise eğitimini İstanbul Kız Lisesinde tamamladı. 1955-1959 yılları arasında İDGSA Resim Bölümünde, Halil Dikmen ve Bedri Rahmi Eyüboğlu Atölyelerinde öğrenim gördü. Daha sonra Amerikaya giderek Wisconsin üniversitesinde resim ve seramik dallarında master çalışması yaptı. Bir yıl sonra Adnan Çoker, Devrim Erbil, Altan Gürman ve Sarkis'le “Mavi Grubu”nda yer alan isimlerden oldu. 1964 yılında Ahmet Oktay ile evlendi, daha sonra Ankara'ya yerleşti. Bu evlilikten Deniz adında bir çocuk sahibi oldu. TED Ankara Koleji'nde 1964 ila 1974 yılları arasında resim öğretmenliği yaptı. Daha sonra İstanbul'a dönere çalışmalarına bu şehirde devam etti.

İlk sergisini 1959'da İstanbul'da açtı, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İtalya'da karma sergilere katıldı. İran'daki 1966 Tahran Bienali'ne yapıt verdi. Börtecene ağırlıklı olarak tuval ve yağlı boyaya bağlı kaldı ve soyut çalışmalar üretti. Bu soyutlukların kökenini düş ve bilinçaltındaki imgelerden yarattı. Resimlerinde nebula özelliğindeki renk tonları birbiriyle hemhal olmuş düzeyde görülür. Bu konuda “Ama ilk rengi seçtikten sonra tablo başlamıştır.” görüşünü dile getirmiştir.

(https://www.istanbulmodern.org/pic_lib/bigSize/resimgalerisi/5/tulayturabor tecene_5_6021402.jpg)

Resim 92. Tülay Tura Börtecene, 1967-1969 Mikro Organik Dünyalar, 1967-1969 Koleksiyon - İstanbul Modern

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/550002173228990895/>

Resim 93. Tülay Tura Börtecene, Kompozisyon.

Kaynak: <https://www.salakfilozof.com/kompozisyon-tablosu-tulay-tura-bortecene/>

Resim 94. Tülay Tura Börtecene, Soyutlama.

Kaynak: <http://minesanat.com/sanatcilar/tulay-tura-bortecene/>

Tülay Tura Börtecene, bilinçaltındaki imgeleri, renklerin yoğun etkileriyle dışa vurmayı amaçlayan resimlerinde, birbirinin içinde eriyip dağılan renk tonları görülür. Çalışmalarının ilk dönemlerinde anlamı iletmede bir ara-form olan yüzler, sonraki

soyut resimlerinde bu ara-form ortadan kalkar, renksel form resmin ağırlıklı işlevini üstlenir. Soyut dışavurum, çalışmalarında bağımsız bir teknik düzeyine yükselir (Resim 92-93-94).

5.33. Tomur Atagök (1938 -)

Hala hayatta olan Tomur Atagök 1938 yılında İstanbul’ da doğmuştur. Robert Koleji mezunlarından olup, Amerika Birleşik Devletler’ inde ABD’de BFA ve MA dereceleri alarak ülkeye dönmüştür. Önce Milli Savunma Üniversitesi’nde resim ve heykel müzesi müdürlüğü yapmış, daha sonra ise YTÜ’ de öğretim üyesi olarak çalışmıştır. YTÜ’ de Kültür, Basın ve Dış İlişkiler Başkanlığı’nı yaptı, Müzecilik Yüksek Lisans Programını oluşturmuştur. Müzecilik ve sanat alanında birçok araştırma ve proje yapmış olan sanatçı bu alanda yazılar da yazmıştır. 2004-2006 arası dönemde ise Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi’nin dekanlığını yapmıştır. Ayrıca kişisel anlamda sergiler düzenleyip, bu manada ödüller kazanmıştır. 2006 yılında emekli olmuş ve o tarihten bu yana Demirci köy, Sarıyer, İstanbul’ da hayatını sürdürmektedir.

1962’de Oklahoma State University’deki lisans eğitimini tamamladıktan sonra 1963-64’te California College of Arts and Crafts’a devam eden ve 1965’te University of California’dan yüksek lisans derecesi alan Tomur Atagök, burada bulunduğu yıllarda feminist kuramdan etkilenir ve kadın sanatçılar üzerine düşünmek, onun ana meselelerinden biri haline gelir.

Tomur Atagök’ün 1960-1970’li yıllarını kapsayan çalışmalarını (1960-75) ‘Soyut Tanımlama’ adı altında ve 1979 sonrası çalışmalarını da ‘Figür ve Soyut’ başlığı altında tanımlamak mümkündür. İlk döneminde sanatçının, resmin kendi içyapısına odaklandığını, resimsel bir mekân arayışı geliştirdiğini görmekle birlikte, sanatçının ikinci dönemine dair kimi ipuçlarına rastlarız. Atagök, ikinci dönemde resmin içyapısına dair araştırmalarını geride bırakmaksızın, insana ve doğaya (belki kısaca yaşama) dair tanımlamalar önerecek ve bir anlamda resimsel mekânla etrafımızı kuşatan mekânın dengelerini sorgulayacak ve yeniden tanımlayacaktır. 1980’lere doğru Tomur Atagök’ün sanatında bu doğrultuda yeni temalar da belirir: Bu dönemin

ilk üretimleri, tıpkı ‘Parçalanmalar, Yansımalar’ da olduğu gibi, ‘Soyut Tanımlama’ döneminden güçlü izler taşır.

(http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=210)

Resim 95. Tomur Atagök, Kuş Kadın

Kaynak: <https://sanat yapiti.com/galeri/kus-kadin-bird-woman-hahnemuhle-kagit-uzeri-karisik-teknik-tomur-atagok>

Resim 96. Tomur Atagök ‘Doğa, Kadın ve Anılar’

Kaynak: <http://ummuhankazanc.blogspot.com/2017/04/tomur-atagok-doga-kadin-ve-anilar.html>

Tomur Atagök’ün Fransa’ya seyahatle başlayan ve gündelik malzemeleri adeta günün belgeleri olarak kullandığı çok katmanlı çalışmaları ‘Günceler’ine bir oda ayırdığı sergisi ‘Doğa, Kadın ve Anılar’,

Resim 97. Tomur Atagök, rh+artprojet, “Doğa, Kadın ve Anılar” sergisinden

Kaynak: <http://ummuhan kazanc.blogspot.com/2017/04/tomur-atagok-doga-kadin-ve-anilar.html>

1960-1975 arasında tarihlenen “Soyut Tanımlama” kalp, el, kol gibi uzuvları soyutlayarak insan ilişkilerinde odaklandığım soyut resimlerimdeki hareket ve mekan olguları, doku ve renk kontrastlarıyla belirgindir. Brancusi’nin heykellerindeki yalınlık, Hans Hofmann’ın resimlerindeki push and pull mekan arayışlarının yapıtlarımdaki önemli sanatsal etkilerine rağmen temel amacım soyut insan ilişkilerini tanımlamaktı (Resim 95-96 -97).

5.34. Alev Ebüzziya (1938 -)

1938 yılında İstanbul’da doğan sanatçımız, 1956-1958 arası dönemde İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ile Füreya Atölyesi’nde seramik alanında çalışmalara imza atmıştır. Dünyanın en ünlü seramikçilerinden olan Ziyad Ebüzziya’ın kızıdır. Seramikleri İngiltere’den Daimarka’ya kadar birçok krallığın saray koleksiyonunda yer alır. Seramiğe Türkiye’de başlamış olup, Daimarka’da geliştirmiş, Paris’te de zirveye varmıştır. Hala Pariste yaşamaktadır. Daimarka kraliyet nişanına sahiptir, seramik çanaklarının taban yapısını değiştirmiş ve varla yok arası bir hale sokmuştur. Bu onun belirleyici özelliğidir

Alev Ebüzziya’nın yaptığı çanaklar bizlere olağanüstü duyguları yansıtmaktadır. Bu çanaklarda hacim çok hafiftir. Bu yüzden kaplar sanki bir boşluktaymişçasına asılı gibi durmaktadır. Bu hafifliği sağlayan iki şey vardır. Bunlardan ilki; henüz sanat hayatının başlangıç dönemlerinde sanatçının çanağın

tabanını odak noktası olmaktan çıkarması ile tabanı çanağın şişkin gövdesinin altında kaybetmesidir. İkinci unsur ise; çanakların dış çizgisinin veya silüetinin yukarı doğru yükseldikçe şişmesi ve gözleri yavaş yavaş ve duyumsallıkla cidar üzerinden doruk noktası olan ağıza doğru çekmesidir.

"geleneğin geleceği var mı?" sorusuna, el sanatları bağlamında, eserleriyle en güzel cevabi vermiş üstat. Her ne kadar çağdaş seramik sanatı temsilcilerinden biri olsa da, geleneksel olanı yadsımadığını kendisi de belirtmiştir, hatta kimi Selçuklu zamanına ait yapıtlarla kendine ait bazı ürünler arasındaki yakın benzerlik onu da şaşırtmıştır. Kendisi ve eserlerindeki duruluk, sadelik ve samimiyet gibi vasıflar, topraktan geçmiş olsa gerek.

(<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/alev-ebuzziya>)

Resim 98. Alev Ebüzziya, seramik kâse

Kaynak: <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/alev-ebuzziya>

Resim 99. Alev Ebüzziya, seramik kâse

Kaynak: <http://www.forev.com.tr/endustriyel/urunlerimiz/kategorilenmemis/canak-kirmizi>

Resim 100. Alev Ebüzziya, seramik kâse

Kaynak: <https://www.artamonline.com/285-muzayede-cagdas-sanat-eserleri/2994-alev-ebuzziya-1938-untitled>

Alev Ebüzziya, seramik kâselerinde sadelik, ağırlıklı tek renk veya geometrik formlar, çizgiler işlemiştir. Çok karışık renkler, desenler eserlerinde görülmez. Sadelik ve çanaklarındaki yuvarlak formlar en dikkat çekici yanını oluşturmaktadır (Resim 98-99-100).

5.35. Naile Akıncı (1938 -)

Hala hayatta olan sanatçılarımızdan Naile Akıncı 1938 yılında doğmuştur. Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümünü kazanmış olup bir dönem geçirdiği rahatsızlık sebebiyle öğrenimine 6 sene kadar ara vermiştir. Sanatçımız daha sonra 1952 yılında Yüksek Resim Bölümü “Zeki Kocamemi Atölyesi”nden mezun oldu.

Naile Akıncı, ilk sergisini 1964’ de İstanbul’ da açmış daha sonra İzmir, Ankara, Atina ve hatta Japonya’ da dahi sergiler açmıştır. Sanatçının bugüne kadar açmış olduğu toplamda 48 adet sergi bulunmaktadır.

1988 yılında Kültür Bakanlığı tarafından “50. Sanat Yılı ve Türk Sanatına Katkıları” nedeni ile Devlet Onur Ödülü; 2003’de M.S.G.S.Ü. Rektörlüğünce “Yaşayan En Kıdemli Akademikler” arasında yapılan bir seçimle Ferruh Başağa ile müştereken Onur Ödülü’nü aldı. 2003’te ARTİST-TÜYAP 13. İstanbul Sanat Fuarı’nda Onur Sanatçısı seçildi; 2005’te Sedat Simavi Ödülü’nü kazandı. Akıncı’nın güçlü desen anlayışı sanatının temelini oluşturuyordu.

Kendini doğa ressamı olarak tanımlayan Akıncı'nın tablolarında başta Haliç ve çevresi olmak üzere İstanbul'un Küçüksu, Bebek, Büyükdere, Ortaköy, Bakırköy, Büyükkada, Kadıköy gibi çeşitli semtlerinden manzaralar yer alıyor.

(http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artist_DetailID=331)

Resim 101. Naile Akıncı, Marmara Adası Pazar Yeri

Kaynak: <http://www.evin-art.com/exhibitions/142-naile-akinci-paintings>

Resim 102. Naile Akıncı, Hüdavendigâr Camii, Bursa

Kaynak: <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadi-a/akinci-naile/naile-akinci-hudavendigâr-camii-bursa/>

Resim 103. Naile Akıncı, "Ekinlik'li Kadın", 2003-2009, T.

Kaynak: <http://kanalkultur.blogspot.com/2013/10/naile-aknc-sergisi.html>

Naile Akıncı, çalışmalarında izlenimcilik akımı izleri taşır. Peyzajlarında kullandığı renklerin uyumu ve dağların, evlerin, ağaçların bolluğu göze çarpar (Resim 102). Ekinlikli kadın çalışmasında yer minderine oturmuş başı geleneksel köy kadınlarımızın kullandığı eşarbin rahatça bağlamadan omuzlarına alınması, arka fonda kullandığı turuncu renk ile figürü öne çekmiştir (Resim 103). Marmara Adasında Pazaryeri, bol figürlü hareketli sağlam kompozisyon (Resim 101).

5.36. Jale Yılmazbaşar (1939 -)

1939 Samsun doğumlu olan ve ayrıca seramik alanında da ilk Türk kadın profesör olan Jale Yılmazbaşar, 1957 yılında AFS bursunu kazanıp Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir. Burada lise öğrenimi esnasında seramik sanatı alanında çalışmalarına başlamış olup, eğitiminin ilk yılında sergisini açmıştır.

1958-1962 arası dönemde İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda öğrenim görmüştür. Öğrenimini devam ettirdiği 4 yıl boyunca, yaz dönemi boyunca Arzberg

Schonwald Porselen Fabrikası'nda eğitim görmüştür. Daha sonra 1966 yılında yani mezun olduktan 4 yıl sonra mezun olduğu okul olan İstanbul Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda ders vermeye başlamıştır. Uluslararası manada birçok fuara katılan sanatçımız, ayrıca birçok sergi yarışmasına da iştirak etmiştir. 1968 yılında Faenza (İtalya) Uluslararası Seramik Yarışması'nda altın madalya, 1969 Münih (Almanya)-El Sanatları Fuarı'nda altın madalyaların sahibi olmuştur. Sanatçımız ayrıca 1972 yılında İrlanda'da Dünya El Sanatları Birliği tarafından dünyanın en iyi 6 seramik sanatçısının arasında gösterilmiştir.

Yılmazbaşar, halk sanatına ait olan geleneksel formlar ile modern dekor tekniğini harmanlamış, yapmış olduğu desenleri toprağa ve kumaşa yansıtmayı başarmıştır. O, 30 ulu sarası sergiye katılmış, Amerika, Almanya, Avustralya gibi ülkelerde 10' u aşkın sergi açmış ve tüm bunların birçok büyük otel, mağaza ve fabrikaya panolar yapmıştır. Bu bağlamda «Seramik Dekor Teknikleri ve Bu Tekniklerle Çağdaş Türk Çömlekçiliğinde Reform İmkânları» adında bir kitabı da mevcuttur.

Sanatçımız Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü'nde öğretim üyesi olarak da çalışmış ve buradan emekli olmuştur. Ayrıca o Picasso müzesinde yapılan yarışmalarda jüri üyeliği yapmıştır. 40. sanat yılını İstanbul'da açtığı bir sergiyle kutlanan sanatçıya 1998 yılında Kültür Bakanlığı tarafından Devlet Sanatçısı unvanı verilmiştir.

(<http://www.biyografya.com/biyografi/7618>)

Resim 104. Jale Yılmazbaşar, Kediler

Kaynak: http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=362
9

Resim 105. Jale Yılmabaşar, Kadın; çok bilinmeyenli denklem

Kaynak: https://www.google.com/search?q=Jale+Y%C4%B1lma+ba%C5%9Far,+Kad%C4%B1n%3B+%C3%A7ok+bilinmeyenli+denklem&safe=strict&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwIU4d6b_JziAhUrzqYKHQrkB7EQ_AUIDigB&biw=1600&bih=708#imgrc=pXlsGm2oQyPm6M

Resim 106. Jale Yılmabaşar, Horoz

Kaynak: <http://www.nurolsanat.com/jale-yilmabasars-ve-sedef-yilmabasars-resim-sergisi.html>

Jale Yılmabaşar, kendine özgü çocuk saflığında eserleri canlı renkleri ile izleyicisini kendine çekiyor. Kadın portreleri yanında kediler, horozlar gibi figürlerinde çalışan sanatçı, çizgisel ve geometrik lekesele çalışmalarını kendi tarzını yaratmıştır (Resim 104-105-106).

5.37. Neşe Erdok (1940 -)

Neşe Erdok, 1940 yılında dünyaya gelmiş olup özellikle 1970' li yıllarda yeni bir parlama evresine girmiş olan figüratif zihniyet doğrultusunda çalışan bir ressamımızdır. 1958-1963 arası dönemde İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nde okumuştur ve burada Neşet Günal' dan eğitim almıştır. 1963 yılında yapılan Avrupa sınavını kazanmış, sonrasında 1966 yılında İspanya'da, 1967-1972 arası dönemde ise Fransa' da çalışmıştır. Daha sonra yurda dönen sanatçı burada Neşet Günal' ın atölyesinde asistan olarak göreve başlamıştır. 1981 yılında Vakko tarafından "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" konulu resim yarışması düzenlenmiş olup, aynı adlı yapıtıyla büyük ödülü, 1986 yılında ise Sedat Simavi Vakfı Görsel Sanatlar Ödülü'nün sahibi olmuştur.

Hocası Neşet Günal' dan etkilenerek yalın ve akılcı figür anlayışı doğrultusunda eserler vermiştir. Kendisi burjuvazi değerlere karşıdır ve eserlerinde toplumsal temaları oluşturan çocuklar, satıcılar, hastalar ve yaşlılar bulunmaktadır. Bu tipler dış görünüşlerinin yanında genellikle karamsar bir perspektifle tuvallerine yansımakta olup, bu durum ara ara biçim bozma, vurgulama ve abartma şeklindeki yollarla gerçekleşir. Yalnızca tek figürleri kullanmayıp, bunun yanında ikili, üçlü ve beşli figürleri de gereceğe yakın boyutlarıyla kullanmıştır. Figürlerinde genel itibarıyla konuyu tek renkli uçuk bir fon önünde, cepheden ve yalınlaştırılmış bir şekilde betimleyip öne çıkarmaktadır.

Hem kullandığı bu yöntem ve hem de anıtsal manadaki kurgularına bakılırsa Erdok' un resimlerinde ara ara sürrealist bir nitelik olduğu göze çarpmaktadır.

(<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?articleID=839&bhcp=1>)

Resim 107. Neşe Erdok, Portre

Kaynak: <http://www.beyazart.com/sanatci/Ne%C5%9Fe-Erdok>

Resim 108. Neşe Erdok, Portre

Kaynak: <http://www.beyazart.com/sanatci/Ne%C5%9Fe-Erdok>

Resim 109. Neşe Erdok, Tontoş ve Rüzgar Gülü, 130x97 cm, 2008

Kaynak: <http://www.beyazart.com/sanatci/Ne%C5%9Fe-Erdok>

Neşe Erdok, bütün resimlerinde figürler aynı zamanda portre özelliğine sahiptir. İnce ve sağlam bir desen anlayışı, ışık-gölge, biçim-leke gibi değerlere ve ayrıntıya verdiği önemle Erdok, yarı akademik, yarı klasik bir özellik kazanmıştır.

Mavi ve gri tonlar ağırlıklı çalışmalarında bordo, kahve ve saman sarısı renkler ile kontransalar yaratarak resimlerinde figürleri öne çıkararak izleyiciyi resme çekmektedir (Resim 107-108-109).

5.38. İpek Duben (1941 -)

1941 yılında İstanbul'da doğan sanatçı İpek Duben, öncelikle İstanbul'da English High School ve Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nden mezun olmuş, daha sonra ise Chicago Üniversitesi'nde 1965' te siyaset bilimi dalında master yapmıştır. 1972-1976 arası dönemde New York Studio School'da sanat eğitimi almıştır. Daha sonra 1977 yılında İstanbul' a dönmüş, burada sergiler açmıştır. Aynı dönemde açtığı sergilerin yanında Milliyet Sanat Dergisi, Tarih ve Toplum, Boyut ve Sanat Çevresinde sanatsal eleştiriler de yazmıştır. 1984 yılında Mimar Sinan

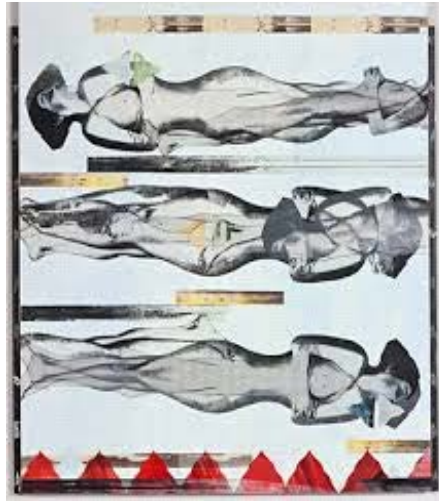
Üniversitesi'nde sanat tarihi doktorasını almıştır. 1990-1991 arasında Plastik Sanatlar Derneği Genel Sekreterliği yapmış olup, yine bu dönemde düzenlemiş olduğu bir dizi panel ve konferansları Çağdaş Düşünce ve Sanat adı altında kitaplaştırmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde çeşitli dönemlerde ders vermiştir.

Aktif bir sanatçı olmasının yanı sıra, sanat ve eleştirilenlik konularındaki birçok kitap ve makale için yazarlık ve editörlük yapmaktadır. Sanatçı, enstalasyon, heykel, resim ve video sanatı yapmaktadır. Siyaset bilimi, sosyoloji ve sanat alanlarındaki eğitimi ile çalışmaları kimlik konularını ve siyasi ve sosyal eleştirileri içeriyor. 1994 yılından beri üzerinde çalıştığı 'Sanatçı Kitapları', kimlik, aile içi şiddet ve göç üzerine temalara odaklanıyor. Bu eserler ışık, ses ve video yerleştirmeleri olarak çeşitli şekillerde sergilenmektedir.

Çalışmalarının odağında genellikle kimlik tartışmaları yatmaktadır. Oldukça zengin bir çalışma alanı olan sanatçının eserlerinin merkezinde, gözlemediği ve incelediği öteki bulunmaktadır. Bu öteki anlayışta kadınlar, göçmenler, suçlular vsb yer almaktadır. Bütün bu kümelerin içerisinden alınabilecek hikâyeler sanatçının ortaya koyduğu yapıtlarının ana unsurlarıdır.

(<https://saltonline.org/media/files/ipek-duben-onlar-scrd.pdf>)

Resim 110. İpek Duben, 2012 serisinde, anatomik detaylarından arındırılmış, etsiz kütlelere dönüşerek motifleşen Duben'in kendi bedeni

Kaynak: <https://t24.com.tr/haber/frieze-londra-sanat-fuarinda-ben-de-yankilari,714249>)

Resim 111. İpek Duben-Karışık Teknik, 114.50 x176cm

Kaynak: <https://t24.com.tr/haber/frieze-londra-sanat-fuarinda-bende-yankilari,714249>

Resim 112. İpek Duben, Tuval üzerine yağlıboya 130 x 245 cm Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Koleksiyonu / Uzun Süreli Ödünç

Kaynak: <http://www.banucarmikli.com/sanat-havada-ucusan-tozgibidir-ipek-duben-soylesisi/>

İpek Duben, enstelasyon, resim, heykel ve video sanatçısıdır. Siyaset, sosyoloji ve sanat eğitimi sanatçının tüm işlerinde siyasi ve sosyal eleştiri vardır. 1994'ten beri ürettiği çeşitli sanatçı kitaplarında kimlik, aile içi şiddet ve göç konularını işlemiştir. Bu yapıtlar ses, ışık ve video eşliğinde yerleştirmeler olarak sergilenmektedir.

Türkiye'de geleneksel pratiklerin dışına çıkan bazı sanatçılar vardır. Kavramsal sanatın öncü isimlerinden İpek Duben, 80'li yılların Türkiye'sinde askeri darbe sonrası oluşan siyasi gerginlik, kente göç, sıkıntılı gündemin olduğu bir ortamda kadının kimliğini politik ve sosyolojik açıdan sorgulayan işler yapar.

Şerife'nin içi boş bir elbise ile tasvir edilmesi, başsız bir kadını temsil etmesi hem kimliksiz hem de başsız olması trajik, bir anlamda kadının adı yok diyebiliriz. Köyden kente göçü anlatan bir isyanın bir başkaldırmanın simgesi gibidir (Resim 112).

5.39. Seyhun Topuz (1942-)

Seyhun Topuz 1942 yılı Balıkesir doğumlu geometrik soyut anlatım ile çalışan Türk heykeltıraştır. Babasının yaptığı baskıyla Hukuk Fakültesi' ne başlamış, daha sonra sanata duymuş olduğu aşırı ilgiden dolayı babasından habersiz bir şekilde hukuk bölümünden ayrılıp sanat akademisi sınavlarına hazırlanmıştır. Daha sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi' ni kazanmış, burada yüksek heykel bölümünü bitirmiştir. 1974-1978 arası dönemde burada asistanlık görevinde bulunmuştur. İlk olarak 1970 yılında sergisini açan sanatçı, 1973' te Cumhuriyetin 50. Yılı dolayısıyla teşvik edilen yirmi sanatçıdan biri olmuştur. Bu kapsamda yapmış olduğu çalışma 4. Levent' te bir süre kalmıştır. Akademik anlamda yeterlilik derecesini 1977 yılında tamamlayan sanatçı, 1978-1980 ve 1983-1984 arası dönemde yapmış olduğu çalışmalarını New York'da sürdürmüştür. 1978-1980 yılları arasında ise Art Students League'de heykeltıraş Jose De Cleft ile beraber çalışmış ve 1987 yılında İstanbul Bienali'ne katılmıştır. 1990'da Ankara Sanat Kurumu tarafından 'Yılın Heykel Sanatçısı' ödülünü kazanmıştır. Ortaya koyduğu eserlerde genel olarak temel renkleri kullanmıştır.

Sanatçımız yalın, minimalist soyut heykelleri ile ülkemizde soyut-dışavurumculuğun en önemli temsilcilerindedir.

(<http://seyhuntopez.com/>)

Resim 113. Seyhan Topuz. Çağda sanatlar müzesi

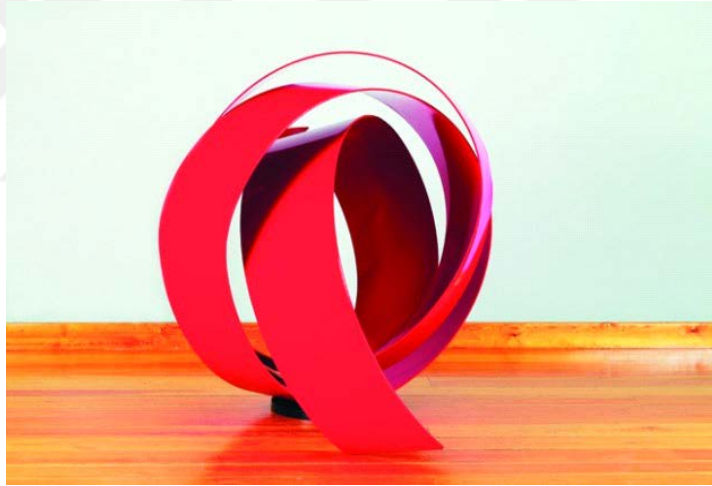
Kaynak: http://turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=2249

Resim 114. Seyhan Topuz. Çağda Sanatlar Müzesi

Kaynak: http://turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=2249

Resim 115. Seyhan Topuz. Çağda Sanatlar Müzesi

Kaynak: <http://maisonfrancaise.com.tr/ajanda/proje4lelgiz-cagdas-sanat-muzesi-seyhun-topuz-seckisi.html>

Topuz, 1980'li yıllarda stüdyosunda olgunlaşmaya bıraktığı bazı biçimler denemiştir. Kendi sanat anlayışında kullandığı geometrik biçimlerin yanında, buruşturulmuş kağıtlara benzeyen bakırdan heykeller de yapmıştır. Bu bakır heykeller önceden hazırlanmış bir taslağa bağlı olmaktan ziyade daha çok bütünüyle yapım aşamasında şekil verilerek meydana getirilmiştir. Heykellerin meydana getirilme sürecinde rastlantılara ve dışavurumcu bir tavır ön plandadır (Resim 113-114-115).

5.40. Ayşe Erkmen (1942-)

1942 doğumlu olan **Ayşe Erkmen**, 1977’de Mimar Sinan Üniversitesi Heykel Bölümü’nden mezun oldu. Hayatının büyük bölümünü İstanbul ve Berlin’ de geçiren sanatçı, yapmış olduğu çalışmaları da burada vermiştir. Ayrıca 1993 yılında Berlin’ e giden sanatçımız, 1998-1999 arası dönemde Kassel Sanat Akademisi’nde Arnold Bode Profesörü, 2000-2007 arası dönemde ise Frankfurt Städelschule’de öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Ayrıca 2010 yılından beri Münster Kunstakademie’de ders vermekte olup, yapmış olduğu işler uluslararası birçok sergide boy göstermiştir.

Oldukça uzun bir kariyere sahip olan Erkmen, kariyeri boyunca mekana has olan işleri ile dikkat çekmektedir. O, içerisinde bulunduğu çevreyi ele alarak eserlerinde kendi üslubunu kullanır ve seyircisini mekan üzerinde düşünmeye sevk eder. Mekânı deneyimlenebilmeyi mümkün kılan çalışmalarında, belirli bir biçimsel dil meydana getirme gibi bir endişe taşımaz. Seyircisini müze salonu, galeri vitrini, sergi mekânı, park, nehir gibi değişik ortamların fiziksel, görsel, sosyal ve psikolojik boyutlarıyla derin bir diyaloga sevk eder. Önergelerini mekânı dolaysız bir şekilde olduğu gibi ele alarak heykelleştirecek şekilde sunarken, sergi alanına mümkün olabildiğince az yabancı unsur ilave etmektedir.

(<http://www.dirimart.com/tr/artists/detail/75/ayse-erkmen>)

Resim 116. Ayşe Erkmen The Gap, 2006. Kontracom 06, Contemporary Festival Salzburg

Kaynak: https://db-artmag.com/cms/upload/65/feature/erkmen/50_erkmen_075k.jpg

Resim 117. Ayse Erkmen Çağdaş sanat galerisi Arter'in 'İkinci Sergi'si

Kaynak: <http://trendcomny.blogspot.com/2010/11/ayse-erkmenin-sapka-yolculugu.html>

Resim 118. Ayşe Erkmen Kapadokya'yla Çarpışmak

Kaynak: http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2015/05/28/kapadokyacarpmasi/Ays%CC%A7e_Erkmen_U%CC%88c%CC%A7_Go%CC%88z_1.jpg.jpeg

Ayşe Erkmen, doğada ve sanat galerilerin geniş alanlarında yaptığı yerleştirme sanatı, land art çalışmaları ile sanat dünyasında kendine özgü yaratıcılıkları ile dikkatleri üzerine çekerek, sanat dünyasında ak ettiği yeri almıştır. (Resim 116-117-118).

ALTINCI BÖLÜM

6. BULGULAR VE YORUMLAR

Türk toplumunda sosyal hayatta kadının yeri nedir? Ve bu yerin resim sanatına yansımaları var mıdır? Bu ana probleme yanıt arandı.

1900 ile 2015 yılına kadar olan süreçteki gelişimini, kazandığı hakları, eğitimde, sosyal hayatta, günlük yaşamda, iş hayatında, siyasette ve sanatta 115 yıl içinde ulaştıkları nokta, elde ettikleri haklar, evrensel insan hakları düzeyinde kadın erkek eşitliğinde geline nokta.

2013-2014-2015 DİA istatistikleri verilerinde kadınlar ve kız çocuklarının, sosyal, iş, çalışma, eğitim hayatları yıllar içinde karşılaştırılarak 2015 yılına kadar gelişim süreçleri hakkında bilgiler elde edilmiştir (Sayfa 5). 1900 ile 2015 yılları arasında kız çocuklarının okuma imkânları (Sayfa 51-52). Sanayi-ı Nefise mektebi ve cumhuriyet dönemi sanat ve diğer mesleklerde öncü kadınlar (Sayfa 94). Cumhuriyet öncesi, cumhuriyet sonrası ve yakın dönem kadın ressam ve heykeltıraşların Türk resmine etkileri 1950 öncesi doğumlu 40 kadın sanatçılarımız ve eserleri incelenerek Türk resmine yansımaları katalog olarak sunulmuştur (Sayfa 105...196).

Güzel Sanatlar Lise ve Güzel Sanatlar Fakültelerinin sayıları, resim alanında okuyan öğrenci sayıları araştırılmış ve istatistiklerle de belgelenmiştir (Sayfa 76).

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

7.1. Sonuçlar

Öğrenme toplum hayatının temel yapı taşıdır. Bütün toplumlar öğrenme faaliyetinin en iyi şekilde gerçekleşmesi için birtakım düzenlemeler yapmaktadır. Eğitim temel bir insan hakkı niteliğinde olup, bu bağlamda kalkınma, barış ve eşitlik gibi unsurları ve ilkeleri kapsayacak biçimde olmalıdır. Bu doğrultuda erkekler kadar kadınların da eğitimin imkânlarından tam manasıyla faydalanmaları gerek topluma ve gerekse de kendilerine olan katkısı oldukça büyüktür. Eğitimden yararlanan kadınlar öncelikle kendilerini daha iyi tanımaktadırlar ve daha sonra ise aile içinde, sosyal hayatta, çalışma ve sanat hayatında kendilerine fırsat eşitliği yaratılması gerektiği savunmaktadırlar.

İnsan haklarının kullanımında ülkeden ülkeye farklılık söz konusudur. Bu farklılık gerek zaman ve mekân gerekse de ülkede mevcut olan siyasi parti rejimine göre olmaktadır. Türkiye’de ise bu durum, uluslararası yasalar yoluyla desteklenmiş birçok hak ve özgürlüğün uygulama alanında hayat bulabilmesi, kadınların eğitim imkânlarına ulaşabilmesi ile pozitif bir ilişki içerisinde.

Bu tez ile Meşrutiyetten günümüze (1900 - 2015) "Türk Toplumunda sosyal hayatta kadının yeri ve Türk resmine Yansımaları"nı irdeledik.

Buna göre değerlendirmeler ve çıkan sonuçlar hatlarıyla şöyle özetlenebilir

1. Cumhuriyet ile birlikte Türk kadını, eğitim, miras, evlilik, resmi nikâh, seçme seçilme hakkı gibi birçok insani haklara kavuşmuş, eğitimde, siyasette, çalışma hayatında, sanatta, yaşamın tüm alanlarında erkeği ile yan yana yer almaya başlayan Türk kadınının öncü rolü artmıştır.

2. Cumhuriyetle birlikte okullaşma oranının artması, kız çocuklarının okuma olanakları yaratılması, eğitilmiş kadınların her meslekte yer alması ile verimlilik artarak olumlu gelişmeler kaydetmiştir (2015 yılı verilerine göre Üniversitelerde Okuyan Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları (bakınız sayfa. 53-54)

3. Osmanlı imparatorluğunun son dönemleri ve cumhuriyetin ilk yıllarında aydın kadınlar 1900 lu yıllarda daha çok edebiyat alanında kadın dergilerinde yazarlık yaparak, kadın dergileri çıkararak sosyal yaşama dahil olurken, Sanayi Nefise mektebinin kuruluşundan sonra görsel sanatlar resim ve heykel alanında eğitim alarak, Cumhuriyetin kuruluşu ile artan sanat eğitimi kurumlarında daha çok yer alması ile resim ve heykel sanatında kendilerini ifade eden kadın sanatçılar yetişmiştir (kadın dergileri. (Bakınız sayfa. 58)

4. Kadın sanatçılar, uluslararası sanat arenasında sergilere, bienallere katılarak, ödüller alarak, eğitim neferi, akademisyen ve sayıları istenilen düzeye gelme de üniversitelerin tüm yönetim kademelerine gelmişlerdir (bakınız sayfa. 55-56)

5. Türk Kadını, başka alanlarında olduğu gibi, sanat alanında da toplumsal cinsiyet ayrımlarına ve haklardan mahrum kalma durumları ile karşılaşmıştır. Birçok kadın, sanat eğitimi hakkından mahrum edilmiş, sanatları gün yüzüne çıkarılmamıştır.

6. Eğitimle birlikte kadın evlerden, bahçelerden çıkması, kadının sosyal hayatta, iş hayatında ve sanat hayatında gelişmeler, kadınların özgüven ve çevrelerine iyi örnek olma, çocuklarını daha iyi şartlarda yetiştirme ve okutma gibi olumlu gelişmeler olmuştur.

7. Çok zor şartlardan günümüze bin bir emekle gelen kadınların, son dönem politikalar ile tekrar kazanılmış haklarından yavaş yavaş alınıp çalışma hayatından çıkarılmaya çalışılmasını fark eden kadınların meslek gruplarında ve sivil toplum örgütlerinde hak arama çalışmalarında bir araya gelerek güç birliği etmeye başlamıştır.

8. Ülkemizde ilk Güzel Sanatlar Lisesi, 1989 yılında İstanbul'da açılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı' nın 2015-2016 eğitim öğretim dönemi verilerine bakıldığında Türkiye genelinde 71 ilde 79 adet güzel sanatlar lisesi mevcuttur. Bu liselerden mezun olan öğrencilerin yüzde 97' si üniversiteye yerleşmektedir. Ayrıca bu öğrenciler üniversiteden mezun oldukları zaman genelde resim, görsel sanatlar öğretmeni ya da iç mimar olarak görevlerini icra etmektedirler. Güzel sanatlar Liselerinde resim alanında okuyan erkek öğrencilerden daha çok sayıda olan kız öğrencilerin Türk Resim Sanatına katkılarının büyük olduğu görülmektedir.

Bu tez 1900-2015 Türk kadınının 115 yıllık erkek egemen toplumunda sosyal hayatta, hukukta, eğitimde, siyasette ve sanatta var olma çabasının özetidir. Her bir başlığın bir tez konusu olacağı geniş yelpaze içinde Türk kadınının çabası, emeği, ulusal ve uluslararası başarıları ile açtığı yolda ilerleyen kadınları ile geldiği nokta takdire şayandır. Çok zorlu bir yolculuk yapan Türk kadını için yol henüz bitmemiştir. Kadın ve erkeğin her alanda eşit olacağı güne dek, zaman zaman kesintilere uğrasa da geri adımlar atılsa da Türk kadını Atatürk'ün verdiği görevle daima ileriye dönük yüzü ile hayatın tüm alanlarında başarılarına devam edecektir.

7.2. Öneriler

Günümüzde kentlerde yaşayan kadınlar bilinçlenmiş, çalışma hayatına girmiş, yükseköğrenim ve yüksek lisans, doktora yapmaya başlamış, üniversitelerde araştırma görevlisi, öğretim görevlisi, profesör ve rektörlük gibi birçok alanda görülseler de yeterli değildir. Bakan, milletvekili, vali, kaymakam, müşavir, belediye başkanlığı gibi üst düzey yetkili, idareci kadınlarımızın istenilen düzeye gelememiştir. Türkiye’de kadınlar, Söz sahibi olduğu yerlere, kanun koyucu yerlere eşit gelmedikçe kadın erkek eşitliğinden söz edilemez. Kadın sorunları çözümlenemez. Kadınlarının her alanda eşit olması çağdaş bir ulus yolunda erkeği ile kadını ile el ele sanata, bilimde, hakta, hukukta, siyasette omuz omuza yürümekle olacaktır.

1. Toplumun kadın ve erkeğe farklı bakışında toplumun cinsiyete göre değil de elle tutulur bilimsel kriter ve alan liyakatlığına göre bir ölçünün getirilmesi, gelişmiş toplumlarda bile görülen ayrımcılığın giderilmesinde önemli etken olacaktır.

2. Kadın, eğitim ve siyasette, tüm hizmet alanında cinsiyet ayrımını ortadan kaldırılması gelişmiş, çağdaş, ileri, bilim ve teknoloji toplumu yaratmada ön koşulu olmalıdır.

3. Kadınların eve dönüşünü kadın doğum izinlerinin artırılması kadına verilmiş bir değer gibi görünse de kadın üretimde alınarak yeni bir eve göç özendirilmesini de akla getirmektedir. Çocuk gelişmesini aile ortamını aratmayan çocuk kreş ve anaokulları ile sosyal donanımı olan, eğitimli öğretmen ve yöneticilerin oluşturacağı öğretim sistemi ile de kadın çalışma yaşamında kalmalıdır.

4. Kadının çağdaş ülkeler seviyesine çıkması için; sosyal hayata, eğitim hayatında, ekonomide ve çalışma hayatında, sanatta, bilimde, siyasette, yaşamın her alanında eşitlenmesi gerekmektedir.

Atatürk'ün dediği gibi; “Bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer yarısının göklere yükselmesinin imkânsız.”

KAYNAKÇA

- ABADAN, N.U., “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını”, *Türk Toplumunda Kadın*, Araştırma, Açıköğretim adalet.com (2014). “II. Meşrutiyet Dönemi Gelişmeleri”, 1982.
- ABADAN, N.U., “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını”, *Türk Toplumunda Kadın*, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, s: 1-32, 1982.
- ADEM, Mahmut, “Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Sayısal Gelişme”, Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu, 1981, s. 95-108, Ankara, 1981.
- ADIVAR, Halide Edip, Tatarcık, Can Yayınları, İstanbul, 2009.
- AKAGÜNDÜZ, Ümüt, “Kadın ve Kadınlığa Dair II. Meşrutiyet Dönemi Dergilerinden Yansımalar (1908-1918), Folklor/Edebiyat, Cilt: 19, Sayı: 73, s. 63-80, 2013.
- AKALIN, Tolga, “Dünyada Üç Önemli Savaşın Etkisiyle Oluşan Resimler”, Fine Arts 8/4,352-367, 2013.
- AKALIN, Tolga, Dünyada Üç Önemli Savaşın Etkisiyle Oluşan Resimler, nws Jornual of New World Sciences Academy, 4(352).
- AKAY, Ali, Michel Foucault’da İktidar ve Direnme Odakları, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2000.
- AKAY, Ali, Sanat Tarihi: Sıradışı Disiplin, YKY, İstanbul, 2011.
- AKAY, Ali, Tekil Düşünce, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2004.
- AKAY, Ali, Zeytinoğlu, Emre, Kavramın Sınırlarında, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1998.
- AKDEMİR, Ahmet, Selçuk, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Programlarının Tarihçesi ve Sorunları”, Turkish Studies, International Periodical For

TheLanguages, Literature and History of Turkish on Turkic Volume 8/12
Fall2013, P.15-28, Ankara, 2013.

AKGÜMÜŞ, Dilek, “Osmanlı’nın Son Döneminde Müslüman Kadının Çalışma Hayatı, (SİĞIRCIKOĞLU, Kurtuluş, (2015) “II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını”), 2013.

AKGÜNDÜZ, Hasan, Sıbyan Mektebi, Ankara, 1986, (Yayınlanmamış).

AKŞİT, Elif, Ekin, Kızların Sessizliği, İletişim Yayınları, İstanbul. (2006), “Ankara’nın Kılıkları: Boydan Boya Bir karşı Koyma,” Sanki Viran Ankara, Funda Şenol Cantek (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 149-173, 2005.

AKYÜZ Y, Öğretmen Okulu Dışından İlk Kez Öğretmen Atanmasına İlişkin Orijinal Belgeler (1860-1861) ve Tarihî Gelişim, Millî Eğitim, Oc. Şub. Mart 1998, Sayı 137, s.6-16 (MEB Yay.).

AKYÜZ Yahya, Anaokullarının Türkiye’de Kuruluş ve Gelişim Tarihçesi, Millî Eğitim, Ek. Kas. Ar. 1996, Sayı 132, s.7-13, (M.E.B. Yay.).

AKYÜZ Yahya, İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Tâlimatı, OTAM, Sayı 5, s.1-47, 1994.

AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

AKYÜZ, Yahya, “II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını”, SİĞIRCIKOĞLU Kurtuluş, 2015.

AKYÜZ, Yahya, “Osmanlıda Kadın Öğretmenli Ev Sıbyan Mektepleri” (Amerikan ve Fransız Eğitim Tarihinden Benzer Örnekler)”, Ankara, 2004.

AKYÜZ, Yahya, Atatürk’ü Yetiştiren Öğretmenlerden Birkaçı, Atatürk Devrimleri ve Eğitim Sempozyumu, s.109-122, Ankara, 1981.

AKYÜZ, Yahya, Darülmualimînin İlk Nizamnamesi (1851), Önemi ve Ahmet Cevdet Paşa, Millî Eğitim, Mart 1990, Sayı 95, s.3-20 (MEB Yay.).

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985e), Genişletilmiş 2.bs., 462s, Ankara, 1985.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a), s.144 (ALFA Yay. 7, İstanbul, 1999.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, 1994.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, s. 251-257, s.230.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, s. 344.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, s.160; Ayrıca bkz. Cavit Binbaşıoğlu, Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi, Ankara, 1995 (MEB Yay.).

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, s.161. s.344.

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi, s.78, s.144.

AKYÜZ, Yahya, Türkiye'de Öğretmenin “Öğretmen” ve Meslek İmajı, Eğitim Fakültesi Dergisi, C.11, Sayı 1-2, s.115-121, 1978.

AKYÜZ, Yahya, Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940) (332 s.).

AKYÜZ: Yahya, Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000- M.S. 2010, s.164, Ankara, 2010.

ALDAN, Mehmet, Galiçya ve Sonrası, Hilmi Dilmen'in Öyküsü, s.39, Ankara, 1984.

ALİYE, Fatma, (Haz. Yrd. Doç. Dr. Şahika Karaca), Refet, Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.

ALKAN, a.g.e., s.45.

ALTINAY, Ayşe, Gül, Vatan, Millet, Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

ALVESSON, Mats ve Yvonne DueBilling, Gender Managers And Organizations, Berlin-Newyork: Walter De Gruyter, s.18, 1994.

ANDREE, Michel, Feminizm, Çev: Şirin Tekeli, Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul, 1984.

ANGIN, Refet ve Ataöv, Meziyet, Toplum ve Ülkeleri İnceleme Kılavuzu, 1967.

ANGIN, Refet, Milli Kütüphane, FL CD- 2010-335, 2010.

ANTMEN, A, Aliçavuşoğlu, E., “Türk Sanatında Kadın ve Kadın Sanatçılar Üzerine Canan, 2006.

ANTMEN, Ahu, Kimlikli Bedenler: Sanat, Kimlik, Cinsiyet, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014.

ANTMEN, Ahu, Sanat/Cinsiyet: Sanat Tarihi ve Feminist Eleştiri, Çev: Esin SOĞANCILAR, Ahu ANTMEN, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ARAT, Necla, Feminizmin ABC’si, Simavi Yayınları, İstanbul, 1991.

ARAT, Necla, Kadın Sorunu, Say Yayınları, İstanbul, 1987.

ARGUNŞAH, Hülya, Bir Cumhuriyet Kadını Şükufe Nihal, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

ARI, Asım, “Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim”, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 181-192, 2002.

ARMAĞANI Dursun, Yıldız, s.427-442, Ankara, 1995; Nesimi Yazıcı, Tanzimat Döneminde Yetim Mallarının Korunmasına Yönelik Yasal Düzenleme ve Uygulamalar, XII. Vakıf Haftası Kitabı, s.45-53, Ankara, 1995.

ARPINAR Seval, “İlk Kadın Dergisi”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, C. III, Sayı: 6, Ocak 1969.

ATAKAN, Nancy, Arayışlar: Resim ve Heykelde Alternatif Akımlar, Çev: Zeynep Rona, YKY, İstanbul, 1997.

ATALAY, Beşir, Y.M. Konaş, S. Beyazıt ve K. Madenoğlu, Türk Aile Yapısı Araştırması, DPT Yay.

AVAR, Sıdika, Cumhuriyet’te İz Bırakanlar, Kaynak Yayınları, s.153-158.169, İstanbul, 2011.

AVAR, Sıdika, Dağ Çiçeklerim, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

- AYAŞ, Nevzad, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi, Kuruluşlar ve Tarihçeler, XV+745, Ankara, 1948.
- AYAYDIN, Abdullah, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı: 30, Sayfa:1, 2009.
- AYDIN, Suat, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını ile Basın Arasındaki İlişki, Ankara, 1994.
- AYDIN, Suat, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını ile Basın Arasındaki İlişki, Ankara Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.
- AYDIN, Uzun, Derya, İnas ve Sanayı-i Nefise mektebi'nin İlk Kadın Heykeltraşları Ankara, 2014.
- Aydın, Suat, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını ile Basın Arasındaki İlişki. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.
- AYDINGÖR, Figen, Tanzimat Dönemi Kadın Yaşamındaki Modernleşme, Anadolu Üniversitesi Yakınçağ Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2006.
- AYTAÇ, Kemal, Gazi M. Kemal Atatürk, Eğitim Politikası Özetinde Konuşmalar, 98 Bağlam Yay. 2007, Ankara, 1984.
- BALCIOĞLU, Mustafa, “Batı Anadolu’nun İşgali ve Kuvayı Millîye”, Millî Mücadele Tarihi Makaleler-, Yay. Haz. Berna Türkdogan, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., s. 40, Ankara, 2002.
- BAŞAR, Gülcan, “Türkiye Cumhuriyeti'nin Atatürk Dönemi Kültür ve Sanat Anlayışı”, Sanat ve Bil Dergisi, s. 2, Temmuz 2003,
- BAŞGÖZ, İlhan- H. E. Wulson, Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk, s. 263, 1968.
- BAŞKAN, Seyfi, “Cumhuriyet Döneminde Sanat”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s. 402.

BAŞKAN, Seyfi, “Cumhuriyet Döneminde Sanat”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s. 402-436.

BAŞKAN, Seyfi, a.g.m., s. 424-428.

BAŞKAN, Seyfi, gös.yer. 26 gös.yer. 27 Enver Töre, “Atatürk ve Sonrası Dönemi Tiyatrosu Faaliyetleri”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s.522. 28 gös.yer. 51

BAYAR, Celâl, Atatürk'ten Hatıralar, Sel Yayınları, 1955.

BAYAR, Celal, Atatürk'ten Hatıralar, Sel Yayınları, s.1 17-118. 20 Osma, a.g.m., s.503. 21 Başkan, a.g.m., s. 404. 22, İstanbul, 1955.

BELGE, Burçin, “Gazetecilere Hatırlatma: Osmanlı'da da Kadın Öğretmenler Vardı”, 2010.

BELGE, Murat, Marksist Estetik, Birikim Yayınları, İstanbul, 1997.

BENJAMIN, Walter, Pasajlar, Çev: Ahmet Cemal, YKY, İstanbul, 1995.

BERGER, John, Görme biçimleri kitabı. Metis Yayıncılık, 1999.

BERKTAY Fatmagül, “Felsefenin Kadına Bakışı” Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları -Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar, Koç Üniversitesi Yayınları, No: 4, s :99–113, 2010.

BERKTAY, Fatmagül “Kadınların İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunda Yeni Bir Açılım”, İnsan Hakları, Yapı Kredi Yayınları, s.353, İstanbul, 2000.

BERKTAY, Fatmagül, “Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”, Yetmiş Beş Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

BERKTAY, Fatmagül, “Türkiye Kadın Araştırmaları, 1980-1990”, Kadınların Belleği, Metis Yayınları, İstanbul, 1992.

BEYKAL, Canan ile Söyleşi” Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi No: 1, s. 137- 152.

BOCK, Gisela, Avrupa Tarihinde Kadınlar, Çev: Zehra Aksu Yılmaz, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004.

- BOYNE, Roy, Foucault ve Derrida'da Feminizm ve Ayırım, Çev: Ayşe Banu Karadağ, Sel BOYNE, Roy, Foucault ve Derrida'da Feminizm ve Ayırım, Çev: Ayşe Banu Karadağ, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1998 Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- BOZOKLAR, Kutsiye, Sanat ve Mücadele, Ceylan Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- BULUT, Hülya, "Fatma Aliye ve Halide Edip Adivar'da Gündelik Hayat Ritimleri", Evrensel Kültür, s. 11-164, 2008.
- BUYURGAN, Serap ve Buyurgan, Ufuk, Sanat Eğitimi ve Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2007.
- BUYURGAN, Serap, Hacettepe Üniversitesi Fakültesi Dergisi 19/19, (Haziran 2003).
- CANBAZ, Firdevs, Çok Eşlilik Taaddüd-i Zevcat Fatma Aliye- Mahmud Esad, Hece Yayınları, Ankara, 2007.
- CAPORAL, Bernard, Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, çev. Ercan Eyüboğlu, s. 740, Ankara, 1982.
- CAPORAL, Bernard, Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını I (1919-1970), (Çev. Ercan Eyüboğlu), Yeni Gün Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- CEBESÖY, Ali Fuat (t.s.). Sınıf Arkadaşım Atatürk, İnkılâp Kitabevi.
- CEBESÖY, Ali Fuat, Sınıf Arkadaşım Atatürk, inkılâp Kitabevi, İstanbul t.s., s. 17.
- CEVAT M, a.g.e., s. 121-122.
- CEVAT, M, Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraatı, 1338, s.27, vd., İstanbul.
- CHAMBERS, Ian, Göç, Kültür, Kimlik, (Çev. İsmail Türkmen & Mehmet Beşikçi) Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- CICIOĞLU, Hasan, Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk ve Orta Öğretim (Tarihî Gelişme), s. 362, Ankara, 1982.
- CİN, Ayşe. Kültür Sanat Edebiyat Fanzini, Özel Ek: Kadınların Manifestosu, Güz 2013.

- CLARK, Toby, Sanat ve Propaganda, Çev: Esin Hoşsucu, Ayrıntı yayınları, İstanbul, 2004.
- CUNBUR, Müjgan, “Atatürk Döneminde Kadın Eğitimi,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergi, Sayı: 23, Ankara, 2012.
- CUNBUR, Müjgan, “Atatürk’e Göre Türk Kadını ile İlgili Sorunlar ve Değerlendirmeler”, Erdem, cilt/4, Sayı: 12, s. 685-732, Eylül 1988.
- ÇAKA, Cahit, Tarih boyunca Harp ve Kadın, s.41-43, Ankara, 1948.
- ÇAKIR, S., “Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi” Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları – Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar, Koç Üniversitesi Yayınları No: 4, s. 99 -113, 2010.
- ÇAKIR, Serpil (2008.2011) Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, s. 52-141, İstanbul, 2008.
- ÇAKIR, Serpil, “1908’in Kadınlar Açısından Anlamı”, İstanbul, 2008.
- ÇAKIR, Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, (Metis Yay.), İstanbul, 1996.
- ÇAKIR, Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınevi, İstanbul, 2011.
- ÇAKIR, Serpil, Osmanlı Kadın Hareketi, Metis Yayınları, s. 59, İstanbul, 2011.
- ÇAKMAK, Banu, “Tanzimattan Cumhuriyet’e Uzanan Çizgide Osmanlıda Kadın Hareketleri, Dönemin Tiyatrosunda Kadının Temsili ve Kadın Sorunu”, Tiyatro ve Dramaturji Bölüm Dergisi, İstanbul, 2011.
- ÇALIŞLAR, İpek, Biyografisine Sığmayan Kadın-Halide Edip, Everest Yayınları, İstanbul, 2011.
- DELEUZE, G., Fuattarı, F., Kapitalizm ve Şizofreni I. II., Çev: Ali Akay, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991.
- DEMİR, Nilüfer, Özcan, “II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Feminizmi”. Ankara Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1999.

- DEMİRDİREK, Aynur, Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi, Ayizi Yayıncılık, Ankara, 2011.
- DEMİRDİREK, Aynur, Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi, İmge Kitapevi Yayınları, 1993.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlı- Türkçe Lûkat, Aydın Kitabevi, 2010.
- DEVİRİM, M., Kültürel Feminizm ve Kültürel Cinsiyeti, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi N: 1 s. 201-214, 2006.
- DİLMAÇ, Oğuz. Türkiye ev Avrupa'da Kadınların Sanat Eğitiminin Karşılaştırmalı Tarihçesi. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı 34, Sayfa 99-115. (Berktaş 2006: 37-38, Heater 2007: 179), 2011.
- DİNÇ, Sait, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde VI. Milli Eğitim Şurası ve Uygulamaları, (18-23 Mart 1957)”, Çukurova Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Adana.
- DOĞAN, Sabiha, “Tanzimat Dönemi Kadın ve Aile”, Kadın dergisi, Sayı 1, Nisan Mayıs-Haziran 2017.
- DOĞRAMACI, Emel, Türkiye’de Kadın Hakları, s. 103, Ankara.
- DURSUNOĞLU, Halit, “Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirmenin Tarihi Gelişimi”, Milli Eğitim Dergisi, Sayı 160, 2003.
- ECO, Umberto, Günlük Yaşamdan Sanata, Çev: K. Atakay, Adam Yayınları, İstanbul, 1991.
- EKMEKÇİOĞLU, Lerna ve Bilal, Melissa, Bir Adalet Feryadı Osmanlı’dan Türkiye’ye Beş Ermeni Feminist Yazar 1862-1933, Aras Yayınları, İstanbul, 2006.
- ELİBAL Gültekin, Atatürk ve Resim Heykel, İş Bankası Kültür Yayınları: 121, s. 17, İstanbul, 1973.
- ENİS Avni, “Ana Mektebi”, Kadın, 25 (30 Mart 1325 - 12 Nisan 1909), s. 11-12.

- ERCAN, Enver, Estetik Öldü mü?, Söyleşi, Varlık Dergisi, Ocak 2003.
- ERDAL, Kelime, “Halide Edip Adıvar’ın Bakış Açısıyla Kadının Çalışma Hayatı”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7(1): 109-123, 2008.
- ERGAS, Yasmine, 1970’lerde Feminizm, Çev: Özden Arıkan, Sanat Dünyamız Dergisi, YKY, İstanbul, 1996.
- ERGİN, Osman, Türk Maarif Tarihi, 5 c. İstanbul, 1977.
- ERGİN, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, C.1, s. 457-458, İstanbul, 1977.
- ERGÜN, Mustafa, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Çalışmalarının Gelişmesi”, ty.
- ERGÜN, Mustafa, Atatürk Devri Türk Eğitimi, s. 203, Ankara, 1982.
- ERGÜN, Mustafa, II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914), Ankara, 1996 (Ocak Yay.).
- ESEN, Nükhet, “Yasaklara Rağmen Kadın Yazar Olmak: Ahmet Mithat Fatma, 1994.
- FEYZİOĞLU Turhan, “Atatürk ve Güzel Sanatlar”, Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s. 852, Ankara, 1992.
- FEYZİOĞLU, a.g.m., s. 842.
- FEYZİOĞLU, Turhan, “Atatürk ve Kadın Hakları” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt II, Sayı 6, s. 541-542, Temmuz 1986.
- FİDAN, Fatma, “Kadın Mesleği Kavramı: Anlamlılığı ve İçeriği”, Sakarya Üniversitesi, İİBF, Sakarya, ty.
- GİDDENS, A. (Çev: Tathcan, Ü.), Modernite ve Bireysel Kimlik – Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum / Modern Düşünce 1, Say Yayınları, 2010.
- GİRİTLİ, a.g.m., s. 836-837.
- GİRİTLİ, İsmet, “Atatürk, Kültür ve Sanat”, Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s.836, Ankara, 1992.

GÖK, Fatma, “Türkiye’de Kadınların Eğitimi; Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Kadın Eserleri Kütüphanesi Makale Arçivi, No.6, s. 1, 1999.

GÖKÇİMEN, Semra, “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, 2008.

GÖREN, Ahmet Kamil, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türk Resim Sanatı”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s. 466-502.

GÖREN, Ahmet, Kamil, “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Türk Resim Sanatı”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s.467. 17 gös.yer. 18 Başkan, a.g.m., s. 420.

GÖREN, Ahmet, Kamil, Sanayi Nefise Mektebi, Türkiye’imiz, s. 48.

GROSSE Frauen der Weltgeschichte, Klagenfurt, Neuer Kaiser Verlag, s. 195, 1987.

GÜÇLÜ, Erdinç, TUNÇ, Samiye, (Magazine of Kadınlar Dünyası in the Ottoman Press Life). Yazar: Türü: Telif. Baskı Yılı: 2012. Sayı: 3.2. Sayfa: 155 ...).

GÜÇLÜ, Erdinç, TUNÇ, Samiye, (Osmanlı kadını, Osmanlı kadın hareketi, Kadınlar Dünyası... / Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi 3(2): 155-176.).

GÜLCÜ, Erdinç ve TUNÇ Samiye, “Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar GÜLCÜ, Erdinç ve TUNÇ Samiye (2012). Dünyası Dergisi”. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 3, S.2, Çankırı, 2012.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs, Cumhuriyet’te İz Bırakanlar”, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001.

GÜNDOĞAN, Nezahat ve Gündoğan, Kazım, İki Tutam Saç-Dersim’in KayıpKızları Belgeseli, Miraz Yapım, İstanbul, 2010.

GÜNDÜZ, Mustafa, “II. Meşrutiyet’in Klasik Paradigmaları, İctihad, Sebilü’r Reşad ve Türk Yurdu’nda Toplumsal Tezler”, (2008), 2005.

GÜNTEKİN, Reşat, Nuri, Çalığıuşu, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2014.

IRZİK, Sibel ve Jale Parla (der.), Kadınlar Dile Düşünce, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011.

İÇLİ, Tülin, “Atatürk ve Türk Kadını” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt IX, sayı, 25 İÇLİ, Tülin, “Atatürk ve Aile,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt VIII, Sayı, 22

İLYASOĞLU, Aynur, Deniz, İnsel, “Kadın Dergilerinin Evrimi” Türkiye’de Dergiler ve Ansiklopediler, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984.

İNAN, Afet, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri, İstanbul, 1955.

İNAN, M. Rauf, “Atatürk’ün Devraldığı Eğitim, Öğretim Durumu ve Kurumları”, Atatürk Konferansları, V, 1971-1972, s. 117-161.

İNÜĞÜR M. Nuri, Basın ve Yayın Tarihi, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2005.

İSMAİL, Doğan, Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi, Sosyo Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C.1, s.176-198 (Aile Araş. K. Yay.), Ankara, 1992.

KADIOĞLU, Süheyla, 20. y.y. ve Kadın/Batı Ülkelerinde Kadın Hareketleri, Gri Yayınevi, İstanbul, 2005.

KAFADAR, Osman ve ÖZTÜRK Faruk tarafından bugünkü Türkçeye kazandırılmıştır: Avrupalılaşmak, (Gündoğan Yay.), Ankara, 1997.

KAHRAMAN, H. B., Cinsellik Görsellik Pornografi, Agora Kitaplığı, 2010.

KAHRAMAN, H. Bülent, Kadınlığın Tehlikeli Halleri, Radikal Kültür- Sanat Gazetesi, İstanbul, 2005.

KANDİYOTİ, Deniz, Cariyeler, Bacılar, Yurттаşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler, Metis Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2013.

KANSU, Nafı Atuf, Türkiye Maarif Tarihi, 2 c. Ankara, 1930-1932.

KARACA, Şahika, “Fatma Aliye Hanım’ın Türk Kadın Haklarının Düşünsel Temellerine Katkıları”, Karadeniz Araştırmaları, Sayı 31, s. 93-110. 2011.

KARACA, Şahika, Udi, Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.

KARAL, Enver, Ziya, Atatürk'ten Düşünceler, Devlet Kitapları, s. 99, İstanbul, 1986.

KARAL, Enver, Ziya, Atatürk'ten Düşünceler, İstanbul, 1986.

KARATAŞ, Evren, "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri".II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını Sığırcıkoğlu, s. 24, 2009.

KARTAL, Cemile, Burcu, "II. Meşrutiyet'in Cumhuriyet'e Mirası: 'Makbul Kadınlar'", 2008.

KARTAL, Cemile, Burcu, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Sayı. 38, 2008.

KESKİN, Ferda, Foucault'da Şiddet ve İktidar, Cogito, Sayı: 6-7, Kış- Bahar, 1996.

KIRCA, Schroeder, Süheyla, Popüler Feminizm: Türkiye ve Britanya'da Kadın Dergileri, Bağlam Yay., Ankara, 2007.

KIVANÇ, Osmar, "Cumhuriyet'in Anıtları: Anıt Heykeller", Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s. 503-512.

KOCABIÇAK, Sabiha, (2005) "100 Yaşın Eşiğinde Bir Eğitimci: Refet Angın'la Bir Sohbetin Öğrettikleri- Öğretmen Herşeyden Önce Rehber Olmalıdır", Yöret Vakfı Yöret Postası, s. 21.100.168 Firdevs Gümüšoğlu, (2001),

KOCABIÇAK, Sabiha, "100 Yaşın Eşiğinde Bir Eğitimci: Refet Angın'la Bir Sohbetin Öğrettikleri- Öğretmen Herşeyden Önce Rehber Olmalıdır", Yöret Vakfı Yöret Postası, 2005.

KOCATÜRK, Utkan, "Atatürk ve Aile", Atatürkçülük, Genel Kurmay Bask. Yay., 11. Cilt. MEB Basımevi, İstanbul, 1984.

KOCATÜRK, Utkan, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s.102. 44, Ankara, 2007.

KOCATÜRK, Utkan, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Turhan Kitabevi, Ankara, 1984.

KOCATÜRK, Utkan, Devlet Kitapları, 2007.

KOÇ, Nurgün Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. Cilt 1, Sayı 2, 2012.

KOÇER, Hasan, Ali, Türkiye’de Kadın Eğitimi,” Ankara Üniversitesi EğitimBilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, s.130, Ankara, 1973.

KOLLONTAI, Aleksandra, Toplumsal Gelişmede Kadının Konumu, Çev: M. Ali İnci, İnter Yayınları, İstanbul, 2000.

KÖŞGEROĞLU, Nedime, Beli Kırılan Devrim Köy Enstitüleri ve Kadın Kalemler, 2010.

KÖŞGEROĞLU, Nedime, Sıkıştırılmış Alanlardan Yaratıcı Yaşamlara Kadın, Anfora Yayıncılık, İstanbul, 2008.

KUMRAL, Çiçek, Feminist Sanat Tarihinin Temelleri, Türkiye’de Sanat Dergisi, Sayı: 54, İstanbul, 2002.

KURNAZ, Ş, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını, s.102.

KURNAZ, Ş, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını, s.103. “Kemalizm, Profesyonelizm ve Ataerkil Tezahürler”, Toplum ve Bilim, S.114, s.27-50, 2009.

KURNAZ, Ş, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını, s.104.Alter Yayıncılık, Ankara.

KURNAZ, Şefika, “Siyasal Tarihimizin İsimli Kahramanlarından: İttihatçı Seniye Hanım”. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Vol:2/4, s. 624-630, 2007.

KURNAZ, Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), (MEBYay.), İstanbul, 1996.

KURNAZ, Şefika, II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını, (MEB Yay.) İstanbul, 1996.

KURNAZ, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), s. 22-23, İstanbul, 1992.

KURNAZ, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, s. 37-38, 1992.

- KURT, Songül Keçeci, “II. Abdülhamid Dönemi’nde Kız Rüştüleri”, 2012.
- MADRA, Beral, Sanatta İmge Olarak Kadın, Radikal Kültür-Sanat Gazetesi, 19 Ocak 2006.
- MAY, Rollo, Kendini Arayan İnsan, Çev: Ayşen Karpaz, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- MAY, Rollo, Yaratma Cesareti, Çev: Alper Oysal, Metis Yayınları, İstanbul, 1994.
- MİLLETT, K., (Çev: Selvi, S.), Cinsel Politika, Payel Yayınevi, “Muhtelit Tedrisat”, Maarif Vekâleti Mecmuası, 1930, Sayı: 19, s. 87-95, 1973.
- NIETZSCHE, Friedrich, Ahlakın Soykütüğü, Gün Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- NOTZ, Gisela, Feminizm, Çev: Sinem Derya Çetinkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2012.
- NURİ, Celâl Kadınlarımız, (224+8 s.); Bu eser, Özer OZANKAYA tarafından aynı isimle, günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Kültür Bak. Yay., (155 s.), Ankara 1993.
- NURİ, Celâl, Tac Giyen Millet, (126+1 s.); Türk İnkılâbı, (399+3 s.); Türk İnkılâbı adlı eserin Lâtin harfleriyle Türkçeye çevirisi, biri aynı adla diğeri farklı bir isimle yayınlanmıştır. Bu çeviriler için bk., Celâl Nuri İleri, Türk İnki(1)lâbı, Haz. Recep Duymaz, Kaknüs Yay., İstanbul 2000, (334 s.), Celâl Nuri İleri, Türk İnkılâbı, Haz. Recep Duymaz, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2000, (326 s.), Celâl Nuri, Türk Devrimi-İnsanlık Tarihinde Türk Devriminin Yeri, Günümüz Yazı ve Diline Çeviren, Özer OZANKAYA, Kültür Bak. Yay., Ankara 2002, (350 s.).
- NUTKU, Ö., “Kadın ve Sanat” Yedi- Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar, 2010.
- OKAY, Orhan, Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi, (MEB Yay.), İstanbul, 1991.
- OKTAY, Ayla-ÖZTÜRK Cemil, Türkiye’de Kızların Eğitimi, Eğitimde Nitelik Geliştirme, s.43, İstanbul, 1991.

ONAY, Perihan, Türkiye'nin Kalkınmasında Kadının Rolü, s. 194, Ankara, 1967.

ORHONLU, a.g.m., s. 940. Kadınların yüksek öğrenimdeki Cumhuriyet döneminde devam eden gelişmeleri için bkz. "Yüksek Öğretimde Türk Kadını", Millî Eğitim, 81, s. 35-42, 1989.

ÖKSÜZ, Melek, "Tesettür Tartışmalarının Dünü: II. Meşrutiyet Dönemi", 2012.

ÖZDEMİR, Murat, "Eğitim Yönetiminde Yerelleşme Siyasalları, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 41, Sayı: 3, Eylül, s. 153-168, 2008.

ÖZGİŞİ, Tunca, "Türk Parlamento Tarihinde Cumhuriyet Senatosu", TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No:153, Ankara, 2012.

ÖZTÜRK, Cemil, "II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını", Sığırcıkoğlu Kurtuluş, 2015.

ÖZTÜRK, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, s. 13-15.

ÖZTÜRK, Cemil, Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2007.

ÖZTÜRK, Cemil, Türkiye'de Meslekî ve Teknik Eğitimin Doğuşu-I: Islâhhaneler, Hakkı Siyasî Hatıratım, s.198-201 (Dergâh Yay.), İstanbul, 1984.

ÖZTÜRK, Yakup, "Modernleşme Serüvenimiz ve Kadın", 2011.

PEKER, Recep, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler II Kitap, 1933.

RANCIERE, Jacques, Estetiğin Huzursuzluğu: Sanat Rejimi ve Politika, Çev: Aziz Ufuk Kılıç, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

RIZA, Ahmet, Vazife ve Mesuliyet, 3. Cüz: Kadın, Paris, 1324, s. 46-48.

RİFAT, Kadriye, İnkılâp ve Biz Kadınlar, Hayat, 2. Kânun 1930, No: 1 (Yeni Tertip), s. 76-82.

ROWBOTHAM, Sheila, Kadınlar Direniş ve Devrim, Çev: Nilgün Şarman, Payel Yayıncılık, İstanbul, 1994.

- SAĞLAM, Mümtaz, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Sanat Koleksiyonu I, Batılı Anlamda Türk Resim Sanatının Gelişme Aşamaları, 2004.
- SAMİ, Şemseddin, Kadınlar, İstanbul, 1311, s. 46-47.
- SANCAR, S., Erkeklik: İmkânsız İktidar – Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- SANCAR, Serpil, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2012.
- SARINAY, Yusuf, Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları. İstanbul: Ötüken Neşriyat.Kurnaz, Şefika (1996), İstanbul, 1994.
- SATI, Meşrutiyetten Sonra Maarif Tarihi, Muallim, 15 Şubat 1334, Sayı 19, s. 662-663.
- SAYILAN, Fevziye, Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim- Olasılıklar ve Sınırlar, Dipnot Yayınları, Ankara, 2012.
- SCHELER, Max, Hınç, Çev: Abdullah Yılmaz, Kanat Kitap-Pusula Yayınları, İstanbul, 2004.
- SEMİYE, Emine, “İslamiyet’te Feminizm”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 21, s. 269-280. 2012.
- SIĞIRCIKOĞLU, Kurtuluş, “II. Meşrutiyet Dönemi Türk Kadını”, 2015.
- SLATER, Phil, Frankfurt Okulu, Çev: Ahmet, Özden, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998.
- SOYAK, Hasan, Atatürk’ten Hatıralar, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. Töre, Enver. “Atatürk ve Sonrası Dönemi Tiyatrosu Faaliyetleri”, Türkler Ansiklopedisi, XVIII, s. 522-537. 2010.
- SOYAK, Hasan, Rıza, Atatürk’ten Hatıralar, Yapı Kredi Yayınları, s. 26-27, İstanbul, 2010.
- SÖZEN, Madanoğlu, Melis, “Türkiye’nin Öncü Kadınları”, 2015.

SU, Mükerrerem, Kamil ve K. SU, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Kanaat Yay. İstanbul, 1975.

ŞAFAK, Elif, Gorilla Kızlar, Radikal Kültür-Sanat Gazetesi, 8 Aralık, 2002.

ŞAHMARAN, Can Gökçen Yıl: 2, Sayı: 3, s. 96-115, Haziran 2015.

ŞANAL, M. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kız Öğretmen Okulu’nun (Dârülmualimât) Kuruluşu, Okutulan Dersler ve Kapatılışı”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM), Sayı:26, ss.222-244, Ankara, 2011.

ŞANAL, Mustafa ve Güçlü, Mustafa, “Yenileşme Dönemi Eğitimciler”, 2005.

ŞANAL, Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın İdareci ve Öğretmenler ile Okuttukları Dersler”, Belleten LXVIII, S. 253, ss. 649-670, s. 653, 2004.

ŞANAL, Mustafa, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın İdareci ve Öğretmenler ile Okuttukları Dersler”, Belleten LXVIII, S. 253, ss.649-670, s. 653, 2004.

ŞANAL, Mustafa, Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinin Pedagojik Formasyon Anlayışı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 197-207, 2003.

T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Genel Nüfus Sayımı, (1980, 1985,1990) DİE Matbaası, Ankara.

TAN, Göğüş Mine, “Eğitsel Fırsat Eşitliği- Sosyolojik Bir Kavram, 1987.

TAN, Mine Göğüş, Cumhuriyet’te Çocuktular, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2007.

TAN, Mine Göğüş, Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitim, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 21, 1979.

TAN, Mine, “Okullar Eşitsizliği Normalleştiriyor”, (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi) TÜSİAD için hazırladığı “Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği” başlıklı raporundan.

- TAN, Mine, Bir Kadın Mesleği: Öğretmenlik, Günümüzde kızların eğitim sorunları, kadın mesleği olarak öğretmenlik, kadın öğretmenler ve eğitim yönetimi, teftişi, s. 107-121, Ankara, 1995.
- TAN, Mine, MEB Sayısal Veriler, 1999, 1997-1998 Öğretim Yılı Yükseköğretim İstatistikleri, Ankara, 1999.
- TANİLLİ, Server, Ne olursa Olsun Savaşıyorlar: Kadın Sorununun Neresindeyiz?, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006.
- TANSUĞ, Sezer, Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, Waresquiel, E., “Kadın (İkinci Cins)” “Kadınların Özgürlüğü Hareketi”, İsyankar Yüzyıl-Yirminci Yüzyıl’ın Başkaldırı Sözlüğü Sel Yayıncılık Larousse 337-345, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 2003.
- TANSUĞ, Sezer, Çağdaş Türk Sanatı. İstanbul: Remzi Kitabevi, s.108, 1999.
- TAŞER, Seyit, “Halide Edip Adıvar’ın Öğretmenlikten İstifası”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2012.
- TAŞKIRAN, Tezer, “Atatürk ve Kadın Eğitimi”, Azerbaycan, Cilt 30, sayı 235, 1981
- TAŞKIRAN, Tezer, Cumhuriyetin 50. yılında Türk Kadın Hakları, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yay., s. 35, Ankara, 1973.
- TAŞKIRAN, Tezer, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, s. 176, Ankara, 1973.
- TATLI, Canan, Demokrat Parti Döneminde Toplumsal ve Siyasal Hayatta Kadın, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, 2008.
- TETİK, Ahmet, Lübnan’da Bir Eğitimci, (1916-1917).
- TEZCAN, Ercüment, Çalışma Yaşamında Kadın-Erkek Eşitliği ve Avrupa Birliği Çerçevesindeki Uygulamalar, 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Oya Çitçi (editör), Ankara.

- TEZCAN, Mahmut, Eğitim Sosyolojisi, Şafak Matbaacılık, Ankara, 1999.
- TİĞİNÇE, Oktar, Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı, Bilim Teknik Yayınevi, s. 33-50, 1998.
- TOKTAŞ, Şule ve Cindoğlu, Dilek, "Modernization and Gender: A History of Girls' Technical Education in Turkey Since 1927," Women's History Review, Vol.15, No. 5, November 2006, pp. 737-749. 2006.
- TONGUÇ, Hakkı, İsmail, Muallim Yıllığı, Maarif V. Matbaası, İstanbul, 1929 (Faik Reşit Unat -Unat- ile birlikte) 138 s. ... Hasan Fehmi Turgal'ın Ölümü, İlköğretim, sayı 16, 3.6.1939, s.255-256 ... Hakkı Tonguç'la Bir Konuşma, Pazar Postası, 25.10.1959.
- TOPCUOĞLU, Hamide, Bir Kadın Mesleği: Öğretmenlik Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No. 498, s.107, 2005.
- TOPÇUOĞLU, Hamide, 10. Yıl 10. Sınıf, Sümerbank Dergisi (Atatürk Özel Sayısı), Sayı 149, s. 65-70, Kasım 1974.
- TOPRAK, Zafer, "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", Tarih ve Toplum, S. 51, s. 23-35, 1988.
- TOPRAK, Zafer, Türkiye'de Millî İktisat (1908-1918), s.314 vd. (Yurt Yay.), Ankara, 1982.
- TOPUZ, Hıfzı, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi Remzi Kitabevi, 2. Basım, 2003.
- TOPUZ, Hıfzı, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi Remzi Kitabevi, 2. Basım, 2003.
- TURANI, Adnan, "Atatürk ve Güzel Sanatlar", Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, s. 855-865. Ankara, 1992.
- TURGUT, Bekir, 19. Yüzyılda Batı Karşısında Doğuda Ortaya Çıkan Fikrî Temayüller,

- TÜRKER, Alkan, “Kadın Erkek EĞitsizliği Sorunu”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Yayın No: 475, s.47, 2000.
- TÜRKOĞLU, Pakize, Kızlar da Yanmaz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 264-265, İstanbul, 2013.
- TÜRKOĞLU, Pakize, Kızlar da Yanmaz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- TÜRLER, Ali, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Sorunları I-II”, Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Abece Dergisi, Mart-Nisan Sayıları, 2006.
- TÜZEL, Gökçe, Bayrakçeken, Being and Becoming Professional: Work and Liberation Through Women’s Narratives in Turkey, METU, 2004.
- UNAT, Faik, Reşit, Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihî Bir Bakış, s. 200, Ankara, 1964.
- UNAT, Nermin, Abadan, “Social Change and Turkish Women”. Women in Turkish Society. The Netherlands: E.J. Brill, 1981.
- Unat, a.g.e., s. 80e - 80f.
- URGAN, Mine, İngiliz Edebiyat Tarihi, Yapı Kredi Yayınlar, İstanbul, 2004.
- ÜLKER, Çiğdem, Tarih Okulu Dergisi (TOD), Sayı 9, ss.33-56, 2016.
- ÜNLÜER, Faika’in Yetişmesi ve Meslek Hayatı”, Milli Eğitim Dergisi, s. 1-14. “100. Yılında II. Meşrutiyet’in Kültürel Mirası”, Milli Eğitim, Güz s.184, Ankara.
- YILDIZ, Erol, Murat/Kızılırmak, Buse-Sanat Tarihi Disiplininin Baskı Resim Derslerine Olan Etkisi Modern Dönemde Edebiyat, Eğitim, Sanat ve İktisat (ubaksymposium.org. Ankara, 2018.
- YILDIZ, Erol, Murat/Kızılırmak, Buse-Sanat Tarihi Disiplininin Baskı Resim Derslerine Olan Etkisi Modern Dönemde Edebiyat, Eğitim, Sanat ve İktisat (ubaksymposium.org. Ankara, 2018.

YILDIZ, M. Erol, Ortaokul 6. Sınıf Görsel Sanatlar Dersi Ölçme ve Değerlendirme Yöntemlerine İlişkin Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Görüşleri, İDİL, Cilt 1, Sayı 3 / Volume 1, Number 3.1/17, 2012.

YILMAZ, Engin, “Türk Edebiyatında Kadın Öğretmen Tiplerleri”, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 14, ss. 240-251, 2007.

YÜCEER, Saime, U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 2008/1.

ZİHNİOĞLU, Yaprak, “Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği”, Osmanlı Bankası Araştırma Merkezi, 21.02.2009.

Dergi ve Yayınlar

“Ankara’nın Kılık-kıyafetleri: Boydan Boya Bir Karşı Koyma,” Sanki Viran Ankara, Funda Şenol Cantek (ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, 149-173, s. 155-165.

Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı, Cilt: 20, Sayı: 1, 245-(1997),

“Atatürk, Kültür ve Sanat”, Atatürkçü Düşünce, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. Ankara, s. 833-839.

“Cumhuriyetten Önce ve Sonra Meslekî Tedrisat”, Maarif Vekilliği Dergisi, Sayı: 21-2, s. 1-9, Şubat 1939.

“II. Abdülhamid Dönemi Eğitimi ve İdeolojisi Üzerine Tartışmalar”, Talid, 6 (12), 243-286, 2009.

“Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği”, Metis Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2013.

“Osmanlı İmparatorluğu’nda Kadın İdareci ve Öğretmenler ile Okuttıkları Dersler”, Belleten LXVIII, S. 253, ss.649-670. 2004.

Ankara Ü. Hukuk Fakültesi Yay.; Toplumsal Değişim ve Eğitim: Kadın Bakış Açısından, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Sayı 27, s.83-96, 1995.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı
Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadın Öğretmen Kimliği Yüksek Lisans Tezi Seda
Yılmaz Tez Ankara, 2015.

Ankara, 1998. Eğitim Fakültelerine ilişkin oranlar Doç. Dr. Kasım Karakütük
tarafından hesaplanmıştır.

Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası, (Türk Tarih Kurumu Yay.); Türkiye'de
Dünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar, İstanbul, 1998 (Marmara Ü.
Eğitim Fak. Yay.), Ankara, 1996.

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 37,
Ankara.

Atatürk ve Resim Heykel, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları: 121, 50 Yıllık
Yaşantımız 1923-1933, I, Milliyet Yayınları, 1975.

Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk
Araştırma Merkezi, Ankara, 2007.

Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, 1990.

Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih
Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 37, s.52-54, Ankara,
1990.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1952, MEB Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü
Yayınları.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. 1, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, s. 230,
Ankara, 1952.

Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor, Ankara: Kristal Kitaplar, 2007.

Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor, Kristal Kitaplar, s.127-129, Ankara, 2007.

Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor, Kristal Kitaplar, s.127, Ankara, 2007.

Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor, Kristal Kitaplar, s.132. 30 a.g.e., s.136-137, Ankara, 2007.

Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor, Kristal Kitaplar, s.138. 33 a.g.e., s.130-131. 34 Başkan, a.g.m., s.424. 35 Giritli, a.g.m., s.837, Ankara 2007.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İrade (Dahiliye), No: 27616.

Beykal ile Söyleşi” Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, No: 1, s. 137-152.

Cumhuriyet Döneminde Eğitim, s. 678, “Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları”, İstanbul, 1983.

Cumhuriyet'te Çocuklar, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2007.

Çocukluğun Tarihi Araştırmalarında Sözlü Tarih Yaklaşımı ve Sözlü Tarihte Bir Çocuk, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları No: 1, 2002.

Dağ Çiçeklerim, Berikan Yayınevi, s. 116, Ankara.

Darülfünunu, “İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 38, s. 89-123, Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Dünyası Araştırmaları Vakfı, Akademik Bakış Dergisi, Sayı: 29, Mart-Nisan, Dergi kapakları Milli Kütüphaneden temin edilmiştir.

Eğitim Yönetimindeki Kadın Azınlık, Âmme İdaresi Dergisi, Sayı 4, s. 33-42, Aralık 1996.

Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği, s: 1- 32.

Encyclopedia Britannica, Londra, 1988 Kahraman, H. Bülent, Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri, Everest Yayınları, İstanbul, 2002

Ergin, a.g.e., C. II, s.671-673; Afetinan, “Türkiye'de İlk Kız Öğretmen Okulu Dârülmualimât 1870”, Türk Kadını, 2 (1966), s. 6, 34; Berker, a.g.e., s. 99-100.

Fakültesi Dergisi No: 4, s: 137- 141.

Genel Kurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, Genel Kurmay Başkanlığı Yay. 1. Cilt. s. 326, Ankara, 1981.

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 75.yılı Özel Sayısı'ndan alınmıştır.

Hazine-i Fünûn, 21 T. evvel 1309, Adet 17.

Hazine-i Fünûn, 3 Mart 1309, Adet 36.

II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 50 Yıllık Yaşantımız 1923-1933, C: I, Milliyet Yayınları, s. 209, 1975.

Islam World Social Studies Yıl: 2, Sayı: 3, Haziran 2015, s. 96-114

İbret, 22 Haziran 1288, No 16.

İbret, 22 Haziran 1288, No 16.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s. 3.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s. 42, s.56.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s. 50.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s. 6.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s. 6-7.

İstanbul Kız Muallim Mektebi 1933-Darülmuallimat 1870, s.7; Salname-i Maarif, 1318, s.771.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Kadın Dergileri Bibliyografyası, Metis Yayınları, 1993.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Kadın Dergileri Bibliyografyası, Metis Yayınları, 1993.

Kadının Sosyo-Kültürel Mücadele Sürecinde Sanata Müdahalesi ve Günümüz Sanatına Yansımaları.

Kamusal Alan Tartışmaları, “Toplum ve Bilim, S.114, s. 7-26, (2015), (2009), ve
 “Haydi Kızlar Okula: Kızların Eğitimi, Kadınların Bilgisi Üniversitesi Osmanlı
 Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 15, s. 1-12. 2006.

Kasım 1991, s. 97-103

Kasım 1992, s. 67-72, Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
 Uyarınca Hazırlanan Türkiye Raporu. T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal
 Hizmetler Müsteşarlığı, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yay.
 No. 79, 1993.

M.E.B. Kız Teknik Öğretim Gen. Müd., 2000’li Yıllar Öncesinde Türkiye’de Kadının
 Eğitimi, Türkiye’de Kadının Eğitimi Uluslararası Konseyi, Ankara, 1992.

Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, Sayı: 27-28, s. 50-51.

Maarif Vekâleti Tebliğler Mecmuası, c. 1-3, 1926-1928 Sayı: 1-24.

Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, Sayı 25-26, 15 Mart 1928, s. 108-110.

Muallim, 15 Mart 1334, Sayı 20, s.726-727; 15 T. evvel 1333, Sayı 15, s. 552.

Muallim, 15 T. evvel 1333, Sayı 15, s. 552.

OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society
 Researches ISSN:2528-9527 E-ISSN: 2528-9535.

Osmanlı Devleti’nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918).
 Eskişehir: Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Öğretmen Kimliği: Tanzimat ve Cumhuriyet Dönemi Romanlarına Karşılaştırmalı Bir
 Yaklaşım”, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, s. 31-45, 2012, 2013.

Öğretmenlik Mesleğine Bakışları”, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal
 Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, s. 137-154.

Pegem Eğitim Öğretim Dergisi, Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler”, Cilt:1,
 Sayı: 2, 2012.

Salnâme-i Nezâret-i Maarif-i Umûmiye -1316, s. 640; Salnâme-i Nezâret-i Maarif-i Umûmiye -1317, s. 706; Salnâme-i Nezâret-i Maarif-i Umûmiye-1318, s. 771. Oysa, bugüne kadar dârümuallimâtın ilk mezunlarını 17 kişi olarak 1290 (1873) tarihinde verdiği kabul edilmekteydi (Ergin, a.g.e., C. II, s. 459; Aliye Omay, “İlk Kız Öğretmen Okulunun Kuruluşu”, Türk Yurdu, VIII/8 (Eylül 1987), s. 57; Bilim, a.g.t., s. 121.

Takvim-i Vekayi, 1 Zilkade 1286, Defa 1184.

Takvim-i Vekayi, 1 Zilkade 1286, Defa 1184.

Takvim-i Vekayi, 24 Eylül 1285, Defa 1148.

Takvim-i Vekayi, 26 Zilhicce 1278, No 649.

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi 2.

Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS) Haziran 2016
June 2016 Yıl 9, Sayı XXVI, ss. 33-56. Year 9, Issue XXVI, pp.33-56. DOI.

Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

TBMM Albümü, “1920-2010”, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları,
4.Cilt, No.1, Ankara, 2010.

Tercüman-ı Hakikat, 2 Zilhicce 1296, No 8 (Rüşdiye öğrencileri için yayınlanan haftalık gazete).

TİDSAD Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk & Islam World Social Studies Yıl: 2, Sayı: 3, s. 96-114 Gökçen Şahmaran Can 114, Haziran 2015.

Töre, a.g.m., s. 527. 52.

Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu, Kayseri, s.571-579, 1996.

Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012, Pegem Akademi, Ankara.

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri. II. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları. Ankara. 1959. s. 150-151.

Çeviriler

“Aile İlişkisi”, Toplumsal Tarih. Education in ‘Multicultural’ Societies – Turkish and Swedish Perspectives, eds. Marie Carlson, Annika Rabo and Fatma Gök, Swedish Research Institute in İstanbul, Transactions, vol. 18 (Stockholm 2007), s. 107-122, 2007.

Ankara: Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Vol. 4/7/8.

Web sayfaları

https://www.academia.edu/10651332/II.Me%C5%9Frutiyet_D%C3%B6nemi_T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1, (15.12.2017)

<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-16/turk-kadininin-gecirdigi-evrimin-tarihcesi-ve-bugunku-durumu>, (15.12.2017)

<https://insanvehayat.com/pedagoji-ideoloji-kiskacinda-karma-egitim/>, (15.12.2017)

<https://www.eczacibasi.com.tr/tr/basin-odasi/haberler/hayal-ve-hakikat-istanbul-modernde>, (15.12.2017)

<http://egitimsen.org.tr/2015-2016-egitim-ogretim-istatistikleri/>, (15.12.2017)

<http://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/gelecegin-sanatcilari-bu-liselerden-cikiyor-40447133>, (15.12.2017)

<http://hacettepe.dergipark.gov.tr/hunefd/issue/7819/102738>, (15.12.2017)

http://ggsf.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/Akademik_Personel_CV/gu_lcan_Basar_Cv.htm, (15.12.2017)

<https://www.salakfilozof.com/turkiye-cumhuriyetinin-ataturk-donemi-kultur-ve-sanat-anlayisi-gulcan-basar-akkaya/>, (15.12.2017)

<http://dergipark.gov.tr/nwsafine/issue/19890/213018>, (15.12.2017)

<http://www.leblebitozu.com/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>, (15.12.2017)

<http://www.lebriz.com/pages/lst.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=380&bhcp=1>, (15.12.2017)

<http://www.leblebitozu.com/15-turk-ressamin-nu-resimleri/>, (15.12.2017)

<http://birarabinbul.com/bilgi-bankasi/biyografiler/1380-mufide-kadri-kimdir-hayati-biyografisi>, (15.12.2017)

<http://birarabinbul.com/bilgi-bankasi/biyografiler/1380-mufide-kadri-kimdir-hayati-biyografisi>, (15.12.2017)

<https://www.google.com.tr/search?biw=1366&bih=612&tbm=isch&q=celile+hikmet+kahve+i%C3%A7en+kad%C4%B1n&sa=X&ved=0ahUKEwihuLjbuZHYAhWGZlAKHS-MCsMQhyYIJg#imgrc=VF-AHF2GNpu-XM:&spf=1513527619979>, (15.12.2017)

<https://i.pining.com/736x/0b/2f/c7/0b2fc7d4206d5dcec0c6a9561913d629--turkish-art-painters.jpg>, (15.12.2017)

<https://i.pining.com/736x/58/47/93/58479317552e51c31e3a6985ce2e4837--silver-white-hair-older-beauty.jpg>, (15.12.2017)

http://www.istanbulkadinmuzesi.org/i/content/147_2_celile-big-splash.jpg, (15.12.2017)

<http://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2016/09/celile-hikmet-nu-2.jpg>, (15.12.2017)

<http://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2016/09/nazim-portresi.jpg>, (15.12.2017)

http://www.turkishpaintings.com/content/mod_images/painters/works/large/work_638.jpg, (15.12.2017)

<https://resimbiterken.files.wordpress.com/2014/05/belkis-mustafa-6.jpg>, (15.12.2017)

<https://resimbiterken.files.wordpress.com/2014/05/belkis-mustafa-8.jpg>,
(15.12.2017)

http://www.guleryuzler.com/bedia_1.html, (15.12.2017)

<http://maksivizyon.blogspot.com.tr/2015/03/bedia-guleryuz-eser-ve-biyografi.html>,
(15.12.2017)

<https://www.guleryuzler.com/bedia/Renkli-0009.jpg>, (15.12.2017)

[http://3.bp.blogspot.com/-cuc-QpejysA/VJCyTFGA-vI/AAAAAAAAAKc/tWsiFTv1Qhw/s1600/Sabiha%2BBozcal%C4%B1%2B\(Begonyalar\).jpg](http://3.bp.blogspot.com/-cuc-QpejysA/VJCyTFGA-vI/AAAAAAAAAKc/tWsiFTv1Qhw/s1600/Sabiha%2BBozcal%C4%B1%2B(Begonyalar).jpg), (15.12.2017)

<http://www.guleryuzler.com/bedia/Renkli-0016.jp>, (16.12.2017)

<https://i.pinimg.com/originals/15/65/c7/1565c7bb4027fcc485661865df83741a.jpg>,
(16.12.2017)

<http://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2016/09/fahrelnisa-zeid.jpg>,
(16.12.2017)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4b/Hale_Asaf_Otoportre.JPG,
(16.12.2017)

https://www.artamonline.com/4001-large_default/hale-asaf-1905-1938-otoportre.jpg,
(16.12.2017)

<http://img213.imageshack.us/img213/9705/zz70.jpg>, (16.12.2017)

<https://i.pinimg.com/236x/37/37/03/3737038a24c8d977799e33d0de9d3652--cuda-asu.jpg>, (16.12.2017)

https://www.artamonline.com/15517-large_default/hale-asaf-1905-1938-otoportre.jpg, (16.12.2017)

http://www.yakamozyakut.com.tr/images/haberler/eren_eyuboglunduvara_asilacak_resimleri_h2184.jpg, (16.12.2017)

https://1xbahis22.com/?tag=d_43103m_1264c_d9e-bd, (16.12.2017)

http://www.sabihabengutas.com/_images/bust-tablo-heykel.png, (16.12.2017)

<http://www.sabihabengutas.com/images/tablo/tablo-4.gif>, (16.12.2017)

<http://www.sabihabengutas.com/images/heykel/heykel-1.gif>, (16.12.2017)

<http://www.sabihabengutas.com/images/bust/bust-400-8.gif>, (16.12.2017)

http://www.sabihabengutas.com/_images/a-tablo.png, (16.12.2017)

<https://i.pinimg.com/originals/3b/55/9c/3b559ca7614727c5ac6ec4512a4a24d6.gif>,
(17.12.2017)

http://sergirehberi.com/artist_detay.aspx?a_id=837&t_id=486&q=Ozgecmis-Nermin-Faruki&q1=-Ozgecmis, (17.12.2017)

<http://www.sanalmuze.org/images/hkt02.jpg>, (17.12.2017)

<http://www.sabihabengutas.com/images/heykel/heykel-12.gif>, (17.12.2017)

http://www.tabloal.com/pictures/300X-2014117114257_14bahar.jpg, (17.12.2017)

<https://i.pinimg.com/236x/50/a2/3f/50a23f9b2fae67c2feab63f114caddcc--turkish-art-hale.jpg>, (17.12.2017)

<https://i.pinimg.com/originals/68/01/eb/6801ebfc9ea9e0b3600587c0dcea75bf.jpg>,
(17.12.2017)

<https://i.pinimg.com/originals/81/ec/1e/81ec1ed91706e22434c406d7a7115725.jpg>,
(17.12.2017)

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=2713>, (17.12.2017)

http://www.kimkimdir.gen.tr/kisifoto/fureya_koral_1.jpg, (17.12.2017)

<http://img84.imageshack.us/img84/4476/205xu2.jpg>, (17.12.2017)

<https://i.pinimg.com/736x/0c/26/c3/0c26c3efe20419eab2dbbe16d6f5c37d--texture.jpg>, (17.12.2017)

[http://www.mimarizm.com/themes/uploads/images/ghfh\(2\).jpg](http://www.mimarizm.com/themes/uploads/images/ghfh(2).jpg), (17.12.2017)

https://foto.haberler.com/haber/2017/11/18/fureya-koral-in-en-kapsamli-retrospektif-10255086_1597_m.jpg, (17.12.2017)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=598, (17.12.2017)

http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=779, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=leyla+gams%C4%B1z+sarpt%C3%BCrk+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjz2tLijZTYAhUmJJoKHTwyBfgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgdii=7kiBtuMFg0EOuM:&imgsrc=RlhIbFmFGsRMdM, (17.12.2017)

<http://maksivizyon.blogspot.com.tr/2015/04/leyla-gamsiz-sarpturk-eser-biyografi.html>, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=leyla+gams%C4%B1z+sarpt%C3%BCrk+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjz2tLijZTYAhUmJJoKHTwyBfgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgrc=G03fwaRHIL71dM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=leyla+gams%C4%B1z+sarpt%C3%BCrk+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjz2tLijZTYAhUmJJoKHTwyBfgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgrc=RlhIbFmFGsRMdM: (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOWKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=oDGrTJ0dvp0p_M, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOWKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=oDGrTJ0dvp0p_M

kZTYAhUSJOwKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=16OMO2Kvz9q37M,
(17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOwKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=xsc-kNZpbaRCmM,
(17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI-4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOwKHbcADIoQ9QEILzAD#imgdii=tWDomLyZZn-GHM:&imgrc=xsc-kNZpbaRCmM, (18.12.2017)

[https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI\)4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOwKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=4feXk8OfSbr9QM](https://www.google.com.tr/search?q=seyhun+topuz+eserleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=oDGrTJ0dvp0p_M%253A%252CCI)4IFIYqehKXM%252C_&usg=__2qqP4eDXt1UW64BSmxqTYhzvaZI%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjYyduskZTYAhUSJOwKHbcADIoQ9QEILzAD#imgrc=4feXk8OfSbr9QM),
(18.12.2017)

<https://www.tiyart.com/sanat/seyhun-topuz-kimdir/>, (18.12.2017)

<http://dirimart.com/tr/artists/detail/75/ayse-erkmen>, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ayse+erkmen+kaya&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjH6KTAkpTYAhVKIJoKHfSLAMgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgdii=uDYyCMO2LgdmjM:&imgrc=ICl6ged_J0ibnM,
(18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ayse+erkmen+kaya&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjH6KTAkpTYAhVKIJoKHfSLAMgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgrc=ICl6ged_J0ibnM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ayse+erkmen+kaya&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjH6KTAkpTYAhVKIJoKHfSLAMgQ_AUICigB&biw

=1350&bih=610#imgdii=_qv-3VKWbSA-wM:&imgrc=o2iCB1pglVDvXM,
(18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ayse+erkmen+kaya&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjH6KTAkpTYAhVKIJoKHfSLAMgQ_AUICigB&biw=1350&bih=610#imgrc=1lcyCMGSpGKArM, (18.12.2017)

<http://www.kulturelbellek.com/jale-yilmabasar-kimdir-hayati-ve-eserleri/>,
(18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=SyF32liaeBQddM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgdii=E-TebQN31WAanM:&imgrc=SyF32liaeBQddM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgdii=mP01eI7v7jbMXM:&imgrc=SyF32liaeBQddM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=11-o9Ll-5PBjJM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=y-psVOdq9xu2zM, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=jale+y%C4%B1lmaba%C5%9Far+hayat%C4%B1+ve+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiJleetlZTYAhWkC5oKHXpDD_QQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=_UQmXpMWcVI4XM, (18.12.2017)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/alev-ebuzziya>, (18.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?ei=VwU4WuLQHqjI6ASq5YPAAQ&q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&oq=Alev+Eb%C3%BCzziya+&gs_l=psy-ab.1.1.0l2j0i22i30k118.13958.16324.0.20784.1.1.0.0.0.147.147.0j1.1.0....0...1c.1j2.64.psy-ab..0.1.146....0.ogyjaMRITqM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=tF1hmM3dVcFM2M, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=2UaosTE5nv3fMM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=7UB9Tr2kvemRQM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=rQ8b00uPJDbYZM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgdii=qSCgwdeG0egOjM:&imgrc=7UB9Tr2kvemRQM, (19.12.2017)

<https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZI5TYAhXEJ5oKHTIGA0w>

Q_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgdii=qSCgwdeG0egOjM:&imgrc=7UB9Tr2kvemRQM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=alev+eb%C3%BCzziya+siesbye+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwimrquZl5TYAhXEJ5oKHTIGA0wQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgdii=qSCgwdeG0egOjM:&imgrc=7UB9Tr2kvemRQM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ne%C5%9Fe+erdok+eserleri&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiKserTmZTYAhXFYpoKHYmzC8IQ_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=8Tut2LRUmWxw2M, (19.12.2017)

<http://www.taban-puanlari.com/haber/nese-erdok-kimdir-kisaca-biyografisi/>, (19.12.2017)

<http://tomuratagok.com/soyut-tuval.php?l=tr>, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=tomur+atag%C3%B6k+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiR4pCKm5TYAhUrMJoKHTbTDd8Q_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=I8TfTXjIUGHVIM, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=tomur+atag%C3%B6k+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiR4pCKm5TYAhUrMJoKHTbTDd8Q_AUICigB&biw=1350&bih=561#imgrc=-YXo9CuPnUSmuM, (19.12.2017)

<http://www.bilgiyay.com/s/284/ipek-duben>, (19.12.2017)

<https://www.google.com.tr/search?q=ipek+duben+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjL2LjOnZTYAhWoF5oKHUyaCwM4FBD8BQgKKA&biw=1350&bih=561#imgrc=ll9YqG7U8OFRwM>, (19.12.2017)

<https://www.google.com.tr/search?q=ipek+duben+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjL2LjOnZTYAhWoF5oKHUyaCwM4FBD8BQgKKA&biw=1350&bih=561#imgrc=N4po0dln5jFhJM>, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=ipek+duben+kimdir&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjL2LjOnZTYAhWoF5oKHUYaCwM4FBD8BQgKKA&biw=1350&bih=561#imgrc=fc41fVZe_yLgzM, (19.12.2017)

<https://www.iskulturlar.com.tr/yazarlar/emine-fuat-tugay>, (19.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=emine+fuat+tugay+eserleri&biw=1350&bih=561&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=D_LQhjCOw0AtuM%253A%252CqYnBEKckDZrDjM%252C_&usg=__glzI584cnWn_CHnLi5jSUGWnMLo%3D&sa=X&ved=0ahUKEwj-ubXSn5TYAhWjIpoKHUj2DGUQ9QEIKTAA#imgdii=mMxWR7If7oyTGM:&imgrc=D_LQhjCOw0AtuM, (19.12.2017)

<http://www.sanalmuze.org/retrospektif/view.php?type=1&artid=668>, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=frumet+tekta%C5%9F&biw=1350&bih=561&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=uUxjGQ_QkEVEwM%253A%252CbDpPwnDBi3LZSM%252C_&usg=__ejqHsJa4MZ9kyFbOqGB3jdI5u34%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjfLZL6oJTYAhUnApoKHWOxAr0Q9QEIOTAB#imgrc=uUxjGQ_QkEVEwM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?biw=1350&bih=561&tbm=isch&sa=1&ei=pBM4WoqWMqjL6ASXqCE&q=g%C3%BCzin+duran+hayat%C4%B1&oq=g%C3%BCzin+duran&gs_l=psyab.1.2.012j0i24k112.15492.16208.0.18851.3.3.0.0.0.159.422.0j3.3.0....0...1c.1.64.psyab..0.3.419...0i13k1.0.g3_c_8fC8CU#imgrc=-I_CC_H4umxwEM, (17.12.2017)

<https://onedio.com/haber/sabiha-rustu-bozcali-682668>, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=sabiha+bozcal%C4%B1+hayat%C4%B1&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=0ahUKEwj0s-fupZTYAhUoOpoKHcMlDfMQ_AUICygC&biw=1350&bih=561&dpr=1#imgrc=WBa7jRSLhldwRM, (17.12.2017)

<https://www.google.com.tr/search?q=sabiha+bozcal%C4%B1+hayat%C4%B1&tbm=isch&source=lnms&sa=X&ved=0ahUKEwj0s->

fupZTYAhUoOpoKHcMIDfMQ_AUICygC&biw=1350&bih=561&dpr=1#imgrc=zrYwTgzFD1X8aM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?biw=1350&bih=561&tbm=isch&sa=1&ei=Ehc4WpY9hP7oBP6JqagO&q=aliye+berger+eserleri&oq=aliye+berger+&gs_l=psy-ab.1.0.0l7j0i30k1j0i24k1l2.363545.367328.0.369263.14.12.0.2.2.0.193.1882.0j12.12.0....0...1c.1.64.psy-ab..0.14.1904...0i67k1.0.UhvMDyLq54c#imgrc=Lz8XkbSPJZeotM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?biw=1350&bih=561&tbm=isch&sa=1&ei=Ehc4WpY9hP7oBP6JqagO&q=aliye+berger+eserleri&oq=aliye+berger+&gs_l=psy-ab.1.0.0l7j0i30k1j0i24k1l2.363545.367328.0.369263.14.12.0.2.2.0.193.1882.0j12.12.0....0...1c.1.64.psy-ab..0.14.1904...0i67k1.0.UhvMDyLq54c#imgrc=ulBEvQLQcWeMWM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?biw=1350&bih=561&tbm=isch&sa=1&ei=Ehc4WpY9hP7oBP6JqagO&q=aliye+berger+eserleri&oq=aliye+berger+&gs_l=psy-ab.1.0.0l7j0i30k1j0i24k1l2.363545.367328.0.369263.14.12.0.2.2.0.193.1882.0j12.12.0....0...1c.1.64.psy-ab..0.14.1904...0i67k1.0.UhvMDyLq54c#imgrc=NuVnxIVm-AMtRM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?biw=1350&bih=561&tbm=isch&sa=1&ei=Ehc4WpY9hP7oBP6JqagO&q=aliye+berger+eserleri&oq=aliye+berger+&gs_l=psy-ab.1.0.0l7j0i30k1j0i24k1l2.363545.367328.0.369263.14.12.0.2.2.0.193.1882.0j12.12.0....0...1c.1.64.psy-ab..0.14.1904...0i67k1.0.UhvMDyLq54c#imgrc=wwVvk8ktwt4Zb8, (17.12.2017)

<https://www.meleklermekani.com/threads/sukriye-dikmen-resimleri.107451/>, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=%C5%9F%C3%BCkriye+dikmen+hayat%C4%B1+k%C4%B1sa&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjDqMjRqJTYAhWpJ5oKHTJ3AkIQ_AUIDCgD&biw=1350&bih=561#imgrc=e-KF3fhDXvhZhM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=%C5%9F%C3%BCkriye+dikmen+hayat%C4%B1+k%C4%B1sa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjDqMjRqJTYAhWpJ5oKHTJ3AkIQ_AUIDCgD&biw=1350&bih=561#imgrc=h_7N3Yp9hoZH2M, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=%C5%9F%C3%BCkriye+dikmen+hayat%C4%B1+k%C4%B1sa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjDqMjRqJTYAhWpJ5oKHTJ3AkIQ_AUIDCgD&biw=1350&bih=561#imgrc=Yd6Pp2quIRSkwM, (17.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=%C5%9F%C3%BCkriye+dikmen+hayat%C4%B1+k%C4%B1sa&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjDqMjRqJTYAhWpJ5oKHTJ3AkIQ_AUIDCgD&biw=1350&bih=561#imgrc=3TInaoXoCDB2gM, (17.12.2017)

<http://www.tasad.com.tr/osmanlinin-son-doneminde-musulman-kadinin-calisma-hayatindaki-yeri>, (04.08.2017)

<http://www.bianet.org/biamag/kadin/108437-1908-in-kadinlar-acisindan-anlami>, (04.08.2017)

<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/view/81>, (04.08.2017)

http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2008/sayi10/Ukemizde_Kadinlarin_Siyasi_Hayata.pdf, (04082017)

<http://sbedergi.karatekin.edu.tr/DergiTamDetay.aspx?ID=101&Detay>, (04.08.2017)

<http://www.turkishstudies.net/DergiPdfDetay.aspx?ID=1014>> %, (04,08,2017)

http://www.turkishstudies.net/Makaleler/768209985_%C3%96ks%C3%BCzMelek_S-do%C3%A7-467-487.pdf> 3337-3, (04.08.2017)

<http://www.mostar.com.tr/koseDetaylar.aspx?id=783>> %, (04.08.2017)

<http://www.mediacaonline.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/> (05,08,2017)

<http://bianet.org/kadin/medya/119804-gazetecilere-hatirlatma-osmanli-da-da-kadin-ogretmenler-vardi>, (05.08.2017)

<http://m.youtube.com./watch?v=->, (05082017)

<http://www.bianet.org/kadin/medya/119804-gazetecilere-hatirlatmaosmanli-da-da>, (05.08.2017)

<http://www.egitim.aku.edu.tr/oytarihce.pdf>, (05.08.2017)

<http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/35>, (05082017)

<http://www.trthaber.com/haber/egitim/meb-orgun-egitim-istatistiklerini-acikladi-178127.html>, (05.08.2017)

<http://www.dogrulukpayi.com/bulten/56de8dfeee331>, (05.08.2017)

<http://www.unibilgi.net/haberler/universitelerde-okuyan-kiz-ogrenci-sayilari/>, (05.08.2017)

http://mujdeayan.com/HM/tr_TR/yayinlar/kadin-ve-sanat/, (05.08.2017)

http://www.istanbulkadinmuzesi.org/i/content/708_1_exposition-de-sara-farhi-1-thumb.jpg, (20.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=Sara+Farhi+Huntzinger&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwitg-LhZvYAhUNyKQKHfWSAMcQ_AUICigB&biw=1366&bih=612#imgrc=mvVfPU5TbZ_nBM:&spf=1513860692448, (20.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=Sara+Farhi+Huntzinger&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwitg-LhZvYAhUNyKQKHfWSAMcQ_AUICigB&biw=1366&bih=612#imgrc=ZWocGQ9wEg1lDM:&spf=1513860692448, (20.12.2017)

<https://torchwell.wordpress.com/2017/05/27/bilmeniz-gereken-18-turk-kadin-ressam/>, (20.12.2017)

<https://www.turel-art.com/vildan-gezer-tablolari-ve-eserleri?lightbox=i0kld>,
(20.12.2017)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>, (20.12.2017)

<http://www.forumunuz.com/biyografi/32873-naciye-tevfik-biren-1878-1960-a-print.html>, (20.12.2017)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/mari-gerekmezyan>, (20.12.2017)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/sara-farhi-huntzinger>, (20.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=leman+tantu%C4%9F&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiK17bjgZvYAhUsCMAKHZYpCF0Q_AUICygC&biw=1350&bih=610#imgrc=Yzr8GY7m-brpfM, (20.12.2017)

https://www.google.com.tr/search?q=leman+tantu%C4%9F&hl=tr&rlz=1T4VSNH_trTR775TR776&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi7rPhgZvYAhVM26QKHSW0AL8Q_AUICygC&biw=1366&bih=612#imgrc=3u7S_KI275xAuM:&spf=1513859752703, (20.12.2017)

<http://www.guzelsanatlar.gov.tr/Resim/1206,033cemantantugjpg.png?0>, (20.12.2017)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/5/55/M%C3%BCr%C5%9Fide_i%C3%A7meli_grav%C3%BCr.JPG, (20.12.2017)

http://www.turkishpaintings.com/content/mod_images/painters/works/large/m._icmeli_resim_03.jpg, (20.12.2017)

<http://iblog.milliyet.com.tr/imgroot/blogv7/Gallery673/2011/09/11/36/16014-4-8-58b60.jpg>, (20.12.2017)

<http://csmuze.anadolu.edu.tr/sites/csmuze.anadolu.edu.tr/files/117mursideicmel.jpg>,
(20.12.2017)

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/tr/d/d0/M%C3%BCr%C5%9Fide_%C4%B0%C3%A7meli_70x47_grav%C3%BCr.jpg, (20.12.2017)

- <http://bianet.org/bianet/yasam/154673-ressam-naile-akinci-hayata-veda-etti>,
(20.12.2017)
- <http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR,3227/murside-icmeli.html>, (20.12.2017)
- https://www.google.com.tr/search?q=mari+gerekmezyan+kimdir&hl=tr&rlz=1T4VSNH_trTR775TR776&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi9pYPDh5vYAhWJEuwKHSZuAOUQ_AUICigB&biw=1366&bih=612#imgrc=iLdmadLfWBVIFM:&spf=1513861430085, (20.12.2017)
- https://www.google.com.tr/search?q=mari+gerekmezyan+kimdir&hl=tr&rlz=1T4VSNH_trTR775TR776&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi9pYPDh5vYAhWJEuwKHSZuAOUQ_AUICigB&biw=1366&bih=612#imgdii=LYAgQUhwZZIhIM:&imgrc=iLdmadLfWBVIFM:&spf=1513861430085,
(20.12.2017)
- <https://indigodergisi.com/2017/08/bedri-rahmi-eyuboglu-mari-gerekmezyan/>,
(20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/galeri/g03.htm>, (20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/galeri/g07.htm> (20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/galeri/g10.htm>, (20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/akademik/hcolakoglu2.htm>, (20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/akademik/hcolakoglu1.htm>, (20.12.2017)
- <http://www.seramik.hacettepe.edu.tr/hcolakoglu.htm>, (20.12.2017)
- <http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com.tr/>, (20.12.2017)
- https://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/_Global/_Government/pg_CabinetHistory.aspx,
(06.04.2018)
- <http://www.yenihaberden.com/cumhuriyet-tarihinden-gunumuze-kadin-milletvekilleri-273672h.htm>, (06.04.2018)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>, (06-04-2018)

<https://www.birgun.net/haber-detay/4-4-4-ile-binlerce-kiz-cocugu-okulu-birakti-90857.html>, (23.04.2018)

<https://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/emine-naciye-teyrik-kimdir>, (23.04.2018)

<https://www.estambul.com/forum/t238102-celile-han%C4%B1m/>, (28.04.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=1490, (28.04.2018)

<http://eitimciyiz.blogspot.com/2009/12/turk-kadn-ressamlar-kimlerdir.html>, (28.04.2018)

<http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>, (28.04.2018)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/mufide-kadri>, (28.04.2018)

<http://artists-birthdays.blogspot.com/2016/03/vildan-gizer-1889-1974.html>, (28.04.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=653, (28.04.2018)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>, (28.04.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=2798, (28.04.2018)

<https://www.iskulttur.com.tr/yazarlar/emine-fuat-tuga>, (28.04.2018)

<http://biboyabifirca.blogspot.com/2017/11/guzin-duran-hayat-eserleri.html>, (28.04.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=2799, (28.04.2018)

<https://www.tarihnotlari.com/nazli-ecevit/>, (02.05.2018)

<http://www.biyografya.com/biyografi/3458>, (02.05.2018)

<http://saltonline.org/tr/1256/?>, (02.05.2018)

<http://www.huseyinozgenel.com/index.php/2016/01/20/aliye-berger-1903-1974/>, (02.05.2018)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/hale-asaf>, (02.05.2018)

http://sergirehberi.com/artist_detay.aspx?a_id=245&q=Sabiha-Ziya-Bengutas, (02.05.2018)

<https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/maide-arel-hayati-ve-eserleri/>, (02.05.2018)

http://www.guleryuzler.com/bedia_1.html, (02.05.2018)

<https://eksisozluk.com/fureya-koral--165907>, (02.05.2018)

<http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=5090>, (02.05.2018)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>, (02.05.2018)

<https://serkanhizli.wordpress.com/tag/mari-gerekmezyan/>, (02.05.2018)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>, (02.05.2018)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55669>, (02.05.2018)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/leyla-gamsiz-sarpturk>, (02.05.2018)

http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=535, (02.05.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&modPainters_artistDetailID=76&l=1&t=true, (02.05.2018)

http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=1974, (02.05.2018)

http://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=210, (12.05.2018)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/alev-ebuzziya>, (12.05.2018)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=331, (12.05.2018)

<http://lebriz.com/pages/lst.aspx?articleID=839&bhcp=1>, (12.05.2018)

<https://secure.istanbulmodern.org/tr/koleksiyon/koleksiyon/5?t=3&id=1200>,
(22.05.2018)

http://www.piartworks.com/turkish/sanatcilar_det1.php?recordID=%DDpek%20DUBEN, (22.05.2018)

<http://seyhuntopez.com/>, (22.05.2018)

<http://www.dirimart.com/tr/artists/detail/75/ayse-erkmen>, (22.05.2018)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.org/sara-farhi-huntzinger>, (22.05.2018)

<http://www.biyografya.com/biyografi/7618>, (22.05.2018)

<http://www.aysenerte.com/pPages/pArtist.aspx?paID=141§ion=120&lang=TR&bhcp=1&periodID=&pageNo=0&exhID=0>, (22.05.2018)

<http://iskenderundenizmuzesi.dzkk.tsk.tr/tr/content/>, (22.05.2018)

<http://www.leblebitozu.com/onemli-kadin-ressamlarimizdan-fahrelnisa-zeidin-23-tablosu/>, (22.05.2018)

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=382117&/Osmanl%C4%B1-Aile-Hukukunda-Kad%C4%B1n-Prof.-Dr.-G%C3%BCI-Aky%C4%B1lmaz>,
(15.02.2019)

https://www.academia.edu/10651332/II.Me%C5%9Frutiyet_D%C3%B6nemi_T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1, (15.02.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/13211>, (15.02.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/671371>, (15.02.2019)

- <https://docplayer.biz.tr/31185-Gulden-a-pinarci-gpinarci-atilim-edu-tr-kadin-dergileri.html>, (15.02.2019)
- https://www.academia.edu/10651332/II.Me%C5%9Frutiyet_D%C3%B6nemi_T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1, (15.02.2019)
- <https://docplayer.biz.tr/19626007-Halide-edip-adivar-in-romanlarinda-kadin-ve-kadin-egitimi.html>, (15.02.2019)
- <https://docplayer.biz.tr/228062-Turk-kadinlarinin-tip-egitimine-baslama-sureci-ve-istanbul-darulfununu-tip-fakultesi-nden-mezun-olan-ilk-kadin-hekimler.html>, (15.02.2019)
- <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadinlar>, (15.02.2019)
- <https://docplayer.biz.tr/31185-Gulden-a-pinarci-gpinarci-atilim-edu-tr-kadin-dergileri.html>, (15.02.2019)
- <http://www.kadimdostlar.com/topic/73404-darulmuallimat-1870-yylynda-osmanly-devleti>, (15.02.2019)
- <https://bianet.org/bianet/medya/119804-gazetecilere-hatirlatma-osmanli-da-da-kadin-ogretmenler-vardi>, (15.02.2019)
- <https://millivesunni.wordpress.com/2018/11/10/osmanlidan-cumhuriyete-kadinlarin-egitimi/>, (15.02.2019)
- <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>, (15-02-2019)
- <http://dx.doi.org/10.14225/Joh878>, (15.02.2019).
- <http://www.kadinhareketidernegi.org.tr/icerik.php?sayfa=41>, (15.02.2019).
- https://www.academia.edu/10651332/II.Me%C5%9Frutiyet_D%C3%B6nemi_T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1, (15.02.2019).
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulmuallimat>, (15.02.2019).
- <https://docplayer.biz.tr/5226605-Ii-mesrutiyet-tin-cumhuriyet-e-mirasi-makbul-kadinlar-cemile-burcu-kartal.html>, (15.02.2019).

<http://www.ataturkinkilaplari.com/ak/58>, (15.02.2019).

<https://docplayer.biz.tr/51296493-Ii-mesrutiyet-donemi-fikir-akimlarinda-kadin-ve-evlilik-tartismalari-cigdem-ulker.html>, (15.02.2019).

https://www.academia.edu/724746/Pera_Sergileri-_Pera_Ressamlar%C4%B1_1844-1916_Norgunk_Yay%C4%B1nc%C4%B1l%C4%B1k_%C4%B0stanbul_2010
(15.02.2019).

<http://ankaenstitusu.com/turk-resim-tarihi/>, (15.02.2019).

https://www.academia.edu/36381323/%c4%b0nas_ve_sanay%c4%b0-%c4%b0_nef%c4%b0se_mekteb%c4%b0n%c4%b0n_%c4%b0lk_kadın_heykeltra%c5%9eları, (15.02.2019).

<http://www.yoret.org.tr>, (15.02.2019).

http://higheredu-sci.beun.edu.tr/pdf/pdf_HIG_1798.pdf, (15.02.2019).

<https://viraverita.org/sites/default/files/edergi-yazilari/cokuz-ama-yokuz-turkiyedeki-akademisyen-kadinlar-uzerine-bir-analiz.pdf>, (15.02.2019).

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/580901>, (15.02.2019).

<http://akademikadro.net/turkiyede-akademisyen-sayisi-ve-akademik-unvanlarin-dagilimi-28801.html>, (15.02.2019).

<https://docplayer.biz.tr/31185-Gulden-a-pinarci-gpinarci-atilim-edu-tr-kadin-dergileri.html>, (15.02.2019).

<https://docplayer.biz.tr/51296493-Ii-mesrutiyet-donemi-fikir-akimlarinda-kadin-ve-evlilik-tartismalari-cigdem-ulker.html>, (15.02.2019)

http://mujdeayan.com/HM/tr_TR/yayinlar/kadin-ve-sanat/, (15.02.2019)

<http://kutaksam.karabuk.edu.tr/index.php/ilk/article/view/35>, (15.02.2019)

https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm,
(15.02.2019)

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423902451.pdf>, (15.02.2019)

<http://www.cihanharbi.com/lubnanda-bir-egitimci-1916-1917-halide-edip/>,
(15.02.2019)

<http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1347892893.pdf>, (15.02.2019)

<http://www.tarihhaber.net/lubnanda-bir-egitimci-1916-1917-halide-edip/>,
(15.02.2019)

<http://www.kadimdostlar.com/topic/76961-osmanly>, (15-02-2019)

<https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>, (15.02.2019)

<https://docplayer.biz.tr/10011463-Guzel-sanatlar-egitimi-resim-is-ogretmenligi-anabilim-dallarinin-sorunlari-ve-cozum-onerileri.html>(15-05-2019,
(15.07.2019)

<https://eksisozluk.com/john-berger--59525?p=3>, (15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/177840>, (15.07.2019)

<http://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1539216254.pdf>, (15.07.2019)

http://journals.manas.edu.kg/mjsr/archives/Y2015_V04_I05/b5164192dc83ada4bc7ba9bf03031e0b.pdf, (15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/503438>, (15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/258119>, (15.07.2019)

<https://arastirmax.com/en/publication/turkish-studies/5/4/turk-modernlesmesin-i-kadin-romanlari-uzerinden-okumak-tanzimattan-cumhuriyete/arid/e26d6d87-6b95-4993-875b-e729cada8c9f>, (15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/594226>, (15.07.2019)

<http://www.altinmiras.com/?Syf=26&Syz=105771>, (15.07.2019)

http://www.turkishstudies.net/files/turkishstudies/697538197_29%C3%9CnalSuzan-trh-525-559.pdf, (15.07.2019)

<https://www.dogrulukpayi.com/bulten/gecmisten-gunumuze-hukümetlerdeki-kadin-bakan-sayilari>, (15.07.2019)

http://www.yasader.org/web/yasama_dergisi/2015/sayi31/46-64.pdf, (15.07.2019)

<https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/ataturk-ve-dans/>,
(15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/417362>, (15.07.2019)

https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/143/14.htm,
(15.07.2019)

<http://www.ataturkinkilaplari>, (15.07.2019)

<http://www.ataturkinkilaplari.com/ak/58>, (15.07.2019)

<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/M%C3%BCjg%C3%A2n-CUMBUR-Atat%C3%BCrk-D%C3%B6neminde-Kad%C4%B1n-E%C4%9Fitimi.pdf>,
(15.07.2019)

<https://www.facebook.com/notes/yeniden-k%C3%B6y-enstit%C3%BCleri/ismail-hakki-tongu%C3%A7-un-kitaplari-yazilari-ar%C5%9Fivi/405294934235/>,
(15.07.2019)

<https://docplayer.biz.tr/31185-Gulden-a-pinarci-gpinarci-atilim-edu-tr-kadin-dergileri.html>, (15.07.2019)

<http://opusjournal.net>, (15.07.2019)

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/671371>, (15.07.2019)

<https://docplayer.biz.tr/31185-gulden-a-pinarci-gpinarci-atilim-edu-tr-kadin-dergileri.html>, (15.07.2019)

<http://ankaenstitusu.com/turk-resim-tarihi/>, (15.07.2019)

<https://www.hukukihaber.net/cumhuriyetin-ilani-ve-turk-kadini-makale,6185.html>,
(15.07.2019)

- <https://dergipark.org.tr/download/article-file/1912>, (15.07.2019)
- <https://mediacat.com/turkiyenin-oncu-kadinlari/>, (15.07.2019)
- <http://bnk.institutkurde.org/images/pdf/8TDN1CX7FY.pdf>, (7.9.2019)
- http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018, (7.9.2019)
- <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statistikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf>, (7.9.2019)
- <http://www.kadingirisimciler.org.tr/v2/index.php/yararli-bilgiler/tuik-kadin-istatistikleri>, (7.9.2019)
- <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1205973-istatistiklerle-kadin-2015-yayimlandi/19>, (7.9.2019)
- <https://medium.com/@kamileryazar/t%C3%BCrkiyede-ve-d%C3%BCnyada-kad%C4%B1n-siyaset%C3%A7iler-d16391110e01>, (7.9.2019)
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kadinlarin-siyasete-girmesi-konusu-4671406>, (7.9.2019)
- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-41581524>, (7.9.2019)
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/382702>, (7.9.2019)
- <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-de-akademide-kadinlar>, (7.9.2019)
- https://www.academia.edu/16403427/ATAT%C3%9CRK_VE_G%C3%9CZEL_SANATLAR, (7.9.2019)
- <http://kitrebebekyaraticisi-zehramufitsaner.blogspot.com/>, (7.9.2019)
- <https://core.ac.uk/download/pdf/38318147.pdf>, (7.9.2019)
- <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/16815/001504639006.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (7.9.2019)
- <http://www.kalemisidergisi.com/makale/pdf/1540200976.pdf>, (7.9.2019)

https://www.wikiwand.com/tr/M%C3%BCfide_Kadri, (7.9.2019)

<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/52635/001642190010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (7.9.2019)

<https://www.sanateserim.com/ilanlar/vildan-gizer-tuval-yagliboya-tablo-48x38cm/>, (7.9.2019)

<https://ressamecem.wordpress.com/>, (7.9.2019)

<http://lebriz.com/pages/lsd.aspx?lang=TR§ionID=2&articleID=5&bhcp=1>, (7.9.2019)

<http://www.istanbulkadinmuzesi.com/melek-celal-sofu>, (7.9.2019)

https://www.google.com.tr/search?hl=tr&tbm=isch&q=melek+celal+sofu&chips=q:melek+celal+sofu,online_chips:sofu+1896+1976&sa=X&ved=0ahUKEwj2mP2riL_kAhXS8OAKHb4mDZ4Q4IYIMigI&biw=1366&bih=625&dpr=1#imgrc=ZapKFDHhY1J8DM, (7.9.2019)

<http://biboyabifirca.blogspot.com/2017/11/guzin-duran-hayat-eserleri.html>, (7.9.2019)

https://twitter.com/koy_enstitusu/status/848843082875510784, (7.9.2019)

<http://www.kimkimdir.net.tr/kisiler/emine-fuat-tugay>, (7.9.2019)

<http://ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=564>, (7.9.2019)

http://maksivizyon.blogspot.com/2015/02/nazli-ecevit-eser-ve-biyografi_12.html, (7.9.2019)

<https://onedio.com/haber/sabiha-rustu-bozcali-682668>, (7.9.2019)

<http://www.leblebitozu.com/aliye-berger-eserleri-ve-hayati/>, (7.9.2019)

<https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hale-asaf-hayati-ve-eserleri/>, (7.9.2019)

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Hale-Asaf-Turk-Resim-Sanatinda-Bir-Donum-Noktasi/SanatTasarim/Resim-Plastik-Sanatlar/urunno=0001237241002>,
(7.9.2019)

<https://forum.meleklermekani.com/threads/hale-asaf-resimleri.144994/>, (7.9.2019)

<https://listelist.com>

<http://www.sabihabengutas.com/sabihabengutas-tablolari.html/sabiha-bengutas-kimdir/>, (7.9.2019)

<https://www.nds.k12.tr/Jale-Yasan-Ressam>, (7.9.2019)

http://www.antikavesanat.com/index.php?Page=Auction&ID=1281&auction_id=0&lno=46, (7.9.2019)

https://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=535,
(7.9.2019)

<https://www.artamonline.com/253-muzayede-degerli-tablolar-ve-antikalar/10086-jale-yasan-1921-1994-hali-dokuyan-kizlar>, (7.9.2019)

<https://abdullahabdurrahman.wordpress.com/2018/11/15/murside-icmeli-alintidir/>,
(7.9.2019)

<https://www.istanbulsanatevi.com/turk-ressamlar/hamiye-colakoglu-hayati-ve-eserleri/>, (7.9.2019)

<http://kanalkultur.blogspot.com/2013/10/naile-aknc-sergisi.html>, (7.9.2019)

http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=3629, (7.9.2019)

<https://saltonline.org/media/files/ipek-duben-onlar-scrd.pdf>, (7.9.2019)

http://galeri3.arkitera.com/var/albums/Haber/2015/05/28/kapadok_yacarpmasi/Ays%CC%A7e_Erkmen_U%CC%88c%CC%A7_Go%CC%88z_1.jpg.jpeg,
(7.9.2019)

https://db-artmag.com/cms/upload/65/feature/erkmen/50_erkmen_075k.jpg,
(7.9.2019)

http://www.bayramarici.com/ogretmenlere/dersler/bilimselarastirma/001_bilimsel_dersnotlari.pdf, (28.09.2019).

<https://static.ohu.edu.tr/uniweb/media/portallar/fenbilimlerienstitusu/duyurular/1471/b1go2ixd.pdf>, (28.09.2019).

<http://eytepe.com/2016/05/20/egitimde-arastirma-yontemleri-nitel-arastirma-teknikleri/>, (28.09.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Şükran ÜST, Rize'nin Pazar ilçesinin Aktepe köyünde doğdu. Orta öğrenimini Trabzon'da tamamladı. Çeşitli kurumlarda çalıştı. K.T.Ü Fatih Eğitim Fakültesi Resim İş Bölümü'nü 1997'de bitirdi. Affan Kitapçıoğlu Lisesi'ne Görsel Sanatlar öğretmeni olarak atandı. Öğrencileriyle yaptığı çalışmaları "Affan'da Karikatür" adlı kitapta topladı. 2001 yılında Trabzon Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi'ne atandı. Bu okuldaki öğrencilerine yurt içi ve yurt dışı yarışmalarda birincilikler kazandırdı. Makedonya, Slovenya ve Belçika', Almanya, Odessa ve Gürcistan'da sanat müzeleri ve galerilerde görsel sanatlarla ilgili incelemeler yaptı.

Ulusal ve uluslararası 200 üstünde karma resim sergilerine katıldı. Trabzon, Brüksel ve Anverpen, Sibiryaya Omsk, Eskişehir ve İstanbul'da 8 kişisel resim sergisi açtı. Karikatür alanında 13 karma sergiye katılan sanatçı iki de kişisel karikatür sergisi açtı. Dört karma fotoğraf sergisinde yer aldı. Birçok gazete ve dergide yayınlanmış karikatürleri, desenleri, sanat yazıları ve röportajları vardır. Ulusal ve yerel medyada televizyon - radyo programları yapan sanatçımız Trabzon Sanat Evi'nin düzenlediği 1. Trabzon Sanat Günleri etkinliğinde "Görsel Kirlilik" panelist. Trabzon Mersin Sanat Köprüsü etkinliğinde "Toplumların Gelişiminde Sanatın ve Sanatçının görevi" panelist. "3. uluslararası resim festivalinde" Toplumların Gelişiminde Sanatın ve Sanatçının rolü "panelist" 3. Trabzon sanat günlerinde "Trabzon ve Sanat " ve " Bedri Rahmi Eyüboğlunun 100 yıl anma Söyleşi." 4. uluslararası festivalde "Sanat ve Kültürler Arası Diyalog". Trabzon Akçaabat Güzel Sanatlar fakültesi "sanat söyleşileri", Giresun Üniversitesi Görele Güzel Sanatlar fakültesi". Kadın seçme ve seçilme hakkı" 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü Trabzon belediyesi ve KTÜ işbirinde "Tüketim Toplumunda Moda ve Kadın" Van Sanayi Ticaret odası AB biriminin "7 bölge 7 başarı başarılı kadın öyküsü" konulu panellerde panelist olarak katıldı. Ulusal ve uluslararası birçok sergi düzenledi. Resim yarışmalarında jüri üyesi yaptı. 24 yıldır gelenekselleştirdiği 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü Resim Sergisini düzenliyor. 10 Uluslararası sanatçı buluşması çalıştaylarının, sempozyumlarının küratörlüğünü yapan sanatçının Trabzon ve Hopa Belediyesi'nde, Gürcistan Kültür Bakanlığında, Ukrayna Odessa Çağdaş sanatlar müzesinde, yurt içi ve yurt dışı özel koleksiyonlarda eserleri yer almaktadır.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu'na ve Türkiye Avrupa Kadın Lobisi üyesi 10 yurt içinde ve üç ülkede toplam 13 şubesi, 30 ülkede temsilciliği olan 2007'de Femin & Art Kadın Sanatçılar Derneği'ni kurdu, genel başkanlığını yürütmektedir.

Trabzon Akçaabat Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi Görsel Sanatlar öğretmenliğini yürüten sanatçı, A.D.D ve Eğitim-Sen üyesidir. Sivil toplum örgütleri, Trabzon Valiliği, Milli Eğitim Müdürlüğü ve Belediyelerle ortak projelerde gerçekleştirdi.

Kadınların ve kız çocuklarının haklarının korunması için yapılan çalışmalarda aktif görev üstlendi. Milli Eğitim Bakanlığı'nın yeniden yapılanma sürecinde Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri'nde okutulan "Üç Boyutlu Sanat Eğitimi" dersinin programının hazırlanmasında ve kitaplarının yazılmasında görev aldı.

Amacı sanatı toplumda yaygınlaştırmak ve sevdirmektir. Evli ve bir çocuk annesi olan Şükran Üst çalışmalarını derneğin bünyesindeki 5. Mevsim Sanat Atölyesi'nde, okuldaki atölyesinde ve evinde sürdürmektedir.

ÖDÜLLERİ

Trabzon Belediyesi'nin düzenlediği "Ulusal Karikatür ve Fıkra Yarışması'nda ödülleri aldı.

Portre dalında Türkiye ikinciliği kazandı.

"Atlar Wonderful World", "24 Eylül 2011 final", Rusya Rostov Devlet Müzesi ve Kültür Bakanlığı Finalist Ödülü.

Rusya Federasyonu Ressamlar Birliği Sanatı Yaygınlaştırma ve Destekleme, Rusya Sanat Elçisi Ödülü.

Ural Üniversitesi Sanat Elçisi Onur Ödülü.

Kazakistan Sanat Akademisi Kültür Elçisi Onur Ödülü.